אלע משלים פון דובנער מגיד

פּלר״ב

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/parablesofpreach0000isra

אלע משלים
פון דובנער מגיד

געזאַמעלט און איבערזעצט פון זיינע
ווערק „אהל יעקב“, „קול יעקב“, „כוכב
מיעקב“, „אמת ליעקב“ און „ספר המדות“

פון
תשר״ק

אין צוויי טייל

ערשטער טייל

היברו פאַבלישינג קאָמפּאַני
ניו יורק

צום אנדענקען פון אן אונפערגעסענעם פריינד

יעקב דינעזאָהן ז"ל

א שריפטשטעלער און א פאָלקס־לעהרער.

THE PARABLES OF THE PREACHER OF DOUBNO

Copyright 1925
By ISRAEL J. ZEVIN

Printed and bound in the United States of America
by Montauk Book Mfg. Co., Inc., New York

אינהאַלט פערצייכנים

ערשטער טייל

	זייט
איינלייטונג	11

מעשה׳לעך און אַנעקדאָטען פון דובנער מגיד׳ס לעבען

		זייט
.1	אַ משל אויף א משל	25
.2	א קשיא מיט א משל	27
.3	דער מלמד און די ציעג	30
.4	טרעפט אין ציעל	31
.5	קאָנסטאַנטינער מזיקים	33
.6	אומזיסט שטראָפט מען ניט	33
.7	עד כאן	34
.8	פרעמדע פעדערען	38
.9	אַ ריכטיגער בעוויז	39
.10	דעם שטנ׳ס א גוטער ברודער	41
.11	א מזומן לחיי עולם הבא	43
.12	קדחת און לויתן	44
.13	דריי עזות פנים׳ער	45
.14	אַ זיכערע זאך	46
.15	אַ נאַר וויים ניט וואָס איהם פעהלט	47
.16	זיי האלטען פון שולחן ערוך	47
.17	גרויסע סוחרים און קליינע סוחרים	48

דעם דובנער מגיד׳ס משלים

.1	פון וועמעס כבוד וועגען?	51
.2	געבעטען אויף זיך דעם דלות	55

זייט

.33	דער אָרימאַן מיט׳ן זייגערל	109
.34	דער שתדלן	111
.35	ווען הינט בילען	112
.36	אַ שלעכטער סימן	114
.37	דער אָנצוהערענים	115
.38	דער גערעַטענער קרוב	117
.39	איין פונקט פערגעסען	119
.40	וואָס האָט ער פון אלטע גליקען?	121
.41	צופיעל איז אומגעזונד	123
.42	ביזט א זינגער, זיי אַ חזן	124
.43	דער זייגערל	125
.44	דער סוד	126
.45	די געווירצטע מאכלים	127
.46	דעם פאָטער׳ס תשובה	129
.47	דורך פליים דערגרייכט מען אלעס	130
.48	א גוטער אָנפאנג	131
.49	דער בן מלך וואָס האָט פערגעסען	133
.50	דעם אלמנ׳ס ליעבע	135
.51	געהיילט געוואָרען	137
.52	אן אונגעבעטענער גאַסט	139
.53	צווישען פראָסטאַקעס א גאון	140
.54	ער געהט מיט׳ן אמת	141
.55	א פאָטער פערגעסט ניט	143
.56	אַז א מלך קומט צוגאַסט	144
.57	די גזלנים קומט א דאַנק	146
.58	צוויי שמחות	147
.59	לא לנו	149
.60	אַ וואָרנונג, ניט א שטראָף	150
.61	דער קלוגער דיענער	152
.62	אַ גרויסער בטוח	153

.3	אַן אנדענקען פאר אַן אנדענקען	56
.4	אַ קלוגע עצה	59
.5	אָבקומען מיט רייד	60
.6	כאַטש איין מעלה	61
.7	אלעמעס גלייכען	63
.8	די נאַרען קומט אַ שטראָף	64
.9	אַ שוטה בלייבט א שוטה	66
.10	אַן אָרימאנ׳ס שכל	68
.11	משנה מקום משנה מזל	70
.12	די גרויסשטאָדטיגע	72
.13	צוויי עגונות	74
.14	די פערבלאָנדזשעטע פוהרען	76
.15	גאַנגבארע סחורה	77
.16	די צוויי זייגערס	78
.17	שלאָגען — א רפואה	80
.18	ביידע האָבען זיך געפרעהט	81
.19	א שעהנער מסחר	83
.20	דעם טאַטענ׳ס מבינות	84
.21	די שבועה האָט קאַליע געמאכט	87
.22	אויסגעזוכט א שלעכטען צאָהלער	88
.23	אמת׳ע טרערען און פאלשע	89
.24	זיך אליין קאַליע געמאַכט	92
.25	די ירושה	94
.26	צוריקגעגעבען דעם משכון	95
.27	מענש און חיה	97
.28	מ׳קען די וועלט ניט איבערמאַכען	99
.29	ער זינגט נעבעך	100
.30	א כיטרער גנב	102
.31	פון איילעניש קומט קיין גוטס	104
.32	ווי ווייט און ווי נאָהנט	107

זייט

93. אַ שלעכטער עסק 194
94. בעריהמט געוואָרען 195
95. דער גרעסטער נצרך 196
96. קיינער איז ניט זיכער מיט זיך 198
97. שוין אָבגעשפּיעלט די חתונה 199
98. גאָר אַן אַנדער טעם 200
99. ניט דערקענט דעם קרוב 202
100. דעם מלך'ס כונה 203
101. די אייגענע נחלה 205
102. משוגע פאַר וואָלטאַג, משוגע פאַר נויטה 206
103. ניט קיין לצנות 208
104. דער לוין פון גוטסקייט 209
105. ווייס ניט ווי צו ריידען 211
106. אָנגעלערנט דעם רב 212
107. ווען אַ שלעפער איז אויך אַ יחסן 214
108. אַלט און נייע 215
109. אַ ביישפּיעל פון ליעבשאַפט 216
110. כבוד קאָסט טייער 218
111. וועמען האָט ער געמיינט? 219
112. אַרויף און אַראָב 220
113. עס האָט זיך ניט געלוינט 222
114. אַ מענש פערגעסט שנעל 223
115. חרטה אויפ'ן שידוך 224
116. ווער דאַרף צאָהלען? 226
117. דער נאַר מיט'ן זייגער 229
118. די שטראָף פון אַ פרעסער 230
119. דער מיטעל און דער צוועק 232
120. אַ נאַר טאָהר מען ניט ווייזען קיין האַלבע אַרבייט 235
121. געלד פערלוסט און בויכווייטאג 237

זייט

.63	אַ קלוגער סוחר	154
.64	בעל הבית און בעגלייטער	155
.65	די צוויי זיהן	156
.66	געוואָלט זיין זיכער	157
.67	עס העלפט ניט דער כעס	158
.68	ניט זיין פעקל	159
.69	קיינער צאָהלט ניט פאָרוים	161
.70	א קלוגע עצה	162
.71	די ווערקצייג	164
.72	אָנגעקליבענע גאַל	165
.73	די שעהנע כלי	166
.74	פאר'ן קאָנטראקט, נאָכ'ן קאָנטראקט	168
.75	זיי האָבען זיך געביטען	170
.76	דער ערגסטער רשע	171
.77	פון א גילדען א פערמעגענס	173
.78	א קינד'ס חכמה	174
.79	ווען א קאַרגער פרעהט זיך	175
.80	אן אָנשטעל פאר דער שטיפמאַמע	176
.81	אַ סחורה פאַר אַ קאַרגען	178
.82	ענטדעקט דעם רשע	179
.83	וואָס האָט איהם ווערה געטאָהן	180
.84	אַלץ איז די ווייב שולדיג	181
.85	פרעגען קשיות איז אונגעזונד	183
.86	דער דאָקטאָר ווערט אַ מגיד	185
.87	די מרשעת	186
.88	צוקער איז קיין רפואה ניט	188
.89	דער ניגון איז דער עיקר	189
.90	געבליבען ביי דער מרשעת	190
.91	א קלוגער איינפאַל	191
.92	אַריין דורכ'ן טיהר, אַרוים דורכ'ן פענסטער	192

זייט

152. וויסענשאַפט איז בעסער פון גאָלד 280
153. דער דאָרפישער למדן 282
154. דער בעל הבית איז איהם געפעלען 284
155. ודע מה שתשוב לשכור 285
156. דער צופיעסטעטער בן יחיד 286
157. צופיעל איז אומגעזונד 288
158. דער אָרימאַן האָט זיך אויסגעפּוצט 290
159. די צוויי יונגע ווייבלעך 292
160. פון צוויי איז ער געבליבען איינער 293
161. אַ לעכערדיגער זאַק 294
162. לחם עוני 297
163. הא לחמא און כהא לחמא 298
164. אַ הונגעריגער פרעגט ניט 300
165. שמיץ אַנשטאט צוקערקעס 302
166. דער בלינדער 303
167. אַ גוטער תלמיד 304
168. דער שלעכטער ביישפּיעל 306
169. צוויי געסט ביי איין טיש 307
170. אן אַנזעצער אָהן מזל 308
171. אַ בעוויז פון אַ בדחן 311
172. די בעסטע עצה 313
173. צונומען די הויז 314
174. דער ערשטער און דער לעצטער 315
175. דעם אָרימאַנ׳ס אַפּעטיט 316

זייט

122. דער אָרימאַן און דער בעל עצה 238
123. ער בעט פאַר'ן צווייטען 240
124. דער זכות פון א זיידען 241
125. מענשען פערגעסען שנעל 243
126. די פּרינצליכע קליידער 244
127. האנדעלשאַפט איז ניט פריינדשאַפט 246
128. געוואָלט אויספיהרען ביסלעך ווייז 247
129. אַ כבוד וואָס איז אָן אומ'כבוד 248
130. פערכאַפּט דעם וועג 250
131. צוגעאיילט דעם מחותן 251
132. אָהן חסרונות איז אויך א מעלה 254
133. זינדיגט און רעדט צו אַנדערע צו זינדיגען 256
134. דער פערטריבענער זוהן 258
135. דער דאָרפסמאַן און זיין אוצר 259
136. די בעלאַגערטע שטאָדט 260
137. דער קלוגער משרת 262
138. ניט איבעראל גילט גרויסקייט 263
139. אַ קבצן ניט קיין בטוח 265
140. בעסער ווענעגער און גוט 266
141. אוים יחסן 267
142. דער עיקר האָט געפעהלט 268
143. א שידוך אָבער ניט קיין גלייכער 269
144. דעם מלך'ס מתנות 271
145. צוויי מינים גוטע פריינד 272
146. דער כתב און די קארעטע 273
147. אז אַך און וועה צו דעם כבוד 275
148. ווען מחותנים קריגען זיך 276
149. טעות סוחר 277
150. אַ קנאַפּער בטוח 278
151. געבליבען ביים קאַפּיטאַל 279

איינלייטונג.

דער דובנער מגיד איז ניט נאָר געווען גרויס אלס לעה־רער און מאָראַל פּריידיגער, נאָר אויך אלס שאַפער פון דעם מגיד'ישען משל, וועלכער איז שפּעטער ביי אידען געוואָרען שטאַרק פּאָפּולער. ניט נאָר אלס מוסר זאָגער האָט ער גע־דיענט דעם אידישען פאָלק, נאָר אויך אלס טרייסטער אין גלות, דען זיינע קלוגע, שאַרפזיניגע משלים, מיט זייער האר־ציגען הומאָר, האָבען געבראַכט פרייד און פערגעניגען צו אלע אידישע הערצער, צו יונג און אַלט, צו אָרים און רייך, צום גרויסען למדן אַזוי ווי צום פּשוט'ן בעל מלאכה. אלע האָ־בען הנאה געהאַט פון דעם דובנער מגיד'ס משלים. אלע האָבען זיך געקוויקט מיט זיינע שעהנע מעשה'לעך וועלכע ער האָט געשאַפען מיט זיין גרויסען טאַלאַנט, מיט זיין טיע־פען אַריינבליק אין לעבען, מיט זיין שאַרפען חוש צו זעהן און פערשטעהן די מענשען מיט זייערע מעלות און חסרונות, מיט זייערע חכמות און נאַרישקייטען.

פון אלע גרויסע לייט פון זיין דור און פון פריהערדיגע דורות האָט דער דובנער מגיד געהאַט דעם פּאַרצוג וואָס ער איז געווען דער ב ע ל י ע ב ט ע ס ט ע ר. שוין איבער הונדערט מיט צוואַנציג יאהר אז ער איז טויט און עד היום לעבט נאָך זיין פּאָפּולאַריטעט צווישען די גרויסע אידישע פאָלקסמאַסען. זיינע משלים ווערען דערצעהלט און איבער־דערצעהלט. זיי געהען נאָך ארום פון מויל צו מויל, אַזוי ווי אין דער צייט וואָס ער האָט געלעבט. מגידים און דרשנים געברויכען נאָך זיינע משלים אין זייערע מוסר רעדען, און

לייפּציג, ישוב'ניקעס און אַרענדאַרען, תקיפים און אַנזעצער, משרתים, לעהר־אינגלעך, בעלי בתים, שמשים, שדכנים, חתנים, כלות, מחותנים... זיי לויפען פאַרביי אונז אין גאַנצע גרופּען דיזע גלות־טיפּען, וואָס זיינען שוין כמעט אַלע פערשוואונדען, אָבגעווישט פון דער ערד און פערגעסען. ווער וויים, אויב אין פופציג יאָהר ארום וועט נאָך זיין ווער עס זאָל וויסען וואָס עס איז אַן אַרענדאַר, א ראש הקהל, א פּרנס חודש, אָדער א בעהעלפער?

פאַר דעם צוקינפטיגען היסטאָריקער זיינען די משלים פון דובנער מגיד א רייכער מאַטעריאַל. דער דובנער מגיד האָט דעם גרעסטען טייל פון זיינע משלים, אָדער פּאַראַבעלען, פערפאַסט מיט דעם צוועק צו ערקלערען די מיינונג פון שווע־רע אָדער ניט גאַר דייטליכע פּסוקים אין תנ"ך, אָבער צו דער זעלבער צייט ענטהאַלט יעדער משל אין זיך אליין א שעהנע מאָראַל, אָדער א קריטיק אויף מענשען און אויף זייער אַרט לעבען.

*

זעהר ווייניג איז בעוואוסט פון דעם לעבען פון דיזען גרויסען מאַן. מיט גרויס מיה איז מיר געלונגען צוזאַמענ־שטעלען דיזע קורצע ביאָגראַפיע פון דעם ביסעל מאַטעריאַל וואָס איך האָב אויסגעזוכט אין פערשידענע ספרים, און אין דער הקדמה וואָס דעם דובנער מגיד'ס תלמיד ר' אברהם בערוש פלאהם האָט געשריבען צו זיין רבי'ס ווערק „ספר המדות".

דער דובנער מגיד, וועמעס פולער נאָמען איז געווען ר' יעקב קראַנץ, איז געבוירען געוואָרען אין זעטיל, ווילנער גו־בערניע, אין יאָהר תק"א (1741). דער ריכטיגער טאָג און חודש פון זיין געבורט איז אונבעקאַנט. ער האָט געשטאַמט פון א לאַנגע קייט רבנים און גאונים, הן פון זיין פאָטער'ס און הן פון זיין מוטער'ס צד. זיין פאָטער הרב ר' זאב איז געווען רב אין זעטיל און ביז זיין אכטצעהנטען יאהר האָט

ווי נאָר דער עולם הערט דעם נאָמען „דער דובנער מגיד", אַזוי ווערען אַנגעשטעלט מויל און אויערען, די פּנים׳ער שמייכלען, די אויגען לייכטען, און יעדער איינער זוכט ניט צו פערלירען אַ וואָרט פון דעם משל.

דער משל איז אַ פּאָעטישע פאָרמע וואָס איז זעהר אַלט ביי אידען. די אַלטע אידישע דיכטער האָט מען גערופען „מושלים", משלים מאַכער. משלים ווערען צוטיילט אין צוויי קאַטעגאָריען: פאַבעלען און פּאַראַבעלען. דער פאַבעל איז אַ מעשה וועגען חיות, ווי פויגלען, פוקסען, וועלף, לייבען, וואָס האָבען כלומר׳שט גערעדט און געטאָהן זאַכען, און אין דעם וואָס ווערט דערצעהלט וועגען די חיות אָדער די עופות, צייגט מען אָן אַ מוסר השכל פאַר׳ן מענשען. דער פּאַראַבעל איז אַ מעשה וועגען מענשען גופא און איז ערשטענס אַ שעהנע מעשה מיט אַ מאָראַל אין זיך אַליין, און דערצו דיענט עס אַלס מוסר השכל פון אַנדערע מענשען, אָדער פאַר די בעציהונגען פון דעם מענשען צו גאָט.

די משלים פון דעם דובנער מגיד זיינען אַלע פּאַראַבעלען. ער האָט זיי גענומען פון ריכטיגען לעבען, פון דעם לעבען און די פיהרונגען פון לעבעדיגע מענשען. דאַרום האָבען די משלים פון דובנער מגיד אַן אונשאַצבאַרען היסטאָרישען און עטנאָגראַפּישען ווערטה. די מעשיות וואָס ער דערצעהלט אונז, גיבען אונז אַ קלאָרען בעגריעף ווי אונזערע עלטערען האָבען געלעבט אין ליטא און אין פּוילען, אין דער צייט ווען אין דייטשלאַנד האָט אָנגעהויבען זיך צו בעווייזען דער ערשטער צייכען פון אַ נייעם לעבען פאַר אידען אונטער די פיהרערשאַפט פון מאָזעס מענדעלזאָהן, און איז ווילנא האָט די גרויסע ליכט פון תורה, אין האַנד פון ווילנער גאון, בעלויכטען דעם גאַנצען אידישען גלות. מיר זעהען פאַר זיך ווי לעבעדיג די ראשי הקהל, די פּרנסים, די מלמדים און זייערע בעהעלפערס, די בעלי עגלה און די אכסניות, די זיידענע יונגע־לייטלעך און די סוחרים וואָס האַנדלען מיט

הגאון רבי אליהו, בעקאנט אלס „דער ווילנער גאון“, איז געווען איינער פון ר׳ יעקב׳ס פערעהרער. ער פלעגט צו איהם שרייבען ידידות בריוועלעך און ביי א געלעגענהייט איהם איינלאדען צו זיך, אין ווילנא, מיט איהם צו פערבריינגען. איינמאָל, נאָכדעם ווי דער ווילנער גאון איז אויפגעשטאַנען פון א שווערע קראנקהייט, האָט ער געשריבען צום דובנער מגיד: „אספרה נא לידידי כעל גמולת שגמלני ד׳, ברב טבו חלץ נפשי מתחלואות קשות, הפליא לעשות עמדי. יבוא ידידי לביתי ואל יאחרו פעמיו, לשוב רוחי ולהשתעשע אתי . . .“ (איך וויל דערצעהלען מיין פריינד פון די גרויסע גוטעס וואָס דער אייבערשטער האָט מיט מיר געטאָהן. ער האָט מיך געראטעוועט פון א שווערע קראנקהייט, גרויסע וואונדער האָט ער מיר געטאָהן. זאָל מיין פריינד קומען צו מיר אהיים, און זאָל ער זיך ניט פערשפעטיגען צו ערקוויקען מיין גייסט און זיך צו אמוזירען מיט מיר.)

וועגען די פריינדשאַפט צווישען דעם גאון און דעם מגיד געהען ארום פערשידענע שעהנע אנעקדאָטען, וועלכע דער לעזער וועט געפינען אין אָנפאנג פון דער זאמלונג. זיי צייגען אז דער מגיד האָט זיך געפיהלט גאנץ היימיש אין דער געגענווארט פון גאון און האָט זיך ערלויבט צו מאכען שפּאַסען אויף זיך אליין, ווארשיינליך אום צו מאכען דעם גאון פיהלען גוט. עס ווערט דערצעהלט אז איינמאָל האָט דער דובנער מגיד פירגעהאלטען דעם ווילנער גאון וואָס ער זיצט אימער פערמאכט אין זיין צימער, אָבגעזונדערט פון דער וועלט. ער האָט אַזוי געזאָגט: „אַ קונץ איז דאָס צו זיין אַזוי בעריהמט, ווען איהר פערשפּאַרט זיך בחדרי חדרים, אָבגעזונדערט פון מענשען, און צייגט זיך זעלטענס פאר׳ן עולם. איהר האָט בעדאַרפט ארומפאָהרען און ארומוואַנדערען אַזוי ווי איך, זיך מישען מיט אַלערליי מענשען, זיי זאָלען אייך זעהן און ריידען מיט אייך, אָט דאַן אַז איהר וואָלט געקענט זיין בעריהמט וואָלט עס טאַקע געווען אַ קונץ!“

ר׳ יעקב געלערנט ביי זיין פאטער. דאן איז ער געפאהרען אין מעזריטש און דארט געלערנט אין בית מדרש. ער האט באלד בעקומען א גרויסען נאמען אין שטאדט, און יעדען טאג פלעגען זיך ארום זיין טיש קלייבען לומדים צו הערען פון איהם חדושי תורה, וועלכע ער פלעגט מישען מיט קלוגע ווערטלעך און משלים. און אז די בעלי בתים פון שטעדטעל האבען געזעהן די גרויסע אייגענשאפט פון די מענשען וואס שטופען זיך צו הערען דעם יונגען ר׳ יעקב, האבען זיי איהם גענומען בעטען, אז ער זאל ארויפגעהן זאגען זיינע חדושים אויף דער בימה, אום אלע זאלען איהם קענען הערען, און דאס איז געווען דער אנפאנג פון זיין גרויסע קאריערע.

נאך זיינע צוויי אדער דריי ערשטע דרשות פאר׳ן עולם האט מען איהם אויפגענומען אין מעזריטש אלס שטאדט־מגיד און ער האט דעם אמט אנגעהאלטען צוויי יאהר. נאכ־דעם האט מען איהם צוגענומען פאר א מגיד אין זאלקאווא, און פון דארט האט מען איהם צוגענומען אין דובנא, וואו ער איז אבגעווען גאנצע אכטצעהן יאהר, און וואו ער האט זיך געמאכט זיין גרויסען נאמען. דורך יענער צייט האט ער בעקומען דעם נאמען „דער דובנער מגיד“. ער איז נאכ־דעם געווען מגיד אין פערשידענע שטעדט, אבער ער איז אלץ געבליבען ביי זיין נאמען „דער דובנער מגיד“, און מיט דעם נאמען קענען איהם אלע אידען עד היום, הונדערט און צוואנציג יאהר נאך זיין טויט.

ער איז געווען דער איינציגער אין זיין פאך. א רעד־נער מיט א גרויסען אראטארישען טאלאנט און א דיכטער פון הויכען ראנג. זיינע משלים זיינען א רייכער בייטראג צו דער אידישער ליטעראטור. ווען דער דובנער מגיד איז געווען אין בערלין, איז איהם געקומען הערען מאזעס מענ־דעלזאהן, און דער גרויסער פילאזאף איז אזוי ענטציקט גע־ווען פון דעם גרויסען מגיד און פון זיינע משלים דאס ער האט איהם גערופען „דער אידישער עזאפ.“

לעבען איז דאָ עפּעס טראַגישעס. ערשט נאָך זיין טויט איז דער סוד אַנטדעקט געוואָרען. דער שמש, וועלכער איז געווען דער איינציגער וואָס האָט געוואוסט דעם סוד, האָט דערצעהלט, אַז דער מגיד האָט איהם מיט יאָהרען פריהער אָנגעזאָגט דאָס ער זאָל איהם געבען צו וויסען יעדען מאָל ווען אין שטאָדט איז דאָ איינער וואָס ליידעט פון אַן אונגליק, אָדער וואָס איז קראַנק, אום ער זאָל קענען מתפּלל זיין פאַר איהם, און יענער זאָל גאָר ניט וויסען פון דעם.

*

איינמאָל, שבת, איז ר' יעקב געשטאַנען אויף דער בימה און געדרשנט. די שוהל איז געווען פול געפּאַקט מיט אַן עולם וואָס האָט געשלונגען זיין יעדען וואָרט. פון זיין מויל האָבען זיך געשאָטען פּערל, ליכטיגע געדאַנקען, וואָס האָבען זיינע צוהערער פערטראָגען אין די העכערע וועלטען, דאָרט וואו די מלאכים זינגען שירה און נשמות פון צדיקים שפּיגלען זיך אין דעם גלאַנץ פון דער שכינה. ר' יעקב אַליין האָט זיך געפיהלט פּנים אל פּנים מיט דער מרכבה, און פּלוצלונג האָט ער געהערט אויף זיך אַ קטרוג פון דעם שטן פאַר די פּמליא של מעלה . . . ער האָט נאָכגעזוכט זיינע מעשים און האָט אין זיך קיין זינד ניט געפונען, אָבער ער האָט געפיהלט אַז ער איז אַרונטער פון זיין מדרגה און ער איז ניט מעהר וואָס ער איז געווען . . . ער האָט זיך געטראַכט אַז וואַרשיינליך איז דאָס אַ שטראָף פאַר אַ קליינע עבירה, פון יענע עבירות „שאדם דש בעקביו" — וואָס דער מענש בעגעהט און בעמערקט גאָר אַליין ניט וואָס ער טוהט. און אום צו פערריכטען זיין פעהלער האָט ער אויף זיך גענומען גלות . . . ער האָט פאַר אַ צייט אַרומגעוואַנדערט איבער דער וועלט ווי אַ פּשוט'ער אָרימאַן, געהענדיג פון שטעטעל צו שטעטעל, בעהאַלטענדיג זיין נאָמען און זיין גרויסקייט, געליטען דחקות און ערנידערונג, ביז ער האָט געפיהלט אַז זיין זינד איז שוין אָבגעוואַשט געוואָרען.

דאַרויף האָט דער גאון גלייכגילטיג געענטפערט:
„נו, בין איך ניט קיין קונצענמאכער . . .“

טראָץ זיין גרויסקייט און פּאָפּולאַריטעט האָט דער דוב־נער מגיד געלעבט אין אָרימקייט און אין דחקות. זיינע ספרים זיינען פערקויפט געוואָרען אין די צעהנדליגע טויזענדער. פערלעגער האָבען פון זיי געמאכט פערמעגענס, אָבער די ווערק זיינען געדרוקט געוואָרען ערשט נאָך זיין טויט און ער האָט גאָרניט גענאָסען פון די פרוכט פון זיין גלענצענדע שאַפונג.

אויסער זיינע מגידות איז ער אויך געווען ראש ישיבה פון זיין שטאָדט און האָט ערצויגען א גרויסע צאָהל תלמידים. זיין לערנען גמרא איז געווען זעהר אינטערעסאנט. די שווערסטע זאכען פלעגט ער ערקלערען מיט א משל. פאר זיין טויט האָט ער דערצעהלט אז זייט ער איז געוואָרען אכט־צעהן יאָהר אלט, האָט ער קיינמאָל ניט געשלאָפען לענגער ווי ביז האלבע נאכט, און נאָכדעם פלעגט ער אויפשטעהן און לערנען. ער האָט געלעבט דעם לעבען פון א צדיק מיט טבילה יעדען טאָג, און די תפילין פלעגט ער ניט אויסטאָהן ביז נאָך מנחה. ביים דאווגען פלעגט ער שטעהן מיט׳ן פנים צום וואנד, און אזוי ווי ער איז געווען א הויכער מאַן און א בעל בשר, פלעגט ער זיך איינבויגען אין דרייען און פלעגט אזוי אָבשטעהן דעם גאַנצען דאווגען. זיין בענקעל איז אימער געווען נאס פון טרערען, און ער פלעגט פערגיסען טייכען טרערען אפילו שבת און יום טוב. גאַנץ אָפט פלעגט ער אין מיטען לערנען זיין שיעור צוגעהן צו זיין שטענדער אויף וועלכען עס איז געלעגען א סדור מיט א תהלים און ער פלעגט אָבזאָגען עטליכע קאַפּיטלעך תהלים מיט גרויס געוויין.

קיינער האָט ניט געוואוסט די אורזאכע פון דעם וויי־נען. עס איז פאר אלעמען געווען א געהיימניס וואָס קיינער האָט ניט געקענט ערקלערען. מען האָט געפיהלט אז אין זיין

האַט איהם אָבגעגעבען אַ צימער וואו ער זאָל קענען זיצען רוהיג און לערנען אונגעשטערט, די גאַנצע צוויי אָדער דריי וואָכען וואָס ער האָט דאָרט געדענקט צו פערבלייבען. ביי דעם רב איז געווען אַן איידים אויף קעסט, ר׳ יעקב אורינ־שטיין, וועלכער איז שפּעטער געווען רב אין לעמבערג. דער איידים האָט געהאַט אַ חבר, ר׳ הערשעלע, וועלכער איז שפּע־טער געווען רב אין באנהארד. דער איידים מיט זיין חבר האָבען פיעל פערבראכט צוזאמען מיט דעם דובנער מגיד און יעדען מאָל וואָס ער האָט גערעדט אין שוהל, פלעגען זיי מיט איהם מיטגעהן, איהם הערען. ווען ער האָט געדאַרפט זאָגען זיין לעצטע דרשה, האָט ער געזאָגט צו די צוויי יונגע לייט: „היינט איז בעסער אז איהר זאָלט ניט געהן מיך הערען. אַז עבירה די צייט וואָס איהר צורייבט פון לערנען.״ און ווען זיי האָבען איהם געפרעגט, ווארום גראדע דיזען מאָל וויל ער ניט אז זיי זאָלען איהם געהן הערען, האָט ער זיי דערצעהלט, אַז מיט זיין לעצטער דרשה מאכט ער אימער דעם עולם צו וויינען, און אַזוי ווי די צוויי יונגע לייט האָבען שוואַכע הער־צער, וויל ער זיי פערשפּאָרען דעם וויינען. די צוויי יונגע לייט האָבען זיך צולאַכט און געזאָגט: „האָט קיין מורא ניט, רבי, מיר וועלען ניט וויינען.״ וואָס ווייטער איז געווען וועט־לען מיר איבערגעבען די רייד פון ר׳ יעקב אורינשטיין, וועל־כער האָט עס דערצעהלט צו ר׳ אברהם בערוש פלאהם, א תלמיד פון דובנער מגיד.

„ווי נאָר דער דובנער מגיד איז אַרויף אויף דער בימה און איך האָב אַ קוק געטאָהן אויף זיין פּנים, האָט אין מיר אָנגעהויבען צו ציטערען יעדעס גליעד און האָב זיך באלד צוואוויינט. מיין חבר האָט זיך אָבער איינגע׳עקשנ׳ט און האָט זיך איינגעהאלטען פון וויינען א גאַנצע פערטעל שטונ־דע, אָבער נאָכדעם האָט ער אַזוי שטארק זיך צוואוויינט, דאָס ער איז געוואָרען געפעהרליך קראנק, ווייל ער איז טאַקע געווען א זעהר שוואכער מענש.״

וועגען דיזער גלות־צייט זיינען דאָ פּיעלע מעשה׳לעך. גאַנץ אָפּט פלעגט איהם אויסקומען צו הערען אנדערע מגידים וואָס זאָגען איבער זיינע משלים און דערמאָנען אפילו ניט פון וועמען זיי האָבען דאָס גענומען. דיזע מעשה׳לעך וועט דער לעזער געפינען ווייטער אין דיזער זאַמלונג.

דער דובנער מגיד האָט אין זיינע דרשות קיינמאָל ניט געשראָקען זיינע צוהערער מיט גיהנום. ער האָט געהאַט זיין אייגענע רעליגיעזע פילאָזאָפיע, וועלכע ער ערקלערט אויף א מייסטערהאַפטען אופן אין זיין „ספר המדות“. א מענש דאַרף זיין גוט און פרום, ניט צוליעב דעם אז ער זאָל אויסמיידען א שטראָף אויף יענער וועלט און זאָל קריגען א שכר, א בעלוינונג, נאָר עס איז זיין פפליכט צו זיך אליין צו זיין גוט און פרום, היטען די ריינקייט פון זיין נשמה, אָדער געוויסען, גראַדע אזוי ווי ער היט די ריינקייט פון זיין קערפּער און זיינע קליידער. יעדער מענש מוז שטרעבען צו „ה ש ל מ ו ת“, פאָלקאָמענהייט, און א מושלם, א פאָלקאָמענער מענש איז נאָר דער וואָס היט די גאַנצקייט פון זיין נשמה, אזוי ווי די גאַנצקייט פון זיין גוף.

ווען ער פלעגט אָנקומען אין א שטאָדט, פלעגט ער רייי־דען מעהר ווי איין מאָל. זיינע ערשטע דרשות זיינען געווען פול מיט זיין געוואוינליכען וויץ און הומאָר, וואָס פלעגט ברייינגען דעם עולם אין א יום טוב׳דיגער שטימונג. ער איז געווען א טרייסט און אן ערקוויקונג פאַר אלע הערצער. אָבער זיין אָבשיידס רעדע איז שוין געווען פון אַן אַנדער סאָרט. אין דעם פלעגט ער זאָגען מוסר און וועקען די הערצער פון אידישע קינדער, אז זיי זאָלען זיך אומקעהרען צו זייער פאָ־טער אין הימעל. מיט דיזע רעדע פלעגט ער אזוי ריהרען די הערצער פון זיינע צוהערער דאָס זיי פלעגען פערגיסען טיי־כען טרערען.

איינמאָל איז דער דובנער מגיד געקומען קיין יאַראָס־לאוו. דער דאָרטיגער רב ר׳ הירש וואָהל, בעקאַנט אלס ר׳ הירש מייצעס, האָט דעם מגיד צוגענומען צו ז י ך אין הויז,

געווען די איינציגע ווערק וועלכע דער דובנער מגיד האָט צו־זאַמענגעשטעלט אין אָרדנונג. די איבעריגע שריפטען זיינע זיינען בעשטאַנען פון צואוואָרפענע בויגעלעך פּאַפּיער, פון פערשידענע גרויס, אָהן אָרדנונג, די מייסטע פון זיי פער־שריבען בלויז מיט קורצע נאָטיצען, דאָס נאָר דער וואָס האָט דעם מגיד פיעל געהערט ריידען און איז געווען בעקאַנט מיט זיינע משלים און דרשות האָט זיי געקענט פערשטעהן. און דאָס איז געווען זיין תלמיד ר׳ אברהם בערוש פלאהם. ער האָט מיט גרויס פלייס, מיט איבערנאַטירליכע ענערגיע און מיט פשוט׳ע מסירת נפש די גרויסע אַרבייט פערענדיגט אין אַ משך פון עטליכע יאָהר. ווען ניט דיזער טרייער תלמיד וואָלט דער גרויסער אוצר אין גאַנצען פערלאָרען געגאַנגען. און נאָר איהם האָבען מיר צו פערדאַנקען וואָס דיזער פאָלקס אוצר איז גערעטעט געוואָרען פון דער פערגעסענהייט.

די משלים וואָס געפינען זיך אין דיזער זאַמלונג זיינען אַרויסגענומען פון די פאָלגענדע ווערק פון דובנער מגיד:

1. „אהל יעקב“, דרשות אויף חמשה חומשי תורה.
2. „כוכב מיעקב“, דרשות אויף די הפטורות.
3. „קול יעקב“, דרשות אויף די חמש מגלות.
4. „אמת ליעקב“, דרשות אויף דער הגדה.
5. „ספר המדות“, איבער מאָראַל און עטהיק.

אין דער זאַמלונג זיינען אויך אַריינגעגעבען געוואָרען אַ סך משלים פון דעם דובנער מגיד, וואָס זיינען דערמאַנט אין די ווערק פון אַנדערע מגידים, וואָס האָבען געלעבט אין זיין צייט און אויך אַזעלכע משלים וואָס געהען אַרום בעל פה צווישען פאָלק. צו יעדען משל איז צוגעגעבען געוואָרען דער נמשל. עס זיינען דאָ אָבער אַ סך משלים וואָס ווערען ווידערהאָלט אין זיינע ספרים עטליכע מאָל, און יעדען מאָל מיט אַן אַנדער נמשל. אין אַזעלכע פאַלען האָב איך אויס־געקליבען דעם נמשל וועלכער איז מיר אויסגעקומען צו זיין לייכטער פאַר׳ן לעזער. אין אַ צאָהל משלים האָב איך גע־געבען בלויז דעם עטהישען מוסר השכל, ווייל דער נמשל איז

זיינע לעצטע פופּצעהן יאהר האָט דער דובנער מגיד געלעבט אין זאמאָשץ. דאָרט איז ער נפטר געוואָרען י"ז טבת, תקס"ה (18טען דעצעמבער 1804). אויף זיין מצבה געפינט זיך פאָלגענדער אויפשריפט:

יבא יעקב שלם לפק
הדרשן הגדול המפורסם
אשר שמעו הלך בכל המדינות
לפניו לא היה ואחריו
לא יקום כמהו איש
אשר רוח אלהים דובר בו
מ"ו ר' יעקב מגיד מ'
דפה בן מ"ו ר' זאב ז"ל

י ע ק ב מ ג י ד

ווי פריהער געזאָגט, האָט דער דובנער מגיד ניט דער־לעבט אליין צו זעהן זיינע ווערק אין דרוק. ער האָט אפילו ניט געקענט האָפען אז זיינע שריפטען וועלען אמאָל זיין גע־דרוקט. זייענדיג אימער פערנומען מיט לערנען און מיט זאָ־גען און מיט נסיעות איבער דער וועלט, האָט ער ניט גע־קענט געפינען די צייט צו ברייגגען זיינע שריפטען אין אָרד־נונג. די ארבייט איז געפאלען אויף זיין תלמיד ר' אברהם בערוש פלאהם, וועלכער איז אליין אויך געוועזן א גרויסער מגיד און דערצו האָט ער געהאט א פליסענדע פעדער מיט אַן אנגענעהמען סטיל. ער האָט זיין רבי'ן געשעצט זעהר הויך און מיט זעלטענע טרייהייט און איבערגעבענהייט האָט ער זיך גענומען צו ברייגגען זיין רבי'ס שריפטען אין אָרד־נונג און זיי ארויסגעבען אין בעזונדערע ווערק.

די ארבייט איז געווען אַן אונגעהויער שווערע. דער „ספר המדות", וועלכער איז אַ נייער „חובות הלבבות", איז

מעשה׳לעך און אנעקדאָטען
פון דובנער מגיד׳ס לעבען

צו לאנג וואס פערציהט זיך מיט דרשות אויף פסוקים, און דאס וואלט געווען א גרויסע אנשטרענגונג פאר'ן לעזער. דער צוועק פון דיזער ארבייט איז געווען צו געבען די אי־דישע מאסען א פאפולערע ווערק, א דבר השוה לכל נפש.

ביי דער געלעגענהייט וויל איך אויסדריקען מיין איניגסטען דאנק צו מיין ליעבע פרוי צפורה בת הרב ר' מיכל דוד בערמאן, פאר איהר גרויסע לייסטונג צוזאמענ־שטעלען מיינע מאנוסקריפטען אין ארדנונג און אויסמאכען דעם אינהאלט פערצייכנים.

ישראל י. זעווין (תשר"ק).

ניו יארק, כ' סיון, תרפ"ה.

ז

אַ משל אויף אַ משל

מען האָט אַמאָל דעם דובנער מגיד געפרעגט: פאַר וואָס האָט דער משל אַזאַ קראַפט, דאָס ער מאַכט אויף אַ מענשען אַ שטאַרקע ווירקונג. האָט דער דובנער געזאָגט: „איך וועל דאָס אייך ערקלערען מיט אַ משל“.

און דאָס איז דער משל, וואָס ער האָט דערצעהלט:

דער אמת איז אַמאָל אַרומגעגאַנגען אין גאַס הויל נאַקעט, ווי די מאַמע האָט איהם געהאַט, האָט איהם קיין מענש אין הויז ניט געוואָלט אַריינלאָזען. ווער עס פלעגט איהם בעגעגענען, פלעגט פון איהם ענטלויפען מיט שרעק... אַזוי ווי דער אמת געהט ארום אין בי־טערע צרות, טרעפט איהם אָן דער משל. און דער משל איז געווען פערפוצט אין שעהנע קליידער פון פרעכ־טיגע פאַרבען. פרעגט דער משל: „זאָגט מיר, ר' קרוב, וואָס דרעהט איהר זיך אַרום איבער די גאַסען, אַזוי דערשלאָגען?“ ענטפערט דער אמת: „שלעכט, ברודער. איך בין שוין אַלט, זעהר אַלט, און קיינער וויל מיך ניט קענען“. זאָגט דער משל: „ניט דערפאַר וואָס דו ביזט אַלט האָבען מענשען דיך ניט ליעב, אָט בין

2

אַ קשיא מיט א משל און אַ תירוץ מיט אַ משל

ווען דער דובנער מגיד איז איינמאָל געקומען צו גאַסט צום ווילנער גאון, האָט איהם דער גאון געפרעגט, ווי לאַנג עס נעהמט איהם צו מאַכען אַ משל. האָט דער דובנער גע־ענטפערט: „זאָגט מיר אַ פסוק און איך וועל אייך פרעגען אַ קשיא מיט אַ משל און וועל אייך די קשיא אויך פערענט־פערען מיט אַ משל". איז ביי זיי געבליבען, אַז זיי זאָלען אויפמישען אַ סדור, וואָס איז געלעגען אויפ'ן טיש, און אויף וואָס פאַר אַן אָרט דער גאון וועט אַנצייגען וועט דער מגיד פרעגען מיט א משל און ענטפערן מיט אַ משל.

מען האָט אויפגעמישט דעם סדור און דער גאון האָט אָנגעצייגט אויף די ווערטער „עננו כמו שענית לאברהם אבינו בהר המוריה" — עס הייסט, אידען בעטען דעם אייבערשטען אַז ער זאָל ענטפערען זייער געבעט, אַזוי ווי ער האָט גע־ענטפערט די תפלה פון אַברהם אָבינו אויפ'ן באַרג מוריה.

„אָט דאָ ווילט זיך גלייך פרעגען אַ קשיא", האָט דער דובנער מגיד אָנגעהויבען. „אַמאָל איז אין אַ שטעדטעל גע־ווען אַ קרעמער. האָט ער געהאַט צוויי קונדען, וואָס פלעגען ביי איהם קויפען סחורה. איינער איז געוועזן דער גביר פון שטאָדט, דער אַנדערער איז געוועזן אַן אָרימאַן, אַן אביון. איינמאָל מאַכט זיך, אַז דעם גביר'ס טאָכטער האָט חתונה, און ווי דער שטייגער איז, שיקען דאָך אַלע מתנות. נעהמט דער קרעמער און קויפט אַ טייערע כלי פאַר פופציג רובעל און שיקט עס אַריין צום גביר אין הויז. אַ קורצע צייט שפּעטער מאַכט דער אָרימאַן אויך חתונה אַ טאָכטער. וואָס

איך אויך זעהר אַלט, און פון דעסטוועגען וואָס עלטער איך ווער אַלץ מעהר ליעב האָבען מיך די מענשען. נאָר איך וועל דיר פערטרויען אַ סוד וועגען די לייט. זיי האָבען ליעב אַז יעדע זאַך זאָל זיין אויסגעפּוצט און אַ ביסעל פערשטעלט. איך וועל דיר לייהען אַזעלכע קליידער ווי מיינע און דו וועסט זעהן אַז מענשען וועלען דיך אויך ליעב האָבען.“

דער אמת האָט געפאָלגט די עצה און זיך פערפּוצט אין דעם משל׳ס קליידער. זייט דאַן געהען אמת און משל האַנד אין האַנד און מענשען האָבען זיי ביידען ליעב.

און האָט בעקומען אַ שם פאַר דעם גרעסטען למדן אין דער ישיבה. עטליכע יאָהר שפּעטער איז דער ראש ישיבה געשטאָרבען. האָט מען גענומען טראַכטען וועגען אַן אַנדערען, וואָס זאָל פאַרנעהמען זיין פּלאַץ. האָט מען גענומען ריידען פון יענעם תלמיד, דעם וואויל־לערנער, דעם זוהן פון דעם רייכען ישוב'ניק. עס האָבען זיך אָבער געפונען געגנער, וואָס האָבען גע'טענה'ט, אַז עס פּאַסט זיך ניט צו מאַכען פאַר אַ ראש ישיבה אַ זוהן פון אַזאַ גראָבען יונג. האָט איינער פאָרגעלייגט, אַז אויב זיין פאָטער וועט געבען פינף און צוואַנציג טויזענד רובעל אויף דער ישיבה, זאָל מען דעם זוהן געבען דעם גרויסען כבוד. דער ישוב'ניק האָט זיך אַז דעם אַנגעכאַפּט. אַ קלייניגקייט אַזאַ כבוד צו האָבען אַ זוהן אַ ראש ישיבה! און ער האָט געגעבען די מזומנים.

„נאָך יאָהרען זיינען אריבער, און דער נייער ראש ישיבה איז אויך געשטאָרבען, און אַזוי ווי ער האָט געהאַט אַ זוהן וואָס איז געווען אַ גאון מופלג, האָט מען איהם געוואָלט אָבגעבען זיין פאָטער'ס פּלאַץ. האָט זיך איינער דערמאָנט, אַז ווען דער פערשטאָרבענער איז געוואָרען ראש ישיבה האָט זיין פאָטער גענעבען אויף דער ישיבה פינף און צוואַנציג טויזענד רובעל. בכן, זאָל דער איניקעל אויך געבען אַזאַ סומע געלד.

„ניין", האָט איינער פון די בעלי־בתים געענטפערט. „יענער האָט געמוזט צאָהלען, ווייל ער האָט געהאַט אַ טאַטען אַן עם הארץ, אַ גראָבער יונג. אָבער דער האָט דאָך גראָדע געהאַט אַ שעהנעם טאַטען. דעם דאַרפען מיר צונעהמען מיט דעם גרעסטען כבוד אָהן שטייער." און דאָס איז דער תירוץ אויף דער קשיא. אַברהם אָבינו האָט געהאַט אַ טאַטען, אַ תרח, אַ געצענדיענער, האָט ער געדאַרפט געבען אַ סך צו־שטייער, אָבער מיר אידען האָבען דאָך געהאַט אַזאַ שעהנעם טאַטען, אַברהם אָבינו, דאַרף אונז דער אייבערשטער ענט־פערן כאָטש מיר גיבען ניט פיעל שטייער".

זאָל איהם דער קרעמער שיקען? מסתמא ניט אַזאַ געהויי־בענע מתנה — פאַר אַ צוויי, אָדער דריי רובעל. געגוג פאַר אַן אָרימאַן. דער אָרימאַן נעהמט זיך דאָס צום האַרצען. ער קען זיך ניט איינהאַלטען און געהט צום קרעמער מיט אַ טענה: „ס'טייטש! יענער איז אַ גביר אַדיר, וואָס האָט אַל־דאָס גוטס, שיקסטו איהם אַריין אַ מתנה פאַר פופציג רובעל, און מיר — אַזאַ קליינינקייט!" דער קרעמער איז געוואָרען אויסער זיך פון דעם אָרימאַן'ס חוצפה און ער האָט איהם געענטפערט: „דו קבצן, דו שלעפער! דו האָסט נאָך טענות צו מיר? דער גביר גיט מיט אַזוי פיעל צו לייזען. אַז איך האָב פון איהם כמעט אַ האַלבע פרנסה, אָבער פון דיר וואָס לייז איך? פאַר אַ האַלבען הערינג, פאַר אַ קווער־טעלע קעראָסין, פאַר אַ גראָשען שוועבעלעך, און דאָס אויך מוז איך דיר אָפט געבען אויף באָרג און עס קומט מיר אַז מיט יסורים אויפצומאָהנען. קענסטו זיך גלייכען צום נגיד?"
און דאָס איז אַ קשיא אויף אונז אידען. ווי האָבען מיר די חוצפה צו בעטען פון רבונו של עולם, ער זאָל אונז ענטפערען אַזוי ווי ער האָט געענטפערט אברהם אבינו? פון אברהם אבינו האָט דאָך דער אייבערשטער זעהר פיעל געלייזט: אַ סך מצוות און מעשים טובים. אָבער מיר זיינען דאָך אַזוי אָרים אין מעשים טובים, אונזער לייזונג בעשטעהט פון אַ קאַפּיטעל תהלים, פון אַ קדושה, אַ ברכו, און אָפטמאָל פער־בלייבען מיר בעלי חוב און זעצען אַן אויך אויף דעם . . .

„איז דאָך טאַקע אַ קשיא. און יעצט וועל איך די קשיא פערענטפערען אויך מיט אַ משל.

„אַמאָל איז געווען אַ ישוב'ניק, איז ער געווען אַ זעהר פראָסטער מענשעל, אַן עם הארץ, אַ גראָבער יונג. ער האָט אָבער געהאָט אַ סך געלד, האָט ער זיך געוואָלט איינקויפען אין יחוס. און אַזוי ווי ער האָט געהאָט אַ זוהן מיט אַ גוט קעפּעל, האָט ער איהם אַוועקגעשיקט אין שטאָדט צו לערנען אין דער ישיבה. דער אינגעל איז געווען אַ מתמיד

דיזען משל מיט דער ציעג האָט דער דובנער מגיד דער־צעהלט, ווען דער ווילנער גאון האָט איהם איינגעלאַדען צו קומען צוגאַסט. גלייך ווי דער מגיד איז אַרונטער פון וואַגען האָט איהם דער גאון געפרעגט, אויב ער האָט מיטגעבראַכט עפּעס נייע משלים. דאַרויף האָט איהם דער מגיד דערצעהלט די מעשה פון דעם מלמד מיט דער ציעג און האָט דערביי צוגעלייגט: „פריהער, רבי, הייסט מען זאָל מיר געבען עפּעס איבערצובייסען, נאָכדעם לאָזט מיך אַ ביסעל זיך אויסרוהען פון וועג, און נאָכדעם וועל איך זיך לאָזען מעלקען“.

4
טרעפט אין ציעל

דער ווילנער גאון האָט אַמאָל געפרעגט ביים דובנער מגיד: „זאָגט מיר, רבי יעקב, ווי פאַלט עס אייך איין קאָפּ צו יעדען ענין פּונקט אַזאַ משל וואָס איז ריכטיג צוגעפּאַסט?“

ענטפערט דער דובנער מגיד:

„איך וועל דאָס אייך ערקלעהרען, אָבער אויך מיט אַ משל. אַ רייכער פּריץ, וואָס איז געווען אַ גרויסער יחסן, האָט געהאַט אַ זוהן וועמען ער האָט אָוועקגעשיקט אין אַ מיליטערישער אַקאַדעמיע זיך צו לערנען שיסען. פינף יאָהר האָט דער זוהן דאָרט געלערנט ביז ער האָט זיך אויסגעלערנט שיסען אין ציעל און האָט דערויף בעקומען אַן אַטעסטאַט מיט אַ גאָלדענעם מעדאַל. נאָכדעם איז ער געפאָהרען זעהר גליק־ליך אַהיים, דען ער האָט געוואוסט ווי זיין פאָטער וועט זיך פרעהען מיט איהם.

„אויפ'ן וועג אַהיים איז איהם אויסגעקומען זיך אָבצו־שטעלען אין אַ דאָרף, אויסצורוהען זיינע פערד. אין הויף האָט ער געזעהן אויף דער וואַנד פון אַ שטאַל אויסגעמאָלט

3

דער מלמד און די ציעג

אז ארימער מלמד האט איינמאל צוגעזאגט זיין פרוי, דאס מיט דעם אייבערשטענס הילף, אז איהם וועט ווערען א ביסעל געראמער אין געלד, וועט ער איהר קויפען א ציעג. עס איז אוועק א יאהר, צוויי. די ארימע פרוי האט אלץ געלעבט מיט דער האפנונג, אז זי וועט אמאל האבען אן אייגענע ציעג.

ענדליך איז געקומען די גליקליכע שעה. דער מלמד האט אויף א יריד איינגעהאנדעלט א ציעג און ער האט זי געבראכט אהיים צו דער ווייב. און ווייל עס איז שוין צייט געווען צו געהן דאווענען מנחה, האט ער זיך ניט געזאמט און איז גלייך אוועקגעלאפען אין שוהל.

די מלמד׳יכע האט זיך שטארק דערפרעהט מיט דער ציעג. אט יעצט וועט זי האבען פרישע מילך פאר די קינדער און אייגענע שמעטענע, פוטער און קעז. האט זי גלייך גע־כאפט א כלי און גענומען מעלקען, אבער עס האט זיך ניט געמאלקען. די ציעג האט ניט געגעבען אפילו א טראפען מילך. איז די מלמד׳יכע געווארען אין כעס, און ווען דער מלמד איז געקומען פון שוהל, האט זי גענומען שרייען אויף איהם: „דו שלימזל׳ניק איינער! וואס איז דאס פאר א ציעג וואס דו האסט געקויפט? זי גיט דאך גאר קיין מילך ניט!“ האט דער מלמד געענטפערט: „דו אידענע איינע! שוין ווילסטו אז די ציעג זאל דיר געבען מילך? צוערשט דארפסטו איהר געבען אבצועסען, נאכדעם דארפסטו איהר לאזען א ביסעל אויסרוהען פון לאנגען וועג, און נאכדעם ווי די ציעג איז שוין א זאטע און אן אויסגערוהטע קענסטו זי מעלקען“.

5
קאָנסטאַנטינער מזיקים

ווען דער דובנער מגיד איז איינמאָל געווען אין קאָנ־סטאַנטין, איז איהם אויסגעקומען צו געהן אין גאַס שפּעט ביינאַכט. האָט ער זיך בעגעגענט מיט א חברה יונגע־לייט, לצים, און זיי האָבען איהם געפרעגט:

„רבי! ווי קומט עס דאָס איהר געהט שפּעט ביינאַכט גאַנץ אַליין? עס שטעהט דאָך אין דער גמרא, אז א תלמיד חכם דאַרף ניט אַרויסגעהן ביינאַכט איינער אַליין, צוליעב די מזיקים".

„איך האָב קיין מורא ניט!" האָט דער דובנער געענט־פערט. „די הינע מזיקים האַלטען מיך ניט פאַר א תלמיד חכם".

6
אומזיסט שטראָפט מען ניט

איינער, א קאַרגער גביר, האָט אַמאָל געפרעגט דעם דובנער מגיד:

„ווי שיקט עס זיך עפּעס? איהר מוסר'ט די אידען און שטראָפט זיי, און נאָכדעם נעהמט איהר ביי זיי געלד!..."

„דער אייבערשטער שטראָפט אויך ניט אומזיסט", האָט דער דובנער געענטפערט.

מיט קרייט צירקלען, און אין רעכטען מיטעלפונקט פון יעדען צירקעל איז געווען אַ קליין לעכעל, וואָס האָט געצייגט אַז אימיצער האָט דאָרט אריינגעשאָסען אַ קויל. דער יונגער פּריץ איז געבליבען שטעהן פערוואונדערט. ווער האָט עס געקענט זיין דער וואונדערליכער שיסער, וואָס טרעפט אַזוי גוט אין ציעל? אין וועלכער אַקאַדעמיע האָט ער געלערנט און וואָס פאַר אַ מעדאַלען האָט ער בעקומען פאַר זיין אַזאַ גוטער שיסער? בקיצור, ער האָט זיך גענומען נאָכפרעגען, האָט מען איהם געבראַכט דעם שיסער אַליין. דאָס איז געווען אַ קליינער דאָרפס־אינגעל, אין צוריסענע קליידער און באָרפוס.

„— זאָג מיר, וואו האָסטו זיך אויסגעלערנט אַזוי גוט צו טרעפען אין ציעל? — האָט איהם דער יונגער פּריץ געפרעגט.

„— איך טוה אַזוי — האָט דער דאָרפס־יונג געענט־פערט. — פריהער שיס איך אויף דער וואַנד, גלאַט אַזוי, און טרעף וואו עס מאַכט זיך, און נאָכדעם ווי עס ווערט אין דער וואַנד אַ לעכעל פון דער קויל, נעהם איך אַ שטיק קרייט און מאָל אוים אַרום און אַרום אַ צירקעל.

„און אַזוי איז אויך מיט מיר", האָט דער דובנער גע־ענדיגט. „ניט צו יעדען עניין זוך איך צו פערפּאַסען אַ פּאַ־סענדען משל, נאָר פאַרקעהרט, ווען איך הער פון אימיצען, אָדער עס פאַלט מיר אַליין איין אַ שעהנע מעשה, אָדער אַ שעהנער משל, זעה איך שוין אויסצוזוכען אַ פּאַסענדען עניין פאַר אַ נמשל . . ."

משלים זיינען דאך געווען זיינע, האט עס איהם הנאה געטאהן. עס איז איהם אבער ניט געפעלען געווען וואס דער מגיד האט אפילו קיין איין מאל דערמאנט אז דער משל איז פון דעם דובנער.

זיצט דער דובנער, הערט זיך איין און שווייגט. שפעטער האט דער מגיד אויפגעהערט צו זאגען דעם דובנער׳ס משלים און האט אנגעהויבען צו זאגען זיינע איינענע. דא האט זיך שוין דער דובנער ניט געקענט איינהאלטען. ער איז ארויף אויף דער בימה, האט א כאפ געטאהן דעם מגיד און איהם ארונטערגעשטויסען. צווישען דעם עולם איז געווארען א רעש, א טומעל, אבער דער דובנער האט זיי גלייך בערוהיגט, אויסגעזאגט ווער ער איז און האט געבעטען אז מען זאל איהם ערלויבען צו דערצעהלען א משל.

און דאס איז דער משל, וואס ער האט דערצעהלט:

איינער, אן ארימאן, האט געהאט א רייכען פעטער, און דער רייכער פעטער האט גערארפט חתונה מאכען א טאכטער. ווי דער שטייגער איז, האט מען פאר א וואך פריהער געמאכט הכנות צו דער חתונה. דער ארימער פלימעניק האט זיך געטראכט, אז כאטש דער רייכער פעטער האלט זיך אימער פון ווייטען, דאך אויף דער חתונה וועט ער איהם לאדען. און דער ארימער האט זיך אלץ פארגעשטעלט אין זיינע געדאנקען די גוטע און געשמאקע זאכען, וואס ער וועט עסען: די געבראטענע קאטשקעס, די געפילטע העלזלעך, פערשידענע טארטען, פלאדען, קאמפאט. און אזוי ווי ער האט געוואלט זיך גוט אנעסען אויף דער חתונה, האט ער צוויי טעג פאר דעם געפאסט און כמעט גארנישט אין מויל גענומען, כדי ער זאל האבען א גוטען אפעטיט און קענען וואס מעהר גע־ניסען פון די טייערע מאכלים, וואס מען וועט געבען נאך דער חופה.

עס פערשטעהט זיך, אז ווען עס איז געקומען דער טאג פון דער חתונה, איז דער ארימער קרוב שוין געווען גוט

7
עד כאן...

דער דובנער מגיד האט איינמאל אויף זיך גענומען אבריכטען גלות. האט ער פערלאזען זיין שטאדט און זיך אוועקגעלאזט איבער דער וועלט, אזוי ווי א פשוט'ער ארימאן. און אין קיין ארט האט ער אויסגעזאגט ווער ער איז, דען ער האט אויף זיך גענומען קיין הנאה צו האבען פון זיין גרויס־קייט און בעריהמטהייט. וואו ער פלעגט קומען פלעגט ער הערען ווי מענשען דערצעהלען וועגען די גרויסע חכמה פון דעם דובנער מגיד און ווי ער ריכט אב גלות אין דער פרעמד. דער דובנער פלעגט די מעשיות אויסהערען, אבער ער האט זיך ניט געלאזט דערקענען.

גאנץ אפט פלעגט איהם אויסקומען צו הערען א מגיד, וואס פלעגט קומען אין שטעדטעל זאגען א דרשה. און עס איז ביי איהם קיין נאווינע ניט געווען צו הערען ווי דער מגיד זאגט איבער זיינע משלים, און דערמאנט גאר ניט, אז דאס איז דעם דובנער'ס. אבער דאס פלעגט דער דובנער מגיד אויך פערשווייגען, נאר אמאל פלעגט דער דובנער שוין דאס ניט קענען אריבערטראגען ווי מען בע'גנב'עט איהם. פלעגט ער ארויס פון געדולד און ציינען יענעם מגיד, אז ער זאגט ניט אייגענע, נאר געלאטבענטע.

איינמאל שטעלט ער זיך אב אין א שטעדטעל אויף שבת. דעם שבת האט דארט גערעדט א מגיד און געוועהנליך איז דער דובנער אויך געגאנגען איהם הערען. הערט ער ווי דער מגיד דערצעהלט איין משל נאך דעם אנדערען און דער עולם קוועלט אן. דער דובנער הערט זיך צו און האט הנאה וואס דעם עולם זיינען די משלים אזוי שטארק געפעלען. די

א זופּ מיט מאַנדעלעך, אָבער מעהר ווי עטליכע לעפעל האָט ער ניט געקענט נעהמען, ווייל זיין בויך איז געווען פול מיט קאַלטע וואַסער. אַז מען האָט דערלאַנגט געבראָטענע קאַטש־קע, האָט ער פון אָנפאַנג גאָר ניט געקענט קוקען אויף דעם, אָבער ווי לאַזט מען עס איבער געבראָטענע קאַטשקע? האָט ער זיך אָנגעטאָהן אַ כח און גענומען פּאַקען אין זיך די קאַטשקע.

מיט אַמאָל האָט ער זיך אויפגעהויבען פון טיש און האָט פאַר דעם גאַנצען עולם אָנגעהויבען צו געבען צוריק . . . איין מאכל נאָך דעם אַנדערען. פריהער האָט ער אויסגע־בראָכען די קאַטשקע, נאָכדעם די זופּ, נאָכדעם די מאַרענירטע פיש, און צולעצט האָט ער גענומען אָבגעבען דעם פּאַסאַליעם־צימעס, וואָס ער האָט געגעסען אין דער היים . . . דאָ איז דער בעל שמחה, דער רייכער פעטער, צוגעלאָפען צו איהם און געזאָגט: „שוין אַרויס פון דאַנען! אַזוי לאַנג ווי דו האָסט געבראָכען מיט מיינע אכילות, האָב איך געמוזט ליידען, אָבער אַז דו גיבסט שוין אָב מיט דיינע פּאַסאַליעס, בין איך גאָר ניט מחויב צו ליידען — שוין, טראָג זיך אָב פון דאַנען!“

„אַט אַזוי איז אויך מיט דעם מגיד“, האָט דער דובנער ערקלעהרט זיין משל. „אַזוי לאַנג ווי ער האָט צוקאַליטשעט מיינע משלים, האָב איך פון איהם געמוזט ליידען, אָבער אַז ער האָט שוין גענומען געבען פון זיינע נאַרישקייטען, בין איך גאָר ניט מחויב צו ליידען! . . .“

הונגעריג, ניט ווי נאָך אַ תענית, נאָר טאַקע ווי נאָך צוויי תעניתים. איז ער געזעסען ביי זיך אין דער היים און גע־וואַרט ביז דער שמש וועט איהם קומען רופען.

האָט ער געוואַרט און געוואַרט און דער שמש איז ניט געקומען. עס איז שוין געוואָרען אַוועגד און דער שמש קומט נאָך אַלץ ניט. ענדליך, אַז עס איז שוין געוואָרען גוט שפּעט און דער שמש איז נאָך אַלץ ניטאָ, האָט דער אָרימער קרוב זיך געטראַכט, אַז דער רייכער פעטער וויל איהם משמעות ניט האָבען, ווייל ער שעהמט זיך מיט איהם. האָט ער געזאָגט צו זיין פרוי: „גיב מיר עסען. איך קען שוין לענגער ניט אויסהאַלטען“.

די פרוי האָט איהם דערלאַנגט פּאַסאָליעס צימעס, וואָס איז ביי איהר געשטאַנען צוויי אָדער דריי טעג, ווייל קיין אָווענד־ברויט האָט זי יענעם טאָג ניט געקאָכט. און אַזוי ווי ער האָט שוין צוויי טעג ניט געהאַט געגעסען, האָט ער זיך אָנגעפּאַקט מיט די פּאַסאָליעס, פיעל עס האָט געקענט אין איהם אַריין, און נאָכדעם האָט ער זיך אָנגעזופּט מיט קאַלטע וואַסער.

ווי נאָר ער האָט אויפגעגעסען דעם לעצטען לעפעל פּאַסאָליעס איז אַריינגעלאָפען דער שמש מיט גרויס אימפּעט, און כמעט אָהן אַן אָטהעם, און האָט געזאָגט: „זייט מיר מוחל, ר׳ זרח! איך האָב אייך געהאַט אויפ׳ן צעטעל, נאָר איך האָב פערזעהן אייער נאָמען און פערגעסען אייך צו רופען. אָט יעצט, ווען מען זיצט שוין ביים טיש, האָט זיך אייער פעטער געכאַפּט, אַז איהר זייט ניטאָ. קומט שנעל! מען עסט שוין די סעודה!“

דער אָרימער קרוב איז געקומען גראַדע צו די מאַרע־נירטע פיש. האָט ער גענומען אַ שטיקעל פיש אין מויל, אָבער עס האָט גאָר קיין טעם ניט געהאַט. דען וואָס פאַר אַ טעם קען האָבען מאַרענירטע פיש נאָכדעם אַז מען פּאַקט זיך אָן מיט אַ צימעס פון פּאַסאָליעס? מען האָט דערלאַנגט

ריהמען, אז זי האט שעהנערע פעדערען פון זיי אלעמען. האבען זיך די אלע פויגעלעך ווידער צוזאמענגעקליבען, גע־בראכט יענע חוצפה׳דיגע פויגעלע פאר׳ן משפט, און זיי האבען אבגעמאכט, אז יעדע פויגעלע זאל צוריק צונעהמען איהר פעדער, און אזוי איז די חוצפה׳דיגע פויגעלע ווידער געבליבען א נאקעטע.״

און נאכדעם ווי דער דובנער האט געענדיגט זיין מעשה, האט ער זיך געווענדעט צו דעם מגיד און האט געזאגט:

„אט דער משל, וואס איהר האט דערצעהלט גאר אין אנפאנג, איז מיינער. איך האב צוריקגענומען מיין פעדער, און אז עס וועלען אויף אייך אנקומען אנדערע מגידים, וועלען זיי צונעהמען זייערע פעדערען.״

9

אַ ריכטיגער בעוויז

אין דער צייט וואס דער דובנער האט אבגעריכט גלות, איז ער איינמאל, אין אוועגד, אנגעקומען אין א דארף, איז אריין אין דער אידישער קרעטשמע און האט געבעטען עסען. „מיר האבען ניט וואס צו געבען,״ האט געענטפערט די קרעטשמערקע, אן אשה רעה, וועלכע האט פיינט געהאט ארימע־לייט. „גיט מיר כאטש א שטיקעל ברויט מיט זויער־מילך,״ האט דער מגיד געבעטען. „מיר האבען אפילו קיין ברויט אויך ניט,״ האט די קרעטשמערקע געענטפערט.

„טא לאזט מיך כאטש איבערנעכטיגען,״ האט דער מגיד געבעטען.

האט מען איהם אנגעצייגט אויף א הארטער באנק, אין א פינסטערען צימער, און ער האט זיך אוועקגעלייגט.

שלאפען האט ער ניט געקענט. דער הונגער האט איהם

8
פרעמדע פעדערען

דער דובנער מגיד איז איינמאל געקומען אין א שטעדטעל און האט דארט געטראפען א מגיד איבערזאגען זיינע משלים און אויך משלים און קלוגע ווערטלעך פון אנ־דערע בעוואוסטע מגידים פון זיין צייט. דער דובנער האט געווארט ביז יענער האט געענדיגט און נאכדעם האט ער געבעטען, אז מען זאל איהם ערלויבען דערצעהלען א מעשה.

„אמאל,“ האט דער דובנער אנגעפאנגען צו דערצעהלען, „איז געווען א פויגעלע, וואס איז געוואקסען הייל נאקעט, אהן פעדערען. די ברידערלעך און שוועסטערלעך פון דער פויגעלע זיינען שוין געווען בעוואקסען מיט פעדערען, אזוי ווי אלע לייטישע פויגעלעך, אבער די איין פויגעלע איז געבליבען הייל, נאקעט, נעבעך. האבען זיך צוזאמענגע־קליבען אלע פויגעלעך פון דעם געגענד אויף א אסיפה און געפרעגט: מה נעשה לאחותנו, וואס זאלען מיר טאהן מיט אונזער שוועסטער פויגעלע, וואס איז נעבעך אזא געשטראפ־טע? אלע האבען אויף איהר שטארק רחמנות בעקומען און עס איז ביי זיי געבליבען, אז יעדע פויגעלע זאל איהר שענקען א פעדער. די פויגעלע האט בעקומען אזוי פיעל פעדערען, דאס זי איז אין גאנצען פעדערקט געווארען און האט אויס־געזעהן אזוי בעפעדערט ווי אלע פויגעלעך. בלויז א גרויסער מבין האט געקענט פערשטעהן, אז די פעדערען זיינען צוגע־שטוקעוועטע, ניט אייגענע.

די פויגעלע האט זיך באלד פערגעסען, אז איהרע פע־דערען זיינען פרעמדע, און זי האט זיך אנגעהויבען גרויס־צוהאלטען מיט זיי געגען די אנדערע פויגעלעך און זיך בע־

10
דעם שטן׳ס אַ גוטער ברודער

דער דובנער מגיד איז איינמאָל, אויף ראש השנה, איינ־געלאַדען געוואָרען אין אַ גרויסער שטאָדט צו דרש׳ענען. אין דער שטאָדט איז געווען אַ גביר, אַ גרויסער תקיף, וואָס האָט געהאַט אַ חזקה אויף די תקיעות. קיין אַנדערען האָט ער ניט צוגעלאָזט בלאָזען שופר. דעם כבוד האָט ער גע־האַלטען נאָר פאַר זיך. אין שטאָדט האָט מען געוואוסט, אַז דער גביר איז אַ גרויסער חטאת, וואָס טוהט אין דער שטיל כל דבור אָסור, און געוויס האָט ער ניט געפּאַסט פאַר אַזאַ היילינגער אַרביים, אָבער אַזוי ווי ער איז געווען אַ גרויסער תקיף, האָט מען מורא געהאַט זיך מיט איהם איינצורייסען און מען האָט איהם געלאָזט בלאָזען שופר יעדען ראש־השנה.

אָבער אין דעם ראש השנה, ווען דער דובנער מגיד איז דאָרט געווען, האָט דער גביר ניט געקענט בלאָזען. ער האָט זיך געמאַטערט מיט אַלע כחות, זיך געקוועטשט, אַז די אויגען האָבען איהם אַרויסגעשטאַרצט, אָבער דער שופר איז געווען שטום . . . ניט דער מינדעסטער קלאַנג האָט זיך געהערט. און דער סוף איז געווען, אַז דער גביר האָט אַליין געבעטען, אַז אַן אַנדערער זאָל פערנעהמען זיין פּלאַץ ביים עמוד און בלאָזען די תקיעות.

שפּעטער, ווען דער דובנער האָט גע׳דרשנ׳ט פאַר׳ן עולם, האָט ער אין זיין דרשה בעריהרט דעם צופאַל. ער האָט דערצעהלט אַ משל.

אַמאָל האָבען צוויי שטאַרקע מלכים, וועלכע האָבען געהאַט גרויסע אַרמייען, געהאַלטען מלחמה איינער מיט׳ן

ניט געלאָזט. אין אַ פּאָר שטונדען אַרום האָט ער דערשפּירט אַ ריח פון געשמאַקע בראַטענס, און פיש און צימעס. איז ער פּאַוואָלינקע צוגעגאַנגען צום טהיר און האָט דורך אַ שפּאַלט געזעהן ווי דער קרעטשמער מיט זיין פאַמיליע זיצען אַרום טיש און זיין ווייב דערלאַנגט גרויסע שיסלען מיט טייערע מאכלים, אַ ריכטיגע סעודה. דער דובנער כאַפּט אויף גיך אַרויף די קליידער, געהט אַריין אונגעבעטען און זאָגט: „ברוכים היושבים!“ און ווי דער מנהג איז, האָט איהם דער קרעטשמער גענטפערט: „קומט עסען.“ האָט דער דובנער געוואַשען די הענד און האָט זיך געזעצט צום טיש.

עסענדיג האָט ער בעמערקט:

„די חכמי התלמוד האָבען געזאָגט, אַז אַ מענש דאַרף זיך אימער אויפפיהרען לויט דעם מנהג פון דעם אָרט, וואוהין ער קומט. און אַ בעווייז צייגען זיי פון משה רבינו, וואָס אַז ער איז געווען אין הימעל, האָט ער פערציג טעג ניט געגעסען, ווייל די מלאכים עסען אויך ניט. מיר האָט אימער געוואונדערט וואָרום די חכמי התלמוד האָבען גענומען דעם בעווייז פון דעם וואָס משה האָט ניט געגעסען, אָבער ניט פון דעם וואָס משה האָט ניט געשלאָפען. אָבער היינט איז מיר דאָס רעכט געוואָרען, אַז משה האָט די גאַנצע פערציג טעג ניט געשלאָפען, דאָס פערשטעהט זיך שוין אליין, וואָרום אַז ער וואָלט יאָ געשלאָפען, וואָלט ער ניט געווען זיכער, אַז די מלאכים פאַסטען. אפשר האָבען זיי געגעסען בעת ער האָט געשלאָפען . . .“

אזוי האבען זיי געטאהן. אויסגעליידיגט די ביקסען און גענומען שיסען איינער אויפ'ן אנדערען. עס האט זיך גע־הערט פיף־פאף, פיף־פאף, די צוויי גבורים האבען זיך כלומר'שט נעקאכט, זיך געקוועטשט, געמאטערט, אבער שיסען האבען זיי ניט געקענט . . .

„דעם נמשל, רבותי, האט איהר היינט אליין געזעהן אין שוהל," האט דער דובנער מגיד צולעצט ערקלערט. „איהר האט געזעהן ווי איינער האט געהאלטען דעם שופר, זיך כלומר'שט געקאכט, געמאטערט, אבער קיין בלאז האט זיך ניט געהערט. בלויז פיף־פאף, פיף־פאף. רבותי, דאס איז געווען דעם שמן'ס א ברודער, היינט ווי האט ער געקענט האבען א הארץ צו בלאזען געגען א לייבליכען ברודער? . . ."

11

א מזומן לחיי עולם הבא

דער דובנער מגיד איז אמאל אריינגעקומען צו א קארגען גביר נאך א נדבה. דער גביר האט איהם קיין נדבה נישט געוואלט געבען, און דער דובנער מגיד איז אוועקגעגאנגען פון איהם ליידיג. שוין זייענדיג ביי דער טהיר האט איהם דער דובנער געזאגט: „ר' איד, איהר זענט א מזומן לחיי עולם הבא!"

„פארוואס?" האט איהם דער גביר געפרעגט.

„אויב איהר וועט מיר געבען א נדבה וועל איך אייך זאגען," האט איהם דער דובנער געענטפערט.

דער גביר, זייענדיג שוין נייגעריג צו וויסען, האט איהם געגעבען א נדבה, און דער דובנער מגיד האט איהם דער־צעהלט אזא מעשה:

אנדערען. יעדער פון זיי האט פערלארען זעהר פיעל סאל־דאטען און די מלחמה האט זיך געצויגען און געצויגען. ניט דער האט געזיעגט, און ניט דער האט געזיעגט. האט איין מלך געשיקט א שליח צו דעם אנדערען און האט געזאגט: „צו וואס זאלען מיר פערגיסען אזוי פיעל בלוט און פערלירען אזוי פיעל סאלדאטען? לאמיר בעסער ענטשיידען אונזער קריעג דורך אן אנדער וועג. איך וועל אויסקלייבען איינעם פון מיינע גרעסטע גבורים און דו קלייב אוים דעם גרעסטען גבור פון דיינע סאלדאטען, און זאלען די צוויי גבורים האלטען מלחמה איינער מיט'ן אנדערען. וועט דיין גבור זיעגען, וועט עס הייסען, אז דו האסט געוואונען די מלחמה, און אויב מיין גבור וועט זיעגען, וועט עס הייסען, אז איך האב געוואונען די מלחמה."

דעם אנדער מלך איז דער פארשלאג געפעלען געווארען און ער האט געזאגט, אז ער געהט איין אויף דעם.

יעדער פון די צוויי מלכים האט אויסגעקליבען דעם גרעסטען גבור פון זיינע סאלדאטען און מען האט די צוויי גבורים אוועקגעשיקט אויף א פרייעם פעלד צו האלטען מלחמה צווישען זיך. ארום און ארום, א ביסעל ווייטער פון דעם מלחמה־פלאץ, זיינען געשטאנען די צוויי מלכים מיט זייערע גענעראלען און בעגלייטער. די צוויי גבורים זיינען ארוים איינער געגען דעם אנדערען מיט זייערע ביקסען און האבען שוין געוואלט אויסשיסען, אבער פלוצלונג האבען זיי זיך אבגעשטעלט. ווי נאר זיי האבען איינער דעם אנ־דערען אנגעקוקט, האבען זיי זיך דערקענט, אז זיי זיינען לייבליכע ברידער, וואס זיינען געווען אבגעשיידט איינער פון דעם אנדערען צוליעב אומשטענדען.

„וואס זאלען מיר טאהן?" האט דער איננגערער ברודער געפרעגט ביים עלטערען.

„לאמיר ארויסנעהמען די קוילען און שיסען בלויז מיט פולווער," האט דער עלטערער געזאגט.

נעהמען, האט פיינט צו געבען?" האט איהם דער דאקטאר שפּאטיש געענטפערט.

„טא ענטפערט מיר כאטש אויף א מעריצינישער שאלה, וואס איך וועל אייך פרעגען."

„דהיינו?"

„ווי בעוואוסט טאר אזעלכער וואס איז קראנק אויף קדחת נישט עסען קיין פיש. טא ווי איז, אז איינער שטארבט פון קדחת, צי וועט ער נאך תחית המתים מעגען עסען פון לויתן? . . ."

„כ'ווייס נישט, ווי זאגט איהר?"

„איך וועל אייך ענטפערען. דער וואס טהוט א סך צדקה ביים לעבען, און לאזט איבער דער וועלט א קדחת, דער וועט געוויס מעגען עסען פון לויתן. אבער אזעלכער, וואס לאזט איבער זיין גאנץ פערמעגען דא, און נעהמט מיט זיך א קדחת, דער וועט שוין פון לויתן ניט טארען עסען . . .

13
דריי עזות פּנים'ער

דער דובנער איז אמאל געפאהרען אין א וואגען צו־זאמען מיט א חברה פרייע יונגען, וועלכע האבען אנגעהויבען איהם צו טשעפּען, און וועלענדיג זיי שנעל אבפּארטיגען, האט ער זיך צו זיי אנגערופען:

„דריי עזות־פנים'ער געפינען מיר צווישען די פער־שידענע ברואים אויף דער וועלט: א באק, א האהן און א הונד. דער באק ברענגט זיין בעל־הבית קיין שום נוצען נישט. פונדעסטוועגען מאכט ער איהם פיעל שאדענס אין שטוב צוברעכענדיג כלים דורך זיין ווילד שפּרינגען. דער האהן ברענגט אויך ניט דעם בעל־הבית קיין הכנסות, נאר

ס׳איז אַמאָל געקומען אויף יענער וועלט פאַר׳ן בית־דין של מעלה אַ קאַרגער גביר, וואָס האָט ביים לעבען קיין צדקה ניט געגעבען. ווען מען האָט איהם געפרעגט פאַרוואָס ער האָט ניט געגעבען קיין צדקה, האָט ער געענטפערט, דאָס אויפ׳ן עולם השקר, וואו עס געפינען זיך אַזוי פיעל רמאים, האָט ער ניט געוואוסט וועמען צו געבען. ער האָט דע־ריבער געהייסען דאָס גאַנצע געלד איהם מיטגעבען צו־קאָפּענס אין קבר אַריין. און דאָ אויפ׳ן עלם האמת, אַז מען וועט איהר אַנווייזען וועמען, איז ער גרייט דאָס גאַנצע געלד אויף צדקה צו פערטיילען.

דער בית־דין של מעלה האָט נאָך אַ ישוב הדעת אַרויס־געגעבען אַ פּסק, דאָס אויב ס׳וועלען זיך געפינען דריי פאַר־שוין אַזעלכע, וואָס האָבען מיטגעבראַכט דאָס געלד מיט זיך, זאָלען זיי אַלע דריי האָבען עולם הבא.

ווען מען האָט אָנגעהויבען צו זוכען, האָט מען געפונען נאָר איין עושר אַזעלכען: ק ר ח. וועלכער האָט אויך זיין גאַנץ פערמעגען מיטגענומען מיט זיך אין קבר אַריין. דער איד האָט אַלזאָ קיין חלק לעולם הבא נישט געקאָנט בע־קומען. און יעצט צוזאַמען מיט אייך — האָט דער דובנער פערענדיגט — וועט איהר שוין זיין צוזאַמען אַ מ ז ו מ ן לחיי עולם הבא . . .

12
קרחת און לויתן

דער דובנער מגיד איז אַמאָל אַריינגעקומען צו אַ אידישען דאָקטאָר, אַ קמצן, און פערלאַנגט ביי איהם אַ נדבה.

„ווייסט איהר דען נישט, אַז דער וואָס האָט ליעב צו

15
אַ נאַר ווייס ניט וואָס איהם פעהלט

אַ נגיד האָט איינמאָל געפרעגט דעם דובנער: „פאַר־וואָס זעהט מען אייך אָפט געהן צו די גבירים, אָבער מען זעהט קיינמאָל ניט, אַז דער גביר זאָל קומען צו אייך?"

„דאָס איז דערפאַר," האָט דער דובנער געענטפערט, „ווייל איך האָב שכל צו וויסען, אַז מיר פעהלט געלד, געה איך צו די גבירים. אָבער אַ גביר ווייס ניט, אַז איהם פעהלט שכל, דערפאַר קומט ער ניט צו מיר."

16
ביי האַלטען פון שולחן ערוך

ביי אַ סעודה פון אַ בר־מצוה, בעת דער בר־מצוה־אינגעל האָט געזאָגט אַ פּלפּול פון דער גמרא, זיינען געזעסען איניגע געסט און געגעסען און גערעדט. רופט זיך אָב דער דובנער, וועלכער איז דערביי געווען: „איך זעה, רבותי, אַז איהר האַלט מעהר פון שולחן ערוך ווי פון דער גמרא." (שולחן ערוך מיינט אַ געגרייטער טיש.)

וועקט איהם אויף מיט'ן קרעהען פון בעסטען שלאף איז מיטען דער נאכט. דאס זעלבע איז אויך מיט'ן הונד, וואס לאזט נישט זיין בעל־הבית זיך אברוהען. ער האלט נאר אין איין בילען בייטאג און ביינאכט.

די מעשה איז אבער אזוי. דעם ערשטען מיט'ן צווייטען קאן מען נאך ווי עס איז פערענטפערען — מילא, דער באק האט דאך א בארד; וויל ער מ'זאל פאר איהם דרך ארץ האבען. דעסגלייכען דער האהן וועקט אויף דעם בעל־הבית צום לערנען. אבער דו, הונד! קיין בארד האסטו נישט, צום לערנען וועקסטו נישט, וואס דען איז די חוצפה מיט דיר, וואס דו בילסט כסדר! . . .״

14
א זיכערע זאך

מען האט אמאל געפרעגט דעם דובנער, פאר וואס א נגיד וועט גיכער געבען א נדבה צו א בלינדען, אדער א קרומען ארימאן, איידער צו אן ארימאן וואס איז א תלמיד חכם. האט דער דובנער געענטפערט:

„דאס איז דערפאר וואס דער נגיד איז ניט זיכער, טאמער ווערט ער אליין אמאל קרום אדער בלינד. אבער א תלמיד חכם צו ווערען, דאס איז ער זיכער, אז ער וועט קיינמאל ניט ווערען.״

דעם דובנער מגיד'ס משלים

ערשטער טייל

17
גרויסע סוחרים און קליינע סוחרים

דער ווילנער גאון האט געזעהן ווי דער דובנער מגיד זיצט שבועות ביינאכט און לערנט גמרא.

האט זיך דער גרויסער גאון געוואונדערט און האט גע־פרעגט דעם מגיד:

„זאגט מיר, רבי יעקב, וואס לערנט איהר עפעס היינט ביינאכט גמרא? ווארום זאגט איהר ניט תקון שבועות?“

האט דער מגיד געענטפערט:

„רבי, לאמיך דאס אייך ערקלערען מיט א משל. צוויי סוחרים זיינען געפאהרען אויף א יריד. איינער האט געבראַכט עטליכע וואגענס אנגעפאקט מיט א סך קאסטענס סחורה פון פערשיעדענע מינים, דער אנדערער האט געבראַכט בלויז איין קאסטען סחורה און אלץ פון איין סארט. אז דער יריד האט זיך אנגעפאנגען, האט דער גרויסער סוחר אויסגעלייגט ביי זיין געוועלב בלויז מוסטערען, א מוסטער פון יעדען סארט. און אז אימיצען פלעגט געפעלען א מוסטער, פלעגט דער סוחר ארויסנעהמען די סחורה פון זיינע קאסטענס און דאס יענעם געבען. אבער דער קליינער סוחר האט ארויסגעשטעלט זיין סחורה אינגאנצען, ווי עס איז, ווייל קיין סך האט ער דאך ניט געהאט. און אזוי איז אויך דער אונטערשיעד צווישען אייך, רבי, און מיר. איהר זייט א גרויסער גאון, וואס פאר־מאגט א סך תורה און קבלה, חכמה און וויסענשאפט, צייגט איהר ארוים בלויז מוסטערען, א פאר פסוקים תורה, א שטיקעל משניות, א מאמר גמרא, אזוי ווי איז תקון שבועות; אבער איך, וואס בין ניט אזא גרויסער למדן, און האב נאר מייז ביסעלע גמרא, קום איך אין בית־המדרש בלויז מיט דעם איין סארט סחורה וואס איך פערמאג.“

ז

פון וועמעס כבוד וועגען?

א גרויסער עושר האט געהאט צוויי זיהן, וואס האבען געוואוינט זעהר ווייט, אין מרחקים. איינער איז געווען זעהר רייך און דער אנדערער א גרויסער ארימאן. א סך יאהרען זיינען אוועק און זיי האבען זייער פאטער נים גע־זעהן, נאר איינמאל קומט אן פון דעם פאטער א בריעף, אז זיי זאלען קומען צו איהם אויף דער חתונה פון זיין אינגסטען זוהן, דעם מיזשיניק.

דער בריעף איז געווען געשריבען צו דעם רייכען זוהן און דער פאטער האט איהם געבעטען: „קום, זוהן מיינער, און מיר וועלען זיך פרעהען אלע צוזאמען, און ברענג מיט דיין ארימען ברודער אויך. איך פערזיכער דיר, אז פאר אלע הוצאות וואס דו וועסט מאכען פון מיין כבוד וועגען וועל איך דיר אומקעהרען נאך מיט א שעהנע מתנה דערצו.“

ווען דער רייכער זוהן האט בעקומען דעם בריעף איז ער גלייך אוועק אין די שניט־קראמען און האט געקויפט די טייערסטע קליידער־שטאפען פאר זיך, פאר זיין פרוי און קינדער און האט געלאזט מאכען פאר אלעמען די שעהנסטע קליידער. מען האט זיך געגרייט און געפוצט צו דער חתונה. אין ווען ער האט שוין געדארפט פאהרען, און דער וואגען איז געשטאנען גרייט, איינגעשפאנט, האט ער זיך דערמאנט אן זיין ארימען ברודער און ער האט געשריען צו זיינע משרתים: „געהט שנעל, רופט מיר מיין ברודער. ברענגט איהם וואס גיכער אהער. זאגט איהם, אז איך בעדארף איהם האבען זעהר נויטהיג!“

צוויי וואכען איז דער רייכער זוהן אבגעזעסען ביי זיין פאטער, און נאכדעם האט ער צו איהם געזאגט: „טייערער פאטער! זעהסט דאך, אז איך האב דיך געפאלגט, געטאהן ווי דו האסט מיר געהייסען, און איך בין געקומען זיך משמח זיין מיט דיר, אבער ווייסט דאך, פאטער, אז איך בין א סוחר און מיין צייט איז ביי מיר זעהר טייער, און ווי קען איך דא זיצען אזוי לאנג?“

„טהו ווי דו פערשטעהסט, מיין זוהן,“ האט דער פאטער געענטפערט. „ווער האלט דיך אב? קענסט זיך שוין פאהרען אהיים.“

דער זוהן הערט דעם פאטערס ענטפער, און אין הארצען ברענט איהם אזוי ווי א פייער. דער פאטער האט דאך איהם געשריבען, אז ער וועט איהם אומקעהרען אלע הוצאות, וואס ער האט געמאכט אויף דער חתונה, און ער האט איהם נאך צוגעזאגט צו מאכען א שעהנע מתנה, און יעצט מאכט זיך דער פאטער אזוי ווי ער האט זיך פערגעסען. עס ריהרט זיך גארניט ביי איהם די האנד.

האט דער זוהן זיך מעהר ניט געקענט איינהאלטען און האט דערלאנגט דעם פאטער א פאפיער מיט א רעכנונג אויף דעם: אזוי פיעל האבען געקאסט זיינע קליידער, אזוי פיעל האבען געקאסט זיין ווייבס קליידער, אזוי פיעל זיינע קינדערשע בגדים'לעך, און אזוי פיעל האט געקאסט די רייזע מיט אכסניות, וואו ער האט זיך געמוזט אבשטעלען אויף דער לאנגער נסיעה.

„האסט געמאכט נייע קליידער,“ האט דער פאטער געענטפערט, „זאלט איהר זיי אלע טראגען געזונטערהייד: דו, דיין ווייב און דיינע קינדער, און איהר זאלט דערלעבען זיך מאכען ווידער נייע קליידער.“

„אבער, פאטער,“ האט דער זוהן גע'טענה'ט, „דו האסט דאך מיר פערשפראכען, אז דו וועסט מיר אומקעהרען אלע הוצאות, וואס איך האב געמאכט אויף דער חתונה.“

די משרתים האָבען דעם אָרימען ברודער געבראַכט צו־שלעפּען פּאַר'ן קאַלנער. און יענער האָט זיך געוואונדערט און נעפרעגט ביי זיין ברודער: „וואָס דאַרפסטו מיך און וואָס ווילסטו פון מיר? דו ווילסט דאָך מיך קיינמאָל גאָר ניט קענען!"

„פרעג ניט קיין שאלות!" האָט דער רייכער ברודער אַ געשריי געטהאָן. „קריך אַרויף אויפ'ן וואַגען און פאָהר, אַז איך הייס דיר פאָהרען, טאָ פאָהר!"

איז דער אָרימער ברודער אַרויף אויפ'ן וואַגען און איז געפאָהרען.

ווען דער וואַגען איז אָנגעקומען אין שטאָדט, האָבען שוין מענשען אָנגעזאָגט זייער פאָטער, אַז עס קומען צו איהם די טייערע, די געהויבענע געסט. אַלע מחותנים זיינען אַרויס זיי מקבל פנים זיין מיט גרויס שמחה. און ווען דער וואַגען האָט זיך אָבגעשטעלט ביי דער הויז פון דעם גרויסען עושר, איז צושרט אַרונטער דער רייכער ברודער, אָנגעטהאָן ווי אַ גראַף. נאָך איהם די ווייב מיט די קינדער, פערפּוצט ווי די גראַפען. מענשען שטעהען, קוקען און פרעגען: „ווער איז דאָס דער שררה?" און די מקורבים ענטפערען זיי: „דאָס איז דאָך דער זוהן פון אונזער עושר, און ער איז אַליין אַ גרויסער גביר." נאָכדעם האָבען די מענשען געזעהן ווי עס שלעפּט זיך איינער, אַ נעבער, אָבגעריסען און מיט לאַטעס אויף די שיך. פרעגען די מענשען: „און ווער איז דער?" ענטפערען די מקורבים: „ער קומט פון דער זעלבער שטאָדט." פרעגען די מענשען: „אפשר איז ער אַ ברודער, אָדער אַ קרוב?" ענטפערט מען זיי גאָרניט.

דערווייל זיינען די מחותנים מיט די געסט אַריין אין הויז. די כלי־זמרים האָבען אַ שפּיעל געטהאָן. עס איז געוואָרען לעבעדיג, פרעהליך. אין אַ מזל'דיגער שעה האָט מען געשטעלט די חופּה, און מען האָט געטאַנצט און גע־הוליעט, ווי דער שטייגער איז.

2
געבעטען אויף זיך דעם דלות

א רייכער מאן האט געגעבען זיין זוהן א היבשע סומע געלד, ער זאל זיך מאכען א געשעפט און ווערען א בעל־הבית פאר זיך. דער זוהן האט אנגעהויבען צו האנדלען, אבער עס איז איהם ניט גוט געגאנגען. ער האט פערלארען געלד, און וואס ווייטער איז ער אלץ געווארען ארימער און ארימער. עס איז געקומען אזוי ווייט, דאס ער האט קוים־קוים גע־קענט פערדיענען אויפ׳ן לעבען.

איינמאל, אז דעם זוהן איז געווארען זעהר שלעכט, האט ער זיך בעקלאגט פאר׳ן פאטער. ער האט זיך גע־טראכט, דער פאטער וועט איהם אויסהעלפען. אבער אנ־שטאט איהם צו העלפען האט דער פאטער אויף איהם אנ־געשריען: „וואס ווילסטו נאך האבען פון מיר? איך האב דיר געגעבען גענוג געלד, האסטו געזאלט זיין א מענש און ניט פערלירען. און יעצט לעב ווי דו קענסט און זיי צו־פריעדען מיט דעם וואס דו האסט. איך וועל דיר העלפען נאר דאן, ווען איך וועל זעהן אז דו האסט שוין גארנישט, אז דו האסט שוין דעם לעצטען גראשען פערלארען.“

א צייט שפעטער האט אויסגעבראכען א פייער איז שטאדט און דער פייער האט דערגרייכט ביז צו דער קראם, וואו דעם גביר׳ס זוהן האט געהאט זיין ביסעל סחורה. זיינען געקומען גוטע פריינד און האבען געוואלט ראטעווען זיין קרעמעל, האט זיי דער זוהן געזאגט: „איך בעט אייך, לאזט צורוה די קרעמעל — זאל עס ברענען. פאר מיר איז בעסער, אז איך זאל זיין א גאנצער ארימאן און מיין

„עס איז ניט אמת,“ האָט דער פּאַטער געענטפערט. „איך האָב דיר דאָס קיינמאָל ניט צוגעזאָגט.“

נעהמט דער זוהן אַרויס דעם פּאַטערס בריעף און צייגט איהם: „זעה, פּאַטער! אַט דאָס האָסטו אַליין געשריבען מיט דיין אייגענער האַנדשריפט.“

דער פּאַטער נעהמט דעם בריעף און לעזט עס אויפ'ן קול: „איך פערזיכער דיר, אַז אַלע הצאות וואָס דו וועסט מאַכען פון מיין כבוד וועגען וועל איך דיר אומקעהרען און נאָך מיט אַ שעהנע מתנה דערצו.“

„נו?“ האָט דער זוהן געזאָגט.

„נאַרנישט,“ האָט דער פּאַטער געענטפערט. איך האָב דיר געשריבען, אַז איך וועל דיר אומקעהרען אַלע הוצאות וואָס דו וועסט מאַכען פון מיין כבוד וועגען. ווען דו וואָלסט טאַקע מיר וועלען אַנטאָהן אַ כבוד, וואָלסטו געדאַרפט רחמנות האָבען אויף דיין אָרימען ברודער און ניט ברייינגען איהם אַהער אַ נאַקעטען, אַ באָרפוסען, נאָר דו האָסט געדאַרפט איהם אויך מאַכען אַמאָל אַ רעכטען מלבוש און שיך, און דאָס וואָלט געוועזען פאַר מיר אַ כבוד און אַ גרויסער נחת. אָבער די הוצאות וואָס דו האָסט געמאַכט איז נאָר פון דיין אייגענעם כבוד וועגען, און דאָס האָב איך דיר ניט צוגע־זאָגט אומצוקעהרען. טאָ וואָס האָסטו טענות צו מיר?“

נ מ ש ל

ווען אַ איד מאַכט שבת אָדער יום־טוב און נעהמט אַז אָרימאַן צו זיין טיש, הייסט עס, אַז ער גרייט דעם טיש פון גאָט'ס כבוד וועגען, און דערפאַר בעצאָהלט איהם דער אויבערשטער כפל כפלים, אָבער אַז ער עסט אַליין די גוטע יום־טוב'דיגע מאכלים, הייסט עס, אַז ער גרייט דעם טיש פון זיין אייגענעם כבוד וועגען, און דערפאַר קומט איהם קיין שכר ניט.

„עס מאכט ניט," האט דער גביר געענטפערט. „דיין בחור געפעלט אונז אלעמען אזוי, דאס דיין שווארץ ברויט מיט דיין זויערמילך וועלען אונז שמעקען אזוי ווי די טייערסטע געריבטעז. לאמיר מיט מזל מאכען די חתונה."

דער גביר האט ארויסגענומען פון זיינע רייזע־זעק טייערע קליידער, העמדער און שיך, וואס ער האט געבראכט פאר'ן חתן. ער האט געהייסען זיין דיענער, וועלכען ער האט מיטגעבראכט, אז ער זאל פון דעם חתן ארונטערנעהמען די אלטע קליידער און איהם אנטאהן די נייע. און טאקע יענעם אווענד האט מען געשטעלט די חופה.

נאך דער חופה האט דער גביר געהייסען זיין משרת, אז ער זאל נעהמען דעם חתן'ס אלטע קליידער, וואס ער האט אויסגעטאהן, און דאס פערפאקען אין א פעקעל און מיטנעהמען אהיים. און כאטש דער גביר האט דאס געזאגט זעהר שטיל, בסוד, איז דאך דער חתן דערגאנגען פון דעם. בעת דעם חופה־מאהלצייט, ווען אלע זיינען געזעסען און געגעסען דעם גראבען דארפישען ברויט, האט דער חתן זיך אבגע'גנב'עט פון טיש, גענומען א שטיקעל פון דעם גראבען שווארץ ברויט און אריינגעלייגט אין א קעשענע פון זיינע אלטע קליידער, וועלכע זיין שווער'ס משרת האט געהאט פערפאקט אויף מיטצונעהמען אהיים.

דער שווער, האט פערשטעהט זיך, פון דעם ניט געוואוסט.

ווען דער גביר מיט זיין משפחה און מיט זיין איידים זיינען געקומען אהיים, האט דער גביר געהייסען דעם משרת, אז ער זאל דעם פעקעל אלטע קליידער בעהאלטען און פערשליסען.

א צייט שפעטער, ווען דער איידים האט זיך צואווערטעלט מיט'ן שווער און האט איהם מעיז פנים געווען, האט דער שווער געהייסען דעם משרת ארויסנעהמען דעם פעקעל אלטע קליידער, און דער שווער האט דעם פעקעל געעפענט

פּאָטער זאָל מיר ווע‍לען העלפען, איידער איך זאָל זיין אַ האַלבער אָרימאַן און זיך דארפען פּלאָגען."

נ מ ש ל

עס איז בעסער צו העלפען אַ מענשען, אַז ער זאָל ניט פאַלען, איידער איהם צו העלפען אויפשטעהן נאָכדעם ווי ער פאַלט שוין.

3

אַן אנדענקען פאַר אַן אנדענקען

אַ געוויסער גביר פון אַ גרויסער שטאָדט האָט געהאַט אַ טאָכטער און ער האָט פאַר איהר געזוכט אַ חתן מיט אַלע מעלות. האָט ער אָבער אַזאַ בחור ניט געקענט געפינען, ביז עס האָט זיך איהם געמאַכט איינצושטעהן אין אַ דאָרף, און דאָרט ביי אַן אָרימען ישוב'ניק האָט ער געפונען אַ בחור, אַ וואויל־געלעהרטער, אַ קלוגער און אַ שעהנער. קיין בעסערען איידים האָט ער זיך גאָר ניט געקענט ווינשען. איז דער גביר גלייך אָוועקגעפאָהרען, געבראַכט זיין פרוי און זיין טאָכטער און דער חתן איז זיי ביידען זעהר שטאַרק גע־פעלען געוואָרען. בעַר גביר איז געווען אַזוי פערקאָכט אין דעם שדוך, דאָס ער האָט געוואָלט אַז מען זאָל גלייך אויפ'ן אָרט אָבשרייבען תנאים, און גלייך נאָכדעם אָבשפּיעלען די חתונה.

האָט דער ישוב'ניק גע'טענה'ט: „איהר דאַרפט דאָך מיר צום ווייניגסטען געבען צייט, איך זאָל קענען אנגרייטען אַ חתונה מאָהלצייט, ווי עס פּאַסט זיך פאַר אייער כבוד. און יעצט האָב איך ביי מיר אין הויז כמעט גאָרנישט אויסער גראָבע שוואַרץ ברויט און זויערמילך."

4
אַ קלוגע עצה

א איד אַן עושר איז געוואָרען אַן אַלמן. געוועהנליך האָט מען איהם גענומען ריידען פיינע שדוכים מיט רייכע אַלמנות און מיט מיידלעך פון רייכע עלטערען. אבער דער אַלמן האָט זיך בערעכענט, אַז ער וועט בעסער חתונה האָבען מיט איינע פון די מיידלעך וואָס האָבען געדיענט ביי איהם אין הויז, וועלכע איז שוין געוואוינט צו איהם און זיינע קליינע קינדער. איידער ער איז מיט איהר געגאַנגען צו דער חופה האָט ער צו איהר געזאָגט:

„זאָלסט ניט מיינען, אַז מיט דעם וואָס איך האָב דיך אויסגעקליבען פון אַלע מיינע דיענסטען און האָב דיך געמאַכט פאַר אַ באַלעבאָסטע איבער זיי, זיינען דיינע פּפליכטען געוואָרען לייכטער. ניין, דיינע פּפליכטען זיינען געוואָרען פיעל גרעסער און מעהר אין צאָהל. ווען דו ביזט געווען א דיענסט האָסטו געהאַט בלויז איין אַרבייט צו בעזאָרגען, אַזוי ווי יעדע דיענסט האָט איהר טייל הויז אַרבייט. די קאָכט, די צווייטע האַלט די הויז אין אָרדנונג, אַ דריטע פּאַסט־אויף אויף איין קינד, אַ פערטע אויף אַן אַנדער קינד, און אַזוי ווייטער. אַבער ווי נאָר דו ווערסט אַ באַלעבאָסטע האָסטו צו זאָרגען פאַר די גאַנצע הויז־אַרבייט און פאַר די אויפפּאַסונג פון אַלע קינדער. און וואָס יעדע דיענסט וועט פערפעהלען צו טאָהן וועל איך דאָס מאָנען פון דיר. ווערסטו דאָך פרעגען, וואָס פאַר אַ גליק איז דאָס צו זיין אַ באַלע־באָסטע? דאַרויף וועל איך דיר אַזוי ענטפערען: אַזוי לאַנג ווי דו וועסט זיך האַלטען קליין אין דיינע אויגען און וועסט אָבהיטען דיינע פּפליכטען, וועל איך פערגעסען, אַז דו ביזט

פאַר זיין איידים אין די אויגען, אום איהם צו דערמאַנען ווי ער האָט געלעבט ביי זיין טאַטען . . . אָבער בעת דער שווער האָט אויפגעוויקעלט די אַלטע האַלב־צוריסענע קליי־דער, איז פון קעשענע אַרויסגעפאַלען אַ שטיק איינגעדאַרטע דאַרפישע וואַרץ ברויט. און דער איידים האָט געזאָגט:

„עס איז טאַקע אמת, אַז ביי מיין טאַטען פלעג איך אַרומגעהן אין שמאַטעס, אָבער זעה ווי דו האָסט זיך געאיילט מיך צו קריגען פאַר אַ איידים, אַז ביי דיר איז רעכט געווען צו מאַכען אַ חתונה־מאַהלצייט אויף שוואַרץ ברויט! מעג איך טאַקע זיך גרויס האַלטען געגען דיר."

נמשל

פסח צום סדר האָט אונז דער איבערשטער געהייסען עסען מרור אַלס אַנדענקען ווי ביטער עס איז אונז געווען ביי פרעה'ן. און חרוסת האָט ער אונז געהייסען עסען, מיר זאָלען געדענקען, אַז מיר זיינען געווען קנעכט אין מצרים און האָבען דאָרט געקנעט ציעגעל. און דאָס אַלץ אום מיר זאָלען זיך ניט גרויס האַלטען און ניט פערגעסען אונזער אַמאָליגען געמיינעם שטאַנד. אָבער צום זעלבען סדר עסען מיר אויך מצה, און די מצה צייגט ווי שטאַרק דער רבונו של עולם האָט זיך געאיילט אונז צו האָבען אַלס זיינע פרייע קינדער, דאָס ער האָט ניט געוואָלט וואַרטען ביז אונזער טייג וועט איינזייערען און מיר האָבען געמוזט אַרויס פון מצרים מיט טרוקענע מצה — „לחם עוני" . . .

7
אַלעמעס גלייכען

אין א שטעדטעל האַט מען געוואָלט אויפנעהמען א מגיד. איז דאָרט געווען איינער, אַ גרויסער גביר, וואָס איז געווען אויך אַ גרויסער למדן, און האַט געהאַט אַ שאַרפען מויל, און האַט געקענט שעהן ריידען. האַט דער גביר געזאָגט צו זיינע שטאָדטלייט: „צו וואָס זאָלט איהר אויסגעבען שטאָדטישע געלד אויף אַ פרעמדען מענשען? איך וועל בייא אייך זיין אַ מגיד, גאַנץ אומזיסט.“

די שטאָדטלייט האָבען איינגעוויליגט, און דער גביר פלעגט פאַר זיי יעדען שבת האַלטען אַ דרשה פול מיט מוסר, און זיי געהייסען זיין פרום, עהרליך, האַנדלען אָרענטליך, ניט זאָגען קיין ליגען, ניט האָבען קיין פאַלשע וואָג און מאָס, און דאָס גלייכען.

אָבער ניט אויף אַלעמען האָבען די מוסר־רייד פון דעם רייכען מגיד געהאַט אַ ווירקונג. די אָרימערע בעלי־בתים, די קליינע קרעמער, האָבען געזאָגט: „איהם איז גוט צו זאָגען מוסר. איהם איז לייכט צו זאָגען, אַז מיר זאָלען האַנדלען אָרענטליך, מיט אַ ריכטיגער מאָס און אַ ריכטיגע וואָג. ער איז זעהר רייך, זיינע געשעפטען געהען גוט און ער קען בעהויפּטען צו זיין עהרליך ווי אַ מלאך.“

זעהענדיג אַז זיין מוסר העלפט ניט, האָט דער גביר אַליין זיך אָבגעזאָגט פון די מגידות און האָט געהייסען מען זאָל די מגידות איבערגעבען צו אַן אָרימען מלמד, וואָס איז געווען אין דער זעלבער שטעדטעל.

דער אָרימער מלמד האָט דאַן אָנגעהויבען צו זאָגען במעט די זעלבע מוסר־רייד יעדען שבת אין שוהל. אָבער

אויף מאָרגען איז דער גאַסט געקומען צום בעל־הבית איהם בעטען, אַז ער זאָל איהם מוחל זיין. „איך בין ניט שולדיג,“ האָט דער גאַסט זיך פערענטפערט, „דו האָסט אַזעל־כע טייערע משקה, האָט זיך מיר פון דעם דער קאָפּ פער־דרעהט און איך האָב ניט געוואוסט וואָס איך האָב גערעדט.“

ווען דער בעל־הבית האָט געהערט דיזע רייד, איז אַנ־שטאַט איהם מוחל צו זיין, איז ער נאָך מעהר בייז געוואָרען. „הער צו,“ האָט דער בעל־הבית געזאָגט, „נעכטען, אַז דו האָסט מיך בעליידיגט, האָב איך דיר פערשוויגען דיינע זידלערייַ און גראָבע רייד, דען איך האָב זיך געטראַכט, אַז אויף דיר דאַרף מען קיין פעראיבעל ניט האָבען, ווייל דו ביזט אַ גראָבער יונג, ווייסטו ניט ווי אָבצושעצען מיך און מיינע מעלות. אָבער היינט, אַז איך הער פון דיר אַז דו ביזט אַזאַ מבין אויף שנאַפּס און דו לויבסט אַזוי מיין משקה, האָסטו דאָך יאָ געזעהן אַ מעלה אין מיר. האָסטו כאָטש פאַר דער איינער מעלה גערדאַרפט האָבען דרך ארץ פאַר מיר.“

נ מ ש ל

אַזוי טענה'ט דער אייבערשטער צו די רשעים: „מילא, אַז איהר קענט ניט פערשטעהן מיין גרויסקייט, וואָס איך האָב בעשאַפען די וועלט מיט די הימלען און די שטערען, און איהר ווילט ניט גלויבען אין דעם גן־עדן, וואָס איך האָב אָנגעגרייט פאַר די צדיקים אויף יענער וועלט, קען איך אייך מוחל זיין, ווייל איהר זייט פּראָסטע מענשען, גראָבע יונגען, וואָס קענען ניט בעגרייפען אַזעלכע הויכע זאַכען. אָבער אַזוי ווי אין עולם הזה גלויבט איהר דאָך יאָ, און דער עולם הזה וואָס איך האָב בעשאַפען געפעלט אייך, האָט איהר דאָך פאַר דעם עולם הזה אַליין גערדאַרפט האָבען פאַר מיר אַ ביסעל אַכטונג.“

האט ניט ארויסגעלאזען א ספר פון האנד און נערעדט האט ער גאנץ ווייניג. עס פערשטעהט זיך, אז מען האט איהם געגלויבט און אבגעגעבען גרויס כבוד. און ווען דער אמת'ער גאון האט געהערט פון דעם גרויסען כבוד, וואס מען האט אבגעגעבען דעם שווינדלער, האט עס איהם געפרעהט, אזוי ווי מען וואלט דעם כבוד אבגעגעבען צו איהם אליין.

א צייט שפעטער האט זיך אין אן אנדער שטעדטעל בעוויזען אן אנדער שווינדלער, וואס האט אנגעגעבען אז ער איז דער בעריהמטער גאון. דיזער שווינדלער איז געווען א גראבער יונג, וואס האט געהאלטען כסדר אין פרעסען און זויפען, איז געווען אנגעטאהן ווי א קאמעדיאנט און האט זיך אויפגעפיהרט ווי א באד־יונג. אבער אז ער האט גע־זאגט, אז ער איז דער בעריהמטער גאון, האט מען איהם אבגעגעבען גרויס כבוד און מען האט איהם פשוט אויף די הענד ארומגעטראגען.

ווען דער גאון האט געהערט פון דעם כבוד, וואס מען האט דעם גראבען יונג אנגעטאהן, האט עס איהם שוין פער־דראסען און ער איז געווארען בייז אויף די בעלי־בתים פון יענער שטעדטעל, דען ווי קענען דאס מענשען זיין אזעלכע נאראנים און גלויבען אזא גראבען יונג, אז אויסוואורף, אז ער איז דער גרויסער גאון?

נ מ ש ל

אזוי לאנג ווי מענשען האבען געדיענט צו דער זון, די לבנה און די שטערען, וואס זיינען געטליכע זאכען, האט דער אייבערשטער ניט געקענט זיין בייז אויף די מענשען. אבער אז די מענשען האבען אנגעהויבען צו דיענען געטצען, וואס זיי אליין האבען געמאכט פון שטיינער און האלץ, האט עס איהם, כביכול, שוין פערדראסען.

ער האָט אויך וויניג אויסגעפיהרט. די גרויסע סוחרים, די רייכערע בעלי־בתּים האָבען גע'טענה'ט:

„איהם איז לייכט צו זאָגען מיר זאָלען ניט זאָגען אַ ליגען, האַנדלען מיט עהרליכע וואָג און עהרליכע מאָס. ער איז דאָך אַן אָרימער מלמד, וואָס האָט ניט מעהר ווי זיין קנעלונג. ווען ער וואָלט אָבער געווען אַ געשעפטס־מאַן, אַ סוחר, און האָבען אַ גרויסע הוצאה, מיט דאגות און קאָפּ־דרעהעניש, אַזוי ווי מיר, וואָלט עס ניט געווען בעסער פון אונז."

און אַז מען האָט געזעהן, אַז דער אָרימער מגיד העלפט אויך ניט, האָט מען איהם אָראָבגעזעצט און מען האָט אויס־געקליבען אויף זיין אָרט איינעם, וואָס איז אַמאָל געווען אַ גרויסער גביר, און שפּעטער איז ער געוואָרען אַ יורד, אַן אָרימאַן. האָט מען שוין צו זיין מוסר זיך צוגעהערט, ווייל ער האָט שוין געהערט אי צו די רייכע, אי צו די אָרימע.

נ מ ש ל

די תורה האָט געזאָגט: „הוכח תוכיח את עמיתך" — שטראָפען קענסטו דיין גלייכען, עס הייסט: בלויז דיין איינענעם קלאָס מענשען קענסטו זאָגען מוסר.

8

די נאַרען קומט אַ שטראָף

אַ שווינדלער האָט זיך אַמאָל פערשטעלט אין רבני'שע קליידער מיט אַ שטריימעל און איז געקומען אין אַ שטעדטעל און האָט געזאָגט, אַז ער איז דער בעריהמטער גאון פון יענער און יענער שטאָדט. דער שווינדלער האָט געשפּיעלט זיין ראָלע זעהר קונציג, איז אַרומגעגאַנגען אין טלית ותפילין,

האט ער געגלויבט, אז ער קען שוין ברייננען דעם יורש עצר אהיים. האט ער געשיקט נאך איהם א פאר פון זיינע מיניסטארען מיט א גאנצע סוויטע דיענער, און זיי האבען דעם יורש עצר געבראכט אהיים.

צוליעב דער גרויסער שמחה, וואס זיין זוהן איז צוריקגעקומען א פאלקאמענער מענש מיט גרויס בילדונג, האט דער קעניג געמאכט א גרויסע סעודה פאר אלע זיינע מיניסטארען, ראטהגעבער, גענעראלען און אלע גרויסע לייט פון זיין מדינה. אלע האבען זיך געפרעהט מיט דעם גאסט, און ווען דער עולם איז געווארען פרעהליך פון דעם גוטען ווייז, איז איינעם פון די מיניסטארען איינגעפאלען צו פערהערען דעם יורש עצר וועגען די חכמות, וואס ער האט געלערנט אין דעם אוניווערזיטעט. האט ער איהם צוערשט געפרעגט: „זאג מיר, וואס האסטו דארט אזויגס געלערנט?“ האט איהם דער יורש עצר גענומען אויסרעכענען די חכמות, וואס ער האט געלערנט: אלגעברא, געאמעטריע, אסטראנאמיע, מאטהעמאטיק און נאך חכמות. דער מיניסטער קעהרט זיך אב אן א זייט, נעהמט ארונטער ביי זיך פון פינגער א רינג און לייגט עס אריין צו זיך אין פויסט, און זאגט צום יורש עצר: „א נו, טרעף וואס איך האב אין האנד?“

דער יורש עצר האט בעטראכט דעם צוגעמאכטען פויסט און האט געענטפערט: „לויט די וויסענשאפטען, וואס איך האב געלערנט, קומט אויס, אז דו האסט אין דיין האנד א זאך, וואס איז קיילעכדיג און מיט א לאך אין מיטען.“

דער מיניסטער האט זיך שטארק געוואונדערט אויף דעם ענטפער. דאס האט געצייגט, אז דער יורש עצר איז טאקע א גרויסער קענער. אבער דער מיניסטער האט זיך ניט געקענט איינהאלטען און האט ווייטער געפרעגט:

„דאך וואלטען מיר אלע געוואלט, אז אונזער טייערער יורש עצר זאל אונז זאגען אקוראט, וואס דאס איז די קיילעכדיגע זאך מיט׳ן לאך, וואס איך האלט אין האנד.“

9

אַ שוטה בלייבט אַ שוטה

א מלך, וואָס האָט געקיניגט איבער אַ גרויסער מדינה, האָט געהאַט אַן איינציגען זוהן, וועלכער איז געווען אַ גרויסער נאַר און מיט אַ פערשטאָפּטען קאָפּ. האָט זיך דער מלך שטאַרק גענומען צום הארצען און האָט זיך געטראַכט: וואָס וועט זיין נאָך מיין טויט? ווי לאָזט מען איבער די מלוכה אין די הענד פון אַזאַ נאַר, אַ שוטה, וואָס איז דערצו זעהר אונוויסענד, ווייס גאַרנישט און קען גאַרנישט. האָט ער זיך בעראַטהען מיט זיינע מיניסטאָרען און זיי האָבען דעם מלך געזאָגט, אַז אין אַ געוויסען אָרט איז אַן אנדער מדינה איז דאָ אַ גרויסער אוניווערזיטעט, וואָס האָט די בעסטע לעהרער, און דאָרט וועט דער יורש עצר לערנען, ווערען געבילדעט, און קענען אַלעס וואָס אַ קעניג פון אַ גרויסער און רייכער מדינה דאַרף קענען.

דער מלך האָט ניט לאַנג געוואַרט און האָט אָבגעשיקט זיין זוהן נאָך יענעם אוניווערזיטעט און האָט איהם אָנ־געזאָגט, אַז ער זאָל דאָרט בלייבען ביז ער וועט ווערען אַ פאָלקאָמען געבילדעטער מענש.

דער בן מלך איז דאָרט אָבגעווען עטליכע יאָהר און האָט טאַקע אַ סך געלערנט, און אַז ער האָט זיך שוין גענוג אנגעלערנט, האָט ער גענומען שרייבען צום פאָטער איין בריעף נאָך דעם אַנדערען, בזה הלשון: „מיין פאָטער קעניג! איך האָב שוין אויסגעלערנט אַלע חכמות, און אַזוי ווי איך האָב שוין ניט וואָס מעהר צו לערנען, וויל איך אַז דו זאָלסט מיך שוין נעהמען אַהיים."

ווען דער פאָטער האָט בעקומען עטליכע בריעף אַזעלכע,

איינפאַכע, וועלכע מען קען אויסקאַכען פון פערשידענע גראַזען, וואס וואַקסען אין פעלד.

דאָך, האָט דער אָרימער דאָקטאָר מורא געהאַט צו זאָגען וואס די רפואה איז, ווייל דערביי זיינען געזעסען די גרעסטע דאָקטוירים פון לאַנד און ער האָט געוואוסט, אַז ווי נאָר ער וועט זיי זאָגען זיין רעצעפּט, וועלען זיי איהם אויסלאַכען און איהם מאַכען פאַר אַ נאַר. האָט ער זיך געקליגט און אַזוי געזאָגט:

„לויט מיין אָרימען פערשטאַנד קומט אויס, אַז מען קען דעם פּרינץ קורירען מיט געוויסע גראַזען, וועלכע זיינען זעהר לייכט צו קריגען, אָבער אַזוי ווי איך בין קיין גרויסער דאָקטאָר, ווייס איך ניט, אויב איך וועל זיין אימשטאַנד דעם רעצעפּט צוריכטען ווי עס דאַרף צו זיין. דארום וועל איך פאַרלייגען מיין רעצעפּט פאַר די גרויסע דאָקטוירים און זיי זאָלען עס צוריכטען לויט זייער קענטנים."

די גרויסע דאָקטוירים האָבען זיך געלאָזט אונטער־קויפען מיט דער חניפה און זיי האָבען אָנגענומען די עצה פון דעם אונבעוואוסטען דאָקטאָר, און דער פּרינץ איז גע־זונד געוואָרען.

נ מ ש ל

חכמת המסכן בזויה, אָבער אַז דער אָרימאַן האָט אַ ביסעל טאַקט צו זיין חכמה, דאַן מוז עס ווערען געאַכטעט.

„איך וועל אייך זאָגן," האָט דער יורש עצר געענט־פערט: „לויט די וויסענשאַפּטען קען איך אייך ניט זאָגן מעהר ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט. אָבער נאָך מיין איינענעם שכל קען איך זיך פאָרשטעלען, אַז דאָס מוז זיין א מיהלשטיין."

נ מ ש ל

א נאַר קען זיין געבילדעט, אָבער ער בלייבט דאָך א נאַר.

10
אַן אָרימאַן׳ס שכל

ביי א מלך איז שטאַרק קראַנק געוואָרען זיין זוהן. האָט ער צוזאַמענגערופען די גרעסטע דאָקטוירים פון זיין לאַנד. די דאָקטוירים האָבען פּרובירט פערשידענע רפואות, אָבער זיי האָבען דעם פּרינץ ניט געקענט געזונד מאַכען. ווען דער קעניג האָט געזעהן, אַז די גרויסע דאָקטוירים העלפען ניט, האָט ער געלאָזט אויסרופען אין גאַנצען לאַנד, אַז ווער עס רענקט אַז ער קען היילען דעם פּרינץ זאָל ער זיך מעלדען אין קעניג׳ס הויף.

האָט זיך אין דעם לאַנד געפונען א דאָקטאָר, וועלכער האָט געוואוינט אין אַן אַנדער שטעדטעל, אָבער וייל ער איז געוועזען אָרים האָט ער ניט געהאַט קיין נאָמען און קיינער האָט פון איהם ניט געהאַלטען. איז ער געקומען צום קעניג און האָט געזאָגט, אַז ער וויל זעהן דעם קראַנקען פּרינץ. גלייך ווי דער דאָקטאָר האָט א ביסעל בעטראַכט דעם פּרינץ האָט ער פערשטאַנען זיין קראַנקהייט און האָט שוין געוואוסט מיט וואָס מען קען איהם היילען, און אַז די רפואה איז אַן

דעם האָט דער ישיבה בחור געהערט ווי זיי זאָגען: „לאָמיר רופען די אַנדערע, זאָלען זיי אויך האָבען אַ ביסעל שפּאַס.“ און זיי זיינען אַרויסגעגאַנגען פון קיך.

דער ישיבה בחור, וואָס איז געלעגען אויפ'ן באַנק, האָט זיך שנעל אויפגעהויבען. ער האָט געטראַכט פון „משנה מקום משנה מזל“ און איז צוגעגאַנגען צו זיין חבר, וואָס איז געשמאַק געשלאָפען אויף דער „ליזשאַנקע“, איהם אויפגעוועקט און געזאָגט: „דו האָסט זיך שוין גענוג אָנגעוואַרמט. יעצט לאָז מיך ליגען אַ ביסעל אויף דער ליזשאַנקע און דו געה לייג זיך אויף דער באַנק.“

יענער האָט געפאָלגט, און פאַר איין וועג האָט ער מיטגענומען אַ טעפּעלע וואַרעניקעס, וואָס ער האָט געפונען ביי זיין געלעגער און האָט שוין האַלב אויפגעגעסען. אַט אַזוי האָבען זיי זיך געביטען, און דער וואָס איז פריהער געלעגען אויף דער באַנק, איז יעצט געלעגען אויף דער וואַרימער ליזשאַנקע. אָבער ער האָט ניט געקענט פערגעסען דעם טעפּעל וואַרעניקעס, וואָס יענער האָט מיטגענומען. ער האָט זיך דאָך געטראַכט: „וואַרט, ברודערל, באַלד וועסטו פאַרזוכען אַ בעסערען טעם פון וואַרעניקעס.“

די אָפּיצערען זיינען באַלד אַריין, דיזען מאָל זאַלבע זעקס. איינער פון די פריהעדריגע צוויי האָט זיי צוגעפיהרט צו דער באַנק און זיי געצייגט וואָס צו טאָהן. רופט זיך אָב דער אַנדערער: „זאָלען מיר אַלץ פּאַטשען דעם זעלבען? עס איז ניט רעכט. לאָמיר בעסער יעצט פּאַטשען דעם, וואָס ליגט אויף דער ליזשאַנקע.“ און אַזוי האָבען זיי געטאָהן.

נ מ ש ל

ניט יעדען מאָל וואָס מען איז משנה מקום איז מען משנה מזל. אַמאָל איז מען משנה אויף אַן ערגערען מזל.

11
משנה מקום — משנה מזל

צוויי אָרימע ישיבה בחורים זיינען געגאַנגען אין וועג אַהיים, אויף יום־טוב. איז זיי אויסגעקומען זיך אָבצו־שטעלען ערגעץ אין אַ דאָרף, איבער נאַכט. עס איז געווען פאַר פסח און דער וועטער איז נאָך געווען קאַלט. זיינען זיי אַריינגעקומען אין אַ קרעטשמע, קאַלטע און הונגעריגע, און זיי האָבען דאָרט געטראָפען עטליכע אָפיצערען, וואָס האָבען געגעסען, געטרונקען און געהוליעט.

„עסען האָב איך אייך ניט וואָס צו געבען," האָט דער קרעטשמער געזאָגט צו די אָרימע בחורים. „די אָפיצערען האָבען אַלעס אויפגעפרעסען, ניט איבערגעלאָזען אפילו אַ שטיקעל שוואַרץ ברויט. אָבער אויב איהר ווילט דאָ איבער־נעכטיגען, קענט איהר שלאָפען אין קיך."

זיינען די צוויי ישיבה בחורים אַריין אין קיך. איינער האָט זיך געלייגט אויף דער ליזשאַנקע, ביים אויווען, און דער אַנדערער אויף אַ האַרטער קאַלטער באַנק.

די אָפיצערען האָבען דאָרט, אין דעם גרויסען שענק, געהאַלטען אין איין טאַנצען, און צוויי פון זיי האָבען טאַנ־צענדיג זיך אַריינגעדרעהט אין קיך אַריין. ווען זיי האָבען דאָרט, אויף דער באַנק, געזעהן איינעם ליגען, האָבען זיי געוואָלט מאַכען מיט איהם אַ ביסעל שפּאַס. זיי האָבען זיך נעבען איהם אַוועקגעשטעלט, געגעבען אַ שפּרונג און אַ פאַטש יענעם אין די פּלייצעס, אַ שפּרונג און אַ זעץ, אַ שפּרונג און אַ בוכצע. דער ישיבה בחור האָט מורא געהאַט צו זאָגען אַ וואָרט, טאָמער וועט ער ערגער מאַכען. אַזוי האָבען די אָפיצערען געאַרבייט ביי אַ צעהן מינוטען. נאָכ־

זאנגען. יעצט האבען די ברידער פערשטאנען דעם גאנצען צוועק פון דעם פויער׳ס ארבייט, פון זיין אקערען די ערד און פון זיין ווארפען די קערנער.

ווען די זאנגען זיינען שוין געווארען צייטיג, איז דער פויער ארוים מיט א סערפ און א שנייד־מעסער און האט גענומען אראבשניידען די זאנגען פון פעלד. דער אונגע־דולדיגער ברודער האט אויסגערופען: „דער פויער איז דאך ניט ביים זינען! ער האט אזוי שווער געארבייט אום די שעהנע זאנגען ארויסצוברייננגען און יעצט שניידט ער זיי אב מיט זיינע אייגענע הענד און מאכט א תל פון דעם גאנצען פעלד! איך פאהר צוריק אין שטאדט!“

דער אנדערער ברודער, דער געדולדיגער, איז פערבליבען. ער האט געזעהן ווי דער פויער האט די זאנגען געבראכט אין שייער. דארט האט ער פון די זאנגען אויסגעקלאפט די תבואה, און ער האט געהאט הונדערט מאל אזוי פיעל קער־נער ווי ער האט פערזייהט. יעצט האט ער פערשטאנען די ארבייט און דעם צוועק פון דער ארבייט.

נ מ ש ל

מיר, מענשען, זעהן בלויז דעם אנפאנג פון דער ארבייט, וואס דער אייבערשטער טהוט אויף דער וועלט, און דארום קענען מיר נים פערשטעהן דעם צוועק און דעם תכלית פון דער בעשאפונג און פון אלעס וואס טהוט זיך אויף דער וועלט.

12
די גרויסשטאָדטיגע

צוויי יונגע לייט, ברידער, האָבן זייער גאַנצן לעבן פערבראַכט אין שטאָדט, צווישן שטיינערנע מויערן, און זיי האָבן קיינמאָל ניט געזעהן קיין פעלד אָדער פאַרם. איינ־מאָל זיינען זיי ביידע אַוועק אויף אַ צייט צו זיצן אין דאָרף. האָבן זיי דאָרט געזעהן ווי אַ פּויער אַקערט די ערד. קוקן זיי און וואונדערן זיך: צו וואָס ער גראָבט אויף די ערד און מאַכט אין איהר גריבער. זיי האָבן ניט געקענט פאַרשטעהן צו וואָס אַ מענש נעהמט אַ שעהנעם, גלייכען אָרט, וואָס איז בעדעקט מיט גרינעם גראָז, און צו־גראָבט עס. שפּעטער האָבן זיי געזעהן ווי דער פּויער נעהמט קערנער פון קאָרן אָדער פון ווייץ און צוואַרפּט עס איבער די גריבער, אָדער בייטען. האָט זיך זיי אויס־געדאַכט, אַז דער פּויער איז ניט ביים זינען. אַ מענש נעהמט נויטיגע שפּייז און בעגראָבט עס אין דער ערד.

„די דאָרף געפעלט מיר ניט,“ האָט איינער פון די צוויי יונגע לייט געזאָגט. „עפּעס וואוינען דאָ מאָדנע מענשען.“ און ער איז אַוועקגעפאָהרען צוריק נאָך דער גרויסער שטאָדט.

דער צווייטער, וואָס איז פערבליבען אין דאָרף, האָט אין עטליכע וואָכען אַרום געזעהן ווי די פעלד איז ווידער בעוואַקסען געוואָרען מיט גרינס, נאָך שעהנער ווי פריהער. דאָס איז איהם געפעלען געוואָרען. האָט ער גלייך געשריבען צו זיין ברודער אין דער גרויסער שטאָדט, אַז ער זאָל קומען זעהן דעם גרויסען וואונדער. דער ברודער איז געקומען און עס איז איהם אויך געפעלען געוואָרען. עס איז אַריבער נאָך אַ צייט און פון די גראָזען זיינען געוואָרען זעהר שעהנע

די רייכע פרוי איז אוועק אהיים א צופריעדענע, א פרעהליכע און האט ניט געזאגט דעם סוחר א ווארט. אבער די ארימע איז צו איהם צוגעשטאנען אזוי ווי פעד און האט ניט געוואלט אוועקגעהן, סיידען ער וועט איהר גלייך אפגעבען דעם בריעף.

„זאג מיר," האט דער סוחר געפרעגט די ארימע פרוי, „וואס האסטו זיך אזוי אנגעטשעפעט צו מיר? ווארום איז יענע פרוי אוועק א צופריעדענע און האט מיר גארנישט געזאגט?"

„עס איז א גרויסער אונטערשיעד פון מיר ביז יענער פרוי," האט די ארימע געענטפערט. „יענע איז רייך. איהר פעהלט קיין זאך ניט. איהר מאן האט זי איבערגעלאזט אין א שעהנער הויז און מיט א סך געלד. אלעס וואס איהר פעהלט איז איהר מאן. אוועק איז ער פון איהר, ניט ווייל איהם האט עפעס געפעהלט, נאר ווייל ער איז בייז געווארען אויף איהר. און יעצט, אז זי האט געהערט אז ער האט איהר געשיקט א בריעף, איז פאר איהר דאס גענוג. דאס איז שוין א סימן, אז ער איז שוין ניט מעהר בייז אויף איהר און ער קומט אין גיכען צוריק אהיים. אבער איך, ארימע, מיר איז ניט גענוג וואס מיין מאן דענקט פון מיר. איך וויל וויסען אויב ער האט שוין עפעס א שטיקעל פרנסה, אויב ער קען מיר שיקען כאטש אויף א שטיקעל טרוקען ברויט. אט דערפאר בין איך אזוי נייגעריג צו זעהן וואס ער שרייבט אין זיין בריעף."

נ מ ש ל

ברויט קומט צוערשט, ליעבע נאך דעם.

13
צוויי עגונות

אין א שטאדט זיינען געווען צוויי ווייבער, וואס די מענער האבען זיי פערלאזען און זיינען אוועק זעהר ווייט. איינער איז אוועק, ווייל ער איז געווען א גרויסער ארימאן און האט ניט געהאט פון וואס צו לעבען אין זיין שטאדט, איז ער אוועק ערגעץ אנדערשוואו צו זוכען פרנסה. דער אנ־דערער איז געווען זעהר רייך, אבער ער איז אנטלאפען פון דער ווייב, ווייל זי איז געווען א גרויסע מרשעת און פלעגט כסדר אויף איהם שרייען, איהם שילטען און דערגעהן די יאהרען.

עס איז אוועק א צייט און ביידע ווייבער האבען ניט געהערט פון זייערע מענער. יעדען מאל, אז עס פלעגט קומען אין שטאדט א סוחר פון א ווייטען געגענד, פלעגען די ביידע ווייבער ביי איהם פרעגען, טאמער האט ער גע־טראפען זייערע מענער, אדער געהערט פון זיי.

איינמאל איז געקומען א סוחר און ער האט אנגעזאגט די ביידע פרויען, אז זיי זאלען קומען צו איהם. אז זיי זיינען געקומען, האט ער זיי דערצעהלט, אז זייערע מענער געפינען זיך ביידע אין איין שטאדט און ביידע האבען איהם געגעבען בריעף פאר זייערע פרויען. און ווען די פרויען האבען געבעטען, אז ער זאל זיי אבגעבען די בריעף, האט דער סוחר געענטפערט: „יעצט קען איך אייך די בריעף ניט געבען, ווייל איך האב זיי ערגעץ פערפאקט אין איינעם פון מיינע קאסטענס סחורה און איך האב קיין צייט ניט צו זוכען. אבער אז איהר וועט קומען מארגען, וועל איך אייך די בריעף אבגעבען.“

מאַכט, וועט שוין בלייבען פאַר אַ היבשע צייט. עס וועלען דורכפאָהרען אונשולדיגע מענשען און דאַס אַננעהמען פאַר דעם ריכטיגען וועג, און זיי וועלען דורך מיר בלאָנדזשען און האָבען גרויסע צרות.“

נ מ ש ל

ווען אַ תלמיד חכם זינדיגט אַפילו אונגערן, מאַכט ער דערמיט אַ וועג פאַר אַנדערע מענשען, וואָס ווייסען גאַנץ ווייניג, און זיי מיינען, אַז דער וועג, אין וועלכען דער תלמיד חכם איז געגאַנגען, איז אַ ריכטיגער . . .

15
גאַנגבאַרע סחורה

אַ סוחר האָט געוואוינט אין אַ גרויסער שטאָדט, אין וועלכער עס האָבען זיך געפונען לויטער רייכע לייט, גבירים, און ער האָט דאָרט געהאַט אַ געשעפט פון דיאַמאַנטען און פערל. איינמאָל האָט זיך איהם פערוואָלט איבערציהען אין אַ קלענערער שטאָדט, וועלכע איז געווען בעוואוינט פון אָרימע מענשען, בעלי־מלאכה, האָט ער דאָרט געעפענט אַ קרעמעל, וואו ער האָט פערקויפט הערינג, זאַלץ, קעראָסין און אַנ־דערע פּראָסטע סחורות. ער האָט געמאַכט גוטע געשעפטען און איז געווען צופריעדען. נאָר איינמאָל איז געקומען זיינער אַ פריינד, פון דער גרויסער שטאָדט, און ווען ער האָט דערזעהן מיט וואָס דער סוחר האַנדעלט, האָט ער גע־מאַכט חוזק פון איהם. „איך פערשטעה ניט, צו וואָס האָסטו זיך גענומען צו אַזעלכע פּראָסטע אַרטיקלען? פאַרוואָס קענסטו ניט האַנדלען דאָ מיט דיאַמאַנטען און פערל, ווי דו האָסט געהאַנדעלט אין דער גרויסער שטאָדט?“

14
די פערבלאָנדזשעטע פוהרען

א סוחר איז געפאהרען אין וועג מיט עטליכע פוהרען, שווער אנגעלאדען מיט סחורה. עס איז געווען אין מיטען ווינטער. די ערד איז געווען בעדעקט מיט שנעע א פאר איילען הויך. קיין סימן פון א וועג איז ניט געווען צו זעהן, און דער סוחר מיט זיינע פוהרלייטע האבען פערבלאנדזשעט און זיי זיינען פערקראכען אין א זייטיגען וועג, וואס האט געפיהרט צו א וואלד, אבער ניט אין שטאדט אריין. האבען זיי זיך געמוזט צוריקקעהרען אויף דעם זעלבען וועג, וואס זיי האבען אויסגעטראטען, און קוים מיט צרות זיינען זיי געקומען אויפ'ן ריכטיגען וועג.

דער סוחר האט זיך שטארק גענומען צום הארצען און געזיפצט און האט אויסגערופען: „וועה איז מיר, וואס האב איך געטאהן!"

„וואס איז מיט אייך?" האט איהם איינער פון די פוהרלייט געפרעגט. „ווארום נעהמט איהר זיך אזוי צום הארצען? מיר האט שוין ניט איינמאל געטראפען, אז כ'האב פערבלאנדזשעט און בין נאכדעם צוריקגעקומען אויפ'ן ריכטיגען וועג. צו וואס זאלט איהר זיך אזוי דאגה'נען?"

„וואס פערשטעהסטו ניט?" האט דער סוחר געענט־פערט. "דו האסט געבלאנדזשעט בלויז מיט איין אייצינע פוהרע, און דער וועג וואס דו האסט געמאכט איז באלד אב־געווישט געווארען, עס איז פון ווינד פערשאטען געווארען מיט שנעע און דער שליאך איז מעהר נישט געווען קענטיג. אבער איך בין דורכגעפאהרען מיט אזוי פיעל שווער אנגע־לאדענע פוהרען. דער פאלשער וועג, וואס איך האב גע־

די זיהן. זיי זיינען געוואָרען אַלץ אָרימער און אָרימער אוז די נויט האָט זיי גענומען שטאַרק דריקען. האָבען זיי אָנגעהויבען צו טראַכטען פון פערקויפען די טייערע זייגערלעך.

און אַזוי ווי זיי האָבען זיך געשעהמט איינער פאַר'ן אַנדערען צו געהן געגען דעם פאָטער'ס צוואה, האָט יעדער איינער פון זיי פערקויפט זיין זייגערל שטיל, אַז דער אַנדערער זאָל ניט וויסען. איינמאָל האָבען זיך די צוויי ברידער בעגעגענט, און איינער האָט געוואָלט וויסען, פיעל דער זייגער איז. פרעגט ער ביי דעם אַנדערען. זאָגט דער אַנדערער: „איך האָב מיין זייגער פערגעסען אין דער היים. און וואו איז דיינער?“ ענטפערט יענער: „איך האָב מיינעם אויך פערגעסען, אַזוי ווי דו . . .“ און גלייך איז ביידען קלאָר געוואָרען, אַז ביידע האָבען זייערע זייגערס פערקויפט.

„האָסט כאָטש גענומען אַ גוטען מקח?“ האָט דער עלטערער געפרעגט ביי דעם אינגערען. און דער אינגערער האָט געענטפערט: „איך האָב בעקומען אַ גאַנץ קליינעם פּרייז, ווייל דער מענש, וועמען איך האָב דעם זייגערל פערקויפט, איז קיין מבין ניט, האָב איך געמוזט נעהמען וואָס ער האָט מיר געגעבען.“

„זעהסטו,“ האָט דער עלטערער געזאָגט, „איך האָב אַנדערש געטאָהן. איך האָב צוערשט געטראָגען מיין זייגערל צו מבינים אָבצושאַצען און ערשט נאָכדעם האָב איך אויסגעזוכט אַ רייכען סוחר, וואָס האָט מיר געגעבען דעם ריכטיגען מקח.“

„ניין! איך האָב קליגער געטאָהן פון דיר,“ האָט דער אינגערער געזאָגט, „ווייל דו האָסט פערקויפט צו אַ מענשען, וואָס פערשטעהט דעם ווערטה פון דעם זייגער, און טאָמער אַמאָל, אַז דו וועסט דעם זייגער וועלען צוריק אָבקויפען, וועט ער וועלען מעהר ווי ער האָט דיר בעצאָהלט. אָבער איך האָב פערקויפט צו אַזאַ מענשען, וואָס פערשטעהט ניט דעם ווערטה פון דעם, און ער וועט זיך פרעהען ווען איך

„איך וועל דיר דאָס ערקלערען," האָט דער סוחר גע־ענטפערט. „דאָרט, אין דער גרויסער שטאָדט, זיינען די מענשען גאַנץ אַנדערש. ערשטענס, זיינען זיי מבינים אויף דיאַמאַנטען און פּערל. צווייטענס, האָבען זיי געלד און קענען די גוטע סחורה קויפען. אָבער דאָ וואוינען נאָר אָרימע בעלי־מלאכה, וואָס דאַרפען האָבען די נויטיגסטע לעבענס־מיטעל: שוואַרץ ברויט, הערינג און גראָבע זאַלץ, און נאָך אַזעלכע זאַכען, — דאַרף איך האַלטען די סחורה וועלכע דאָ געהט."

נ מ ש ל

דעם משל קען מען זאָגען אויף אַ רב, אַ גרויסער למדן, וועלכער שטעלט זיך אַוועק זאָגען אַ לאַנגען פּלפּול פּאַר פּשוט'ע אידען, וואָס האָבען ווייניג געלערנט און פערשטעהען ניט וואָס דער רב זאָגט. עס וואָלט פיעל בעסער געווען, אַז ער וואָלט זיי געזאָגט אַ ביסעל מוסר, אַ ביסעל עין יעקב, אָדער מדרש, זאַכען וואָס זיי קענען פערשטעהן און וואָס זיי דאַרפען וויסען.

16
די צוויי זייגערס

איינער האָט געהאַט צוויי טייערע זייגערס, אויף וועלכע ער איז געווען זעהר שטאָלץ, און ער פלעגט זיי ציינען אַלע זיינע פריינד. אויף דער עלטער, ווען ער האָט געהאַלטען אין פערלאָזען די וועלט, האָט ער איבערגעגעבען די זייגערס צו זיינע צוויי זיהן און ער האָט זיי אָנגעזאָגט, אַז זיי זאָלען אין קיין פאַל די זייגערס ניט פערקויפען. נאָכדעם ווי דער אַלטער איז געשטאָרבען איז געקומען אַ שלעכטע צייט אויף

נ מ ש ל

אַלערליי צרות שיקט אויף אונז אַן דער אייבערשטער, אום אונז צו וועקען פון אונזער שלאָף, און ווען מיר געוואוינען זיך איין צו די צרות און שלאָפען ווייטער, שיקט ער אויף אונז אַן די גוים, וואָס שלאָגען אונז און לאָזען אונז ניט רוהען . . .

18
ביידע האָבען זיך געפּרעהט

צוויי גרויסע גבירים האָבען געוואוינט אין איין שטאָדט, און עס פערשטעהט זיך, אַז זיי האָבען איינע די אַנדערע שטאַרק ניט ליעב געהאַט. דען וועלכער נגיד האָט עס ליעב אַ צווייטען נגיד?

איינמאָל האָט איינער פון זיי געטאָהן אַ שדוך פאַר זיין טאָכטער. ער האָט בעקומען אַן איידים אַ צאַצקע, פון אַ פיינער משפחה, פון גרויסען יחוס. און גאַנץ נאַטירליך, אַז דער אַנדער גביר האָט שטאַרק מקנא געווען דעם שדוך.

נאָכדעם אַז די יונגע פּאָרעל האָבען אָבגעלעבט צוזאַמען אַ צוויי־דריי וואָכען, האָט דער שווער איינגעזעהן, אַז ער האָט זיך מיט זיין איידים מיאוס אָבגענאַרט. ערשטענס, האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז ער איז גאָרניט אַזאַ למדן ווי מען האָט אין אָנפאַנג געמיינט, און צווייטענס, איז ער געווען אַ צולאָזענער, אַן אויסוואורף. מעהר ווי יחוס האָט ער ניט געהאַט. איז דער שווער געגאַנגען צום שדכן און האָט צו איהם אַזוי געזאָגט:

„אייער שדכנות־געלד פאַר אויספיהרען דעם שדוך האָט איהר דאָך שוין בעקומען, אָבער איך וועל געבען צוויי מאָל

וועל איהם געבען די זעלבע געלד וואס ער האט מיר בע־צאהלט."

נ מ ש ל

א חכם איז דער, וואס קוקט ארויס ווייטער ווי די נעגענווארט. איינער קריגט אמאל גוט בעצאהלט און דאך נארט ער זיך אב.

17

שלאָגען — אַ רפואה

ביי א רייכען מאן איז געווען א בן יחיד, זעהר א נאכ־געגעבענער און געצערטעלטער. איז ער געווארען זעהר קראנק מיט אזא שלאף־קראנקהייט. עס הייסט, ער פלעגט כסדר ליגען און שלאפען. קיין אנדער מיטעל איז ניט געווען, ווי איהם צו היטען, אז ער זאל ניט שלאפען צופיעל. וואס האט זיין פאטער געטאהן? ער האט צוגענומען די פערינע און די קישענס, אום עס זאל דעם בן יחיד ניט זיין אנגע־נעהם צו ליגען לאנג אין בעט. אבער מיט דער צייט האט זיך דער אינגעל איינגעוואוינט צו שלאפען אויף א הארטען געלעגער, און ער פלעגט שלאפען אזוי געשמאק ווי געווען. וואס האט דער פאטער יעצט געטאהן? ער האט אין גאנצען צוגענומען די בעטעל און דער אינגעל האט געמוזט שלאפען אויף דער פאדלאגע. אבער אויך צו דעם האט זיך דער קראנקער אינגעל באלד צוגעוואוינט. ווען דער פאטער האט געזעהן, אז די אלע זאכען העלפען ניט, האט ער פערבויגט זיין רחמנות און האט געדונגען וועכטער, וואס פלעגען מיט בייטשען שלאגען דעם אינגעל, אהן מיטלייד, ווי נאר ער פלעגט איינשלאפען, און איהם מיט גוואלד אויפרייסען פון זיין שלאף.

נמשל

דער רייכער און דער אָרימאַן פרעהען זיך צוזאַמען. דער אָרימאַן פרעהט זיך, וואָס ער קריגט אַ נדבה, און דער רייכער, וואָס ער גיט אַוועק דאָס געלד און האָט דערפאַר אַ מצוה.

19
אַ שעהנער מסחר . . .

אַ גרויסער סוחר האָט ביי זיך געהאַט צוויי רייזענדע משרתים. איינער פלעגט פאָהרען אין לייפּציג און איינ־קויפען סחורה. דער אַנדערער פלעגט אַרומפאָהרען איבער פערשיעדענע שטעדט און פערקויפען די סחורה.

דער וואָס פלעגט אַרומפאָהרען פערקויפען די סחורה, האָט געהאַט גרויסע צרות, ווייל יענער וואָס פלעגט פאָהרען אין לייפּציג פלעגט אויפקויפען די ערגסטע סחורות, און דערפאַר איז דאָס געווען שווער צו פערקויפען. האָט ער אַלץ געזוכט אַ געלעגענהייט זיך צו טרעפען מיט יענעם און איהם אויסריידען, פאַר דעם וואָס ער קויפט אַזעלכע שלעכטע סחורה, וואָס קיינער וויל אין האַנד ניט נעהמען. אָבער עס האָט זיך אַלץ ניט געמאַכט די געלעגענהייט, אַז די צוויי זאָלען זיך צוזאַמענטרעפען.

נעהמט דער וואָס פלעגט אַרומפאָהרען פערקויפען און שרייבט אַוועק צו זיין בעל־הבית: „היות ווי ביי מיר איז געבליבען אַ ביסעל סחורה פון די סאַמע ערגסטע, וואָס זאָל איך מיט דעם טאָהן?“ האָט איהם דער בעל־הבית גלייך געשריבען אַז ענטפער: „פערקויף ביליג, מעג זיין אונטער'ן קרן, אַבי ווער פטור פון דעם.“

אזוי פיעל שדכנות, ווען איהר וועט ביי מיין איידים פועל'ן, אז ער זאָל מיין טאָכטער געבען אַ גט."

דער שדכן האָט זיך גענומען צו דער ארבייט. ער האָט גערעדט צום איידים אַזוי לאַנג, האָט איהם צוגעזאָגט אַלע גליקען, אַ שעהנערע מיידעל ווי זיין ווייב און מיט מעהר נדן, ביז דער יונגער מאַן האָט בעוויליגט די ווייבעל אָב־צו'גט'ן.

וואָס האָט דער שדכן געטאָהן נאָכדעם? ער איז אוועק צום אַנדער גביר און האָט דעם יונגען גרוש פאַרגעשלאָגען פאַר זיין טאָכטער.

דער אַנדער גביר האָט זיך אַן דעם שדוך אָנגעכאַפּט מיטביידע הענד. דער שדכן האָט איהם אַזוי פּעררעדט, אַז דער גביר האָט געמיינט דאָס דער יונגער מאַן האָט אָפּגעג'גט זיין ווייבעל, ווייל זי געפעלט איהם ניט. מען האָט גלייך געבראַכט דעם חתן, גלייך געשריבען די תנאים און אַ קורצע צייט שפּעטער האָט מען געמאַכט די חתונה.

צו דער חתונה האָט דער אַנדער גביר אויך איינגע־לאַדען דעם חתן'ס געוועזענעם שווער. אדרבה, זאָל ער פּלאַצען, האָט ער זיך געטראַכט. דעם חתן'ס געוועזענער שווער איז געקומען און האָט זיך שטאַרק משמח געווען. ער האָט געטאַנצט און געהוליעט, צוזאַמען מיט זיין שונא. האָט איינער, זיינער אַ בעקאַנטער, איהם אָבגערופען אין אַ זייט און האָט איהם געפרעגט:

„איך פערשטעה ניט, וואָס האָט איהר זיך צו פרעהען? מילא יענער מאַכט חתונה זיין טאָכטער, אָבער איהר — וואָס האָט איהר זיך צו פרעהען?"

„גאַנץ פּשוט," האָט דער פאָטער פון דער גרושה גע־ענטפערט. „מיר ביידע פרעהען זיך. ער פרעהט זיך, וואָס ער האָט בעקומען אַן איידים, און איך פרעה זיך, וואָס איך בין פון דעם איידים פּטור געוואָרען."

וועט זיין זיין שווער, וואס פאר א הויז ער פיהרט, און וויסען וואס פאר א נאמען ער האט צווישען מענשען. וועל איך טאקע אליין אריבערפאהרען אין יענער שטאדט און זעהן אויב עס איז א גלייכער שדוך פאר מיין זוהן.“

איז דער חסיד אוועקגעפאהרען מיט’ן שדכן צוזאמען און זיינען געקומען צום פאטער פון דער מיידעל. די הויז איז געווען זעהר א רייכע, א פאלאסט, און דעם חסיד איז דער שדוך גלייך געפעלען געווארען. האט ער געשלאסען אן אבמאך מיט דעם מיידעל’ס עלטערען און איז מיט א פרעה־ליכען הארצען אוועקגעפאהרען צוריק אהיים.

ווען ער איז געקומען אהיים, האט ער געמאכט א סעודה פאר אלע זיינע פריינד און קרובים, און דער עולם האט זיך שטארק משמח געווען. דעם חתן’ס פאטער איז געזעסען אויבען־אן און האט דערצעהלט די גרויסע מעלות פון דעם מחותן: זיין יחוס, זיין עשירות, די שעהנע פיהרונג אין זיין הויז. היינט זיינע צדקות און זיין פרומקייט, וואס איז גאר ניט אויסצודערצעהלען!

„און וואס איז עפעס וועגען דער מחותנת’טע?“ האבען די פריינד געפרעגט.

„די מחותנת’טע,“ האט דער חסיד געענטפערט, „איז אזוי גוט און פרום ווי איהר מאן. זי טיילט צדקה, און א גאנצען טאג זיצט זי איבער’ן טייטש חומש און איבער’ן תהלים.“

„און וואס איז עפעס וועגען דעם עיקר, די כלה אליין?“ האבען די פריינד א פרעג געטאהן.

דעם חסיד’ס פרוי האט געהערט ווי די פריינד פרעגען וועגען דער כלה, האט זי זיך אויך צוגערוקט צום טיש און האט זיך גענומען צוהערען וואס איהר מאן וועט דערצעהלען וועגען דער כלה.

„די כלה,“ האט דער חסיד געזאגט מיט גרויס בעגייס־טערונג, „איז אזוינס וואס איך האב נאך אין מיין לעבען

גראָדע איז אין דער זעלבער אכסניא אנגעקומען דער משרת, וואָס פלעגט פאָהרען אין לייפּציג איינקויפען, און אַזוי ווי די ביידע משרתים האָבען איינע די אַנדערע ניט געקענט, האָט דער וואָס פלעגט אַרומפאָהרען פערקויפען, איהם געפרעגט אויב ער וויל ביי איהם קויפען סחורה זעהר ביליג.

ווען יענער האָט געהערט די ביליגע מקחים, האָט ער זיך אַנגעכאַפּט אַז די מציאות און האָט אָבגעקויפט די גאַנצע סחורה, וואָס דער פערקויפער האָט געהאַט. נמצא, אַז דער בעל־הבית האָט צוריק איינגעקויפט זיינע שלעכטע סחורה.

נ מ ש ל

אַזוי איז אויך מיט דעם מענשען, וואָס זינדיגט אַ גאַנצען יאָהר, און קוים וואָס ער דערוואַרט זיך אויף די ימים נוראים, אַז ער זאָל קענען תשובה טאָהן. אָבער באַלד נאָך די ימים נוראים בעגעגענט ער זיך ווידער מיט'ן יצר הרע און קויפט איין צוריק זיין פּעקעל עבירות.

20

דעם טאַטען'ס מבינות

אַמאָל איז געווען אַ איד, אַ גרויסער חסיד, וועלכער האָט ניט געהאַלטען פון עולם הזה און איז כסדר געווען אריינ־געטאָהן אין רוחניות, כסדר געזעסען און געלערנט. האָט ער געהאַט אַ זוהן, אַ בחור, וואָס איהם איז שוין צייט געווען חתונה צו מאַכען. און איינמאָל, אַז אַ שדכן איז געקומען און האָט גערעדט אַ פיינעם שדוך, האָט דער פאָטער געזאָגט: „מיין זוהן איז ביי מיר אַ בן יחיד, וויל איך איהם ניט משדך זיין מיט אַבי ווועמען. איך מוז אַליין זעהן ווער עס

21

די שבועה האָט קאַליע געמאַכט

איינער איז געקומען אין אַ שניט־קראָם קויפן סחורה אויף אַ בגד. דער קרעמער האָט דעם מאַן גוט געקענט, אַז מען טאָר איהם ניט געבען אהן געלד, ווייל ער איז געווען בעוואוסט פאַר אַ שלעכטען צאָהלער. פון דעסטוועגען האָט ער איהם געצייגט פערשיעדענע שטאָפען, און דוקא פון די פיינערע וואַרע, און מיט אַ פריינדליכער שטימע האָט דער קרעמער געגעבען אַנצוהערענים דעם מאַן, אַז ער איז שטאַרק פערענגט אין געלד, און מוז האָבען מזומן פאַר זיין סחורה. און יענער האָט איהם געענטפערט: „איהר דאַרפט עס מיר גאָרניט דער־מאַנען. איך בין געקומען קויפען און בעצאָהלען.“ עטליכע מאָל אַזוי האָט דער מאַן אַלץ איבערגעזאָגט כמעט די זעלבע זאַך: „ווער רעדט וועגען ניט בעצאָהלען! וואָס דען? איך וועל ניט בעצאָהלען? ווי שיקט עס זיך גאָר אַז איך זאָל ניט בעצאָהלען? אַז אַ מענש קויפט סחורה דאַרף ער בעצאָהלען!“ און נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל האָט דער מאַן איבערגעזאָגט די זעלבע זאַך, און יעדען מאָל אַלץ העכער און העכער, ביז ער האָט צולעצט אויסגעשריען: „זאָלען מיין ווייב און קינדער אַזוי לעבען ווי איך וועל בעצאָהלען!“

ווען דער שניט־קרעמער האָט דערהערט די שבועה, איז איהם קאַלט געוואָרען אין אַלע אברים, און אין האַרצען האָט ער זיך געטראַכט: יעצט ווייס איך, אַז ער דענקט גאָרניט פון בעצאָהלען. דען אויב ער וואָלט געדענקט צו בעצאָהלען, טאָ צו וואָס דאַרף ער שווערען מיט אַזאַ שבועה? און ווען

ניט געזעהן. איך האָב גאָר קיין ווערטער ניט אויסצודער־
צעהלען איהרע מעלות. זי איז אַ דימענט, אַ בריליאַנט!“

ווי נאָר דער זוהן האָט געהערט ווי זיין פאָטער לויבט
אַזוי די כלה, האָט ער זיך צואווײנט אויפ׳ן קול און האָט
גענומען כליפּען און שליוכצען אַזוי ווי אַ קליין קינד. „וואָס
איז דיר, זוהן מיינער, וואָס וויינסטו?“ האָט די מוטער גע־
פרעגט. „הער וואָס דער טאַטע דערצעהלט וועגען דיין כלה,
וואָס פאַר אַ טייערע כלה דאָס איז. ער זאָגט דאָך, אַז איהר
גלייכען געפינט מען ניט אין דער גאַנצער וועלט.“

„הער צו, מאַמע,“ האָט דער חתן געענטפערט, „דו
קענסט דאָך דעם טאַטען און דו ווייסט דאָך, אַז ער איז
אויסגעטאָהן פון דער וועלט, און! וואָס ביי געוואוינליכע
מענשען איז שעהן, איז ביי איהם מיאוס. דען וואָס איז ביי
איהם שעהנקייט, אַז ער קוקט קיינמאָל ניט אויף אַ פרויענ־
צימער? און ווען ער לויבט זי אַזוי שטאַרק, בין איך זיכער,
אַז זי איז ניט שעהן און האָט קיין ברעקעל חן, נאָר זי איז
טאַקע אַ גרויסע פערזעהעניש, וואָס איהר גלייכען געפינט
מען ניט אין דער וועלט. און וואָס מעהר דער טאַטע לויבט
זי, אַלץ זיכערער בין איך, אַז זי איז אַזאַ מיידעל, וואָס מען
דאַרף פון איהר ענטלויפען פאַר אַ מייל . . .“

נ מ ש ל

די אידען איז מדבר האָבען געוואוסט, אַז ביים אייבער־
שטען איז נאָר אַנגעלייגט פרומקייט און אָבגעשיידענקייט
פון עולם הזה פערגעניגענס, און ווען זיי האָבען געהערט ווי
דער אייבערשטער לויבט זעהר ארץ ישראל, האָבען זיי זיך
געטראַכט, אַז דאָס מוז זיין אַ לאַנד, וואו מען דאַרף זיך
פּלאָגען און לעבען נאָר מיט רוחניות.

נעניגענס. ער האט סיינמאל געוואוסט פון דאגות און ווייס ניט דעם ווערטה פון געלד. וועז איך זאל איהם שיקען געלד דורך פאסט, אדער דורך אזעלכע מענשען וואס וועלען איהם גלייך אויסצאהלען, האב איך מורא, אז ער וועט דאס געלד גלייך אויסברייננען אויף נארישע פערגעניגענס, מיט שלעכ־טע חברים. דארום שיק איך איהם נאר מיט דעם שלעכטען צאהלער. ביי איהם וועט ער ארויסקריגען ביסלעכווייז, נאר אזוי פיעל וויפיעל ער דארף האבען אויף עסען און אויף די נויטיגסטע זאכען צום לעבען."

נ מ ש ל

אפטמאל בעקומט דער מענש זיין חלק אויף דער וועלט דורך א שלעכטען מזל, וועלכער צאהלט איהם אוים אין קארגע חלקים, כדי דער מענש זאל פון צופיעל וואוילטאג ניט אראב פון גלייכען וועג.

23

אמת׳ע טרעהרען און פאַלשע

א קרעמער האט איינמאל אבגעברענט און האט פער־לארען זיין גאנצען פערמעגען. דערצו איז ער געבליבען א גרויסער בעל־חוב, ווייל כמעט זיין גאנצע סחורה האט ער געהאט גענומען אויף בארג, און יעצט האט ער ניט געהאט מיט וואס צו בעצאהלען. און וועז צו ענדע פון דעם טערמין האט איהם דער פאבריקאנט, ביי וועמען ער פלעגט קויפען סחורה, ארייגעשיקט א חשבון, אז ער זאל בעצאהלען וואס פון איהם קומט, האט זיך דער קרעמער שטארק גענומען צום הארצען. איז ער ארומגעגאנגען צו גוטע פריינד פרעגען אז עצה, וואס ער זאל טאהן. האבען איהם גוטע פריינד געראטהען, אז ער זאל אריבערפאהרען צום פאבריקאנט און

ער שווערט יאָ, איז טאַקע אַ סימן, אַז ער האָט נאַרניט איז זינען צו בעצאָהלען!

נמשל

דעם עהרליכען מענשען גלויבט מען אהן אַ שבועה. אַ שווינדלער העלפען ניט אַלע שבועות איז דער וועלט.

22

אויסגעזוכט אַ שלעכטען צאָהלער

אַ רייכער מאַן האָט געהאַט אַ זוהן, וואָס האָט געלערנט אין אַ ווייטער שטאָדט. פלעגט איהם דער פאָטער שיקען מיט יעדען דורכפאָהרער געלד אויף דער הוצאה. און דעם פאָטער׳ס שטייגער איז אַזוי געווען: אַז עס פלעגט פאָהרען אַן ארענטליכער מענש, פלעגט ער ניט שיקען דאָס געלד מיט איהם, נאָר אַז עס פלעגט זיך איהם מאַכען אַ קאַרגער מענש, אַ שלעכטער צאָהלער, פלעגט ער דורך איהם דוקא יאָ שיקען דאָס געלד. האָבען זיך מענשען געוואונדערט און ניט גע־קענט פערשטעהן, וואָרום דער פאָטער וויל ניט טרויען גוטע און ארענטליכע מענשען, נאָר דוקא דעם קאַרגען, דעם שלעכ־טען צאָהלער טרויט ער יאָ. האָבען זיי צו דעם פאָטער גע־זאָגט:

„איהר ווייסט דאָך אַליין, אַז עס וועט נעהמען אייער זוהן אַ סך מיה און צייט ביז ער וועט אַרויסרייסען ביי דעם קאַרגען זיין געלד, ווייל ער האָט פיינט צו צאָהלען און פער־גינט קיינעם ניט דעם לעבען.“

האָט דער פאָטער אַזוי ערקלערט:

„פערשטעהט איהר מיך אַזוי: מיין זוהן איז ביי מיר איז הויז ערצויגען געוואָרען אין לוקסוס און אין אַלע פער־

די הארץ צוגאנגגעו פאר רחמנות. ער האט דעם קרעמער ארייננגענומעו אין הויז, האט איהם פיין אויפגענומען און ער האט געזאגט: „ווייז ניט. איך זעה אז דו ביזט אן ארענטליכער מענש. דו ווילסט בעצאהלען, אבער דו קענסט ניט. שענק איך דיר די צוויי טויזענד קערבלעך. זאל עס זיין א מתנה.“ און ער האט צוריסען זיין וועקסעל פאר איהם אין די אויגען אויף פיצלעך.

דער קרעמער איז אוועק מלא שמחה. און ווען ער איז צוריק געקומען אויף זיין אכסניא האט ער דערצעהלט צו די אנדערע געסט די גאנצע געשיכטע, ווי דער פאבריקאנט האט איהם געשענקט די צוויי טויזענד קערבלעך. א שווינדלער, וואס האט זיך צוגעהערט, איז אויך אוועק צום פאבריקאנט, האט זיך דארט אוועקגעזעצט אין קארידאר און גענומען וויינען און קלאגען מיט בענומענע קולות. דער פאבריקאנט איז ארויס זעהן ווער דאס קלאגט אזוי, האט ער דארט געפונען א פרעמדען מענשען, וועמען ער האט קיינמאל אין זיין לעבען ניט געזעהן. פרעגט ער איהם: „וואס איז אויף דיר פאר א קלאג?“ ענטפערט דער שווינדלער: „גוטער מענש! איך דארף האבען צוויי טויזענד רובעל, וויל איך אז איהר זאלט מיר דאס שענקען!“

דער פאבריקאנט האט איהם אנגעקוקט ווי א משוגענעם און געפרעגט: „מיט וואס פאר א רעכט בעטסטו פון מיר אזוי פיעל געלד?“

„אט יענעם האט איהר דאך געשענקט צוויי טויזענד רובעל,“ האט דער שווינדלער גע'טענה'ט, „טא מיט וואס בין איך ערגער פון יענעם?“

„דו שלעפער איינער!“ האט דער פאבריקאנט אנגעשריען. „מיט יענעם האב איך יאהרען געהאנדעלט, געפיהרט מיט איהם געשעפטען און געלייזט פון איהם שווערע טויזענדער, און יעצט, אז ער קען מיר ניט בעצאהלען, האב איך איהם געשענקט א חוב. אבער פון דיר האב איך דאך

איהם דערצעהלען וועגען זיינע אומשטענדען און וואס פאר אן אונגליק עס איז איהם געשעהן, וועט איהם יענער ווארטען, אדער איז גאנצען מוחל זיין דעם חוב.

דער קרעמער האט אזוי געטאהן. די רייזע האט גענומען עפּעס מעהר ווי א טאג. אבער אז ער איז אנגעקומען אין יענער שטאדט, וואו דער פאבריקאנט האט געוואוינט, האט ער ניט געהאט דעם מוטה צו געהן צו איהם. ער האט זיך געטראכט: ווי קען איך פאר איהם צייגען מיינע אויגען, אז איך בין איהם שולדיג אזוי פיעל געלד — גאנצע צוויי טויזענד קערבלער, און ער האט מיר אזא לאנגע צייט געטרויט? איז ער געזעסען אויף זיין אכסניא און געטרויערט. דערוויילי האט ער זיך בעקאנט מיט אנדערע סוחרים, וואס זיינען דארט איינגעשטאנען, און ער האט פאר זיי אויסגעגאסען זיין ביטער הארץ. האבען זיי צו איהם געזאגט: „ווען איהר האט שוין געמאכט די לאנגע רייזע און איהר האט שוין אויסגעגעבען אזוי פיעל געלד, איז א שאד אז איהר זאלט צוריקפאהרען אהיים און דעם פאבריקאנט ניט זעהן. מאכט זיך א הארץ, געהט אריבער און זעהט זיך מיט איהם!“

איז דער קרעמער אוועק צום פאבריקאנט אהיים. אבער ווען ער איז אריין אין הויז האט ער פערלארען זיין מוטה. האט ער זיך אוועקגעזעצט אין קארידאר און האט אויסגעבראכען אין א געוויין, האט געוויינט און געכליפּעט ווי א קליין קינד. דער פאבריקאנט האט דערהערט א געוויין, איז ער ארויס זעהן ווער דאס וויינט, און ווען ער האט דערזעהן דעם קרעמער, האט ער זיך ניט געקענט אבוואונדערען. פרעגט ער איהם: „וואס איז דיר געשעהן? וואס וויינסטו?“ האט דער קרעמער געענטפערט: „ווי זאל איך ניט וויינען און ווי זאל איך ניט קלאגען? איך בין אייך שולדיג צוויי טויזענד קארבען און האב ניט מיט וואס צו בעצאהלען. איך בין א נשרף — געבליבען אן ארימאן!“

ווען דער פאבריקאנט האט דאס דערהערט, איז איהם

גענומען צו א גרויסען דאקטאר, און דער דאקטאר האט גע־זאגט: „אייער זוהן געהט ארום ליידיג, האט ניט וואס צו טאהן, איז קיין וואונדער וואס ער ליידעט. אויב איהר ווילט אז ער זאל זיין געזונד, גיט איהם ארבייט, נעהמט איהם אריין אין געשעפט, און ווען זיין קאפ און זיינע געדאנקען וועלען זיין פערנומען, וועלען אלע זיינע שרעקען מיט זיין מעלאנכאליע פערשווינדען."

דער פאטער האט געפאלגט דעם דאקטאר און האט גע־זאגט דעם פיהרער פון זיינע געשעפטען, אז ער זאל נעהמען דעם פעקעל און זיך אבטראגען, ווייל ער דארף איהם מעהר ניט האבען. ווען דער געשעפטס־פיהרער האט דאס געהערט, האט ער געמיינט אז מען ענטזאגט איהם אלס שטראף דער־פאר וואס ער האט קראנק געמאכט דעם גביר'ס בן יחיד, האט ער זיך אנגעהויבען פערענטפערען און געבען תירוצים און ערקלערונגען. רופט זיך אב דער גביר: „וואס טויגען די סך רייד? סאי־ווי קענסטו ביי מיר מעהר קיין שטעלע האבען, ווייל די גאנצע רפואה פאר מיין זוהן בעשטעהט אין דעם, אז ער זאל זיך פערנעהמען מיט מיינע געשעפטען, טא האסטו ביי מיר מעהר ניט וואס צו טאהן."

נ מ ש ל

אזוי איז אויך געווען מיט דעם שלאנג. איידער דער שלאנג האט צוגערעדט דעם מענשען צו זינד, איז דער שלאנג ארומגעגאנגען גלייך ווי א מענש און האט געטאהן אלע אר־בייט פאר דעם מענשען, און דער מענש איז ארומגעגאנגען ליידיג. אבער נאכדעם ווי דער מענש האט געזינדיגט, האט דער אייבערשטער איינגעזעהן אז דער בעסטער מיטעל פאר'ן מענשען צו זיין אבגעהיט פון זינד איז צו ארבייטען און זיין אימער פערנומען, אז ער זאל קיין צייט ניט האבען צו טראכ־טען פון זינד. דארום האט ער דעם שלאנג פערשאלטען און דעם מענשען געהייסען אליין ארבייטען.

גארנישט געהאַט; ניט דו קענסט מיך און ניט איך קען דיך, טא פארוואס קומט דיר אז איך זאל דיר שענקען געלד?"

נמשל

ווען א צדיק פערזינדיגט זיך אמאל און טוהט תשובה, איז דער איבערשטער איהם מוחל, ווייל דער צדיק האט גע־טאהן א סך מעשים טובים און זיין חרטה איז אן אמת'ע. אבער דער רשע זינדיגט א גאנץ יאהר כסדר, נאר אז עס קומען די ימים נוראים פערגיסט ער פאלשע טרערען און האט כלומר'שט חרטה, און מיינט אז ער קען אבנארען דעם רבונו של עולם!

24

זיך אַליין קאַליע געמאַכט!

א גרויסער גביר האט געהאַט איין זוהן, א בין יחיד, וועלכער איז געווען א נאכגעגעבענער, א צופיעסטעטער, א שוואַכער און אַן איידעלער. דער פאַטער האט זיין בן יחיד געלאזט אַרומגעהן ליידיג און האט איהם בעפרייט פון אַלע געשעפטען. די געשעפטען האט דער פאַטער איבערגעגעבען צו א בעגלויבטען מענשען.

א צייט שפּעטער האט דער געשעפטס־פיהרער אנגע־הויבען צו טראַכטען, ווי אַזוי ער קען פּטור ווערען פון דעם בן יחיד און אַליין ירש'ענען דעם גרויסען גביר. האַט ער זיך מיט דעם בן יחיד בעפריינדעט און פלעגט איהם דער־צעהלען מעשיות פון שדים, פון רוחות, פון וועלכע דער בן יחיד פלעגט זיך שרעקען און ניט קענען שלאָפען גאַנצע נעכט. דער פאַטער האט בעמערקט, אז זיין זוהן איז גע־ווארען מעלאנכאליש, שרעקעדיג און בלאַס. האַט ער איהם

„אויב דו ווילסט דיין געלד וועל איך דיר דאָס געבען.“ האָט דער פריינד געזאָגט. „אָבער אויב דו ווילסט פאָלגען מיין עצה, זאָלסטו זיך היטען און דיין ירושה ניט אָנריהרען, ווייל אַז דו וועסט די ירושה צונעהמען, וועט דאָס געלד ביי דיר אָוועק ביסלעכווייז, און עס וועט דיר ניט בלייבען אַ גראָשען. איז פאַר דיר בעסער, אַז דו זאָלסט לעבען פון דיין אייגענער אַרבייט און די ירושה זאָלסטו האַלטען פאַר שפּעטער, אויף דיינע עלטערע יאָהרען.“

נמשל

אונזערע הייליגע אבות האָבען איינגעלייגט ביי דעם אייבערשטען זייער זכות, וואָס זאָל ליגען בעהאַלטען פאַר אונז, זייערע קינדער, און דיזער זכות איז גרויס גענוג, אַז מיר זאָלען קענען מיט איהם לעבען. אָבער דער אייבערשטער וויל אונז ניט אָוועקגעבען דעם גאַנצען זכות פון אונזערע אבות, טאָמער וועלען מיר איהם אין גאַנצען אויפעסען און עס וועט אונז גאָרנישט בלייבען. דאָרום האָט ער אונז גע־געבען מצוות און מעשים טובים, דורך וועלכע מיר זאָלען פערדיענען אַ אייגענעם זכות, און לעבען פון אונזערע אייגע־נע מעשים, כדי דער זכות פון די אבות זאָל אונז בלייבען אויף שפּעטערע צייטען.

26

צוריקגעגעבען דעם משכון

ביי איינעם, אַ רייכען מאַן, איז געבאָרען געוואָרען אַ אינגעל. האָט מען געדאַרפט האָבען אַן אַם. גראָדע מאַכט זיך אַז עס קומט אַריין אין הויז אַן אָרימע פרוי, וואָס געהט איבער די הייזער. זי שטעלט זיך ביים טיהר און

25
די ירושה

אַן אַלטער מאַן האָט געהאַט אַ קליין קינד, וואָס איז איהם געבוירען געוואָרען אויף די עלטערע יאָהרען. ער האָט דעם קינד, געוואָוינליך, זעהר ליעב געהאַט און האָט איהם געוואָלט בעזאָרגען. האָט דער פאָטער צוזאַמענגענומען זיין גאַנצען קאַפּיטאַל און האָט עס איבערגעגעבען צו איינעם פון זיינע בעסטע פריינד און איהם געמאַכט פאַר אַן אַפּטרופּוס איבער זיין קינד, ער זאָל דעם קינד ערציהען און אויפפּאַסען אויף דער ירושה.

נאָכדעם ווי דער פאָטער איז געשטאָרבען האָט דער פריינד, דער אַפּטרופּוס, צוגענומען דעם אינגעל צו זיך אַהיים. ער האָט איהם געהאַלטען אויף זיין טיש, אַזוי ווי זיינעם אַן אייגענעם, און אַז דער אינגעל איז עלטער געוואָרען האָט איהם דער פריינד אַריינגענומען אין זיין געשעפט, האָט איהם דאָרט געגעבען אַ שטעלע און געצאָהלט אַ שעהנעם געהאַלט. דער בחור'ל איז געווען גאַנץ צופריעדען און עס האָט איהם ניט געפעהלט קיין זאַך. אָבער אַז ער איז שוין געוואָרען עלטער מיט נאָך אַ פּאָר יאָהר, האָט ער זיך דער־וואוסט, אַז דער פריינד האָט ביי זיך אַ גרויסע סומע געלד, וואָס איז אַ ירושה פאַר איהם פון זיין פאָטער. האָט דער בחור'ל זיך געטראַכט: אַז איך האָב אַזוי פיעלד געלד, טאַ צו וואָס לוינט זיך מיר אַרבייטען, און נאָך ביי אַ פרעמדען? איך קען דאָך פון דעם געלד לעבען אָהן אַרבייט, אָהן מיה. און ער האָט געבעטען דעם פריינד, אַז ער זאָל איהם אָב־געבען זיין ירושה, ווייל ער וויל לעבען פון זיין אייגענעם געלד.

מעדיצינען, וואס וועלען מאכען איהר מילך מאגערער, און דאן וועט דאס קינד זיין געזונד.

האט מען געטאהן אלעס וואס דער דאקטאר האט געהייסען. דאן האט די אם געפאדערט ביים בעל־הבית, אז ער זאל איהר צוריק אבגעבען איהר שבת'דיגען יאקעל, וואס זי האט איהם גענעבען פאר א משכון. זי האט גע'טענה'ט: „קיין וואוילטאגען קריג איך דאך ניט מעהר ביי אייך, און עסען גיט איהר מיר גאנץ ארימע מאהלצייטען, קומט אייך פון מיר גארנישט, טא דארפט איהר מיר צוריקגעבען מיין משכון."

נ מ ש ל

די ערד איז די אם פון אלע בעשעפענישען, וועלכע ציהען פון איהר די יניקה. דער מענש, וועלכער איז בעשאפען פון דער ערד, איז דער משכון, וועלכען די ערד האט געגעבען צו דעם אייבערשטען. אזוי לאנג ווי די ערד איז געווען געבענשט מיט אל דאס גוטס, איז זי געווען צופריעדען, אבער נאכדעם, אז דער אייבערשטער האט די ערד פערשאלטען פאר דעם מענשען'ס זינד, האט די ערד געזאגט צום מענשען: „קעהר זיך אום צו מיר, ווייל דאס שטיקעל ערד, פון וועלכע דו ביזט געשאפען, געהערט ניט צו דיר."

27
מענש און חיה

אמאל זיינען זיך צוזאמענגעקומען עטליכע קליינע קרעמער און האבען געזאגט: „צו וואס זאלען מיר האלטען יעדער איינער א בעזונדער קרעמעל, און קאנקורירען אייגער מיט'ן אנדערען, און ארונטערלאזען מקחים, און מאכען א

וואַרט מען זאָל איהר געבען אַ נדבה. דער נגיד גיט אַ קוק אויף דער פרוי און עס שיינט איהם אַז זי קען זיין אַן אַם. פרעגט איהר דער נגיד: „ווילסטו זיין אַן אַם פאַר מיין קינד?“ ענטפערט די אָרימע פרוי: „געוויס, אויב איהר וועט נאָר צאָהלען.“

ווערט דער נגיד אויסער זיך פאַר כעס און זאָגט: „דו שלעפּערקע! ווילסט נאָך אַז איך זאָל דיר צאָהלען? גיב אַ קוק וואָס דו האָסט אויסגעבעטעלט היינט און נעכטען — עטליכע גראָשענס מיט עטליכע פענעצלעך טרוקענע ברויט. קענסטו פון דעם זיין זאַט? און וואָס וועסטו ביי מיר טאָהן פאַר אַן אַרבייט? גאָרנישט! וועסט זיך זיצען רוהיג, וועסט עסען פון אַל דאָס גוטס, אַזוי ווי אַלע ביי מיר אין הויז, און דו וועסט שלאָפען אין אַ ווייכע בעט מיט פּערינעס, אַזוי ווי אַ גרעפין. ניין! איך וועל דיר ניט נעהמען פאַר אַן אַם, סיידען דו וועסט עפּעס צוצאָהלען!“

„איהר האָט רעכט, האַרינקע,“ האָט די פרוי צוגעגעבען. „אָבער וואָס קען איך אייך צאָהלען? איך בין אַן אָרימע פרוי און קיין געלד האָב איך ניט.“

„טאָ גיב מיר אַ משכון,“ האָט דער בעל־הבית געזאָגט.

האָט די פרוי געעפענט איהר טאָרבע, האָט פון דאָרט אַרויסגענומען איהר שבת'דיגען יאַקעל און האָט עס געגעבען דעם נגיד אַלס משכון.

די אַם איז פערבליבען אין הויז און עס איז איהר געווען גוט און וואויל, ביז דאָס קינד, וואָס זי האָט געזויגען, איז קראַנק געוואָרען. מען האָט גערופען אַ דאָקטאָר און דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אַז די מילך פון דער אַם איז צו פעט און דאָס קינד קען עס ניט פערדייען. און דער איינציגער מיטעל איז, אַז מען זאָל דער אַם אויפהערען צו געבען עסען רייכע שפּייזען, אַזוי ווי פלייש, פּוטער, שמעטענע, פּלאַדענס, קוגלען, מילך און וויין. זי זאָל עסען איינפאַכע עסענס און טרינקען וואַסער, און דערצו זאָל זי איינגעהמען אַזעלכע

28

מ׳קען די וועלט ניט איבערמאַכען

איינער, אַ שעהנער בעל־הבית און אַ זעהר קלוגער מענש, האָט געהאַט אַ זוהן, וועמען ער האָט געהאַלטען אויף קעסט מיט דער שנור צוזאַמען. דער זוהן איז געוועזן אַ זעהר איידעלער יונגער מאַן מיט אַ פיינעם כאַראַקטער און מיט זעהר אַ גוטע הארץ. ער איז געוועזן פשוט אַ מענש אהן אַ גאַל. ער איז אימער געוועזן אריינגעטאָהן אין צדקה און געהאָלפען יעדען אָרימאַן.

אַז ביי דעם זוהן איז געבוירען געוואָרען אַ בן זכר, האָט דער זיידע אַנגעגרייט אַ גרויסע סעודה לכבוד זיין ערשטען אייניקעל׳ס ברית. האָט דער זוהן געזאָגט צום פאָטער:

„זאָג מיר, טאַטע, ווי וועסטו צוזעצען די געסט? אַז דו וועסט זיי צוזעצען ווי די וועלט פיהרט זיך, די רייכע אויבען־אַן און די אָרימע ביים טיהר, וועל איך פון דעם האָבען גרויס צער. דו ווייסט דאָך ווי איך ליעב די אָרימע לייט. איך וויל אַז ביי מיין שמחה זאָל מען די אָרימע לייט זעצען אויבען־אַן און די רייכע ביים טיהר.“

„הער צו, מיין זוהן,“ האָט דער פאָטער געענטפערט, „זאָלסטו וויסען זיין, אַז מ׳קען די וועלט ניט איבערמאַכען. וואָס עס איז איינגעפיהרט געוואָרען אויף דער וועלט איז אַלץ מיט שכל. אָרימע לייט קומען אויף אַ שמחה אום זיך אָנצועסען. רייכע לייט קומען אויף אַ שמחה צוליעב כבוד. ווייל עסען האָבען זיי גענוג ביי זיך אין דער היים. אַז דו וועסט אַוועקזעצען די אָרימע לייט אויבען־אַן, וועט יעדער אויף זיי קוקען, און זיי וועלען זיך שעהמען, און דער עסען

קלאַגעדיגען לעבען, לאָמיר מאַכען פון אַלע קליינע קרעמלעך איין גרויסע קראָם, אַ שעהנעם מאַגאַזין, און מיר וועלען אויסקלייבען איינעם אַ פעהיגען מענשען, וואָס זאָל פיהרען פאַר אונז דעם געשעפט, און די פראָפיטען וועט ער צוטיילען צווישען אונז אויף גלייכע חלקים.“

אַזוי האָבען די קליינע קרעמער געטאָהן, און דער גרויסער געשעפט איז אַוועק גאַנץ גוט. דער פערוואַלטער פון דעם מאַגאַזין האָט געפיהרט דעם געשעפט זעהר ערענטליך, האָט צוטיילט די פראָפיטען מיט אַ ריכטיגען חשבון, און די קליינע קרעמער, עס הייסט די שותפים פון דעם מאַגאַזין, האָבען געלעבט צווישען זיך ערענטליך, בשלום ושלוה. אַ ביסעל שפּעטער האָט דער אויפזעהער פון דעם מאַגאַזין אָנגעהויבען צו שווינדלען און זיך אַרונטערלאָזען אין קע־שענע . . . די שותפים, זעהענדיג אַז זייער געשעפטס־פיהרער איז ניט ערענטליך, האָבען זיי זיך אויך אָנגעהויבען אויפ־צופיהרען ניט ערענטליך צווישען זיך און האָבען גענומען גנב'ענען איינער פון אַנדערען און שווינדלען און רויבען.

נ מ ש ל

אַלע חיות, בהמות און עופות האָבען געגעבען, יעדער מין בעזונדער, פון זיינע אייגענשאַפטען צו דעם מענשען. און זיי זיינען אַלע געוועזן שותפים אין דעם מענשען. אַזוי לאַנג ווי דער מענש האָט זיך אויפגעפיהרט ערענטליך, האָבען זיך אַלע לעבעדיגע בעשעפענישען אויך אויפגעפיהרט ערענט־ליך. אָבער אין דער צייט פון פאַר'ן מבול, ווען דער מענש איז אַראָב פון דרך הישר, זיינען די חיות, בהמות און עופות אויך אַראָב פון גלייכען וועג, און דערפאַר איז דער מבול געקומען אויף אַלעמען.

לעבערדיגען זאַק, איז איהם שוין מיאוס געוואָרען צו שיקען, און ער האָט אויפגעהערט.

איינמאָל קומט אָן פון זוהן אַ בריעף, אַז ער איז אין גרויס נויט. ער, זיין פרוי און קינדער געהען פּשוט אויס פאַר הונגער. דעם פאָטערס הארץ איז שטאַרק געריהרט געוואָרען. ער איז אָבער געווען אין ספק, אויב דער זוהן שרייבט איהם דעם אמת. האָט ער געזאָגט צו זיין געשעפטס־פיהרער: „פאָהר דו אַריבער אַהין, אין יענער שטאָדט, זעה זיך מיט מיין זוהן, און געפין אויס אויב ער איז טאַקע אין אַזאַ גרויסער נויט ווי ער שרייבט."

יענער איז אַוועקגעפאָהרען און איז געקומען צוריק מיט אַ בעריכט, אַז דער דלות פון דעם זוהן איז שרעקליך גרויס. ער איז אָרימער פון די אָרימסטע.

„דערצעהל מיר," האָט דער פאָטער געבעטען, „וואָס האָסטו מיט מיין זוהן גערעדט, וואָס האָט ער דיר דערצעהלט און וואָס האָסטו ביי איהם געזעהן?"

„איך האָב איהם ניט געזעהן און בין אפילו ביי איהם אין הויז ניט געווען," האָט דער שליח געענטפערט.

„טאָ ווי אַזוי ווייסטו אַז ער איז אַזוי אָרים?" האָט דער פאָטער געפרעגט.

האָט דער שליח דערצעהלט:

„ווען איך בין שוין געווען נאָהנט נעבען זיין הויז, האָב איך בעגעגענט זיינס אַ קינד. דאָס קינד איז געשפּרונגען מיט גרויס שמחה, אין איין הענטעל האָט ער געהאַלטען אַ שטיקעל גראָבע שוואַרץ ברויט און ער האָט געטאַנצט, און ער האָט נעבעך געזונגען . . . ער האָט זיך געפרעהט מיט דער שטיקעל שוואַרץ ברויט, וואָס ער האָט געהאַלטען אין האַנד, אַזוי ווי דאָס וואָלט געווען דער בעסטער מאכל אין דער וועלט. קענט איהר זיך פאָרשטעלען ווי גרויס אייער זוהן'ס דלות איז, אַז פון אַ שטיק שוואַרץ ברויט זינגט נעבער זיין קינד . . ."

וועט זיי ניט איינגעהן. איין זאַך איז דאָרום בעסער, אַז זיי זאָלען זיצען ביים טיהר, וואו זיי קענען עסען רוהיג און אונגעשטערט. און די רייכע לייט, אַז דו וועסט אַוועקזעצען ביים טיהר, וועסטו זיי שטאַרק בעליידיגען, דען זיי קומען דאָך בלויז צוליעב דעם, אַז מען זאָל זיי זעצען אויבען־אָן, און אויב ניט עסען און ניט כבוד, טאָ וואָס וועלען זיי האָבען?"

נ מ ש ל

דאָס איז דער משל אויף דער פראַגע, וואָרום דער אייבערשטער האָט ארץ ישראל אָבגעגעבען צו די אידען און צו די אומות העולם האָט ער אָבגעגעבען חוץ לארץ. ביי די אומות העולם איז דאָך דער עיקר עסען און טרינקען און אַלע גשמיות׳דיגע זאַכען. דאָרום דאַרפען זיי ניט האָבען אַזאַ געהויבענעם אָרט ווי ארץ ישראל. אָבער ביי די אידען איז דאָך דער עיקר רוחניות, גייסטיגע גרויסקייט, און דאָס האָבען זיי געקענט האָבען נאָר אין דעם הייליגען לאַנד.

29

ער זינגט נעבעך . . .

אַ פּאַטער האָט געהאַט אַ זוהן, פון וועמען ער האָט געהאַט זעהר ווייניג נחת. האָט ער איהם פּערשיקט גאַנץ ווייט. דאָרט האָט דער זוהן חתונה געהאַט און געוואָרען אַ טאַטע פון קינדער. מיט זיין פּאַטער פלעגט ער זיך צייטענווייז דורכשרייבען, און אין יעדען בריעף, וואָס ער פלעגט שרייבען צום פּאַטער, פלעגט ער אַלץ בעטען געלד. דער פּאַטער האָט איינגעזעהן, אַז ער האָט צו טאָהן מיט אַ

אכסניא, וואו ער שטעהט איין. אבער מיר קענען אויס־קלייבען א מענשען אין גאַס, וואס איז פונקט פון אזא וואוקס ווי מיין פריינד, און אויף איהם ווע͏לען מיר קענען מעסטען די קליידער.“

האבען זיךביידע אוועקגעשטעלט ביי דער טיהר פון קראַם, און גראדע איז אנגעקומען דער משרת מיט די זעקלעך געלד, וואס ער האט געטראגען פון זיין בעל־הבית צו דער באַנק. האט דער גנב געזאגט צום קליידער הענדלער: „אט יענער משרת, וואס געהט דאַרט אין גאַס, איז גראדע פון דעם זעלבען וואוקס ווי מיין פריינד.“ דער קליידער־הענדלער האט צוגערופען דעם משרת און האט צו איהם געזאגט: „זיי אזוי גוט, קום א ווייל̄ע אריין אין מיין קראַם, איך וועל דיר געבען עפּעס צו פערדיענען.“

אז דער משרת איז אריין, האט דער קליידער־הענדלער צו איהם געזאגט: „נעהם אראב דיינע קליידער און מעסט אן אויף דיר אט דעם אנצוג, איך וויל זעהן ווי דאס ליגט אויף דיר.“

דעם משרת איז דאס זעהר געפע̄לען געווארען. ער איז אליין נייגעריג געווען צו וויסען ווי ער וועט אויסזעהן אין א שעהנעם אנצוג, האט ער צוערשט אראבגענומען פון זיינע פּלייצעס די זעקלעך געלד, נאכדעם האט ער פון זיך ארונטערגענומען זיינע קליידער און האט אנגעטאהן דעם נייעם אנצוג. און אזוי ווי ער האט געוואלט וויסען ווי ער זעהט אויס אין די פיינע מלבושים, האט ער זיך גענומען דרעהען פאַר א שפּיגעל און האט שטאַרק אנגעקוואלען פון זיך.

דער גנב האט דערווייל א כאַפּ געטהאן די זעקלעך געלד און איז מיט זיי אנטלאפען. דער משרת, זעהענדיג ווי דער גנב לויפט, האט ער איהם געוואלט נאכלויפען. אבער דער בעל־הבית פון געשעפט האט איהם אנגעכאפּט פאר'ן קאלנער און געזאגט: „דו לויף ניט! צוערשט טהו אויס מיינע

נ מ ש ל

אַזוי קען זיך דער איבערשטער פאַרשטעלען ווי גרויס עס איז די נויט פון דעם צדיק, ווען נאָך אַ מאָהלצייט פון טרוקענע ברויט מיט אַ בולבע בענשט ער מיט כונה און זינגט „נודה לך".

30
אַ כיטרער גנב

אַ גנב האָט געזעהן ווי אַ משרת טראָגט געלד פון אַ סוחר צו אַ באַנק. גאַנצע זעק מיט געלד האָט דער משרת געטראָגען יעדען טאָג. און דער גנב האָט זיך גענומען קלינען ווי אַזוי אויסצונאַרען ביים משרת דאָס געלד. און אַזוי ווי דער גנב שטעהט איינמאָל אין גאַס און זעהט דעם משרת געהן מיט די זעקלעך געלד אויף זיין פּלייצע, בעמערקט ער אַ גרויסען קליידער־געשעפט ניט ווייט פון דאָרט. געהט דער גנב אַריין אין דעם קליידער־געשעפט און זאָגט צום בעל־הבית: „מיינער אַ פריינד, זעהר אַ רייכער מאַן, וועלכער איז אַהער געקומען פון יענער און יענער שטאָדט, וויל זיך קויפען אַ גוטען אנצוג, אבער גאָר פון די בעסטע. וועגען דעם מקח איז גאָר קיין רייד ניט. ער האָט פיינד זיך צו דינגען. דער עיקר איז די קליידער זאָלען זיך איהם ריכטיג פּאַסען און זאָלען זיין פון בעסטען מאַטעריאַל."

„וואו איז אייער פריינד?" האָט דער קליידער־הענדלער געפרעגט. „ווי קען איך וויסען זיין מאָס, אז ער איז דאָ ניטאָ?"

„ער אַליין קען אהער ניט קומען," האָט דער גנב גע־ענטפערט. „ער איז זעהר פערנומען מיט מענשען אין דער

נויט האָט ער זיך אָוועקגעלאָזט איבער די הייזער. עס פערשטעהט זיך, אַלס אַ נייער אָרימאַן איז ער נאָך ניט געווען בעקאַנט מיט דעם ענין פון געהן איבער די הייזער.

דער עלטערער אָרימאַן האָט זיך אויף איהם מרחם געווען, האָט איהם גענומען אונטער זיין פּראָטעקציע, און האָט צו איהם געזאָגט: „דו קום מיט מיר און איך וועל דיך לערנען דעם געשעפט." דער געוועזענער בעל־הבית האָט איהם געפאָלגט, איז מיט איהם געגאַנגען און געלערנט ווי אַריינצוקומען אין אַ הויז, ווי צו מאַכען אַ רחמנות פּנים, וואָס צו זאָגען, ווי צו דאַנקען און בענשען פאַר אַ גוטער נדבה, און אויך ווי אַנצושילטען פאַר אַ קאַרגער נדבה.

איינמאָל זיינען די ביידע אָרימע לייט אַנגעקומען אין אַן אַכסניא, וואו זיי האָבען געדענקט אָבצועסען, ווייל ביידע זיינען געווען זעהר הונגעריג. דער בעל־אַכסניא איז געווען בעריהמט אַלס גרויסער מכניס אורח און בעל צדקה. די צוויי אָרימע לייט זיינען געזעסען דריי אָדער פיער שעה און געוואַרט מען זאָל זיי געבען עסען. אָבער קיינער האָט זיי גאָרנישט געגעבען. דעם נייעם אָרימאַן, וועלכער איז נאָך ניט געווען געוואוינט צו הונגערען, איז די האַרץ געוואָרען זעהר שוואַך. האָט ער געזאָגט צום אַלטען אָרימאַן: „צו וואָס זאָלען מיר זיצען ווי שטומע און וואַרטען? לאָמיר צוגעהן צום בעל־הבית און איהם בעטען, אַז ער זאָל אונז געבען עסען."

„ניין!" האָט דער אַלטער אָרימאַן אויסגערופען. „זאָלסט זיך ניט וואַגען דאָס צו טאָהן. איך ווייס בעסער. מיר וועלען וואַרטען ביז מען וועט אונז רופען עסען."

דערווייל זיינען אַריינגעקומען עטליכע סוחרים, און ווי זיי זיינען נאָר אַריבער דעם שוועל פון דער אַכסניא, האָבען זיי אַ געשריי געטאָהן: „גיט אונז עסען און מאַכט עס שנעל!" גלייך דערויף האָבען די משרתים געגרייט אַ טיש און שנעל געבראַכט פערשיעדענע עסענס, פיש זופּ און בראַ־

קליידער, נאכדעם וועל איך דיך לאזען לויפען. ווער ווייס, אפשר ביזטו א שותף צו יענעם חברה־מאן און איהר ווילט ביי מיר אויסשווינדלען דעם בעסטען אנצוג, וואס איך האב אין מיין געשעפט?" אבער ביז דער משרת האט אויסגע־טאהן די פרעמדע קליידער און האט אויף זיך ארויפגעכאפט זיינע אייגענע קליידער, איז שוין דער גנב פערשוואונדען געווארען און מען האט איהם מעהר ניט געזעהן.

נמשל

דער מענש איז בעשאפען פון ערד און זיין נשמה קומט פון אויבען. די נשמה האלט זיך אן דעם גוף, אזוי ווי א פלאם האלט זיך ביי דער ליכט, און די נשמה בענקט ארויף אוןווארט ביז דער גוף וועט אויסגעהן און זי וועט קענען פליהען ארויף, אזוי ווי דער פלאם געהט אוועק ווען די ליכט געהט אויס. וואס טהוט אבער דער שטן, דער גנב? ער טהוט אן דעם מענשען איז קליידער פון תאוות, און ווען די נשמה דארף פערלאזען דעם גוף און פליהען ארויף אין הימעל, זאגען די מלאכים צו דער נשמה: „דו קענסט ניט פליהען ארויף. צוערשט ווער בעפרייט פון די פרעמדע קליידער, אין וועלכע מען האט דיך אנגעטאהן . . ."

31

פון איילעניש קומט קיין גוטס ניט ארויס

אן ארימאן איז ארומגעפאהרען פון שטאדט צו שטאדט קלייבען נדבות. ער איז אזוי ארומגעפאהרען עטליכע יאהר אן איז געווארען גוט געניט אין זיין „געשעפט". איינמאל, אין וועג, האט זיך צו איהם צוגעטשעפעט א נייער ארימאן, א בעל־הבית, וואס האט פערלארען זיין פערמעגען, און פאר

נ מ ש ל

פון איילעניש קומט קיין גוטס ניט ארויס. די רשעים זוכען אריינצוכאַפּען וואס מעהר פערגעניגענס אויף דער וועלט, און זיי בעצאָהלען טייער פאַר זיי. אבער די צדיקים, וואָס האָבען געדולד און ווארטען, זיינען זוכה צו געניסען מיט'ן בעל־הבית פון דער גאַנצער וועלט צוזאמען, און זיינען ניט אָננעלייגטע געסט.

32

ווי ווייט און ווי נאָהענט

אַז אַלמן האָט גענומען אַ צווייטע ווייב. פון דער ערשטער איז איהם פערבליבען אַ זוהן, וועלכער האָט קיין האַניג ניט געלעקט ביי דער שטיפמוטער. דער פאָטער האָט אַלץ געטראַכט: ווען וועט שוין מיין זוהן אויסוואַקסען און איך זאָל איהם קענען חתונה מאַכען און אָוועקגעבען צו אַ שווער אויף קעסט. די צייט האָט זיך געצויגען ביז דער אינגעל איז געוואָרען אַ היבשער בחור, וועמען מען האָט שוין געמעגט פיהרען צו דער חופה.

דער פאָטער איז געווען אַ רייזענדער סוחר, און איינ־מאָל, אויף דער רייזע, האָט ער זיך איין אַ שטאָדט בעקאַנט מיט אַ שעהנעם בעל־הבית, וועלכער האָט געהאַט אַ פיינע טאָכטער, און זיי האָבען זיך צורעדט ביז עס איז ביי זיי גע־וואָרען אַ שדוך. גלייך ווי דער רייזענדער סוחר איז גע־קומען אַהיים, האָט ער זיין זוהן דערצעהלט, אַז ער האָט פאַר איהם געמאַכט אַ גוטען שדוך און אַז אין דריי חדשים אַרום וועט זיין די חתונה.

דער בחור האָט זיך זעהר דערפרעהט און ער האָט גע־

טענס און אויך פערשיעדענע משקאות. דער נייער ארימאַן זיצט און קוקט ווי יענע עסען און זיין הונגער ווערט נאָך גרעסער, שטאַרקער. בעט ער זיך ביי זיין רבי'ן, ביים אַלטען ארימאַן, אַז ער זאָל שוין אמאָל זאָגען דעם בעל־אַכסניא, אַז זיי ווילען עסען. אַבער דער אַלטער ארימאַן האָט איהם אַרויפגעלייגט די האַנד אויפ'ן מויל און איהם געהייסען שווייגען.

שפּעטער אַביסעל, ווען דער בעל־הבית האָט זיך אַליין געזעצט עסען, האָט ער גערופען די צוויי ארימע לייט: „קעמט, ליעבע אידען, וואַשט די הענד און זעצט זיך עסען." האַבען די ארימע לייט געגעסען מיט דעם בעל־אַכסניא, און עס פערשטעהט זיך, אַז זיי האַבען געהאַט נאָך אַ בעסערען מאַהלצייט ווי די סוחרים, ווייל מען האָט זיי געגעבען די־זעלבע שפּייזען ווי דעם בעל־הבית.

„נו," האָט דער אַלטער ארימאַן געזאָגט צו דעם נייעם, „וואָס איז אויף דיר געווען אַזאַ איילעניש? איך האָב דיר דאָך געזאָגט, אַז עס וועט קומען די צייט, וועט מען אונז אויך געבען עסען. און דאָס וואָס די סוחרים האַבען פריהער בעקומען צו עסען זאָל דיך גאָר ניט אַרען, דען דו וועסט זעהן וואָס מאָרגען וועט זיין. זיי וועלען דערפאַר טייער בע־צאַהלען."

און אַזוי איז טאַקע געווען. אויף מאָרגען, אַז די סוחרים האַבען זיך גענומען קלייבען אין וועג, האָט זיי דער בעל־הבית געמאַכט אַ רעכנונג פאַר פיש בעזונדער, פאַר בראַטענס בעזונדער און פאַר משקה בעזונדער. „זעהסטו," האָט דער אַלטער ארימאַן געזאָגט צום נייעם, „דערפאַר וואָס דו האָסט געליטען און געוואַרט, האָסטו געגעסען אַ בעסערען מאַהלצייט און עס קאָסט דיך גאַרנישט, און יענע וואָס האַבען זיך געאיילט און געכאַפּט האַבען ניט געהאַט אַזאַ געשמאַקען מאַהלצייט ווי דו, און זיי מוזען נאָך נאָך בעצאַהלען פאַר דעם!"

פאַר אַ גליק דיר האָט געטראָפּען מיט דעם שדוד, דערפאַר
וויל איך וויסען ווי נאָהנט מיר זיינען שוין צו דאָרט.“

נמשל

ווען די אידען זיינען אַרויס פון מצרים האָבען זיי ניט
געוואוסט וואָס פאַר אַ שעהנע לאַנד דער אייבערשטער האָט
פאַר זיי אָנגעגרייט. האָבען זיי זיך בלויז געקענט פרעהען מיט
דעם, וואָס זיי דערווייטערען זיך אַלץ מעהר פון דער לאַנד,
וואו זיי זיינען געווען קנעכט. משה רבינו האָט אָבער יאָ
געוואוסט וואָס פאַר אַ שעהנע לאַנד ארץ ישראל איז, האָט
ער אַלץ געהאַלטען זיינע אויגען געריכטעט ניט צו דעם
אָרט פון וואַנען זיי זיינען געקומען, נאָר צו דעם אָרט וואוהין
זיי זיינען געגאַנגען.

33
דער אָרימאַן מיט׳ן זייגערל

ביי איינעם, אַ סוחר, איז געווען אַ זעהר צולאָזענער
אינגעל. יעדען מאָל ווען דער פאָטער פלעגט אָוועקפאָהרען
וועגען זיינע געשעפטען פלעגט די מוטער אַ סך ליידען פון
דעם אינגעל. איינמאָל האָט די מוטער איינגעבעטען דעם
פאָטער, אַז ער זאָל דעם אינגעל מיטנעהמען אויף זיין רייזע.
דער פאָטער האָט דעם אינגעל געפרעגט, אויב ער וויל מיט
איהם פאָהרען, האָט דער אינגעל געענטפערט, אַז ער וויל
ניט. אָבער אַז דער פאָטער האָט איהם צוגעזאָגט צו קויפען
אַ זייגערל, איז דער אינגעל מרוצה געוואָרען, און זיי זיינען
אָוועקגעפאָהרען קיין לייפּציג.

אויפ׳ן וועג האָבען זיי זיך אָפּגעשטעלט אין אַן אכסניא,
און בעת זיי זיינען געזעסען ביים טיש און געגעסען, איז

צעהלט די טעג ווען עס וועלען זיך ענדיגען די דריי חדשים און ער וועט שוין קענען פערלאזען זיין שלעכטע שטיפ־מוטער. ענדליך האט ער דערלעבט דעם גליקליכען טאג. דער פאטער האט געדונגען א פוהר צו פאהרען מיט איהם צו דער חתונה. מיט גרוים פרייד איז דער בחור ארויף אויפן וואגען און זיי האבען גענומען פאהרען אויסען שטאדט.

ווען זיי זיינען שוין אבגעפאהרען ביי א פאר שטונדען, האט דער בחור געפרעגט דעם בעל עגלה: „זאגט מיר, ר׳ איד, וויפיעל מייל זיינען מיר שוין אבגעפאהרען פון דער היים?“ האט דער בעל עגלה איהם געזאגט. זיי זיינען אבגעפאהרען נאך עטליכע שטונדען, פרעגט דער אינגעל ווי־דער: „זאגט מיר, ר׳איד, ווי ווייט זיינען מיר שוין אבגע־פאהרען פון דער היים?“ און דער בעל עגלה זאגט איהם ווידער. א גאנצען וועג האט דער בחור נעהאלטען רק אין איין פרעגען ווי ווייט ער איז שוין פון דער היים.

ערשט אז זיי זיינען שוין אבגעפאהרען א שטיק וועג, האט דער פאטער אויך אנגעהויבען פרעגעןביים בעל עגלה, אבער דער פאטער האט געוואלט וויסען, וויפיעל מייל איז נאך דא ביז צו דער שטאדט, וואו זיי פאהרען.

„זאג מיר, טאטע,“ האט דער בחור געפרעגט, „פאר־וואס פרעגסטו אנדערש ווי איך פרעג? איך וויל וויסען ווי ווייט מיר זיינען פון דער היים, אבער דו ווילסט וויסען ווי נאהנט מיר זיינען פון דער שטאדט, צו וועלכער מיר פאהרען?“ האט דער פאטער געענטפערט:

„דו האסט גוט געפרעגט און איך האב אויך גוט גע־פרעגט. דו ווייסט ניט וואס פאר א פיינע כלה איך האב פאר דיר אויסגעקליבען און וואס פאר א פיינע מענשען די מחותנים זיינען, און וואס פאר א גליק עס שטעהט דיר פאר. דיר ליגט נאר איין געדאנק אין קאפ, און דאס איז צו לויפען פון דיין שטיפמוטער. דערפאר ווילסטו נאר וויסען ווי ווייט מיר זיינען שוין אבגעפאהרען. איך ווייס אבער יא וואס

נ מ ש ל

א פרומער עם הארץ ווייס קיין אונטערשיעד ניט פון א גרויסע ביז א קליינע מצוה. ער ווינט אויף „פרים הנשרפים“ און ער ריכט זיך אז דערפאר וועט ער אריין גלייך אין גן־עדן. אבער דער וואס האט געלערנט און איז פרום, דער ווייס וואס פאר א שכר ער האט צו ערווארטען פאר יעדער מצוה בעזונדער.

34
דער שתדלן

א שטאדט האט אויסגעהאלטען איהרע „כלי קודש“, דעם רב, דעם שמש, דעם אונטער־שמש, און צוויי שוחטים מיט אלעם וואס זיי האבען געדארפט האבען. זיי האבען געהאט אויף שעהנע וואוינונגען, אויף אנשטענדיגע קליידער, אויף עסען און טרינקען און אלע הצטרכות מיט א ברייטער האנד, ניט געקארגט.

איינמאל האט געטראפען אן אונגליק און די שטעדטעל איז פעראָרימט געווארען. זיינען געקומען די כלי קודש צו די ראשי הקהלה מיט א קלאגע, אז זיי קריגען ניט גענוג געלד. מילא, א וואוינונג, און אפילו עסען, ארט זיי ניט אזוי. אבער אנשטענדיגע קליידער מוזען זיי האבען, ווייל עס פאסט ניט פאר זייער כבוד ארומצוגעהן אין די זעלבע אלטע קליידער, וואס זיינען שוין אויף זיי צוריסען.

„מיר טראגען ניט קיין שעהנערע קליידער,“ האבען די ראשי הקהלה געענטפערט. „אז מיר האבען געהאט האבען מיר אייך געגעבען. יעצט מוזט איהר זיך צופרידען שטעלען מיט וואס מיר קענען אייך געבען.“

אריינגעקומען אַז אַרימאַן און האָט דערצעהלט, אַז ער האָט געפונען אַ זייגערל, און ער האָט געפרעגט ביים סוחר, אויב ער וויל דעם זייגער קויפען. „ניין!“ האָט דער סוחר געענטפערט. „איך דאַרף קיין זייגער ניט.“

„איך וועל איך דאָס אוועקגעבען זעהר ביליג, פאַר אַ העלפט וואָס עס האָט די ווערטה,“ האָט דער אַרימאַן געזאָגט.

„אפילו פאַר אומזיסט וויל איך אויך ניט,“ האָט דער סוחר ענטשיעדען געענטפערט.

ווען דער איינגעל האָט געהערט ווי זיין פאָטער האָט זיך ענטזאָגט צו קויפען דעם זייגער, האָט ער אָנגעהויבען צו וויינען. „וואָס וויינסטו?“ האָט דער פאָטער געפרעגט. „איך וויין ווייל איך זעה אַז דו נאַרסט מיך,“ האָט דער איינגעל געענטפערט. „דו האָסט מיר צוגעזאָגט קויפען אַ זייגער, און יעצט אַז דיר האָט זיך געמאַכט אַ געלעגענהייט צו קויפען אַזאַ מציאה און דו האָסט ניט געקויפט, איז אַ סימן אַז דו ווילסט גאָר אין גאַנצען ניט קויפען מיר אַ מתנה.“

„הער צו, מיין זוהן, לאָמיך דיר ערקלערען די זאַך ווי דאָס איז. אָט דער אַרימאַן, דער שלעפּער, האָט קיינמאָל אין זיין לעבען ניט געהאַט קיין זייגער. ביי זיין טאַטען האָט ער עס אויך ניט געזעהן. און יעצט, אַז ער האָט געפונען אַן אַלטען ביליגען זייגער, מיינט ער אַז עס איז ווערטה אפשר אַ טויזענד קערבלעך. און ווען ער זאָגט אַז ער וויל עס פערקויפען פאַר אַ העלפט פון דעם ווערטה, מיינט ער אַז איך וועל איהם אודאי אַבצעהלען פינף הונדערט, און טאָקע ניט וויי־ניגער. אָבער איך ווייס אַז ווען מיר וועלן קומען אין לייפּציג וועל איך קענען אַריינגעהן צו אַ זייגערמייסטער און ביי איהם וועל איך קריגען אַ פיינעם זייגערל, אַ נייעם, און עס וועט מיר העכסטענס קאָסטען 20 אָדער 30 רובעל. מעהר אודאי ניט.“

פערפאַהרען, האָט עס זיך שטאַרק גענומען צום הארצען, און ער האָט ניט געקענט פאַרשטעהן ווארום דער סוחר האָט אויסבראַקירט זיין אַכסניא און איז פערפאַהרען אין אַזא ניעדריגער איינפאַהר־הויז, וואו קיין רעכטער מענש האָט זיך דאָרט געוואָלט אָבשטעלען. עס האָט איהם ניט אַזוי פערדראָסען די לייזונג, ווי דער בזיון.

אַ טאָג שפּעטער איז דער סוחר געקומען צו דעם פיינעם בעל־אַכסניא און האָט געזאָגט: „איך ווייס, אַז איהר וואונדערט זיך איבער דעם וואָס איך בין היינטיגס מאָל ניט פערפאַהרען צו אייך. וועל איך אייך צייגען, אַז פאַר אייך איז דאָס די גרעסטע עהרע וואָס איך בין דיזען מאָל ניט פערפאַהרען צו אייך. איהר ווייסט דאָך וואָס דער מדרש זאָגט: אַז איינער קומט אין אַ שטאָדט וועגען אַ שדוך און ער הערט הינט בילען, זאָל ער זיך צו זיי צוהערען. איך בין גראַדע דיזען מאָל געקומען וועגען אַ כלה, וואָס מען רעדט מיין זוהן פון אייער שטאָדט. האָב איך זיך געטראַכט, וואו דערגעה איך, טאָמער האָט די כלה אָדער דער פאָטער איהרער עפּעס אַ חסרון? איהר וועט דאָך געוויס נישט וועלען רעדען שלעכטס אויף מענשען און אייערע משרתים, ווי אויך אייערע געסט, זיינע דאָך אויך אַלע פיינע, ארענטליכע מענשען, וואָס וועלען אויף קיינעם ניט ריידען קיין שלעכטען וואָרט. איז מיר איינגעפאַלען, אַז איך זאָל זיך דיזען מאָל אָבשטעלען אין יענער אכסניא. דאָרט איז א בעל־אַכסניא, וואָס האָט ליעב צו ריידען לשון הרע. זיינע משרתים זיינען בעריידער און רכילות טרייבער. די געסט זיינען אַזוי ווי די משרתים. האָב איך זיך געטראַכט, אַז אויב די כלה האָט עפּעס אַ חסרון, אָדער איהר משפּחה איז ניט גאָר קיין פיינע, וועלען דאָס די הינט אויסבילען . . .“

נ מ ש ל

שלעכטע זאַכען קען מען הערען נאָר פון שלעכטע מענשען.

צווישען די כלי קודש איז אויך געקומען דער שתדלן. א מענש וואס איז אויפגעטראגנגען מיט די רעגירונגס־בעאמטע, און ווען אידען דארפען עפעס א טובה פון דער רעגירונג געהט דער שתדלן בעטען פאר זיי. איהם האבען די ראשי הקהלה אויך געוואלט ענטזאגען זיין בקשה. האט זיך אויפגעשטעלט איינער, אן עלטערער מענש, און האט געזאגט: „רבותי! איהם, דעם שתדלן, מוזען מיר אוועקגעבען פון דאס לעצטע, אום ער זאל האבען שעהנע קליידער. דען וואס פאר אן אויפנאהמע וועט ער האבען ביי די רעגירונגס־בעאמטע ווען ער וועט צו זיי קומען אנגעטאהן אין שמאטעס? איהם מוזען מיר געבען די שעהנסטע קליידער. איהם מוזען מיר האלטען טייער."

נ מ ש ל

אלערליי צרות און גזרות הענגען איבער אונזערע קעפ זייט מיר זיינען אין גלות. מיר קענען ניט אבהיטען אלע מצוות, וויל מיר זיינען זעהר ארים און פערטאהן אין זוכען פרנסה. אבער די תורה איז אונזער שתדלן און בעשיצער. און דעם שתדלן טארען מיר ניט פערשעהמען.

35

ווען הינט בילען . . .

א גרויסער סוחר, וועלכער איז געווען א שעהנער מענש און א יחסן, פלעגט אימער, ווען ער פלעגט קומען אין א בעוואוסטער גרויסער שטאדט, איינשטעהן אין איינע פון די שעהנסטע אכסניות. איינמאל איז ער געקומען אין דער שטאדט און איז פערפאהרען דוקא אין דער ערגסטער אכסניא, וואו עס פלעגען איינשטעהן ניט גאר קיין פיינע מענשען. דער פיינער בעל־אכסניא, צו וועמען דער סוחר פלעגט אימער

נ מ ש ל

דער גרויסער נגיד און דער קליינער נגיד זיינעןביידע גלייך, ווייל דעם פערמעגען וואס זיי האבען האט זיי דער אייבערשטער געגעבען אויף קרעדיט, אז זיי זאלען אויס־צאהלען צו זיינע ארימע לייט, און דער גרעסערער נגיד דארף ביי זיך ניט זיין צו שטאלץ. און אויב ער איז יא שטאלץ ביי זיך, איז א סימן אז ער דענקט זיך אויסדרעהען פון בעצאהלען זיין חוב . . .

37

דער אָנצוהערענים

געוועזן אמאל א סוחר, וואס פלעגט שיקען זיינעם א משרת צוויי מאל א יאהר קיין לייפציג צו קויפען פאר איהם סחורה. די סחורה פלעגט ער נעהמען אויף בארג. און עס איז געוועזן איינגעפיהרט, אז יעדען מאל וואס דער משרת פלעגט קומען נאך סחורה, פלעגט ער בעצאהלען דעם אלטען חוב און נעהמען פרישע סחורה אויף בארג. אזוי האט עס זיך געפיהרט פאר א שעהנע עטליכע יאהר.

איינמאל פאלט איין דעם סוחר, אז ער וועט הייסען זיין משרת אָננעהמען זעהר א סך סחורה, און אָנזעצען . . . זאגט ער צו זיין משרת:

„יעצט, אז דו קומסט אין לייפציג, זאלסטו נעהמען א סך סחורה, פיעל נאר דו קענסט. וואס מעהר איז בעסער. און מעהר וועסטו שוין ניט דארפען פאהרען אהין. שוין גענוג צו צאהלען! . . .“

דעם משרת איז דער עסק ניט געפעלען געוועזן. ער

36

אַ שלעכטער סימן

עטליכע סוחרים זיינען געפאָהרען נאָך לייפּציג איינ־קויפען סחורה. אלע האבען גענומען זייער סחורה אויף באָרג, צו בעצאָהלען אין אַ געוויסער צייט. ניט אַלע האָבען גענומען גלייך. איינער האָט אָנגענומען אַ סך סחורה, דער אַנדערער ווייניגער. איינער איז געפאָהרען מיט אַ וואָגען, וואָס איז געווען הויך אָנגעפּאַקט מיט קאַסטענס און פּעק, דער אַנדערער האָט פערנומען בלויז אַ האַלבען וואָגען. אָבער אַלע האָבען זיך געפיהלט ווי גלייכע מענשען. דען וואָרום זאָל זיך איינער געגען דעם אַנדערען גרויס האַלטען? האָבען זיי דעם גאַנצען וועג זיך פערהאַלטען ברידערליך, זיך אָב־געשטעלט אין די זעלבע אַכסניות, געגעסען און געטרונקען צוזאַמען. אַזוי האָבען זיי זיך געפיהרט ביז זיי זיינען שוין געווען גאָהנט פון זייער שטאָדט. דאָ האָט אַ קליינער סוחר בעמערקט, אַז דער גרעסערער סוחר פון זייער קאָמפּאַניע האָט אָנגעהויבען צו בלאָזען פון זיך מיט גאוה.

„וואָרום האַלטסטו זיך אַזוי גרויס?“ האָט דער קליינער סוחר געפרעגט. „מיינסט אַז דערפאַר וואָס דו האָסט גע־נומען מעהר סחורה אויף קרעדיט ביזטו אַ גרעסערער יחסן פון מיר? ניין! דאָס מיינט אַז דו ביזט אַ גרעסערער בעל־חוב ווי איך, און דו דאַרפסט זיך גאָרניט פיהלען אַזוי שטאָלץ, אָבער אַז דו גרויסט זיך יאָ און פערררייסט דיין נאָז, איז אַ שלעכטער סימן . . . עס צייגט אַז דו דענקסט אָנזעצען און גאָרניט בעצאָהלען פאַר די סחורה וואָס דו האָסט גענומען...“

38

דער געראָטענער קרוב

א גרויסער גביר, וועלכער איז געווען א למדן און א פרומער איד, האט איבערגעלאזט זיין גרויסן געשעפט אויף זיינע מענשען און אליין פלעגט ער זיצן מיט א מנין ארימע לומדים אין שוהל א גאנצען טאג און לערנען. אין זיין געשעפט האט ער געהאט א יונגען מאן, א קרוב, וועלכער איז געווען א גרויסער למדן, און דיזען קרוב פלעגט ער אמאל לאזען אין געשעפט און אמאל פלעגט ער איהם מיטנעהמען אין שוהל לערנען. דער קרוב האט זיך געטויגט אי צו תורה, אי צו סחורה. איינמאל האבען זיך די מענשען פון געשעפט צוזאמענגערעדט און האבען דערלאנגט א בקשה צו זייער בעל־הבית, דעם גביר, אז ער זאל זיי העכערען די שכירות. די קינדער וואקסען — האבען זיי גע'טענה'ט — די הוצאה ווערט פון יאהר צו יאהר גרעסער, בכן, קען מען ניט אויס־קומען אלץ מיט די זעלבע שכירות. דער גביר האט זיי אין אנפאנג ניט געוואלט נאכגעבען, אבער נאכדעם אז די מענשען האבען גענומען סטראשען, אז זיי וועלען אוועק און איבערלאזען דעם געשעפט, האט ער זיי נאכגעגעבען און בעוויליגט יעדען איינעם א העכערונג, אויסער זיין קרוב.

האט דער קרוב געפרעגט: „היתכן, ווי שיקט זיך עס, אז איהר זאלט צו מיר זיין ערגער ווי צו אלעמען? אלעמען האט איהר געהעכערט און מיר גארניט."

„דו געהערסט ניט צו דיזע מענשען," האט דער גביר געענטפערט. „דיך האלט איך ניט צוליעב מסחר, נאר צו־ליעב דעם, אז דו זאלסט לערנען מיט מיר."

באלד נאכדעם האבען די ארימע לומדים, וואס פלעגען

האט ניט געוואלט זיין א העלפער אין דעם שווינדעל. האט ער געזאגט צו זיין בעל־הבית:

„איך האב מורא, אז ווען דער סוחר וועט דערהערען דאס מיר פערלאנגען אזוי פיעל סחורה אהן געלד, וועט ער ניט וועלען געבען.“

„דו טהו אזוי ווי איך זאג דיר!“ האט דער סוחר אויף איהם אנגעשריען. „קיינער פרעגט ביי דיר ניט קיין עצה אדער דיין מיינונג. פאהר און בריינג די סחורה!“

עס פערשטעהט זיך, אז דער משרת האט געמוזט טאהן וואס זיין בעל־הבית האט איהם בעפוילען. איז ער אוועק אין לייפציג, געקומען צו יענעם גרויסען סוחר און האט געזאגט:

„מיין בעל־הבית האט מיר געהייסען ביי אייך נעהמען זעהר פיעל סחורה, אהן געלד. האב איך געזאגט, אז איך גלויב ניט דאס איהר וועט איהם אזוי פיעל בארגען. האט ער מיר געזאגט, אז ער פרעגט ביי מיר קיין עצות ניט, נאר איך זאל טאהן ווי ער זאגט מיר.“

דער לייפציגער סוחר האט שוין פערשטאנען דעם אנ־צוהערענים פון דעם עהרליכען משרת, און האט די סחורה ניט נעגעבען.

נ מ ש ל

פאר א קלוגען איז אן אנצוהערענים אויך נענוג.

39
אײן פונקט פערגעסען

איינער, א גרויסער גביר, וואס האט געדארפט אוועק־פאהרען אין אן אנדער לאנד, האט געהאט א גרויסען הויף מיט הייזער, און אזוי ווי ער האט ניט געקענט קריגען קיין בעלן מיט געלד, וואס זאל דאס פון איהם קויפען, האט ער דעם הויף אוועקגעשענקט צו זיינעם א פריינד. ער האט דעם פריינד ארויסגעגעבען א שריבען, אז דער הויף געהערט פון יעצט אן צו איהם, צו דעם פריינד, און דער גביר איז נאכדעם אוועקגעפאהרען.

עס זיינען אוועק היבשע עטליכע יאהר און דער גביר איז צוריקגעקומען אין דער שטאדט און איז אריינגעפאהרען צו יענעם אין זיין הויף. עס פערשטעהט זיך, אז דער פריינד האט איהם אין אנפאנג אויפגענומען אלס א גוטען גאסט. אבער אז עס זיינען אריבער עטליכע וואכען און דער גביר זיצט נאך און טראכט גאר ניט פון אוועקגעהן, איז יענעם די זאך עפעס ניט געפעלען געווארען. גיט ער א פרעג דעם גאסט: „ווען דענקט איהר אבצופאהרען?" ענטפערט איהם יענער: „הערט צו, מיין פריינד, וואס איך וועל אייך זאגען. ביי מיר איז געבליבען, אז די ביסעל יאהרען, וואס איז מיר נאך בעשערט צו לעבען, זאל איך אויסלעבען אט דא, אין א קליין שטיבעלע."

„דאס קען איך ניט ערלויבען," האט דער פריינד גע־זאגט.

„דו, רשע איינער!" האט דער אלטער אויסגערופען. „איך האב דיר געגעבען אזא גרויסען הויף מיט הייזער, און

יעדען טאג לערנען מיט דעם סוחר צוזאמען, זיך אויך צוזאמענגערעדט און יעדער איז געקומען צום גביר מיט אן אנדער קלאג, אז ער קען ניט אויסקומען מיט די קליינע שטיצע, וואס ער בעקומט. איינער האט גענדארפט חתונה מאכען א טאכטער, א צווייטער האט געהאט א קראנקע ווייב, א דריטער האט גענדארפט האבען א נייעם דאך אויף זיין חורבה. האט זיי דער גביר גלייך נאכגעגעבען אהן שום טענות און ער האט צו זיי געזאגט: „אייך קומט טאקע א הוספה, ווייל צוליעב דעם וואס איך זיץ מיט אייך צו־זאמען און מיר לערנען תורה, קומט אריין די מזל וברכה אין מיין געשעפט." האט ער זיי אלעמען געהעכערט, א חוץ זיין קרוב. האט דער קרוב ווידער גענומען קלאגען: „מילא פריהער, אז איהר האט געהעכערט די ארבייטער אין אייער געשעפט, האט איהר געזאגט אז מיר קומט ניט קיין הוספה, ווייל איך געהער צו די לומדים, אבער יעצט, אז איהר האט געהעכערט די שכירות פון די לומדים, טא ווארום האט איהר מיך אויסגעלאזען?"

האט איהם דער גביר געענטפערט: „פאר דיר, אזא מושלם, און נאך דערצו מיינער א קרוב, פאסט זיך ניט צו שטעהן אין איין בונד מיט די משרתים פון מיין געשעפט און אויך ניט מיט די לערנער, די בטלנים. דו האב געדולד און ווארט ביז איך וועל דיר געבען וואס דו פערדיענסט. זיי זיכער, אז איך וועל ניט קארגען דעם לוין פון א קרוב."

נמשל

ווען איינער איז גוט און פרום, דארף ער ניט בעטען א גלייכען חלק מיט די רשעים אויף דער וועלט און אויך ניט א גלייכען חלק מיט די צדיקים אויף יענער וועלט. ער דארף זיך פערלאזען אויף זיין רייכען קרוב אין הימעל, אז ער וועט איהם ניט קארגען, און דיענען מיט'ן גאנצען הארצען.

דער גרעסטער חצוף און עזות פנים, געהערט שוין ניט מעהר דער הויף צו דיר.“

נ מ ש ל

דער שלעכטער מענש בעשטראפט זיך אליין דורך זיין שלעכטסקייט.

40
וואס האט ער פון די אַלטע גליקען?

אמאל איז געווען א גרויסער עושר וואס האט געהאט א גרויסען פערמעגען, גאלד און זילבער אהן א שיעור, און געוואוינט האט ער אין אַ גרויסען פאַלאסט, וואו עס האבען איהם בעדיענט אַ סך דיענער און דיענסטען, און ער מיט זיין ווייב און קינדער זיינען געווען געקליידעט ווי די גראפען. האט זיך געמאַכט אַ אונגליק און ער האט פערלארען אַ סך געלד אין מסחר און איז געווארען באַנקראַט. זיינע קרעדיטארען האבען צונעגומען זיין גרויסען פאַלאסט און זיין גאַנצע גאלד און זילבער. דער עושר איז פערבליבען בלויז ביי איין הויז, וועלכע איז אפילו געווען זעהר איינפאַך, אבער געראם, און עס איז איהם אויך פערבליבען אַ פעלד מיט אַ גאַרטען. האט ער זיך געלעבט ווי אַ מיטעלער בעל הבית, געהאט גענוג אויף עסען און קליידונג. דאך האט ער געבענקט נאך זיין ערשטע שטופע, נאך זיין פאַלאסט און זיין גרויסע עשירות. און ער האט געקלאַגט: „וואו איז דאס אהינגעקומען מיין שעהנער פאַלאסט? וואו זיינען אוועק די גליקליכע יאהרען ווען איך האב געהאט אזוי פיעל דיענער און דיענסטען, און איך און מיין פאַמיליע זיינען געווען געקליידט אין סאַמעט און זיידענס?“

דו ווילסט מיך ניט לאָזען זיין אפילו אין איין קליינער שטיבעל!"

„עס איז יעצט מיינע", האָט דער נייער בעל־הבית גע־ענטפערט, „געשיינקט איז געשיינקט, און איך וויל איך דאָ ניט האָבען!"

„איך בלייב דאָ," האָט דער געוועזענער בעל־הבית גע־זאָגט, „און אויב דו ווילסט זיין אַ חצוף, זאָג איך דיר, אַז דער הויף געהערט נאָך אַלץ צו מיר און איך בין נאָך דער זעלבער בעל־הבית."

„חרטה איז ניט מעשה סוחר, האָט דער נייער בעל־הבית אויסגעשריען. „אויב איהר ווילט ניט געהן מיט גוטען, וועט איהר געהן מיט בייזען."

הקיצור, עס איז געבליבען אַז זיי זאָלען געהן צום בית־דין. דער נייער בעל־הבית דערצעהלט זיין געשיכטע. ער צייגט דעם פּאַפּיער, וואָס דער אַלטער בעל־הבית האָט איהם אַמאָל אַרויסגעגעבען. דער בית־דין גיט אַ קוק אויפ'ן פּאַ־פּיער און זאָגט צום אַלטען: „דער שרייבען איז אַ געזעצ־ליכער. איהר האָט איהם אַלעם אַוועקגעשענקט. איצט איז ער דער גאַנצער בעל־הבית, איהם געהערט אַלעס, און איהר האָט קיין רעכט ניט דאָרט צו זיין."

דער נייער בעל־הבית האָט זיך געפרעהט, אָבער דער אַלטער האָט גאַנץ געלאַסען געזאָגט צום בית־דין: „אונטער דעם שטר מתנה איז דאָ נאָך אַ פּונקט, וועלכען איך בעט אַז איהר זאָלט איבערלעזען."

און ווי דער בית־דין האָט איבערגעלעזען דעם פּונקט, האָט דער פּאַרזיצענדער אַ געשריי געטאָהן אויפ'ן נייעם בעל־הבית: „דו, חצוף איינער! דו דאַרפסט גלייך פערלאָזען דעם הויף, ווייל אַלעס געהערט יעצט ווידער צו דעם אַלטען. דאָ איז איינגעשריבען אַ פּונקט, אַז אַלעס זאָל צו דיר געהערען אַזוי לאַנג ווי דו וועסט ניט זיין קיין חצוף און קיין עזות פנים, און יעצט, אַז דו האָסט זיך אַרויסגעצייגט צו זיין

גליקען, וואס איך האב שוין לאנג זיך מייאש געווען פון זיי און פערגעסען? מיין הארץ וויינט אין מיר אויף מיין טייערען פערד וואס איך האב פערלארען און וואס נאך זיין טויט בין איך פון א בעל עגלה געווארען א טרעגער!“

נמשל

נייע אונגליקען מאכען א מענשען פערגעסען די אלטע.

41

צופיעל איז אומגעזונד

צוויי רייכע סוחרים וועלכע זיינען אימער געווען די בעסטע גוטע פריינד זיינען אין איין צייט פעראָרימט געווארען. עס איז זיי אויסגעקומען צו פערלאזען זייער שטאדט און זיך אוועקלאזען איבער דער ברייטער וועלט קלייבען נדבות. און אזוי ווי זיי זיינען אימער געווען צוזאמען אין זייערע גוטע צייטען, האבען זיי בעשלאסען צו זיין צוזאמען אין זייערע שלעכטע צייטען. די ליעבע צווישען זיי איז געווען אזוי גרויס דאס זיי פלעגען זיך ניט צושיידען אויף א טאג. און וואו איינער האט נעגעסען האט דער אנדערער אויך געגעסען.

איינמאל, אז זיי זיינען אנגעקומען אין א שטאדט, האט זיי א בעל הבית וועלכער האט געהערט פון זייער גרויסע פריינדשאפט איינגעלאדען צו זיך אויף אווענד ברויט. ער האט געהייסען זיין דיענער אוועקשטעלען פאר זיי איין שיסעל מיט ווארעניקעס און אליין האט זיך דער בעל הבית אויך געזעצט ביים טיש צו זעהן ווי זיי וועלען זיך פערטיילען די שיסעל.

די צוויי גוטע פריינד האבען גענומען שטופען דעם

שפּעטער איז ער אַרונטער נאָך אַ שטופּע. אַ פייער האָט פערברענט זיין הויז און דעם ביסעל פערמעגען וואָס איז איהם פערבליבען פון זיינע אַמאָליגע גרויסע עשירות. האָט ער פערקויפט די פעלד מיט׳ן גאָרטען און האָט פאַר דעם געלד געקויפט אַ פערד און איז געוואָרען אַ בעל עגלה. ער האָט געהאַט אַ ביטערען לעבען. ער פלעגט מוזען אָב־רייסען דעם לעצטען ביסען פון זיך און געבען דעם פערד עסען. און ער פלעגט שוין יעצט קלאָגען ניט אויף זיין ערשטע שטופּע, ניט אויף זיין פערלאָרענעם פּאַלאַסט מיט די פּיעלע דיענער, נאָר אויף זיין צווייטע שטופּע: „ווי וואויל איז מיר געווען ווען איך האָב געהאַט אַ הויז מיט אַ פעלד און אַ גאָרטען און געלעבט גאַנץ באַלעבאַטיש. אָבער יעצט, וואָס בין איך? אַן אָרימער בעל עגלה!“

אין אַ צייט אַרום האָט איהם ווידער געטראָפען אַן אונגליק, דער פערד איז גע׳פגר׳ט. איז ער שוין געוואָרען אוים בעל עגלה און איז געוואָרען אַ טרעגער. ער פלעגט שלעפּען שווערע פּעק אויף זיינע פּלייצעס און זיינע פער־דיענסטען זיינען ניט געווען גענוג אויף טרוקען ברויט. האָט ער זיך שוין געקלאָגט ניט אויף זיין ערשטער שטופּע און ניט אויף זיין צווייטער שטופּע, נאָר אויף זיין דריטער: „ווי גוט איז מיר געווען ווען איך בין געווען אַ בעל עגלה, גע־האַט אַ פערד און געפיהרט פּאַסאַזשירען און סחורה! און יעצט דאַרף איך אַלץ שלעפּען אויף מיינע אָרימע שוואַכע פּלייצעס!“

און אַזוי ווי ער געהט איינמאָל אין גאַס מיט אַ שווע־רען פּאַק אויף די פּלייצעס, בעגעגענט איהם איינער פון זיינע אַמאָליגע פריינד. האָט איהם דער פריינד גענומען פרעגען: „וואָס איז מיט דיר געוואָרען? וואו איז דיין גרויסער פּאַ־לאַסט? וואו איז דיין גרויסער פערמעגען? וואו זיינען דיינע טייערע קאַרעטען און דיין גרויסע עשירות?“ האָט דער יורד געענטפערט: „וואָס דערמאַנסטו מיר די אַלטע

43
דער זייגערל

א פאטער האט געקויפט פאר זיין זוהן א זייגערל, האט ער מורא געהאט, טאמער וועט מיט דער צייט ; ער זייגערל איהם נמאס ווערען, און ער וועט איהם ניט היטען, און וועט דעם זייגערל צוברעכען אדער פערלירען, האט דער פאטער איהם אנגעזאגט: „זעה, מיין קינד, איך גיב דיר א שעהנעם זייגערל, אבער דו זאלסט איהם בשום אופן ניט עפענען".

אין א צעהן טעג ארום, ווען דער פאטער האט בעמערקט אז דער זייגער ווערט שוין א ביסעל וואכעדיג ביי דעם אינגעל אין די אויגען, האט ער געעפענט די טהירעל פון זייגער און האט איהם געצייגט די ווייזערס, דעם שעה'ניק, דעם מינוטניק און דעם קליינעם ווייזערעל וואס שפרינגט אזוי קונציג, א סעקונדע א שפרונג. דעם אינגעל איז דאס זעהר געפעלען געווארען. ער האט בעקומען א נייע אינטערעסע אין זייגערל, און יעדע ווייל׳ע פלעגט ער איהם ארויסנעהמען צו זעהן די צייט.

א ביסעל שפעטער איז דעם אינגעל דאס אויך מיאוס געווארען און ער האט שוין ניט געקוקט אויפ'ן זייגערל. דאן האט דער פאטער געעפענט די אינוועניגסטע דעקעל און האט איהם געצייגט ווי עס ארבייט די ספרונזשינע מיט'ן העקל, און ווי עס דרעהט זיך א רעדעלע אין א רעדעלע. און דער זייגערל איז איהם איבעראנייעס ליעב געווארען.

דיזע אלע שעהנע זאכען זיינען פריהער אויך געווען אין דעם זייגערל, אבער דער פאטער האט ניט געוואלט צייגען זיין זוהן אלע שעהנע זאכען פון זייגערל אויף אמאל,

טעלער איינער צום אַנדערעז. דער זאָגט: „עס דו". און דער אַנדערער זאָגט: „עס דו". אַזוי האָבעז זיי געשטופּט דעם טעלער, דער צו דעם, און דער צו יענעם, ביז דער בעל הבית האָט גענומעז דעם טעלער צו זיך און האָט אַליין אויפ־געגעסען די וואַרעניקעס.

נמשל

פון אַלעס איז גוט צו ביסלעך. צופיעל ליעבע קען אַמאָל מעהר קאַליע מאַכען ווי טאָהן גוטעס.

42

ביזט אַ זינגער, זיי אַ חזן

א רייכער מאַן האָט געהאַט אַ בן יחיד, וואָס האָט ניט געוואָלט לערנען און אויך ניט אַרבייטען אין זיין געשעפט. ער האָט ניט געוואָלט טאָהן קיין זאַך, נאָר ארומגעהן אַ גאַנ־צען טאָג און זינגען. האָט צו איהם זיין פאָטער געזאָגט: „אַז דו ווילסט ניט טאָהן קיין אַנדער זאַך ווי זינגען, וועל איך דיך אַוועקגעבען צו אַ חזן פאַר אַ משורר און דו וועסט אפשר קומען צו אַ שטיקעל תכלית. זאָל כאָטש דיין זינ־גען ניט זיין אומזיסט".

נמשל

דער וואָס קלאָגט זיך אַמאָל אומזיסט און אומנישט, דעם שיקט צו דער אייבערשטער אַז אמת'ע אורזאַכע אויף וואָס צו קלאָגען.

נ מ ש ל

אַזוי איז מיט אונז, אידען, אין די ימים נוראים. פרייהער שרייען מיר אַב יעדען „אבינו מלכנו“, הויך אויפ'ן קול, אָבער דעם לעצטען „אבינו מלכנו, חננו ועננו כי אין בנו מעשים,“ האָב רחמנות און ענטפער אונז, ווייל מיר האָבען קייז מעשים מיט וואָס צו בעצאָהלען, זאָגען מיר גאַנץ שטיל...

45
די געווירצטע מאכלים

צוויי סוחרים זיינען געפאָהרען אין וועג. איינער איז געווען אַ עלטערער מענש, אַ געניטער, מיט גרויס ערפאַהרונג אין אַלע וועלט זאַכען. דער אַנדערער איז געווען אַ יונגער מאַן וואָס האָט ערשט אנגעהויבען צו רייבען זיך אין דער גרויסער וועלט. דער עלטערער פלעגט איהם אַלץ לערנען און מוסר'ן ווי זיך צו פיהרען. אָבער דער אינגערער איז געווען אַ איינגעשפּאַרטער מענש, אַ עקשן, האָט ער זיך געהאַלטען קליגער פון אַלעמען און דערפאַר פלעגט ער אָפט טאָהן פערקעהרט ווי דער עלטערער פלעגט איהם זאָגען.

אַמאָל, אַז זיי זיינען פערפאָהרען אויף אַ אַכסניא, האָט מען פאַר זיי דערלאַנגט פיש און פלייש פון צוויי סאָרטען. איין סאָרט איז געווען געקאָכט איינפאַך, פשוט, אַזוי ווי עס קאָכט אַ געוועהנליכע ווירטהין, און דער אַנדערער סאָרט איז געווען שטאַרק געפעפערט און געווירצט מיט אַלערליי בשמים און עכ האָט פון דעם געשמעקט — אַ מחיה. דער אַלטער מאַן, דער געניטער, האָט געגעסען די איינפאַכע שפּייז. דער יונגער האָט זיך צוגעכאַפּט צו די געווירצטע

ווייל דאַן וואָלט דער זייגער ביי איהם גלייך וואַכעדיג גע־וואָרען. דאַרום האָט ער איהם געצייגט ביסלעד ווייז.

נ מ ש ל

אַלעס וואָס איז דאָ אין תורה שבעל פּה איז דאָ אויך אין תורה שבכתב. נאָר דער אייבערשטער האָט אונז ניט געוואָלט צייגען אַלע שעהנע זאַכען פון דער תורה שבכתב אויף אַמאָל, טאָמער וועט די תורה וואַכעדיג ווערען אין אונ־זערע אויגען. דאַרום האָט ער אונז פריהער געגעבען חמשה חומשי תורה, נאָכדעם נביאים וכתובים, נאָכדעם די משנה, די גמרא, און פון צייט צו צייט קומען גרויסע געלעהרטע רבנים און צייגען אונז אַלץ מעהר „חדושי תורה". דאָס איז אַלץ אום די תורה זאָל ביי אונז זיין אַזוי ליעב ווי אין דעם טאָג וואָס מיר האָבען זי בעקומען פון באַרג סיני.

44

דער סוד...

איינער איז געקומען צו אַ קרעמער קויפען סחורה און האָט זיך שטאַרק געדונגען. ער האָט געשריען, געמאַכט קולות, געוואָלדעוועט אַז דער קרעמער איז אַ יקרן און וויל ביי איהם נעהמען טייערער ווי אַנדערע. בקיצור, דער קרע־מער האָט געוואָלט פון איהם פּטור ווערען, ווייל ער האָט איהם שוין דערעסען מיט זיינע געשרייען, האָט ער איהם שוין אַרונטערגעלאָזען אויף אַ גאַנץ קליינעם מקח. ווען זיי זיינען מושווה געוואָרען, האָט דער קויפער גענומען ריידען שטילער, אַבגערופען דעם קרעמער אַז אַ זייט און איהם איינגערוימט אַ סוד איז אויער: „איך האָב קיין געלד ניט, איהר וועט מיר מוזען די סחורה געבען אויף באָרג..."

46
דעם פּאַטער׳ס תשובה

איינער איז איז כעם געוואָרען אויף זיין זוהן פאַר זיינע שלעכטע אויפפיהר און האָט איהם פערטריבען פון הויז. דער זוהן איז אַרומגעגאַנגען נאַקעט און באָרפוס און עס איז איהם געווען זעהר ביטער. איז דער זוהן געקומען צו אַ שכן און האָט איהם געבעטען אַז ער זאָל אַריבערגעהן און ריידען מיט זיין פאָטער, אַז ער זאָל האָבען מיטלייד מיט איהם, ער זאָל איהם כאָטש מאַכען אַ מלבוש אויף ווינטער.

דער שכן איז געגאַנגען און האָט צום פאָטער אַזוי געזאָגט:

„האָב שוין אַמאָל רחמנות אויף דיין זוהן. ער האָט ניט אַ גאַנצען בגד אויף זיך, און די קעלטען האָבען זיך שוין אָנגעפאַנגען. מאַך איהם כאָטש אַ בגד אויף ווינטער."

„איך בעט דיך, מאַך דו איהם אַ בגד," האָט דער פאָטער געענטפערט.

דער שכן האָט איהם אָנגעקוקט שטאַרק פערוואונדערט. ער האָט איהם ניט פערשטאַנען. אָבער דער פאָטער האָט איהם באַלד ערקלעהרט וואָס ער מיינט.

„איך מיין אַז אַנשטאַט צו קומען צו מיר אַז איך זאָל רחמנות האָבען אויף מיין זוהן, האָסטו בעסער געדאַרפט בעסער ריידען צו מיין זוהן אַז ער זאָל אָוועקוואַרפען זיינע שלעכטע מעשים און ווערען גוט און אָרענטליך, דאַן וועל איך אַליין אויף איהם רחמנות האָבען, ווייל דער גאַנצער צוועק פון מיין שטראָפען איהם איז אַז ער זאָל ווערען בעסער."

מאכלים, די שמעקעדיגע, ווייל זיי האבען שטאַרק גערייצט זיין אַפּעטיט.

ויהי בחצי הלילה, שפּעט אום האַלבע נאַכט, האט זיך דער יונגער סוחר אויפגעכאַפּט און גענומען שרייען פון ווייטאָג. ער האט בעקומען שרעקליכע קרעמפּפען. ער האט דאַן פערשטאַנען אַז די געפּעפּערטע און געווירצטע פיש און פלייש וואס ער האט געגעסען זיינען געווען אַלט און אונטערגעפוילט, און מען האט די שפּייזען בעפּעפּערט און בעווירצט אום מען זאָל ניט דערקענען אַז זיי זיינען שוין פערדאָרבען.

נ מ ש ל

אַלע תאוות וואס דער מענש האט זיינען ניצליך, ווייל דורך זיי ווערט אויפגעהאַלטען ער אַליין און אויך די גאַנצע מענשהייט. נאָר תאוות זיינען דאָ שעהנע און מיאוס׳ע. די תאוה צו עסען און טרינקען איז אַ שעהנע, די תאוה צו זאַמלען פערמעגענס און די תאוה צו פּרויען זיינען מיאוס׳ע. אָבער פּונקט אַזוי ווי עסען און טרינקען אין נויטיג אויפצוהאַלטען דעם לעבען פון דעם איינצעלנעם מענשען, אַזוי זיינען אויך נויטיג די אַנדערע תאוות אום אויפצוהאַלטען די עקזיסטענץ פון דער גאַנצער מענשהייט, ווייל ווען עס וואָלט ניט געווען קיין יצר הרע, וואָלטען מענשען קיין הייזער בויען, זיי וואָלטען קיין פּרויען ניט גענומען און די וועלט וואָלט געוואָרען פּוסט און וויסט. אַט דערפאַר איז צו די מיאוס׳ע תאוות צוגעגעבען געוואָרען אַ סך פּעפּער און געווירצען, רייץ און צוציהונגס קראַפט, כדי דער מענש זאָל זיך ניט אָבטרייסלען פון זיי צוליעב זייער מיאוס׳קייט.

48
אַ גוטער אָנפאַנג

אַמאָל איז געווען אַן אָרימער קרעמער, וואָס זיין ווייב פלעגט פיהרען די גאַנצע פרנסה און ער פלעגט זיצען אין בית המדרש און לערנען. און, ווי געוועהנליך, אַז ער פלעגט קומען אַהיים, פלעגט איהם זיין ווייב יאָדען, דאַקוטשען מיט איהר מענה לשון, דערפאַר וואָס ער איז אַ איד אַ בטלן און ניט קיין פערדיענער. עס פערשטעהט זיך, אַז זי פלעגט איהם גאַנץ אָפט אויך ניט קאַרגען עטליכע קללות. דער איד, נעבעך, האָט געמוזט אַלעס אויסהערען און שווייגען. וואָס האָט ער אַנדערש געקענט טאָהן, אַז די ווייב איז גע־ווען די גאַנצע ברויט-געבערין?

איינמאָל, אַז דער איד איז געגאַנגען פון בית המדרש אַהיים עפּעס צובייסען, האָט ער אויפ'ן וועג בעגעגענט אַן אַלטען מאַן מיט אַ לאַנגע ווייסע באָרד. פרעגט איהם דער אַלטער מאַן: „זאָגט מיר, ר' קרוב, וואָרום זעהט איהר אויס אַזוי אומעטיג און צובראָכען?“ דער אָרימער קרעמער האָט באַלד דערקענט, אַז דער אַלטער מאַן מיט דער לאַנגער באָרד איז אליהו הנביא, האָט ער צו איהם געזאָגט: „טייערער רבי אליהו! מיר איז ניט גוט! וועה איז צו דעם מאַן וואָס דאַרף אָנקומען צו זיין ווייב'ס פערדיענסטען. האָב רחמנות, היי־ליגער נביא, און בענש מיך, אַז איך זאָל אַליין האָבען אַ בי־סעל הצלחה אין דער וועלט און ווערען אַ פערדיענער.“

האָט איהם אליהו אַזוי געבענשט:

„גלייך ווי דו קומסט אַהיים, וועסטו ווערען אַ מצליח. די ערשטע זאַך צו וואָס דו וועסט זיך נעהמען, וועט דיר

נ מ ש ל

אַזוי זאָגט דער אייבערשטער צו די צדיקים וואָס בעַ־טען אַז ער זאָל רחמנות האָבען אויף זיינע קינדער, די אידען. אנשטאָט צו בעטען פאַר זיי רחמים איז בעסער אַז די צדיקים זאָלען די אידען מוסר'ן, אַז זיי זאָלען ווערען בעסער און פרימער. דאַן וועט דער אייבערשטער ממילא צייגען אַז ער איז אַז אל רחום.

47

דורך פליים דערגרייכט מען אַלעס

אַ מלך האָט ביי זיך געהאַט אַ טייערען בריליאַנט, אויף וועלכען ער איז געווען זעהר שטאָלץ. איינמאָל, דורך אַ סיבה, האָט דער בריליאַנט בעקומען אַ פגימה, אַזוי ווי אַ קריץ. דער מלך האָט זיך בעראַטהען מיט פערשידענע שטיינשלייפער, וואָס זיינען קינסטלער אין זייער פאַך, אויב מען קען דעם שטיין פעררינכטען. האָבען זיי איהם געזאָגט, אַז מען קען דעם שטיין אַרומשלייפען, אָבער ער וועט קיינ־מאָל ניט האָבען דעם ווערטה וואָס ער האָט פריהער געהאַט, די פגימה וועט זיך אַלץ אָנזעהן. נאָכדעם איז געקומען אַ גרעסערער קינסטלער און ער האָט זיך אונטערגענומען צו מאַכען דעם בריליאַנט נאָך שעהנער ווי געווען. וואָס האָט ער געטאָהן? ער האָט אַרום דעם קריץ אויסגעקריצט בלומען און בליהונגען און פון דעם גרויסען קריץ האָט ער געמאַכט אַ שטענגעל פאַר די בלומען. און ווען די אַנדערע קינסטלער האָבען זיין ארבייט געזעהן, האָבען זיי דאָס בעוואונדערט.

נ מ ש ל

דורך פליים קען יעדער מענש זיינע ערנסטע פעהלערען פערוואַנדלען אין מעלות.

ווייז. דעם זעלבען מאָג האָט ער זיך אָנגע׳שיכור׳ט, און אין דעם זעלבען טאָג זיך צו שאַנד געמאַכט.

49
דער בן מלך וואָס האָט זיך פערגעסען

אַ מלך איז אַמאָל אין כעס געוואָרען אויף זיין זוהן, האָט ער איהם פערטריבען פון זיין פּאַלאַסט און פון זיין שטאָט. דער יונגער בן מלך איז אַרומגעגאַנגען אַ הונגעריגער און האָט ניט געוואוסט וואוהין זיינע פיס טראָגען איהם. שפּעטער אין אַוועגד איז ער אָנגעקומען ביי אַ דאָרף. ער האָט אָנגעקלאַפּט אין טהיר ביי אַ פּויער און געפרעגט, אויב מען קען איהם דאָ לאָזען איבערנעכטיגען. דער פּויער האָט בעטראַכט דעם אינגעל מיט׳ן שעהנעם פּנים און מיט די ליכטיגע אויגען, און ער איז איהם זעהר געפעלען געוואָרען. האָט ער בעקומען רחמנות אויף איהם און האָט איהם צוגענומען צו זיך פאַר אַן אַרבייטער, ער זאָל איהם העלפען מעלקען די קיה, אויפפּאַסען די היהנער און טאָהן נאָך אַזעלכע לייכטע אַרבייט אַרום הויז, און דערפאַר האָט דער אינגעל בעקומען עסען און טרינקען און אַ בעט צו שלאָפען. עס פערשטעהט זיך, אַז דער פּויער האָט ניט געוואוסט, אַז דער פרעמדער אינגעל וואָס אַרבייט ביי איהם איז אַ בן מלך.

דער בן מלך האָט זיך צוגעוועהנט צו זיין אַרבייט און צו זיין נייעם אָרט לעבען, ביז ער האָט אין גאַנצען פערגעסען, אַז ער איז אַ פּרינץ. אַזוי לאַנג ווי דער פּויער האָט געלעבט האָט דער אינגעל געאַרבייט גאָר ניט שווער און האָט געהאַט גענוג צו עסען און טרינקען. אָבער שפּעטער איז דער פּויער געשטאָרבען, און זיין זוהן, דער יורש, איז געווען אַ שלעכטער מענש אַ רשע, און ער האָט דעם אינגעל

ברייננגען גרויס הצלחה און די הצלחה וועט זיך ביי דיר קיינמאָל ניט אויסנעהמען.״

דער אָרימער קרעמער האָט זיך בערעכענט, אַז ער וועט גלייך אַריינקומען אין זיין ווייב׳ס קרעמעל, עפענען דעם טיש־קעסטעל וואו זי האלט דעם לייזונג און נעהמען צעהלען דאָס געלד, וועט ער צעהלען און צעהלען און וועט האָבען אַזאַ הצלחה, אַז ער וועט קיינמאָל ניט אויסצעהלען.

ער איז אַריין אין קרעמעל, און ניט זאָגענדיג אַ וואָרט צו זיין ווייב, האָט ער גלייך געעפענט דעם טיש־קעסטעל און געוואָלט צעהלען, אָבער ווען זיין ווייב האָט דאָס דערזעהן, ווי ער נעהמט זיך צו דעם געלד, האָט זי איהם געגעבען אַ שטויס, אַז ער איז שיער ניט אומגעפאַלען, און נאָכדעם האָט זי געעפענט אויף איהם אַ מויל און איהם גענומען שילטען מיט טויטע קללות. דיזען מאָל האָט ער גראָדע בעקומען אַ ביסעל מוטה און ער האָט אויף איהר אויך געעפענט אַ מויל... און די ברכה פון אליהו הנביא איז טאַקע מקוים געוואָרען. די הצלחה איז אַריין אין די קריעג און אין די קללות, און מאַן און ווייב האָבען זיך גענומען קריגען און קריגען און זיי האָבען זיך אָבגעקריעגט אַ גאַנצען לעבען און קיינמאָל ניט אויפגעהערט . . . און אַלץ, ווייל דער מאַן האָט ניט געטראָפען מיט וואָס צו מאַכען אָן אָנפאַנג, אַז עס זאָל זיין אין דעם די הצלחה.

נ מ ש ל

דאָס איז נח. נאָכ׳ן מבול, אַז די גאַנצע וועלט איז געוועזען וויסט און חרוב און נח האָט זיך געדאַרפט נעהמען צו דער ארבייט צו פעררריכטען דעם חורבן, האָט ער גראָדע אויסגעקליבען די אַרבייט פון פלאַנצען אַ וויינגאָרטען. איז אַריין די גאַנצע הצלחה אין דעם וויינגאָרטען. ווייל ווי דער מדרש דערצעהלט, האָט נח, אין דעם זעלבען טאָג וואָס ער האָט דעם וויינגאָרטען פערפלאַנצט, שוין בעקומען פון איהם

זיינע אויגען האָבען זיך אויך גענומען גיסען טרעהרען, דען ער האָט יאָ דערקענט זיין זוהן.

דער מלך האָט זיך לאַנג ניט געקענט איינהאַלטען און ער האָט אויסגערופען: „מיין זוהן! מיין ליעב קינד! וועה, וואָס פון דיר איז געוואָרען! ווי האָסטו געקענט פערגעסען דיין גרויסען יחוס און דיין שטאָלץ? ווי האָסטו געקענט פערגעסען, אז אויף דיר וואַרט אַ קעניגליכע קרוין און אז אין דיין היים האָבען זיך פאר דיר געבוקט גענעראַלען און מיניסטאָרען? און ווי האָסטו געקענט פאַלען אַזוי נידעריג, דאָס דיין גאַנצער פערלאַנג איז ניט מעהר ווי אַז דער פויער זאָל דיר געבען אַ ביסעל ווענינער אַרבייט און אַ שטיקעל ברויט מעהר?"

נמשל

אַזוי איז מיט אונז אידען. מיר האָבען שוין אַזוי פער־געסען אונזער שטאַם און אונזער גרויסען יחוס, און מיר האָ־בען זיך אַזוי צוגעוואוינט צו אונזער גלות־לעבען, אַז אַלעס וואָס מיר פערלאַנגען איז אַ ביסעל ווענינער גזירות אויף אונז און אַ ביסעל מעהר פרנסה, אָבער עס פאַלט אונז ניט איין צו בעטען, אַז דער אייבערשטער זאָל אונז אומקעהרען צו־ריק צו אונזער לאַנד און צו אונזער אַמאָליגע גרויסקייט.

50

דעם אלמן'ס ליעבע

אַ איד אַן עושר איז געוואָרען אַן אלמן. אין זיין שטאָדט האָט זיך געפונען אַ פיינע פרוי, אַן אלמנה, וועלכע איז געווען אַ גרויכע סוחר'טע. כאָטש קיין אייגענע געלד האָט זי ניט געהאַט און האָט איהר סחורה גענומען אויף

געצוואונגען צו ארבייטען זעהר שווער, אריבער די כחות, און עסען האט ער איהם געגעבען גאנץ ווייניג. דעם איינגעל איז נעבעך געווען אזוי שלעכט און ביטער, דאס ער האט אויף זיך געבעטען דעם טויט.

צו יענער צייט האט זיך דער מלך דערמאנט אן זיין זוהן און ער האט זיך שטארק פערבענקט נאך איהם. זיין כעס איז שוין לאנג פארביי און זיינע פאטערליכע געפיהלען האבען אויפגעוואכט. פון טאג צו טאג איז דער מלך גע־ווארען אלץ טרויעריגער, וואס ער האט ניט געוואוסט וואו זיין זוהן געפינט זיך און ווי ער לעבט.

דער מלך האט זיך בעראטהען מיט זיינע ראטהגעבער און עס איז ביי זיי געבליבען, אז דער מלך זאל מאכען א רייזע איבער׳ן לאנד און זוכען זיין זוהן. איז דער מלך גע־פאהרען מיט זיין סוויטע איבער זיין מדינה, און אין יעדען ארט וואו ער איז געקומען האט דער מלך געהייסען אויס־רופען, אז ווער עס האט עפעס א קריוודע נעגען אן אנדער מענשען, אדער אויב א שקלאף האט זיך צו בעקלאגען אויף זיין האר, זאל קומען פאר׳ן מלך, דער מלך וועט אויסהערען זיין קלאגע און וועט זיך אננעהמען זיין קריוודע.

א סך מענשען זיינען געקומען זיך קלאגען פאר׳ן מלך. זיי זיינען געקומען פון שטאדט און פון די ארומיגע קליינע שטעדטלעך און דערפער. און צווישען זיי איז אויך געווען דער אונגליקליכער בן מלך, וועלכער איז געקומען זיך קלא־גען אויף זיין שלעכטען בעל הבית. דער בן מלך האט זיין פאטער ניט דערקענט. ער האט שוין אזוי פערגעסען זיין אמאליגען שטאנד און ווער ער איז, דאס איהם איז גאר ניט איינגעפאלען, אז ער שטעהט פאר זיין אייגענעם פאטער. און ער האט געגומען מיט טרעהרען דערצעהלען ווי זיין בעל הבית צווינגט איהם צו טאהן זעהר שווערע ארבייט, אריבער זיינע כחות, און עסען גיט ער איהם זעהר ווייניג, פשוט ער הונגערט איהם אויס. דער מלך האט זיך צוגעהערט און פון

נ מ ש ל

דעם וואָס דער אייבערשטער ליעבט, דעם שטראָפט ער, כדי ער זאָל וואָס שנעלער בעפרייט ווערען פון זיינע זינד און קענען לעבען גליקליך.

51

נעהיילט געוואָרען

אַ רייכער מאַן האָט געהאַט אַ זוהן, וואָס האָט שטאַרק ליעב געהאַט דעם טרונק. דער פאָטער האָט זיך זעהר גע־נומען צום האַרצען וואָס זיין זוהן וואַקסט אַ שיכור. האָט ער געזוכט אַן עצה וואָס צו טאָהן. איינמאָל איז אין שטאָדט געקומען צו פאָהרען אַ גרויסער דאָקטאָר, האָט זיך דער פאָטער געזעהן מיט'ן דאָקטאָר און איהם געפרעגט, אפשר קען ער געפינען אַ מיטעל און אויסקורירען זיין זוהן פון דעם חשק צו טרינקען.

„איך קען אייער זוהן אַזוי אויסקורירען, דאָס ער וועט שוין קיינמאָל אפילו ניט וועלען נעהמען איין איינציגען בי־טערן טראָפּען אין מויל", האָט דער דאָקטאָר געענטפערט. „אדרבה, ער וועט אַזוי פיינט האָבען משקה, אַז ער וועט דאָס אפילו ניט קענען אָנקוקען."

אָבוואָהל דער פאָטער האָט דעם דאָקטאָר געגלויבט, אַז זיין זוהן איז שוין אויסקורירט, דאָך האָט ער געהאַלטען פאַר נויטיג זיין זוהן צו היטען. ער האָט דארום אין הויז ניט געלאָזט אַריינבּרענגען קיין וויין און קיין שנאַפּס. און עס האָט איהם געפרעהט וואָס זיין זוהן האָט קיינמאָל ניט דערמאָנט, אַז ער וויל אַ גלעזעל וויין, אָדער אַן אַנדער משקה.

איינמאָל איז דעם פאָטער איינגעפאַלען אַ געדאַנק דעם

באַרג. דעם אַלמן איז די פרוי זעהר געפעלען געוואָרען, איז ער צו איהר געקומען און אַזוי געזאָגט:

„קיין נדן פערלאַנג איך ניט פון דיר, אָבער איין זאַך פערלאַנג איך יאָ, און דאָס איז איידער מיר געהען צו דער חופה, זאָלסטו אויסצאָהלען אַלע דיינע חובות און וועקסלען, און זאָלסט קיינעם ניט בלייבען שולדיג אַ פעניג, כדי איך זאָל ניט דאַרפען צאָהלען דיינע חובות.“

די פרוי האָט איינגעשטימט אויף דעם, אָבער צאָהלען האָט זי זיך ניט געאיילט. ווען אַ קרעדיטאָר פלעגט קומען צו איהר מאָהנען געלד, פלעגט זי ענטוועדער איהם אָבלייגען אויף שפּעטער, אָדער זי פלעגט זוכען אַרונטערצורייסען אַ טייל פון דעם חוב מיט פאַרשידענע טענות. אַט אַזוי האָט זיך די צייט געצויגען און געצויגען און די פרוי איז נאָך אַלץ געווען אַ בעלת חוב.

דער אַלמן, זעהענדיג אַז עס נעהמט קיין סוף און אַז די פרוי צאָהלט נאָך אַלץ ניט, איז ער שטילערהייד געגאַנגען צו די קרעדיטאָרען און זיי געגעבען עצות ווי שנעלער איינצומאָהנען זייער געלד פון דער פרוי.

אָבער ווען די פרוי האָט דערהערט פון דעם ווי איהר איינגענער חתן גיט פרעמדע מענשען עצות ווי ביי איהר צו מאָהנען מיט אַלערליי סטראַשונקעס, איז זי געקומען צולויפען מיט איהם האָבען אַ טענה: „ווען פאַר דער חתונה בעהאַנדעלסטו מיך אַזוי, היינט ווי וועט שוין זיין נאָך דער חתונה?“

„ניט ווייל איך האָב געוואָלט דיר שלעכטס טאָהן בין איך געגאַנגען צו דיינע קרעדיטאָרען“, האָט דער אַלמן ערקלערט, „נאָר טאַקע דערפאַר, ווייל איך טוה דיך זעהר ליעבען און וויל אַז מיר זאָלען וואָס פריהער קענען געהן צו אונזער חופּה מיט מזל.“

52
אַן אונגעבעטער זאָגער

אַ מגיד וואָס האָט געוואוינט אין אַ שטעדטעל פון פער־ראַרבענע מענשען, אויסוואורפען, ליידאַקעס, איז געקומען אין אַ שטאָדט וואו עס האָבען געוואוינט שעהנע מענשען, פיינע בעלי בתים, לומדים און גרויסע עהרליכע אידען, און דער מגיד האָט פאַר זיי אָנגעהויבען צו האַלטען זיינע מוסר דרשות, און האָט זיי געגומען מוסר'ן און ציינען וואָס פאַר אַ גרויסע שטראָפען עס קומט פאַר גנב'ענען, פאַר שווינדלען און פאַר מחלל שבת זיין. ער האָט זיי געזאָגט, אז מען וועט זיי אַלעמען ברענען אין גיהנום און זיי וועלען געהן אין כף הקלע. האָבען די פערזאַמעלטע געוואָלט איהם צייגען, אז ער איז אַ גרויסער עם הארץ און זיי האָבען איהם גענומען שטעלען קשיות. האָט דער מגיד זיך צושריען: „וואָס פרעגט איהר מיך קשיות? אַזוי שטעהט אין דער תורה!" האָבען די שטאָדט־לייט געזאָגט: „יאָ, אַזוי שטעהט עס טאַקע, אָבער צו וואָס ביזטו געקומען אָהער אונז מוסר'ן, האָסט דעם זעלבען מוסר געדאַרפט זאָגען אין דיין אייגענעם שטעדטעל, ווייל פאַר דיינע שטאָדט־לייט פאַסט זיך דיין מוסר פיעל בעסער."

נ מ ש ל

אַזוי האָט בלעם געזאָגט ווענען בלק'ן „מן ארם ינחני בלק", אַזש פון ארם האָט מיך בלק געפיהרט צו שילטען די אידען. אָבער די קללות האָבען זיך בעסער געפאַסט אין מיין אייגענער לאַנד, פאַר מיינע אייגענע מענשען."

זוהן אויסצופּרובירען, האָט ער איהם געגעבען אַ גרויסע פּלאַש און געלד, און האָט צו איהם געזאָגט: „נאַ, מיין זוהן, געה אין שענק און הייס אָנפילען דיזע פלאַש מיט דעם בעסטען וויין.“

דער זוהן איז אוועק אין שענק. דער שענקער איז אַרונ־טער אין קעלער וואו ער האָט געהאַלטען די בעסערע וויין. דער זוהן איז דערווייל געבליבען אין שענק וואַרטען. דער ריח פון די קרוגען און פלעשער וואָס זיינען דאָרט געשטאַנען, זיינען איהם אריין אין נאָז און עס איז איהם שטאַרק ניט גוט געוואָרען. האָט ער מיט גרוים כעס געכאַפּט אַ שטעקען און האָט גענומען ברעכען די פלעשער און די קרוגען. די משקה האָט זיך צוגאָסען איבער דעם גאַנצען שענק און ווען דער שענקער איז אַרויפגעקומען און האָט דערזעהען דעם גרויסען שאַדען, וואָס דער בחור האָט איהם געמאַכט, איז ער אָהן אָטהעם אוועקגעלאָפען צו זיין פאָטער און האָט אויסגע־שריען: „קומט זעהן דעם שאַדען וואָס אייער זוהן האָט מיר געמאַכט. ער האָט דאָך מיך בדלות געשטעלט!“ אָבער דער פאָטער האָט זיך צולאַכט און געענטפערט: „איך באַצאָהל דיין גאַנצען שאַדען, פיעל דו ווענסט מיר הייסען, ווייל קיין גרעסערע שמחה האָסטו מיר היינט ניט געקענט אָנזאָגען. יעצט זעה איך, אַז מיין זוהן איז טאַקע באמת געהיילט גע־וואָרען.“

נ מ ש ל

די זעלבע פראַגע האָט משה רבינו געמאַכט מיט די אי־דען. ער האָט געוואָלט וויסען אויב זיי האָבען נאָך חשק צו טאָהן די זינד וואָס די מדינים האָבען זיי געלערענט, אָדער זיי האָבען שוין חרטה אויף דעם. האָט ער זיי געהייסען נעהמען נקמה פון די מדינים, און פון דער נקמה וועט ער זעהן אויב די אידען זיינען נאָך פריינד פון די מדינים, אָדער די אידען פערהאַסען זיי שוין.

און צו זיין גוטסקייט און פרומקייט איז גאָר קיין גלייכען ניטאָ.

נ מ ש ל

אין דעם הייליגען לאנד האָט זיך די גרויסקייט פון אי־דישען פאָלק ניט געקענט ארויסזעהן צוליעב דעם, ווייל מיר זיינען אימער געווען צו נאָהענט צו אונזער גרויסען פאָטער אין הימעל, האָט אונז דער אייבערשטער פערשיקט צווישען די אומות העולם, און ערשט צווישען זיי זעהען זיך אַרויס אונזערע גרויסע מעלות.

54

ער געהט מיט׳ן אמת

איינער האָט געדארפט טאָהן אַ שידוך פאר זיין זוהן. האָט מען איהם נערעדט פון אַן אַנדער שטאָדט מיט דער טאָכטער פון אַ פיינעם בעל הבית. דער פאָטער האָט גע־וואָלט אליין פאָהרען און זעהן פריהער די מחותנים מיט דער כלה, דערווייל האָט מען איהם אַנגערעדט, אַז דער כלה׳ס פאָטער איז זעהר אָרים און אז ער וועט ניט קענען סילוק׳ן דעם נדן. אָבער דער שדכן האָט געוועהנליך געאַרבייט אויף אַלע כלים און האָט אויסגעפיהרט, אַז דער פאָטער פון דעם בחור זאָל דאָך פאָהרען און אָנקוקען די מענשען אין אַ בע־שטימטען טאָג.

אויפ׳ן וועג טראַכט זיך דער פאָטער פון דעם בחור: זיי ערוואַרטען מיך אין אַ בעשטימטען טאָג, מסתמא וועלען זיי יענעם טאָג צופוצען די הויז מיט געליהענע זאַכען, ווי דער שטייגער איז, און אַליין וועלען זיי זיך אויך אָנטאָהן אין געליהענע קליידער, ווי עס פיהרט זיך ביי אָרימע מענשען,

53
צווישען פּראָסטאַקעס איז ער אַ גאון

איינער איז געווען אַ גרויסער צדיק, אַ למדן, אַ מופלג, און דערצו אַ גרויסער חכם אין וועלט־זאַכען. פון דעם גאַנ־צען געגענד אַרום פלעגט מען קומען צו איהם אויף דיני תורה און עצות פרעגען. דער זוהן זיינער איז שוין ניט גע־ווען אַזוי געראָטען ווי דער פאָטער, דען עס איז זעהר זעלטען אַז גרויסע מענשען זאָלען האָבען קינדער וואָס זאָלען זיין געראָטען אין זיי. אמת, אַ ביסעל לערנען האָט דער זוהן געקענט און קיין נאַר איז ער אויך ניט געווען, אָבער ער איז דאָך געווען ווייט פון זיין פאָטער.

און גראָדע דערפאַר ווייל דער זוהן האָט געהאַט אַזאַ גרויסען פאָטער, האָט ער אויסגעזעהן אַזוי קליין, אונוויסענד און נאַריש. דער פאָטער האָט עס זיך שטאַרק גענומען צום האַרצען. האָט ער זיין זוהן אַן עצה געגעבען, אַז ער זאָל זיך אַריבערציהען אין אַ געוויסער קליין שטעדטעל. ערש־טענס, איז יענע שטעדטעל געווען זעהר ווייט פון דער שטאָדט וואו דער פאָטער האָט געוואוינט, און פון פאָטער האָט מען דאָרט כמעט גאָר ניט געהערט; צווייטענס, זיינען די איינוואוינער פון יענעם שטעדטעל געווען דורכאויס עמי הארץ, פּראָסטאַקעס און חטאתים. צווישען אַזעלכע מענשען וועט דער זוהן קענען שיינען . . .

דער זוהן האָט געפאָלגט די עצה פון זיין פאָטער און האָט זיך אַהין אַריבערגעצויגען. באַלד האָט אָנגעהויבען צו קלינגען אַרום און אַרום, אַז אין יענעם און יענעם שטעדטעל געפינט זיך אַ רב, וואָס איז אַ גרויסער למדן, אַ גאון עולם, און דערצו איז ער אַ גרויסער חכם, אַזוי ווי שלמה המלך,

55

אַ פאָטער פערגעסט ניט

אַ פאָטער איז איינמאָל אין כעס געוואָרען אויף זיין זוהן. האָט ער איהם אַרויסגעטריבען פון הויז. דער זוהן איז אוועק צו אַ שכן און איז ביי איהם געשטאַנען אַ טאָג, צוויי. אויפ'ן דריטען טאָג זאָגט צו איהם דער שכן: „נו, פיעל איז דער שיעור צו שטעהן ביי מיר. געה אַהיים און בעט זיך איבער מיט דיין טאַטען, וועסטו קענען זיין אין דער היים." אָבער דער אינגעל האָט ניט געוואָלט געהן. „ניין," האָט דער אינגעל געזאָגט, „איך וועל ניט געהן איבערבעטען מיין טאַטען. דער טאַטע וועט קומען צו מיר און מיך אי־בערבעטען. איהר לאָזט מיך נאָר וואַרטען אַ ביסעל."

דער שכן האָט דעם אינגעל געלאָזט שטעהן ביי זיך נאָך אַ פּאָר טעג, אָבער זעהענדיג, אַז זיין פאָטער קומט נאָך אַלץ ניט, האָט ער געזאָגט צום אינגעל: „וואָס ווילסטו האָבען פון מיר? דו זעהסט דאָך, אַז דיין טאַטע וויל דיך מעהר ניט קענען. ער האָט זיך אודאי פערגעסען אָן דיר."

איז דער אינגעל אַרויס פון שכן'ס הויז אַ וויינענדיגער. ער האָט זיך אַ ווייל'ע ארומגעדרעהט אין גאַס און איז נאָכ־דעם צוריקגעקומען און געזאָגט:

„אָט וועט איהר זעהן, אַז איך האָב רעכט, און דער טאַטע וועט טאַקע קומען מיך איבערבעטען!"

„פון וואַנעט ביזטו עס אַזוי זיכער?" האָט דער שכן געפרעגט.

„די מעשה איז אַזוי," האָט דער אינגעל גענומען ער־קלערען. „ווען איך בין פערבייגעגאַנגען מיין טאַטענ'ס הויז, האָב איך דורכ'ן פענסטער געזעהן ווי ער זיצט ביים טיש

ווען א מחותן קומט זעהן א כלה. אבער אז ער איז געקור־ מען אין הויז, האט ער געזעהן די כלה, איהרע עלטערען און זייערע אנדערע קינדער געהען אבגעריסען און אבגעשליסען, און אין הויז האט זיך דער דלות ארויסגעזעהן פון יעדען ווינקעלע. יעצט האט ער איינגעזעהן אז זיי זיינען אמת ארים און אז אויף נדן איז גאר קיין האפנונג ניטא.

אבער דאס גופא איז דעם גאסט שטארק געפעלען גע־ ווארען. ער האט זיך אזוי געטראכט: זיי האבען דאך גע־ וואוסט אז איך וועל היינט קומען, און זיי האבען דאך גע־ קענט זיך פערפוצען אין געליהענע זאכען און מיך אבנארען, אבער זיי האבען דאס ניט געטאהן, זיינען זיי דאך פיינע ארענטליכע מענשען וואס האבען ליעב צו געהן מיט דעם אמת, און קיין בעסערען שידוך פאר מיין זוהן דארף איך טאקע נים.

נמשל

דער אייבערשטער האט אליין געהייסען משה'ן אז ער זאל שיקען מרגלים צו זעהן דאס לאנד וואס ער האט געוואלט משדך זיין די אידען. ער, כביכול, האט געוואוסט ווען די מרגלים וועלען קומען, און ער האט דאך געקענט מאכען אז דאס לאנד זאל אויסזעהן אין זייערע אויגען גוט און שעהן אין אלע פרטים, אהן פעהלערען, אבער ער האט דאס ניט געטאהן, ווייל דער אייבערשטער געהט נאר מיט'ן אמת.

און אז עס איז געקומען די צייט צו פאָהרען אין אַן אַנדער שטאָדט, פלעגט ער הייסען איינשפּאַנען זיין קאַרעטע, און די דיענער פלעגען איהם אָבפיהרען אין דער אַנדער שטאָדט.

אַ צייט שפּעטער האָט דער מלך געמאַכט אַן ענדערונג. ווען ער איז אָבגעזעסען אַ צייט אין איין שטאָדט און האָט געוואָלט פאָהרען אין אַן אַנדער שטאָדט, האָט ער ניט גענומען די קאַרעטע פון דער שטאָדט וואו ער איז געזעסען, נאָר ער האָט געלאָזט ברייגנען אַ קאַרעטע מיט פערד, אַ קוטשער און דיענער פון דער שטאָדט וואוהין ער האָט געדאַרפט קומען. און אַז מען האָט איהם געפרעגט וואָרום ער טהוט דאָס אַזוי, האָט דער מלך געענטפערט:

„איך האָב זיך דערוואוסט, אַז יעדען מאָל וואָס איך פערלאָז אַ שטאָדט און די קאַרעטע קומט צוריק אַ ליידיגע, אָהן מיר, נעהמען זיך די שטאָדט־מענשען צום האַרצען און טרויערען און בענקען נאָך מיר. דאָרום האָב איך איינגעפיהרט, אַז די שטאָדט וואוהין איך דאַרף קומען, זאָל נאָך מיר שיקען אַ קאַרעטע, און ווען די קאַרעטע פאָהרט אַוועק פון שטאָדט אַ ליידיגע און קומט צוריק אַ פולע איז, ערשטענס, די שמחה פון מיין אָנקומען אַ סך גרעסער, און ווען איך פאָהר אַוועק זעהט עס זיך ניט אַזוי אָן.“

נ מ ש ל

אימער דאַרף אַ מענש זוכען צו שפּאַרען פערדרוס פאַר זיינע מיטמענשען.

און עסט מיטאָג. ביי זיין רעכטער האַנד זיצט דער מלמד וואָס לערנט מיט מיר חומש, און ביי זיין לינקער האַנד זיצט דער יונגערמאַן, וואָס לערנט מיך שרייבען און רעכנען. און ווידער האָב איך געזעהן, אז אויפ׳ן וואַנד הייננט נאָך דער קאַנטשיק, מיט וועלכען דער טאַטע שטראָפט מיך אַמאָל, ווען איך פאַרזינדיג זיך. פרעג איך אייך, ווען דער טאַטע וואָלט אַן מיר פאַרגעסען און ער וואָלט מיך מעהר ניט וועלען קענען, טאָר צו וואָס האַלט ער נאָך די צוויי אומזיסטע פרעסער ביי זיין טיש און צו וואָס הייננט נאָך דער קאַנטשיק אויף דעם זעלבען אָרט? דאַרפט איהר דאָך פון דעם פאַרשטעהן, אז דער טאַטע דענקט נאָך מיך צוריק צו האָבען פאַר אַ זוהן און ער האָט אַן מיר גאַרנישט פערגעסען.“

נ מ ש ל

דער פערטריבענער זוהן, דאָס זיינען מיר, אידען. די לעהרער, דאָס זיינען די אומות העולם, וואָס דער אייבערשטער האַלט אוים אום זיי זאָלען קנעלען מיט אונז. און אַזוי לאַנג ווי דער אייבערשטער האַלט אוים דיעזע „מלמדים“ מיט אַל דאָס גוטס, און זיין קאַנטשיג איז נאָך אויפ׳ן אָרט, איז אַ סימן, אז ער האָט אונז נאָך ניט פערגעסען, און אַז ער וועט אונז צוריקברייננען אין זיין הויז.

56

אַז אַ מלך קומט צו גאַסט

אַ מלך וואָס האָט געקיניגט איבער אַ סך פּראָווינצען האָט אין יעדער גרויסער שטאָדט געהאט אַ פּאַלאַסט און אין יעדען פּאַלאַסט — אַ קאַרעטע מיט פערד, און אַ קוטשער מיט דיענער. פלעגט ער פריהער פערברייננען אין איין שטאָדט,

ענטפערט. „איך וועל אייך דאָס ערקלערען. איך האָב גע־מאַכט א לאנגע רייזע און אויסגעגעבען א סך געלד אויף אַ זאַלב וואָס בעשיצט דעם מענשען פון קוילען. אָבער איך בין אַלץ געווען אין ספק, אויב דער מיטעל איז טאַקע א ריכ־טיגער. שיסען אויף זיך אליין אום אויסצופּרובירען דעם מיטעל האָב איך מורא געהאט, טאָמער טויג דער מיטעל ניט. אָבער דאַ זייט איהר געקומען און אויסגעשאָסען אויף מיר גאָר אונגעריכט, און דורכדעם האָב איך זיך דערוואוסט אז דער מיטעל איז א ריכטיגער, קומט אייך טאַקע אַ גרויסער דאַנק."

נ מ ש ל

די אידען האָבען געוואוסט, אז זיי זיינען א געבענשטע פאָלק, וואָס אַ קללה אויף זיי קען ניט האָבען קיין קיום, אבער זיי זיינען נאָך ניט געווען אין דעם זיכער. דערפאַר אז בלעם איז געקומען זיי שילטען, און פון זיינע קללות האָבען זיך אויסגעלאָזען ברכות, האָבען זיי זיך שטאַרק געפרעהט.

58

צוויי שמחות

אין א שטאָדט זיינען געווען צוויי רייכע בעלי בתים: איינער האָט געהאט א זוהן, א וואויל לערנער, וואָס אלע האָ־בען זיך געבענשט מיט איהם, און דער אַנדערער האָט גע־האָט א זוהן וואָס איז געווען א שלעכטער, א צולאָזענער, א גנב און א שווינדלער. דער גוטער בחור האָט מיט דער צייט בעקומען סמיכה אויף רבנות און דער שלעכטער איז פער־משפט געוואָרען צו זיצען אין תפיסה.

איינמאָל האָבען די צוויי בעלי בתים געמאַכט א שמחה

57
די גזלנים קומט אַ דאַנק

אַ גענעראַל האָט געהערט אז אין אַ וויימער לאַנד געפינט זיך אַ מאַן וואָס האָט אויסגעפונען אַזאַ זאַלב, דאָס ווען איינער בעשמירט זיין לייב מיט דעם, קען איהם קיין קויל ניט שעדיגען. די קויל גליטשט זיך ארונטער פון לייב. האָט דער גענעראַל געמאַכט גרויסע הוצאות, האָט גערייזט וואָכען לאַנג ביז ער איז געקומען צו יענעם מאַן, און נאָכדעם ווי ער האָט איהם בעצאָהלט אַ גרויסע סומע געלד האָט ער בעקומען דעם זאַלב.

אויפ'ן וועג צוריק אהיים, זיינען דעם גענעראַל בעפאַלען גזלנים און האָבען אויף איהם געשאָסען פון זייערע ביקסען. אָבער די קוילען זיינען ניט דורכגעגאַנגען זיין קערפער און דער גענעראַל איז געבליבען לעבען. ווען די גזלנים האָבען געזעהן אז זייערע קוילען האָבען ניט געווירקט און דער גענעראַל לעבט נאָך, האָבען זיי געמיינט, אַז ער איז אַ מכשף און זיי האָבען גענומען לויפען אין גרויס שרעק. אָבער דער גענעראַל האָט צו זיי געשריען און גערופען: „קומט אהער, ברידער, איך וועל אייך גאָרנישט טאָהן. קומט אהער!“ און אז זיי זיינען צו איהם צוגעקומען, האָט ער ארויסגענומען פון זיין וואָגען אַ פלאַש משקה און זיי געגעבען צו טרינקען. האָבען זיך די גזלנים געוואונדערט און זיי האָבען געפרעגט דעם גענעראַל:

„מיר פערשטעהען ניט ווארום איהר צייגט אונז אזוי פיעל פריינדשאַפט? מיר האָבען אייך געוואָלט דערשיסען און אייך נאָכדעם בערויבען, און איהר גיט אונז גאָר משקה!“

„אייך קומט אַ גרויסער דאנק,“ האָט דער גענעראַל גע־

59
„לאַלנד“

אַן אָרימאַן האָט געהאַט אַן ערוואַקסענע טאָכטער, וועל־כע איז שוין צייט געווען חתונה צו מאַכען, אָבער ער האָט ניט געהאַט פאַר איהר קיין נדן. איז ער געקומען צו זיינעם אַ ברודער, אַ רייכער מאַן, איהם געבעטען ער זאָל איהם אַבי־סעל אויסהעלפען. דער רייכער ברודער האָט איהם געגעבען אַ סומע געלד און דער אָרימאַן איז אַוועק אַהיים, גאַנץ צו־פריעדען.

גראַדע איז דאַן געווען פאַר יום טוב. און אַזוי ווי זיין ווייב, זיין טאָכטער און ער אַליין האָבען ניט געהאַט קיין גאַנ־צען מלבוש אויף זיך, האָט ער גענומען פון דעם געלד וואָס זיין ברודער האָט איהם געגעבען און אויסגעקליידט זיך, זיין ווייב און זיין טאָכטער. פאַר איין וועג האָט ער געלאָזט אַ ביסעל פעררריכטען די הויז און צוגעקויפט אַ ביסעל מע־בעל, ווייל טאָמער קומט צו זיי אַ חתן און ער וועט זעהן דעם דלות אין הויז וועט איהם דער שדוך ניט געפעלען זיין.

דערווייל איז ביי איהם אַוועק דאָס גאַנצע ביסעל געלד וואָס זיין ברודער האָט איהם געגעבען אויף נדן. האָט דער אָרימאַן ווידער געוואָלט געהן צום רייכען ברודער בעטען געלד.

„געה ניט!“ האָט אַ פריינד צו איהם געזאָגט. „ווען דיין ברודער וועט זיך דערוויסען אַז דו האָסט יענע געלד וואָס ער האָט דיר געגעבען אויף נדן אויסגעגעבען אויף אַנ־דערע זאַכען וועט ער דיר מעהר ניט געבען אפילו אַ גראָשען. דען מיט וואָס איז ער זיכער, אַז דו וועסט ווידער ניט אויס־ברייגנען דאָס געלד? דו זעה צו קריגען אַ חתן פאַר דיין

פֿאַר זייערע קינדער. איינער האָט זיך געפּרעהט מיט דעם וואָס זיין זוהן האָט בעקומען סמיכה און איז געוואָרען אַ רב, האָט ער געמאַכט אַ גרויסאַרטיגע סעודה און האָט איינגעלאַדען פֿריינד. די פֿריינד האָבען געבראַכט רייכע מתנות, דער בחור האָט געזאָגט אַ שעהנע דרשה. אַלע האָבען געגעסען און געטרונקען און געוואונשען די עלטערען, אַז זיי זאָלען זייער זוהן אין גיכען פֿיהרען צו דער חופּה.

דער אנדערער בעל הבית האָט געמאַכט אַ שמחה, ווייל זיין זוהן ווערלכער איז געזעסען אין תּפיסה פֿאַר ניט שעהנע מעשים, איז ווי דורך אַ נס בעפֿרייט געוואָרען, האָט ער אויך געמאַכט אַ סעודה פֿאַר זיינע פֿריינד. מען האָט זיך אויך געפּרעהט און מען האָט געוואונשען די עלטערען אַז זיי זאָלען מעהר קיין צער ניט האָבען פֿון זייער זוהן.

איז געראַדע אין דער שטאָדט געווען איינער, אַ לץ, וואָס איז געגאַנגען צוביידע שמחות. און יעדען איינעם פֿון די טאַטעס האָט ער געוואונשען די זעלבע ברכה: „דער אייבערשטער זאָל געבען, אַז איהר זאָלט מאַכען אַזעלכע שמחות ביי די אנדערע קינדער אייערע.“

נ מ ש ל

גליקען זיינען דאָ פֿערשיעדענע. עס זיינען דאָ אַזעלכע גליקען וואָס מען וויל ניט, אַז זיי זאָלען טרעפֿען נאָך אַמאָל.

טער האָט געטראַכט פון אַ פּלאַן ווי אַנצולערנען דעם נאַרי־שען איינגעל. איז איהם איינגעפאַלען ער זאָל אויסקערען דעם בגד מיט דעם אונטערשלאַק אַרויס, און אַזוי זאָל ער דעם איינגעל טראָגען.

אַז דער איינגעל האָט זיך בעוויזען אין גאַס, האָבען זיי־נע חברים געלאַכט פון איהם. אויך עלטערע מענשען האָ־בען ניט געקענט פערשטעהן ווי אַזוי אַזאַ רייכער מאַן לאָזט עס זיין זוהן ארומגעהן אין אַן אויסגעקעהרטען בגד, צו לייטישע געלעכטער. האָבען זיי געמיינט אַז דער גביר טהוט עס אויס קאַרגשאַפט, עס הייסט, ער וויל ניט אַז דער זוהן זאָל אַזוי גיך אויסטראָגען דעם בגד. איז געקומען איי־נער, אַ נאָהנטער פריינד, און האָט גע'מוסר'ט דעם גביר: „ווי קומט עס וואָס איהר זייט געוואָרען אַזוי שלעכט צו איי־ער איינציגען קינד?“ האָט איהם דער גביר געענטפערט:

„דאָס איז דער איינציגער מיטעל איהם צו מאַכען צו פערשטעהן אַז ער זאָל וויסען ווי צו שעצען אַ שעהנעם בגד. ער איז מיר צו ליעב און צו טייער, אַז איך זאָל איהם געבען אַ שווערע שטראָף. עס איז גענוג פאַר איהם אַ ווארנונג.“

נ מ ש ל

צרות און קראַנקהייטען וואָס קומען אויף אַ מענשען און קעהרען איהם אויס אויף זיין לינקער זייט, מאַכענדיג פון זיינע גליקען אונגליקען, איז אַ ווארנונג אַז ער זאָל זיך בעסער אויפפיהרען. און נאָכדעם ווערט דער בגד צוריק אויסגעקעהרט אויף דעם ריכטיגען זייט: פון די אונגליקען ווערען ווידער גליקען.

טאָכטער אַהין נדן. עס הייסט זאָלסט איהם די נדן צוזאָגען צו געבען נאָך דער חתונה, און שפּעטער, נאָך דער חתונה מיט מזל, זאָלסטו ברענגען דיין אײדים צו דיין רייכען ברו־דער, איהם דערצעהלען דעם גאַנצען אמת און צו איהם זאָ־גען: ניט פאַר זיך בעט איך דאָס געלד, נאָר פאַר מיין אײדים, און אויב ד׳ ווילסט ווידער געבען קענסטו עס געבען גלייך צו מיין אײדים אין האַנד אַריין.״

נ מ ש ל

מיר, אידען, האָבען שוין לאַנג אויפגעגעסען אונזער זכות, און דארום בעטען מיר ביי דעם אייבערשטען „לא לנו“ — ניט פון אונזערט־וועגען שיק אונז דיין הילף, נאָר צוליעב דעם כבוד פון דיין אייגענעם נאָמען.

60

אַ ווארנונג, ניט אַ שטראָף

א גרויסער גביר האָט געהאַט א זוהן, א בן יחיד. פלעגט ער פאַר איהם מאכען די טייערסטע קליידער פון די פיינסטע שטאָפען. איינמאָל האָט ער פאַר דעם בן יחיד געמאַכט אַ זעהר פיינעם בגד פון דעם טייערסטען זייד, נאָר דעם אונ־טערשלאַק האָט ער געמאכט פון איינפאכען ליינוואנט. דעם ערשטען טאָג וואָס דער אינגעל איז אַרוים אין גאַס אין דעם נייעם מלבוש, איז ער צוריקגעקומען אהיים מיט זיין מלבוש פול פלעקען און בלאָטע. האָט עס דעם פאָטער זעהר שטארק פערדראָסען. ערשטענס איז איהם געווען א שאָד דער מלבוש וואָס האָט געקאָסט אַ סך געלד, און נאָך מעהר האָט איהם פערדראָסען זיין זוהן׳ס נאכלעסיגקייט, וואָס ער האָט ניט געוואוסט ווי צו שעצען אַזאַ שעהנעם בגד. דער פאָ־

62
אַ גרויסער בטוח

אַ איד פון אַ קליין שטעדטעל איז געקומען אין אַ גרוי־סער שטאָדט און האָט דאָרט געעפענט אַ גרויסע קראָם מיט אַ סך סחורה פון פערשיעדענע מינים און פון די טייערסטע סאָרטען. ווען קהל האָט אויסגעמאכט די שטייערען פאר דער שטאָדט, ווי פיעל יעדער איינער דאַרף צאָהלען, האָט מען אויף דעם סוחר ארויפגעשטעלט זעהר אַ גרויסע סומע. איז דער סוחר געקומען צו קהל און האָט גענומען טענה'ן: „ווי אַזוי קען איך צאָהלען אַזוי פיעל? וואָס בין איך? אַ מיליאָנשציק?" האָבען די קהל'ס־לייט איהם געענטפערט: „ניש'קשה, איהר מעגט צאָהלען. איהר זייט דער גרעסטער גביר אין שטאָדט און איהר האָט דאָ די גרעסטע קראָם פון אַלע."

„איך שווער אייך, אידען, אויף מיינע נאמנות," האָט דער קרעמער גע'טענה'ט, „אַז די סחורה וואָס איהר זעהט אין מיין קראָם איז ניט מיינע. דאָס האָב איך אַלעס גענומען אויף באָרג."

„זעהט איהר," האָבען די קהל'ס־לייט געענטפערט, „איהר אַליין האָט דאָך צוגעגעבען, אַז איהר זייט אַן עושר. ווען אַז איהר וואָלט ניט געווען רייך, טאָ פאַרוואָס וואָלט מען אייך געטרויט? און ווארום קענט איהר קריגען אַזוי פיעל סחורה אויף באָרג און אַנדערע קענען דאָס ניט קריגען? צייגט עס, אַז איהר זייט טאַקע אַן עושר."

נ מ ש ל

דאָס איז אַ משל געגען יוסף'ן. ווען פרעה האָט איהם

61
דער קלוגער דיענער

א מלך האָט איינמאָל אין א יום־טוב אויסגעטיילט זילבערנע כלים אלס מתנות צו זיינע טרייע דיענער. איי־נער פון די דיענער האָט בעמערקט אז די כלי, וואָס דער מלך האָט איהם געגעבען איז ניט פון עכטען זילבער אַזוי ווי די אַנדערע, נאָר א געפעלשטע. האָט עס איהם פערדראָסען. ווארום זאָל ער זיין ערגער פון די אַנדערע דיענער? אָבער ווי זאָגט מען דעם מלך אז דער זילבער איז געפעלשטער? איז דעם דיענער איינגעפאלען אַזאַ געדאנק. ער האָט געזאָגט צום מלך: „איך וויל ניט נעהמען ביי דיר די מתנה אומ־זיסט, כדי עס זאָל ניט הייסען, אז דו בעצאָהלסט מיר פאר מיין טרייהייט. און מיין גרעסטער פערגעניגען איז דיר צו דיענען אַזוי, אָהן א לוין. דארום בעט איך דיך, אז דו זאָלסט ביי מיר נעהמען פאר דער כלי כאָטש איין זילבער־נעם טאַלער. וועל איך פון דיר האָבען אַן אנדענקען און עס וועט ניט הייסען אז דו האָסט מיר דאָס געגעבען אומזיסט.“

דער מלך איז געווען צופריעדען און דער דיענער האָט איהם געגעבען א טאַלער. אָבער ווען דער מלך האָט דעם טאַלער בעטראַכט, האָט ער געזאָגט: „עס איז דאָך אָבער א פאַלשער!“

„עס איז אַזוי ווי דיין מתנה,“ האָט דער דיענער גע־ענטפערט.

נ מ ש ל

אפילו צו זאָגען אַן אמת, דארף מען אויך וויסען ווי צו זאָגען.

נ מ ש ל

דער אייבערשטער האָט אונז געגעבען שכל, כדי מיר זאָלען וויסען דעם אונטערשיעד פון גוטע מענשען ביז שלעכ־טע מענשען. קרח און זיין באַנדע האָבען געשריען, אַז אַלע זיינען גלייך, אַלע זיינען קדושים. לויט זייער טענה איז שכל גאָר אַן איבעריגע זאַך. וויבאַלד אַז אַלע זיינען גלייך דאַרף מען דאָך קיין שכל ניט.

64
דער בעל־הבית און זיין בעגלייטער

אַ סוחר איז געפאָהרען קיין לייפּציג וועגען זיינע גע־שעפטען און זיינען אַ מענש איז מיט איהם מיטגעפאָהרען איהם צו בעדיענען. דער שטייגער איז, אַז וואו דער סוחר פאָהרט דורך זאָגען מענשען: „דאָס פאָהרט אַ גרויסער סוחר צום לייפּציגער יריד.“ און וועגען זיין משרת זאָגט מען ניט וואו און צו וואָס ער פאָהרט. אויף איהם זאָגט מען בלויז: „ער פאָהרט מיט יענעם סוחר.“

נ מ ש ל

די פרוי איז בלויז אַ בעגלייטערין פון איהר מאַן, און דאַרום פאַלען אַלע פפליכטען בלויז אויף איהם. אָבער די פרוי האָט גאַנץ ווייניג פפליכטען און זי איז פטור פון אַ סך מצוות.

געבעטען, אז ער זאָל איהם פותר חלום זיין, האָט יוסף גע־ענטפערט, אז די חכמה געהערט צו דעם אייבערשטען (בלעדי אלהים יענה את שלום פרעה), אָבער נאָכדעם ווי פרעה האָט געהערט ווי יוסף האָט איהם פותר חלום געווען, האָט ער געזאָגט: „ווען דער אייבערשטער האָט דיך געלאָזט אזוי פיעל ויסען, צייגט עס אַז דו ביזט טאקע אַ גרויסער חכם." עס איז אַ כלל, אַז „יהב חכמתא לחכימין," דער אייבערשטער גיט חכמה צו די חכמים.

63
אַ קלוגער סוחר

איינער איז געקומען אין אַ גרויסען קליידער־געשעפט זיך קויפען אַ מלבוש. דאָס איז געווען שפּעט ביינאַכט. דער קליידער־הענדלער האָט איהם געפרעגט, וואָס פאַר אַ מלבוש ער וויל האָבען, אַ גוטען אָדער אַ ביליגען. „איך גלויב ניט, אַז עס זיינען דאָ גוטע און ערגערע," האָט דער מאַן געזאָגט. „אַלע קליידער זיינען גלייך."

דער סוחר האָט אויסגעלאָשען אַלע לאָמפּען און אין קראָם איז געוואָרען פינסטער. „יעצט קלייבט זיך אויס אַן אנצוג," האָט דער סוחר געזאָגט.

„ווי קען איך אויסקלייבען, אַז עס איז פינסטער?" האָט דער מאַן גע'טענהט. „מאַכט ליכטיג, וועל איך זעהן וואָס אויסצוקלייבען."

„צו וואָס דאַרפט איהר ליכט?" האָט דער סוחר איהם געענטפערט. „איהר זאָגט דאָך, אַז אַלע קליידער זיינען איין סחורה, אַלעס גלייך. טאָ קלייבט זיך עפּעס אויס אין דער פינסטער."

66
געוואָלט זיין זיכער

איז אַ שטאָדט איז געווען אַ רייכער מאַן, אַ גרויסער בעל צדקה. זיין צדקה איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס ער פלעגט אויפקויפען אַלע זאָרטען געצייג פאַר פערשיעדענע אַרבייט און ער פלעגט די געצייג אויסלייהען צו בעלי מלאכה. איינמאָל קומט צו איהם אַריין אַן אָרימאַן און בעט ער זאָל איהם לייהען אַ זעג. „געה אַרויף, ברודערקע, אויבען, אויפ׳ן בוידים, וועסטו דאָס געפינען.“ דער אָרימאַן איז אַרויף אויפ׳ן בוידים, האָט זיך דאָרט געזאָמט עטליכע מינוטען און נאָכדעם איז ער צוריק אַרונטער, און געזאָגט אַז ער האָט דאָרט געזוכט איבעראַל, אָבער האָט די זעג ניט געקענט געפינען. „אויב אַזוי,“ האָט דער גביר געזאָגט, „מוז עס זיין אין קעלער. געה אַרונטער אין קעלער, וועסטו דאָרט געפינען די זעג.“

דער אָרימאַן איז אַרונטער אין קעלער. אין אַ צעהן מינוטען אַרום איז ער אַרויף און האָט געזאָגט: „איך האָב איבערגעזוכט דעם גאַנצען קעלער, אין אַלע ווינקעלעך, און האָב קיין זעג דאָרט ניט געזעהן.“

„דאַן מוז דאָס זיכער זיין אין שטאַל, וואו עס געפינט זיך די האַלץ,“ האָט דער גביר געזאָגט.

אַט אַזוי האָט דער גביר איהם אַרומגעשיקט פון איין אָרט צום אַנדערען, זוכען די זעג, און אַז דער גביר האָט געזעהן אַז דער אָרימאַן האָט זיך שוין גוט אָנגעמאַטערט, אַרומלויפענדיג פון בוידים צום קעלער און פון קעלער צו דער שטאַל, האָט ער צו איהם געזאָגט: „אַט איז די זעג. עס ליגט דאָ אויפ׳ן טיש.“ האָט זיך דער אָרימאַן געוואונדערט

65
די צוויי זיהן

אַ פּאַטער האָט געהאַט צוויי זיהן און ער האָט זיי ביידען זעהר ליעב געהאַט. גאַנץ אָפט פלעגט ער זיי געבען מתנות פון גאָלד און זילבער. איין זוהן פלעגט די מתנות בעהאַלטען אין אַ זיכערען אָרט און קלייבען. דער אַנדערער פלעגט זיי גלייך אַוועקטראָגען אין שענק און זיי אַוועקגעבען פאַר משקה, אָדער פערשפּיעלען אין קאָרטען.

דער וואָס פלעגט די מתנות היטען, האָט מיט יעדער מתנה אַלץ ליעבער בעקומען זיין פּאַטער און איז איהם געוועזען זעהר דאַנקבאַר. אָבער דער אַנדערער, וועלכער פלעגט די מתנות פערטרינקען און פערשפּיעלען אין קאָרטען, האָט ניט געהאַט אין זיך קיין געפיהל פון דאַנקבאַרקייט צו זיין פּאַטער און האָט איהם גאָרניט געליעבט, ווייל אַלעס וואָס זיין פּאַטער פלעגט איהם געבען, פלעגט בלייבען אין פרעמדע הענד.

נ מ ש ל

דער אייבערשטער האָט אונז געשענקט ימים טובים. דער איד וואָס היט אָב די ימים טובים און פיהרט זיך אויף אין די ימים טובים ווי עס געהער צו זיין, דער איז דאַנקבאַר פאַר זיי צו דעם אייבערשטען, אָבער דער וואָס פערברייננגט די ימים טובים בלויז אין עסען און טרינקען, ער האַלט בלויז פון קניידלעך, אָבער ניט פון דער הגדה, דער ווייס גאָרניט פון דאַנקבאַרקייט.

וועסט יאָ געבען. ווילסטו יענעם העלפען, טאָ גיב אַ נדבה פון יענעמס וועגען, ניט פון מיינטוועגען."

ווען יענער האָט געהערט אַזעלכע קלוגע רייד, האָט ער שוין אַרויסגענומען זיין טייסטער און האָט געגעבען אַ שעהנע נדבה. און דערווייל האָבען זיך די שונאים צורעדט און זיינען געוואָרען גוטע פריינד.

נמשל

ווען איינער בעט עפּעס פאַר זיך, טרעפט עס אַז אַ שטן מקטרג שטעלט זיך אויף און צייגט, אַז ער האָט ניט ווערטה דאָס זיין געבעט זאָל ערפילט ווערען. אָבער ווען ער בעט פאַר אַן אַנדערען, ווערט זיין געבעט אויך ערפילט צוזאַמען מיט דעם אַנדערענס. דאָס איז „המתפלל בעד חברו".

68

ניט זיין פּעקעל

איינער, אַ בעל־הבית, איז געקומען פון וועג אַהיים ערב שבת פאַרנאַכט, ווען עס האָט שוין אָנגעהויבען ווערען פינ־סטערליך. האָט ער איבערגעלאָזען זיין פּעקעל ביים בעל־עגלה און אַליין איז ער געלאָפען אַהיים. און איידער ער איז אוועק אַהיים האָט ער געבעטען דעם בעל־עגלה, אַז ער זאָל איהם דעם פּעקעל צושיקען מיט אַ גוי. דער בעל־עגלה האָט אַזוי געטאָהן און האָט דעם פּעקעל צוגעשיקט. דער שליח איז געקומען, האָט דעם פּעקעל איבערגעלאָזען אין קאָרידאָר. נאָכדעם איז ער אַריין אין הויז פון דעם בעל־הבית, זיך געווישט דעם שווייס פון פּנים מיט די אַרבעל פון זיין העמד, און קוים וואָס ער האָט געאָטהעמט פון גרויס מיעדקייט.

„וואו איז מיין פּעקעל?" האָט דער בעל־הבית געפרעגט.

און האט דעם גביר געפרעגט: „איך פערשטעה ניט, אז די זעג איז די גאנצע צייט געלעגען דא ביי אייך אויפ'ן טיש, היינט צו וואס האט איהר מיך ארומגעשיקט און אומזיסט פערמאטערט?"

„איך וועל דיר דאס ערקלערען," האט דער גביר גע־ענטפערט. „איך האב ליעב צו געבען געצייג צו מענשען וואס נויטיגען זיך טאקע אין דעם, אבער עס קומען צו מיר א סך מענשען, וואס דארפען גאר ניט נויטיג די געצייג, נאר זיי האבען ליעב צו לייהען זאכען, סתם אזוי. דערפאר האב איך דיך ארומגעשיקט און פערמאטערט, צו זעהן אויב דו נויטיגסט זיך טאקע באמת אין דער זעג. און זעהענדיג אז דו מיינסט טאקע ערנסט און דו ווילסט נאר אלץ האבען די זעג, האב איך דיר זי געגעבען."

נמשל

דורך ערנסטע מיה און ארבייט קען מען אלעס ערדייכען.

67

עס העלפט ניט דער כעס

א שעהנער בעל־הבית איז ארוים איבער'ן שטאדט קליי־בען געלד פאר א חשוב'ן מענשען, א יורד, וואס איז געווען אין גרוים נויט. געהענדיג אין גאס, האט ער זיך געטראפען מיט זיינעם א שונא, וואס האט אויף איהם געטראגען א כעס, און ווען דער שעהנער בעל־הבית האט איהם אבגעשטעלט און יענער האט איהם ניט געוואלט געבען, האט ער צו איהם געזאגט:

„מיר ווערסטו גארנישט אבטאהן ווען דו ווערסט ניט געבען. דו ווערסט מיר אויך קיין טובה ניט טאהן ווען די

69
קיינער צאָהלט ניט פאָראויס

אַ סוחר איז געפאהרען מיט אַ בעל־עגלה אין אַ ווייטען וועג. ווען זיי זיינען אנגעקומען ביי דער ערשטער איינ־פאהר־הויז, האָט דער בעל־עגלה געבעטען אַז דער סוחר זאָל איהם בעצאָהלען פאַר דער רייזע.

„קיינער צאָהלט ניט פאָראויס,“ האָט דער סוחר גע־ענטפערט. „אַז מיר וועלען די רייזע ענדיגען, וועל איך בעצאָהלען.“

„אָבער איך מוז דאָך האָבען געלד צו קויפען היי און האָבער פאַר מיינע פערד,“ האָט דער בעל־עגלה גע'טענה'ט.

„אויף היי און האָבער קריגסטו,“ האָט דער סוחר גע־ענטפערט. „דעם באַלאַנס קריגסטו ווען די רייזע וועט זיין געענדיגט.“

נ מ ש ל

אויף דער וועלט גיט דער אייבערשטער צו זיינע גוטע און פרומע נאָר געגוג צו דערהאַלטען זייער לעבען. אָבער דעם גרויסען שכר, וואס זיי קומט אַרויס, דעם באַלאַנס, וועלען זיי קריגען אין גן־עדן.

„אין קאָרידאָר," האָט דער שליח געענטפערט. „אַ שוואַרצער פּאַק! קוים דערטראָגען!"

„דאָס איז ניט מיין פּעקעל," האָט דער בעל־הבית געזאָגט.

„עס איז יאָ אייער פּעקעל, און אַ שווערער פּעקעל," האָט דער שליח געזאָגט. „געהט אַריין אין קאָרידאָר וועט איהר זעהן, אַז דאָס איז אייער פּאַק."

„עס איז דאָך ניט מיין פּעקעל," האָט דער בעל־הבית זיך געהאַלטען ביי דאָס זייניגע. „פון דעם ווי דו סאָפּעסט אַזוי שווער און פון דעם ווי דו ווישט דעם שווייס פון דיין פּנים, האָב איך גלייך פערשטאַנען, אַז דו האָסט מיר געבראַכט אַ פרעמדען פּעקעל. מיינער איז זעהר אַ לייכטער. אַ קינד קען איהם טראָגען מיט איין האַנד."

נ מ ש ל

אַ סך אידען נעהמען אויף זיך אַרויף שווערע פּעקלעך, פרעמדע פּעקלעך. זיי ווילען פערזאָרגען אַ וועלט וואָס איז ניט זייערע. זיי מיינען אַז זיי טוהען אַ גוטע זאַך, אַבער דער אייבערשטער זאָגט צו זיי: דאָס זיינען ניט מיינע פּעקלעך. די תורה, וואָס איך האָב אייך געגעבען צו היטען, איז זעהר אַ לייכטע, אַבער פון דעם ווי איהר סאָפּעט און זייט פערשמירט פון שווייס, זעהט מען אַז איהר טראָגט פרעמדע פּעקלעך — עבודה זרה.

קומען איבערבעטען זיין זוהן. ער וויל ניט קומען דיך איבער־בעטען, ווייל, ווי איך פערשטעה, דו שיקסט איהם געלד אויף צו לעבען. דאס פערשטעה איך אליין, כאטש פון מיר האסטו דאס בעהאלטען. הייגט צו וואס זאל ער ברעכען זיין נאַ־רישען שטאלץ פאר דיר, אז עס פעהלט איהם קיין זאך ניט? איז מיין עצה, אז ניט דו זאלסט איהם שרייבען און ניט דו זאלסט איהם שיקען געלד. און ווען דיין זוהן וועט זעהן, אז ער קריגט ניט מעהר קיין געלד און עס קומט איהם אויס צו ליידען הונגער, וועט ער שוין אליין קומען צו דיר און בעטען ביי דיר מחילה, און דו וועסט איהם ווידער קענען האבען ביי זיך אין דער היים.

נ מ ש ל

פאר אונזערע גרויסע זינד האט דער פאטער אין הימעל אונז פערטריבען צו זיין אין דער פרעמד. אבער אזוי ווי זיין רחמנות אויף אונז איז זעהר גרויס, האט ער אונז ניט געלאזט הונגערען און האט אונז צוגעשיקט פרנסה דורך זייטיגע וועגען, דורך אונדירעקטע מיטלען. און ווען עס טרעפט אז עס קומט אויף אונז אן א שלעכטע צייט און די קוואלען פון פרנסה נעהמען זיך אויס, איז דאס א סימן, אז אונזער פאטער אין הימעל האט זיך נאך אונז פערבייגקט און ער וויל אז מיר זאלען ביי איהם בעטען מחילה און ער זאל אונז קענען ווידער צוריק ברענגען אין אונזער היים.

70
אַ קלוגע עצה

אַ רייכער אַדעלמאַן האָט געהאַט אַ זוהן, וועלכער איז אַוועק אויף אַ שלעכטען וועג. איינמאל האט דער פאַטער פערלאָרען זיין גערולד און האט דעם זוהן אַרויסגעטריבען פון הויז. דער זוהן האָט געמוזט אַוועקגעהן גאַנץ ווייט, אין אַ פרעמדען לאַנד. אָבער אַזוי ווי דער רחמנות פון אַ פאַטער אויף זיין קינד איז זעהר זעהר גרויס, עס מאַכט ניט אויס ווי זינדיג דער קינד איז, פלעגט דער אַדעלמאַן איהם שיקען געלד, אום ער זאל האבען פון וואס צו לעבען. די געלד פלעגט ער שיקען דורך פרעמדע מענשען און דורך אַלערליי זייטיגע וועגען, דאס ניט זיין זוהן און ניט זיינע נאָהנטסטע פריינד האבען געוואוסט ווער עס שיקט דאס געלד.

אַ צייט איז אַוועק און דער פאַטער האט זיך שטאַרק פערבענקט נאך זיין זוהן, און די בענקשאַפט איז געווען אַזוי גרויס, דאס דער פאַטער איז אַזש קראַנק געוואָרען. שרייבען צו זיין זוהן, אַז ער זאל קומען צוריק אַהיים, האט דעם פאַ־טער ניט געפאַסט. דען ווען דער בחור וואלט זיך דער־וואוסט ווי שטאַרק זיין פאַטער האט געבענקט נאך איהם, וואלט ער געוואָרען ביי זיך מעהר יחסן און וואלט ווייטער זיך שלעכט אויפפיהרען. און אַזוי האט זיך דער פאַטער געגעסען די האַרץ און איז אַרומגעגאַנגען ווי אַן אבל.

איינמאל האט צו איהם איינער פון זיינע פריינד און ראַטהגעבער געזאגט: „איך דערקען אַן דיר, אַז דו האסט אַ גרויסען צער, און אַז דער צער איז קיין אַנדערער ווי די בענקשאַפט נאך דיין זוהן. איך וויים אַז דו ווילסט איהם האבען צוריק, אבער עס פאַסט דאך ניט, אַז אַ פאַטער זאל

נ מ ש ל

די תורה איז אונזער ווערקצייג. אמת, מיר זיינען אבגעשוואכט געווארען אין גלות, מיר האבען ניט מעהר קיין בית המקדש און קיין קרבנות, און דער אייבערשטער גיט אונז ניט אונזער פרנסה אַזוי בשפע ווי אמאל, אבער ער האַלט אונז דאָך אויף ביים לעבען, און אַזוי לאַנג ווי מיר האַלטען זיך נאָך ביי אונזער ווערקצייג, דאָס איז די תורה, וועט ער אַונז ניט פערגעסען.

72
אַנגעקליבענע גאַל

איינער האָט ביי זיך געהאַט אַ משרת, פלעגט ער דעם משרת ניט לאָזען עסען ביים טיש מיט אַלעמען גלייך, נאָר ער פלעגט איהם געבען עסען בעזונדער, אין קיך, און גע־וואוינליך פלעגט ער איהם געבען בילינע און איינפאַכע מאכלים, אָדער וואָס עס פלעגט בלייבען פון טיש. דעם משרת האָט עס פערדראָסען, אבער ער האָט ניט געהאַט דעם מוטה זיך צו בעקלאָגען. האָט ער אַ לאַנגע צייט געטראָגען אַ ברוגז ביי זיך אין האַרצען און האָט פון דעם אַ וואָרט ניט אויסגערעדט צו קיינעם.

ענדע יאָהר, ווען דער בעל־הבית האָט דעם משרת בע־צאָהלט זיין געהאַלט, האָט ער איהם געגעבען וועיניגער ווי דעם פאָריגען יאָהר. האָט דער משרת גע׳טענה׳ט: „פאַר־וואָס קומט עס מיר, אַז איהר זאָלט ביי מיר אַרונטערנעהמען פון מיינע שכירות? אפשר פאַר דעם טייערען עסען, וואָס איהר גיט מיר? פאַר די טרוקענע ראָזשיווע ברויט מיט די

71
די ווערקצייג

איינער א גוטער בעל־מלאכה, איז צוגענומען געוואָרען אין דעם מלך'ס הויף צו אַרבייטען דאָרט שטענדיג. מען האָט איהם דאָרט געגעבען א בעזונדער וואוינונג און אויך זיינע מאָהלצייטען, פאַר איהם, זיין ווייב און זיינע קינדער. דער בעל־מלאכה האָט דאָרט געלעבט גאַנץ גוט, ביז ער איז איינמאָל פּלוצלונג קראַנק געוואָרען. זיין קראַנקהייט האָט זיך פערצויגען און זיינע פערדיענסטען זיינען פיעל קלענער געוואָרען. די נויטיגסטע זאַכען צום לעבען האָט מען איהם נאָך געגעבען, אָבער אויף לוקסוסען האָט שוין געפעהלט. האָבען זיינע קינדער אנגעהויבען אויסצופערקויפען פון הויז פערשיעדענע זאַכען, ווי מעבעל, קליידער און ציערונג. אזוי האָבען זיי געטאָהן ביז זיי האָבען אַלעס אויספערקויפט. האָבען זיי נאָכדעם געוואָלט פערקויפען אויך זיינע ווערקצייג. דאָס האָט שוין אָבער דער בעל־מלאכה ניט צוגעלאָזען. „הערט מיך אויס, קינדער,“ האָט ער געזאָגט, „איהר זאָלט זיך ניט דערוועגען דאָס צו טאָהן. וואָרום, חס וחלילה, אַז איך בלייב אָהן ווערקצייג, בין איך דאָך אויס בעל־מלאכה. אזוי האָט נאָך דער מלך אויף מיר רחמנות, ווייל ער רעכענט מיך נאָך פאַר זיין בעל־מלאכה. גיט ער אונז ניט וויפיעל ער האָט אונז פריהער געגעבען, אָבער אויף צו דערהאַלטען דעם לעבען גיט ער דאָך אונז. אָבער, אַז ער וועט זיך דער־וויסען, אַז איך האָב פערקויפט מיינע ווערקצייג, וועט ער דאָך מיינען, אַז איך דענק שוין מעהר קיינמאָל ניט ווידער צו אַרבייטען, וועט ער אונז די ביסעל, וואָס ער גיט אונז יעצט, אויך ניט געבען.“

דיגען, וועל איך שווייגען, און מאמער ווילסטו מיר גארניט געבען, וועל איך יענעם אויסזאגען פון דעם חסרון." איז דער סוחר שטארק בייז געווארען און האט געזאגט צום מעקלער: „אוועק פון מיר! איך וועל דיר גארנישט געבען!" געהט דער מעקלער אוועק צו יענעם קנעכט און דערצעהלט איהם פון דעם חסרון. ווען דער קנעכט האט זיך דערוואוסט פון דעם חסרון, האט ער שוין קיין חשק ניט געהאט צו קויפען, אבער שפעטער האט ער זיך בערעכענט, אז מיט ליידיגע הענד קען ער דאך צו זיין האר ניט קומען, איז ער געגאנגען און האט די כלי אבגעקויפט.

אבער ווען דער קנעכט איז מיט דער כלי געקומען צו זיין האר, האט איהם דער האר געזאגט, אז ער דארף דאס שוין ניט מעהר, ווייל ער האט שוין בעקומען א שעהנע כלי דורך אן אנדערען. איז דער קנעכט אוועק צום סוחר, ביי וועמען ער האט די כלי געקויפט, און האט געזאגט: „דיין כלי האט דאך א חסרון, טא נעהם עס צוריק און גיב מיר אב מיין געלד." האט דער סוחר געענטפערט: „דאס געלד דארף איך דיר צוריק ניט געבען, ווייל דו האסט שוין גע־וואוסט פון דעם חסרון נאך איידער דו האסט די כלי גע־קויפט."

נמשל

די שעהנע כלי איז דער מענש, וועלכען דער אייבער־שטער האט בעשאפען צו בעציערען זיין וועלט. דער אייבער־שטער האט געוואוסט, אז דער מענש וועט זינדיגען און אז די מלאכים וועלען פאדערען, אז ער זאל איהם דערפאר פערניכטען. האט דער אייבערשטער, איידער ער האט דעם מענשען בעשאפען, געפרעגט די מלאכים, אויב ער זאל דעם מענשען בעשאפען. ער, כביכול, האט געוואוסט, אז די מלאכים וועלען ענטפערען אז דער מענש וועט זינדיגען, אבער ער וועט זיי ניט פאלגען און וועט דעם מענשען יא בעשאפען.

זוויערמילך? אדער פאַר די ביינער, וואס בלייבען פון טיש? . . .“

דער משרת האָט אין אנפאַנג געמיינט צו מאַהנען די עטליכע רובעל, וואָס דער בעל־הבית האָט ביי איהם ארונ־טערגענומען, אבער פאַר איין וועג האָט ער שוין איהם אויך ארויסגערעדט זיין גאַנצע אָנגעקליבענע גאַל פאַר די שלעכטע עסענס, וואָס ער האָט איהם די גאַנצע צייט געגעבען.

נ מ ש ל

אַ געדריקטער מענש קען אַ לאַנגע צייט פערטראָגען זיין יאָך, אבער אַז זיין געדולד פּלאַצט שוין אַמאָל, פּלאַצט עס מיט אַ גרויסער קראַפּט.

73
די שעהנע כלי

אַ גרויסער שרה האָט געשיקט זיין קנעכט אויף אַ יריד, ער זאָל דאָרט פאַר איהם קויפען אַ שעהנע כלי. און ער האָט איהם אָנגעזאָגט, אַז ליידיג זאָל ער צוריק ניט קומען. ווי דער קנעכט איז געקומען אויפ׳ן יריד, האָט ער גענומען זוכען און זוכען, און האָט מעהר ווי איין שעהנע כלי, אַזאַ וואָס פּאַסט זיך פאַר זיין האַר, ניט געפונען. אבער דער סוחר האָט דערפאַר געוואָלט האָבען אַ סך געלד. דער קנעכט האָט זיך גענומען מיט איהם דינגען. נאָך אַ רענדעל, נאָך אַ רענדעל אַרויפגעגעבען. געקומען און אַוועקגעגאַנגען, ביז ער האָט שוין געהאַלטען אין אויסגלייכען זיך מיט׳ן סוחר. דאַן איז געקומען צום סוחר אַ מעקלער, וועלכער האָט גע־וואָלט כאַפּען אַ פערדיענסטעל, און האָט געזאָגט צום סוחר: „איך ווייס אַז די כלי האָט אַ חסרון. ווילסטו מיך בעפריע־

וואלט און איך האב דיר געצאהלט וויפיעל איך האב געוואלט. אמאל האסטו געארבייט צופיעל, אמאל צו ווייניג. אמאל האב איך דיר איבערגעצאהלט און אמאל האב איך דיר גע־געבען צו ווייניג. אבער יעצט וועלען מיר אבשרייבען א קאנטראקט, כדי מיר זאלען וויסען אויף ריכטיג וואס דיין ארבייט איז און וויפיעל שטונדען א טאג דו דארפסט אר־בייטען. און מיר וועלען אויך אבמאכען א בעשטימטע גע־האלט, וואס דו זאלסט קריגען פאר דיין ארבייט.“

נ מ ש ל

אין אנפאנג איז אברהם געקומען דיענען גאט אויף פראבע. ער האט אליין, מיט זיין אייגענעם שכל, אנערקענט אז ער איז א בעשעפער אין הימעל און האט אליין אויף זיך גענומען איהם צו דיענען און צו לעבען ארענטליך, און דער אייבערשטער האט מיט איהם גוטעס געטאהן, געגעבען קינ־דער און רייכטימער און איהם אבגעהיט פון אונגליקען. אבער ווען אברהם איז שוין געווארען א ניין און נייצינער, האט דער אייבערשטער זיך בעוויזען צו איהם און האט גע־זאגט: „אני אל שדי“ — יעצט בין איך דיין בעל־הבית. מיר וועלען יעצט מאכען א קאנטראקט . . . פון יעצט אן און ווייטער ביזטו ביי מיר א שטענדיגער ארבייטער און דו מוזט טאהן בעשטימטע ארבייט.

און שפּעטער, אַז דער מענש וועט זינדיגען, און די מלאכים וועלען זאָגען אַז מען דאַרף איהם פּערניכטען, וועט דער אייבערשטער זאָגען: „מיר האָבען דאָך געוואוסט אַז די שעהנע כלי האָט אַ חסרון, דארום קענען מיר ניט חרטה האָבען אויפ'ן מסחר."

74

פאַר'ן קאָנטראַקט און נאָכ'ן קאָנטראַקט

צו איינעם, אַ גביר, אין אַ גרויסער שטאָדט, איז גע־קומען אַ פרעמדער יונגער מאַן און האָט געבעטען ער זאָל איהם צונעהמען אויף אַ שטעלע. האָט דער גביר געזאָגט: „ווי קען איך דיר געבען אַ שטעלע, אַז איך קען דיך גאָר ניט און איך ווייס ניט אויב דו טויגסט אויף עפּעס?" האָט דער יונגער מאַן געענטפערט: „לאָמיר שטעהן ביי אייך איין געשעפט אַ חודש, אויף פּראָבע. וויפיעל איהר וועט מיר געבען פאַר דעם חודש, וועל איך זיין צופריעדען, און איהר וועט דערווייל זעהן אויב איהר קענט מיך האַלטען אויף ווייטער."

דער גביר האָט געטאָהן דעם פערלאַנג פון דעם יונגען מאַן און האָט איהם צוגענומען. די גאַנצע צייט פון דער פּראָבע זיינען ביידע, אי דער גביר, אי דער אַרבייטער, געווען צופריעדען איינער פון אַנדערען. דער יונגער מאַן האָט גע־טאָהן אַלעס וואס ער האָט פערשטאַנען אַז ער דאַרף טאָהן און דער בעל־הבית האָט איהם געצאָהלט וויפיעל ער האָט גע־וואָלט. נאָכדעם, אַז דער חודש איז אַריבער, האָט דער גביר געזאָגט צום יונגען מאַן: „ביז אָהער איז ביי אונז געווען ברודערשאַפט, אבער יעצט דאַרפען מיר אָבמאַכען האַנדעל־שאַפט. ביז יעצט האָסטו געאַרבייט וויפיעל דו האָסט גע־

מען קען זיך פארשטעלען ווי מען האט געלאכט אין מארק ווען דער בטלן איז געקומען מיט די פערד אין מארק און ער האט ניט געוואוסט ווי זיי צו האלטען, פאר די צוימען אדער פאר די עקען. אבער נאך מעהר האט מען געלאכט, ווען דער פערד־הענדלער האט זיך אוועקגעזעצט אין בית מדרש זינגען איבער דער גמרא, ניט קענענדיג אפילו זאגען עברי . . .

נ מ ש ל

דער גוף מיט דער נשמה זיינען אויך שותפים און אזוי לאנג ווי יעדער פון די שותפים טהוט זיין אייגענע ארבייט, איז גוט; עס הייסט, ווען דער גוף בעזארגט אלעס וואס איז נוגע דעם קערפער און די נשמה גיט זיך אב מיט גייסטיגע זאכען, ווי לערנען און דאוונען. אבער עס טרעפט אמאל אז דער גוף פאסט א תענית און שאקעלט זיך און קלאפט זיך אין הארצען "על חטא", און בעת מעשה טראכט די נשמה וועגען מסחר, וועגען דעם וואס מען וועט עסען נאכ'ן תענית, דאן איז אך און וועה צו דעם מענשען!

76
ד ע ר ע ר ג ס ט ע ר ר ש ע

א פאר צדקה גבאים זיינען ארום איבער'ן שטאדט קלייבען נדבות פאר אן ארימאן. זיי זיינען אריינגעקומען אין א הויז, האבען זיי דארט געטראפען צוויי בעלי־בתים, שכנים, זיצען ביי א גלעזעל טהעע. איינער פון זיי האט זיך גלייך ענטזאגט צו געבען א נדבה, ווייל ער האט געזאגט פשוט, אז ער האט פיינט צו געבען. ער וויל אליין האלטען זיין געלד און ניט אוועקגעבען צו אנדערע.

75
זיי האָבן זיך געביטן

אַמאָל איז געווען אַ איד, אַ גרויסער למדן און אַ מתמיד. ער פלעגט זיצן טאָג און נאַכט אין בית המדרש און לערנען, אָבער ער איז געווען אַ ארימאַן און האָט פשוט ניט געהאַט וואָס צו עסן. אין דערזעלבער שטאָדט האָט געוואוינט אַ פערד־הענדלער, וועלכער איז געווען זעהר רייך, אָבער ער איז געווען אַ פּראָסטער מענש, אַ! עם הארץ. איז דער פערד־הענדלער איינמאָל געקומען צום למדן און האָט צו איהם געזאָגט: „לאָמיר מאַכען שותפות. איהר וועט מיר געבען אַ חלק פון אייער עולם הבא און איך וועל אייך דערפאַר אויסהאַלטען אייער גאַנצען לעבען מיט עסען און מיט קליידער און מיט אַלעם וואָס איהר דאַרפט.“

דער לערנער איז אויף דעם איינגעגאַנגען. ביידע זיינען געווען צופריעדען מיט דעם אָפּמאַך. דער לערנער האָט געהאַט גענוג צו עסען און האָט מעהר ניט געוואוסט פון קיין נויט, און דער פערד־הענדלער איז געווען זיכער אַז אויף יענער וועלט וועט איהם ניט זיין ערגער ווי אויף דער וועלט.

איינמאָל האָט דער פערד־הענדלער איינגעלאַדען דעם למדן צו זיך אַהיים אויף אָווענד־ברויט. זיי האָבען געגעסען אַ רייכען מאָהלצייט, געטרונקען אַ סך וויין און צוזאַמען פערבראַכט ביז טאָג. אין דער פריה האָט דער פערד־הענ־דלער געזאָגט צום למדן: „הער צו, ברודערקע, איך בין זעהר מיעד און שלעפעריג פון זיין אויף אַ גאַנצע נאַכט, וויל איך אַז דו זאָלסט פאַר מיר געהן אין מאַרק מיט מיינע פערד און איך וועל געהן אין בית המדרש לערנען אנשטאָט דיר.“

77

פון אַ גילדען — אַ פערמעגענס

אמאָל איז געווען אַ רייכער מאַן, וועלכער איז געווען זעהר קאַרג. און אַזוי ווי ער האָט אימער מורא געהאַט פאַר גנבים, האָט ער זיין געלד, זיין גאָלד און זילבער, בעגראָבען אין פערשיעדענע ערטער, אונטער דעם פוסבאָדען פון זיין הויז. נאָכדעם איז ער פּלוצלונג געשטאָרבען, איידער ער האָט וועמען געקענט זאָגען וועגען זיינע פערבאָרגענע אוצרות.

די הויז איז אַנגעקומען צו אַ קרוב, וועלכער איז געווען דער איינציגער יורש. דער יורש האָט געמיינט, אַז מעהר ווי די הויז איז פון דעם פערשטאָרבענעם ניט פערבליבען. נאָר איינמאָל איז ביי איהם פון דער האַנד אַרויסגעפאַלען אַ גילדען, דער גילדען האָט זיך געקייקעלט איבער'ן פוסבאָדען און איז אַריינגעפאַלען אין אַ שפּאַלט צווישען די דילען. און אַזוי ווי עס איז איהם געווען אַ שאַד די מטבע, האָט ער אויפגעהויבען אַ ברעט. אָבער אנשטאָט דעם פערלאָרענעם גילדען, האָט ער געפונען אַ ליימענעם טעפּעל מיט גאָלדענע רענדלער. איז ער געוואָרען מלא שמחה. אָבער פון בעסטוועגען האָט ער ניט אויפגעהערט צו זוכען דעם פערלאָרענעם גילדען. זוכענדיג האָט ער געפונען נאָך אַ טעפּעל און נאָך אַ טעפּעל, מיט גאָלד, מיט זילבער, און צו־לעצט, אַז ער האָט אויסגעפונען דעם גאַנצען פערמעגען פון זיין קרוב, האָט ער אויך געפונען דעם פערלאָרענעם גילדען. און זייט דאַן האָט ער דעם גילדען געהאַלטען ביי זיך אַזוי ער איז איהם געווען זעהר טייער.

דער אנדערער האט פריהער גענומען אויספרעגען ווי אלט דער ארימאן איז, אויב ער האט א ווייב מיט קינדער, ווי אלט איז זיין ווייב און ווי אלט איז יעדער קינד. וואס פאר א דירה זיי האבען, און אזוי ווייטער און ווייטער. די שלוחים פון צדקה, זעהענדיג ווי דער בעל־הבית אינטערע־סירט זיך אזוי שטארק וועגען דעם ארימאן, האבען זיי גע־מיינט, אט קומט ער ארויס מיט א גאנצען רובעל, און אפשר א פינפערל. אבער לא, ניט אזוי. נאכדעם ווי דער בעל־הבית איז פערטיג געווארען מיט אלע זיינע פראגען און ער האט די שלוחים גוט מיעד געמאכט, האט ער א זאג געטאהן:

„דער ארימאן פאר וועמען איהר קלייבט איז א פוילער, א שווינדלער און א שיכור. אז ער וואלט ניט געווען קיין שיכור און קיין פוילער, וואלט ער צו אזא לאגע ניט גע־קומען. הקיצור — איך גיב ניט פאר שיכורים. ניט א גראשען!“

„זעהט!“ האבען די גבאים פון צדקה געזאגט צו דעם בעל־הבית, „אז יענער האט ניט געוואלט געבען, האט ער געזאגט גאנץ פשוט, אז ער וויל ניט געבען. וויל ער ניט, דארף מען ניט. איז ער ניט קיין געבער. עס איז זיין זאך. אבער אז איהר ווילט ניט זיין קיין געבער, טא פארוואס דארפט איהר נאך בעליידיגען און ריידען לשון הרע אויף אן ארימען מענשען?“

נמשל

א שלעכטער מענש, וואס וויל ניט געבען קיין צדקה, וועט מאכען בלבולים אויף די ארימע לייט און אויף די גבאים, כדי אנדערע זאלען אויך ניט געבען.

אז מען נעהמט צו די שיסעל, ווייס איך אז איך וועל דאס מעהר אין די אויגען נים זעהן.״

נמשל

די צדיקים גיט דער אייבערשטער אַ ביסעל אויף דער וועלט, און ווען ער נעהמט פון זיי אַוועק, ווייסען די צדיקים אז ער וועט זיי פערבסערען און צוריק געבען אויף יענער וועלט. ארט זיי נים אַז זיי האבען ווענינער אויף דער וועלט. אבער די רשעים, אויב עס ווערט פון זיי אַוועקגענומען די שיסעל מיט עולם הזה, נעמען זיי זיך שטארק צום הארצען, ווייל זיי ווייסען, אַז זיי וועלען אויף יענער וועלט גארנישט האבען.

79
ווען אַ קאַרגער פרעהט זיך

אמאל איז געווען אַ רייכער מאַן יועלכער איז געווען זעהר קארג. יעדען מאל אז ער האט אויסגעגעבען אַ ביסעל קליינגעלד, האט ער געהאט גרויס פערדרוס. אַז ער פלעגט דארפען אויסגעבען אַ גילדען, פלעגט ער פיהלען ווי אַ שטיק לעבען פעהלט איהם, און אַז עס פלעגט איהם אויסקומען זיך צו שיידען מיט אַ רענדעל איז געווען אַזוי ווי ער וואלט זיך געדארפט שיידען מיט זיין נשמה.

איינמאל, שפעט ביינאַכט, זיינען געקומען גנבים, האַבען אויפגעבראכען דעם אייזערנעם קאַסטען וואו ער האט געהאלטען זיין געלד און האבען צוגענומען זיין גאַנצען פערמעגען. ווען דער קארגער האט אויף מארגען אויסגעפונען, אז מען האט איהם בדלות געשטעלט, האט ער גערונגען מענשען, זיי זאלען לויפען זוכען די גנבים. נאכדעם ווי מען

נ מ ש ל

אַ איד קוקט אַמאָל אַריין אין אַ ספר, ווייל ער זוכט אַ שעהנע מעשה, אָדער אַ משל, איהם צו אַמוזירען. דערוויילט לערנט ער אַ ביסעל תורה, און נאָך אַ ביסעל תורה, און ווערט מיט דער צייט אַ למדן. און דאָן ווערט ביי איהם די מעשה, אָדער דער משל, נאָך טייערער ווי געווען, ווייל צוליעב דעם משל איז ער דאָך געוואָרען אַ למדן.

78

אַ קינד׳ס חכמה

אַ פאָטער מיט אַ קליינעם זוהן זיינען געווען אויף אַ לאַנגע רייזע. זיי האָבען זיך אָבגעשטעלט אין פערשיעדענע שטעדט און געגעסען און געשלאָפען אין פערשידענע אכסניות. איינמאָל, אַז זיי זיינען געזעסען אין אַן אכסניא און געגעסען, האָט דער פאָטער בעמערקט אַז יעדען מאָל וואָס מען ברענגט אַ שיסעל מיט עסען צום טיש, פרעהט זיך זיין זוהן, און ווען מען נעהמט אַוועק די שיסעל, איז ער אומעטיג. האָט איהם דער פאָטער געפרעגט: „זאָג מיר, מיין זוהן, פאַרוואָס אין דער היים, אַז די מאַמע פלעגט אוועקנעהמען די שיסעל פון טיש פלעגט עס דיך גאָר ניט אַרען?“ האָט דער זוהן אַזוי געענטפערט:

„וואָס פרעגסטו מיך וועגען דער מאַמען? איך האָב געוואוסט אַז די מאַמע נעהמט אַוועק די שיסעל, ווייל זי מסתמא דעם עסען אַביסעל אָנוואַרעמען, אָדער אַבקיהלען, אָדער צוגעבען עפּעס אַז אַנדער זאַך אין דעם, און נאָכדעם וועט זי די שיסעל צוריקברייננגען. אָבער דאָ אין דער פרעמד

זוהן איז געקומען מיט'ן וועקסעל מאהנען ביי זיין פאטער דאס געלד, האט איהם די שטיפמוטער ארויסגעטריבען, שרייענדיג, אז ער האט געמאכט א פאלשען וועקסעל אויף זיין אייגענעם טאטען.

דער זוהן איז אנטלאפען און האט שוין מורא געהאט זיך צו צייגען נאך אמאל. עטליכע טעג שפעטער בעגעגענט זיך דער זוהן איין גאס מיט'ן פאטער. פרעגט דער פאטער: „ווארום קומסטו ניט מאהנען געלד אויפ'ן וועקסעל?" דער־צעהלט איהם דער זוהן ווי די שטיפמוטער איז איהם בע־פאלען און האט איהם ארויסגעטריבען. זאגט דער פאטער: געה און קלאג מיך ביים רב וועל איך זיין געצוואונגען דיר צו בעצאהלען".

„אבער, טאטע, ווי פאסט עס זיך אז א זוהן זאל קלא־גען זיין אייגענעם פאטער?" האט דער זוהן גע'טענה'ט. „וואס וועלען לייט זאגען אויף דעם?"

„נאר איינער", האט דער פאטער געענטפערט. „צי איז דען גאר נויטיג אז די זאך זאל טאקע פארקומען פאר'ן רב? עס איז דאך געווען, אז דו וועסט מיר שיקען דעם שמש, דאן וועל איך שוין האבען א גוטען אויסרייד פאר מיין פרוי, אז איך זאל דיר בעסער בעצאהלען און פערמיידען די שאנדע אז מען זאל מיך דארפען שלעפען צום רב. פאר מיין פרוי' וועט עס אויסזעהן, אז דו צווינגסט מיך צו בעצאהלען, אבער ווי נאר דער שמש וועט ארויסגעהן פון מיין הויז, וועל איך שוין אליין לויפען צו דיר און בעצאהלען".

נ מ ש ל

דאס איז א משל אויף דעם פסוק „משכנו — אחריך נרוצה".

מיר ווילען בעצאהלען אונזערע חיובים צום רבונו של עולם, אבער דער שטן, דער יצר הרע, לאזט ניט. דארום בעטען מיר דעם אייבערשטען: „משכני, דו גיב אונז נאר

האט די גנבים געזוכט א פאר טעג, האט מען זיי געפונען און אבגענומען ביי זיי דעם גאנצען פערמעגען. דער קארגער האט געמוזט אויסצאהלען עטליכע הונדערט רענדלעד צו די מענשען וואס האבען איהם געהאלפען כאפען די באנדיטען, אבער דיזען מאל האט ער ניט געוויינט וואס ער האט געמוזט אויסגעבען אזוי פיעל געלד. אדרבה, ער האט זיך שטארק געפרעהט און האט דאס געלד בעצאהלט מיט דאנק.

נ מ ש ל

א סך קליינע אונגליקען זיינען גארנישט אין פערגלייך מיט גרעסערע אונגליקען. און א מענש דארף קיינמאל זיך ניט בעקלאגען ווען איהם טרעפט עפעס א צרה. ער דארף טראכטען׳ עס האט נאך געקענט זיין ערגער.

80

אַן אַנשטעל פאר דער שטיעפמאַמע

ביי איינעם איז געשטארבען זיין פרוי, האט ער גענומען א צווייטע. פון דער ערשטער האט ער געהאַט א זוהן וועלכער איז געווען א גרויסער ארימאַן און דער פאטער האט זעהר געוואלט איהם העלפען, אבער זיין פרוי האט ניט געלאזט. האט זיך דער פאטער בעראטהען מיט מענשען און זיי האבען איהם אַן עצה געגעבען, אז ער זאל זיין זוהן ארויסגעבען אַ וועקסעל, כלומר׳שט ער איז איהם שולדיג געלד, נאך פון זיין נדן. און דאַן וועט די פרוי דאך ניט קענען האבען אַ העזה צו זאגען אַז איהר מאַן זאל ניט בעצאהלען אַ חוב וואס ער איז שולדיג.

אבער די עצה האט ניט געהאלפען. ווען דער ארימער

„אבעו' דאס איז א מין קיכעל, וואס איז צוגעפאסט צו אייך. אז איהר וועט עסעז איין קיכעל, וועט איהר דריי טעג זיין זאט און ניט וועלעז עסעז."

נ מ ש ל

דאס איז א משל געגעז אידעז וואס ווילעז ניט דאווגעז יעדעז טאג, ווייל די צייט איז ביי זיי צו טייער . . . זיי זיינעז שרעקליך קארג אויף דער צייט. אבער אז עס קומעז די ימים נוראים, לויפעז זיי איז שוהל, און איז די עטליכע טעג בעטעז זיי זיך אויס אל דאס גוטס אויף א גאנץ יאהר. א טייערער קיכעל!

82
ענטדעקט דעם רשע

געוועז אמאל א שלעכטער מענש, א רשע, א נימ־פער־גינער, וואס האט שטילערהייד געגראבעז אויף מענשעז, גע־מאכט אויף זיי מסירות און זיי אנגעטאהז גרויס שאדעז. א סך רייכע מענשעז האט ער פערארימט און זיי געבראכט צו אזא מדרגה, אז זיי האבעז געמוזט ארומגעהז איבער די הייזער. אבער קיינער האט ניט געוואוסט פון וואנעז דער אונגליק איז געקומעז, דעז דעם רשע איז געלונגעז זיך צו בע־האלטעז, אז קיינער זאל ניט וויסעז אז די אונגליקעז קומעז דורך איהם.

איינמאל האט זיך דער רשע צוקריעגט מיט איינעם פון זיינע שטאדט־לייט און ער האט איהם געסטראשעט, אז ער וועט איהם פער'מסר'ן ביי דער רעגיערונג. דער רשע האט אויף איהם געמאכט א בלבול, און אז זיין ארבייט איז גע־לונגעז, האט ער זיך נאך גענומעז רייצעז מיט זיין קרבן:

א שלעפּ צו דיר, אחריך גרוצה, וועלען מיר שוין האבען אז אויסרייך פאר'ן שטן און דיר נאכלויפען."

81

אַ סחורה פאר אַ קאַרגען

אין אַ שטאָדט איז געווען אַ בעקער וועלכער איז געווען אַ גרויסער קינסטלער אין זיין ארבייט. יעדען טאָג פלעגט ער אויסטראַכטען אַ נייעם מין געבעקס וואָס פלעגט פשוט צוגעהן אין מויל. מענשען פלעגען עס קויפען און הנאה האבען.

אין דער זעלבער שטאָדט איז געווען איינער, אַ גרויסער גביר, וועלכער איז געווען זעהר קאַרג. און פון אלע פערשיעדענע געבעקס, וואָס דער בעקער האָט אויסגעבאַקען, האָט דער גביר קיינמאָל ניט געקויפט. ער האָט זיך פשוט ניט פערגונען.

איינמאָל האָט דער בעקער ערפונדען אַזאַ מין קוכען, וואָס איז געווען צוזאַמענגעקאַנטען פון אַ טייג מיט פערשיעדענע נעהרענדע שפּייזען, אַז דער וואָס פלעגט אויפעסען איין קליינעם קוכען, פלעגט זיין זאַט פאַר עטליכע טעג כסדר. ווען דער בעקער איז ארויס אין מאַרק מיט זיין קאַרב צו פערקויפען זיין נייעם מין קוכען, איז גראַדע דורכגעגאַנגען יענער קאַרגער גביר. „קומט אַהער, ר' נגיד!" האָט דער בעקער איהם גערופען. „קומט, קויפט אַ נייעם סאָרט קוכען!"

דער נגיד איז צוגעקומען און בייז געזאָגט:

„דו ווייסט דאָך, אַז איך קויף קיינמאָל ניט דיין געבעקס, היינט צו וואָס רופסטו מיך קויפען?"

„איך ווייס אַז איהר קויפט קיינמאָל ניט, ווייל איהר זשאַלעוועט זיך דעם עסען," האָט דער בעקער געענטפערט.

האט דער גביר געשיקט א שליח צום פריץ און איהם גע־בעטען, אז ער זאל איהם גלייך שיקען זיין דאקטאר. און איידער דער דאקטאר איז געקומען, האט דער גביר גענומען זיך גרייטען צו זיין אנשטעל. ער האט גענומען אכצען און קרעכצען, „וועה איז מיר, וועה איז מיר!" און ער האט זיך אריינגעלייגט אין בעט. האט איהם זיין פרוי געפרעגט: „וואס איז מיט דיר? דיר טהוט דאך גאר ניט אזוי וועה!" האט איהר דער מאן געענטפערט: „מיינסט איך שריי דאס פון מיינע וועהטאגען? ניין — מיין הארץ איז מיר צואוועהטאגט פון דעם וואס די ארימע מענשען לײדען נעבעך."

נ מ ש ל

א גוטער מענש פיהלט דעם צער פון אנדערע, אזוי ווי דאס וואלט געווען זיין אייגענער צער.

84

אַלץ איז די ווייב שולדיג

אמאל איז געווען א סוחר, וואס האט געהאט די גרעס־טע קראם אין שטאדט, און פון אלע שטעדטלעך ארום פלעגען קומען גרויסע און קליינע סוחרים ביי איהם קויפען. זיין שטייגער איז געווען צו זיצען אין שוהל ביז מיטאג־צייט, ווייל נאכ'ן דאווענען פלעגט ער לערנען א פרק משניות, זאגען א ביסעל תהלים, און דערצו א ביסעל שמועסען מיט אנדערע בעלי־בתים וועגען פאליטיקע.

איינמאל קומט צו איהם אהיים א פרעמדער מענש פון אן אנדער שטאדט און פרעגט אויף איהם. זאגט איהם דעם סוחר'ס פרוי, אז איהר מאן איז יעצט ניט אין דער היים.

„אהא, איך האב זיך גוט אבגערעכענט מיט דיר!“ אבער יענער האט איהם אזוי געענטפערט:

„איך דארף זיך פרעהעז אויף דיין מפלה, וואס איז פיעל גרעסער פון מיינער. ווייל פון יעצט אז און ווייטער וועלעז שויז אלע וויסעז, אז דו ביזט עס דער מסור, וואס האט אזוי פיעל מענשעז אונגליקליך געמאכט, און מעז וועט זיך פון דיר היטעז אזוי ווי פון א בייזע שלאנג.“

נ מ ש ל

א שלעכטער מענש טהוט זיך מעהר שלעכטס ווי צו אנדערע.

83

וואס האט איהם ווער געטאהן

אין א שטעדטעל האט אויסגעבראכעז א קראנקהייט. א סך מענשעז זיינעז געווען אנגעגריפען פון דער קראנקהייט, אבער קיין דאקטאר איז ניט געווען זיי צו היילען. דער פריץ פון דער שטעדטעל האט געוואוינט אין אן אנדער שטאדט און ער האט ביי זיך געהאט א גרויסען דאקטאר, אבער דיזען דאקטאר פלעגט ער לאזען פאהרען נאר דאן, ווען דער גביר פון שטאדט פלעגט איהם דארפען. צוליעב אן ארימאן האט ער איהם קיינמאל ניט געוואלט לאזען געהן אין שטעדטעל.

האט זיך גראדע איינמאל געמאכט, אז יער גביר האט בעקומען א לייכטען קאפּוועהטאג. ער האט אפילו דערצו געהאט א מיטעל, פון וועלכען דער קאפּוועהטאג פלעגט גלייך פערשווינדען, גאר אהן א דאקטאר. אבער דער גביר האט זיך בערעכענט, אז ווען ער וועט שיקען נאכ׳ן דאקטאר, וועט דער דאקטאר אויך העלפען די אנדערע חולאים פון שטעדטעל.

„צו וואס האסטו גערארפט שיקען נאך מיר? איך האב געהאלטען איז לערנען משניות און דו האסט מיר מפסיק געווען צוליעב אזא שלאק, אז אנשיקעניש!"

„וואס שרייסטו?" האט די פרוי גע'טענה'ט. „דו אליין האסט דאך מיר אנגעזאגט, אז אויב עס וועט ווער קומען פרעגען אויף דיר און דו ביזט אין שוהל, זאל איך גלייך שיקען דיך רופען. טא וואס שרייסטו יעצט?"

נ מ ש ל

ניט יעדער רעגעל האלט אויס אין פראקטישען לעבען.

85

פרעגען קשיות איז אונגעזונד

איינער איז שטארק קראנק געווארען אויף'ן מאגען. האט ער גערופען א בעריהמטען דאקטאר. דער דאקטאר האט דעם חולה בעטראכט און האט געזאגט: האב קיין מורא ניט, מיין פריינד. מען האט מיך ניט לאנג צוריק גערופען צו יענעם און יענעם, און ער איז אויך געווען אזוי קראנק ווי דו, אבער איך האב איהם געזונד געמאכט. אבער קודם כל וועל איך דיר איינגעבען א שלאפטרונק, אז דו זאלסט ליגען רוהיג, און דאן וועל איך דיך ניט קענען היילען."

„וואס וועט איהר מיר טאהן נאכדעם ווי איהר וועט מיר איינגעבען דעם שלאפטרונק?" האט דער חולה געפרעגט.

„צו וואס דארפסטו עס וויסען?" האט דער דאקטאר געזאגט. „עס איז פיעל געזונטער פאר דיר, אז דו זאלסט ניט וויסען."

„אויב אזוי, וועל איך געהן צו יענעם און יענעם," האט דער חולה געזאגט, „און איך וועל איהם פרעגען."

נעהמט יענער און געהט אוועק און זאגט ניט קיין ווארט. ווען דער סוחר איז געקומען אהיים, דערצעהלט איהם זיין פרוי, אז דא איז געווען א מאן און געפרעגט אויף איהם. איז דער סוחר געווארען אין כעס און האט גענומען שרייען אויף זיין פרוי: „אז דו האסט געהערט, אז מען דארף מיך האבען, האסטו גלייך געדארפט שיקען א קינד נאך מיר און איך וואלט געקומען אוןריידען מיט'ן מאן. מסתמא האט ער געוואלט מיט מיר מאכען א געשעפט, און יעצט איז ער זיכער אוועק צו אן אנדער סוחר!“

די פרוי האט זיך דאס אריינגענומען אין קאפ, אז דעם אנדער מאל וועט זי שוין זיין קליגער. אין א וואך ארום, בעת דער סוחר איז נאך געזעסען אין שוהל, איז ווידער גע־קומען צו איהם אהיים א פרעמדער מאן און געפרעגט אויף איהם. די פרוי האט איהם געבעטען זיצען, איהם דערלאנגט א גלעזעל טהעע, און געזאגט: „מיין מאן וועט גלייך קומען.“ און זי האט אוועקגעשיקט א קינד איהם רופען.

דער סוחר האט זיך טאקע ניט געזאמט. ער איז תיכף געקומען אהיים. ווי ער איז אריינגעקומען, האט ער גע־געבען דעם גאסט א ברייטען שלום עליכם און האט איהם געפרעגט, וואס נוטס ער האט צו זאגען. ענטפערט דער גאסט:

„איידער האב איך קיין סך גוטעס ניט צו דערצעהלען. איך בין א איד אן ארימאן, איך האב זיבען טעכטער. די עלטערע דריי האבען שוין לאנג געדארפט חתונה האבען, און איך האב ניט וואס זיי צו געבען נדן. בכן, אזוי ווי איך בין אייערער א קרוב, א ווייטער, אבער דאך א קרוב, בין איך צו אייך געקומען, אז איהר זאלט מיר אויסהעלפען.“

דעם סוחר איז נעבעך געווארען ניט פרעהליך אויף'ן הארצען, הערענדיג די טרויעריגע געשיכטע, האט ער דעם קרוב נעמוזט געבען א שעהנע נדבה, און אז יענער איז אוועק, האט ער גענומען שרייען אויף זיין פרוי:

86
דער דאָקטאָר ווערט אַ מגיד

איינער האָט שטאַרק געליטען אויף דער האַרץ און ער איז געוואָרען אַזוי שוואַך, דאָס ער האָט געמוזט ליגען אין בעט. מען האָט געבראַכט אַ דאָקטאָר און דער דאָקטאָר האָט צום חולה געזאָגט: „איהר דאַרפט אויף זיך נעהמען קיינמאָל ניט צו ווערען בייז אָדער אויפגערעגט אויף קיינעם, נאָר לעבען רוהיג און פריינדליך מיט אַלעמען. אויך דאַרפט איהר ניט זיין שטאַרק פערקאָכט אין געשעפט. איהר דאַרפט זיך ניט נאָכיאָגען נאָך געלד, נאָך רייכטימער. איהר דאַרפט זיין צופריעדען מיט דעם וואָס איהר האָט און ניט זוכען צו פערכאַפּען די גאַנצע וועלט. זאָל אייך קיינמאָל ניט אַרען אויב איהר האָט פערדיענט אָדער פערלאָרען געלד. געלד מאַכט ניט אַ מענשען גליקליך. אַ רוהיגער לעבען אָהן דאגות איז דער גרעסטער גליק.“

אַזוי האָט דער דאָקטאָר גערעדט צום חולה. צווישען די פריינד וואָס זיינען געקומען איהם מבקר חולה זיין און האָבען געהערט וואָס דער דאָקטאָר האָט אנגעזאָגט דעם חולה איז געווען איינער, אַ נאַר, וואָס האָט געפרעגט אַזאַ קשיא: „וואָס איז דאָס פאַר אַ דאָקטאָר? אנשטאַט צו געבען דעם חולה אַ מעדיצין, זאָגט ער איהם נאָר מוסר, אַזוי ווי אַ מגיד. איז ער אַ מגיד, האָט ער געדאַרפט ארומגעהן איבער די שוהלען און זאָגען מוסר פאַר'ן עולם. איז ער אַ דאָקטאָר, האָט ער דעם חולה געדאַרפט פאַרשרייבען אַ רעצעפּט. וואָס טויג אַ קראַנקען מוסר?“

„דו נאַר איינער!“ האָט איהם געענטפערט אַ קליגערער, „אַט דער מוסר וואָס דער דאָקטאָר האָט דעם חולה געזאָגט

„אויב דו וועסט געהן צו יענעם,“ האט דער דאקטאר איהם געווארנט, „וועסטו שטארבען.“

און דער דאקטאר איז אוועק שטארק בייז.

האבען מענשען דעם דאקטאר פארגעהאלטען: „ווי זאגט איהר עס אַ קראנקען מענשען אַזא זאך, אז אויב ער וועט פרעגען ביי יענעם וועט ער שטארבען?“ האט דער דאקטאר אזוי ערקלערט: „יענעם מאַן, וואס איך האב אויסגעהיילט, האב איך געמאכט אַ שווערע אפעראציאן, נאכדעם ווי איך האב איהם איינגעגעבען דעם שלאפטרונק. און ווען דיזער חולה וועט געהן צו יענעם און וועט זיך דערוויסען, אַז איך האב איהם געעפענט זיין בויך און אויסגעגלייכט זיינע גע־דערים, וועט ער זיך שרעקען און זיך ניט לאזען מאכען די אפעראציאן, און ממילא, אַז ער האט אין מיר קיין אמונה ניט, וועט ער מוזען שטארבען פון זיין קראנקהייט.“

נ מ ש ל

אין ארץ ישראל האבען געלעבט זעהר שטארקע גבורים, ריעזען, מיט וועלכע קיין פאלק האט ניט געקענט מלחמה האלטען, נאר דער אייבערשטער אליין האט זיי געקענט ביי־קומען. און די אידען האבען געדארפט האבען אמונה אין דעם אייבערשטענס מאכט, נאכדעם ווי ער האט זיי געצייגט זיינע גרויסע נסים אין מצרים און אין מדבר. אבער זיי האבען ניט געגלויבט, און האבען געשיקט מרגלים צו פארשען די לאנד און איהרע איינוואוינער, צו זעהן אויב מען קען זיי בייקומען מיט זייער אייגענער מאַכט. האט דער אייבער־שטער געזאגט: „וויבאלד איהר האט אין מיר קיין אמונה ניט און איהר שרעקט זיך פאר יענע ריעזען, וועט איהר שוין צוליעב דעם שרעק אליין זיי ניט קענען בייקומען. דארום וועט איהר פריהער אלע מוזען אויסשטארבען אין דעם מדבר און אייערע קינדער וועל איך פיהרען אין ארץ ישראל.“

בעז, ביז זיין געדולד האָט געפּלאַצט און ער האָט ענדליך בע־שלאָסען די פּרוי אָבצו'גט'ן."

ווען די פּרוי האָט זיך פון דעם דערוואוסט, איז זי גע־גאַנגען צו זיינע פריינד און זיי געבעטען, אַז זיי זאָלען זיך אריינמישען פון שלום בית וועגען און אָבריידען איהר מאַן, אַז ער זאָל זי ניט גט'ן. דער מאַן האָט אָבער די פריינד ניט געוואָלט הערען. אָבער איינער פון זיינע שכנים האָט גע־זאָגט: „איך וועל שוין איהם איבעררעדען. מיך וועט ער פאָלגען!"

דער שכן איז געקומען צו דעם מאַן און האָט צו איהם געזאָגט:

„הער צו, מיין פריינד, אַלע ווייבער האָבען גרויסע מיילער און האָבען ליעב זיך צו קריגען און צו שעלטען. מיינסטו, אַז איך לייד ניט פון מיין ווייב אַזוי ווי דו פון דיינער? אָבער פון דעסטוועגען, גט'ן זיך, וויל איך ניט."

„וואָס גלייכסטו דיין ווייב צו מיינער?" האָט דער מאַן געענטפערט. „דו האָסט קיין רעכט ניט דיין ווייב צו גט'ן, וויל דו האָסט מיט איהר קינדער, וועלכע זיינען דיר ליעב און טהייער, אָבער איך האָב דאָך ניט קיין קינדער פון איהר."

„איך פערשטעה ניט," האָט דער שכן גע'טענה'ט, „דאַכט זיך דו ליעבסט איהרע קינדער אַזוי ווי זיי וואָלטען געווען דיינע אייגענע."

„דו נאַר איינער!" האָט דער מאַן אויסגערופען. „פער־שטעהסטו דען ניט, אַז איך בין געווען געצוואונגען צו מאַ־כען זיך אַזוי ווי איך ליעב זיי, דאָס האָב איך אַלץ געטהאָן צוליעב איהר, צוליעב שלום בית, אָבער יעצט, אַז איך האָב בעשלאָסען פון איהר פּטור צו ווערען, זאָל דער רוח נעהמען זי מיט איהרע קינדער צוזאַמען!"

נ מ ש ל

אַז די גוים ליעבען חטאים און זיי קענען זיך ניט שיי־

איז טאָקע די בעסטע רפואה פאַר איהם. ער האָט אָנגעזאָגט דעם חולה ער זאָל זיך ניט קריגען מיט קיינעם און זיך ניט נאָכיאָגען נאָך געלד, ניט צוליעב דעם, אז דער חולה זאָל האָבען עולם הבא, נאָר כדי ער זאָל זיך ניט ערגערען, זיך ניט עסען די הארץ, און ממילא וועט ער זיין געזונד.״

נ מ ש ל

דאָס וואָס איז גוט פאַר דעם מענשענס נשמה איז אויך גוט פאַר זיין גוף.

87
די מרשעת

איינער האָט גענומען אַ פרוי, וואָס האָט געהאַט קינדער פון איהר ערשטען מאַן. איז די פרוי געווען אַ גרויסע מרשעת און זי פלעגט דעם מאַן דערגעהן די יאָהרען און איהרע קינדער פלעגען איהם אויך מעיז פנים זיין און פערביטערען זיין לעבען. דער מאַן האָט געזעהן, אז ער איז אריינגעפאַלען, האָט ער זיך אַזוי געטראַכט: ווען איך וועל זיך מיט איהר קריגען, וועל איך גאָר נישט אויספיהרען און וועל בלויז אַנמאַכען לייטישע געלעכטער. עס איז דאָרום בעסער איך זאָל פּרובירען מיט גוטען. האָט ער זיך אַרויסגעוויזען זעהר פריינדליך צו דער פרוי און צו איהרע קינדער, און אַזוי גוט איז ער צו זיי געווען, דאָס זייטיגע מענשען האָבען געמיינט, אז ער ליעבט די קינדער אַזוי ווי זיי וואָלטען געווען זיינע אייגענע.

די פרוי און איהרע קינדער זיינען אבער פון דעם ניט בעסער געוואָרען. זיי האָבען ווייטער פערביטערט זיין לע־

89

דער נִיגוּן איז דער עִיקר

א רייכער מאַן, וואָס האָט אַוועקגעשיקט זיין זוהן לער־נען אין אַן אַנדער שטאָדט, האָט איינמאָל בעקומען פון איהם אַ בריעף. בעט ער זיין סעקרעטאר, אַז ער זאָל איהם פאָר־לעזען דעם זוהנס בריעף. נעהמט דער סעקרעטאר און לעזט הויך, מיט א גראָבער שטימע און אין אַ חוצפּה'דיגען טאָן: „פאָטער! שיק מיר גלייך געלד. איך דאַרף האָבען א פּאָר שיך און א נייעם אויבערמאנטעל!“ ווען דער פאָטער האָט געהערט דעם חוצפה'דיגען טאָן, אין וועלכען דער סעקרע־טאר האָט עס פאָרגעלעזען, האָט ער מיט כעס אויסגערופען: „אפילו אַן איינציגע קאָפּיקע וועל איך איהם ניט שיקען. עס איז א חוצפה פון א זוהן צו שרייבען צו אַ טאַטען מיט אזא עזות!“

שפּעטער אַ ביסעל, אז דער סעקרעטאר איז אַוועק, איז געקומען דעם גביר'ס פרוי. זאָגט דער מאַן צו איהר: „נא, זעה, וואס דער זוהן אונזערער, דער שעהנער תכשיט, שרייבט.“ נעהמט די פרוי דעם בריעף אין האנד, און ווי זי דערזעהט איהר זוהנ'ס האנדשריפט ווערט איהר הארץ פול מיט ליעב־שאפט און זי לעזט דעם בריעף שוין מיט א ווייכער שטימע און מיט א ניגון פון געבעט: „פאָטער! שיק מיר געלד! איך דאַרף האָבען שיך און א נייעם אויבערמאַנטעל!“ און ווען דער פאָטער האָט יעצט געהערט דעם בריעף לעזען, האָט ער געזאָגט: „נו, אז ער בעט ווי א מענש, וועל איך איהם שיקען דאָס געלד וואָס ער פערלאַנגט.“

דען פון זיי, איז דאָס גאַנץ פערשטענדליך, ווייל זיי זיינען מיט די חטאים געבוירען און זיי זיינען זייערע אייגענע, אָבער אידען זינדיגען בלויז, ווייל דער יצר הרע רעדט זיי אַז צו זינדיגען, איז זיי ליכט פטור צו ווערען פון די חטאים.

88

צוקער איז קיין רפואה ניט

ביי א רייכען מאן איז קראנק געוואָרען זיין בן יחיד. האָט ער אַראָבגעבראכט דעם גרעסטען דאָקטאָר פון לאנד, וועגען וועמען מען פלעגט דערצעהלען גרויסע וואונדער. דער דאָקטאָר האָט דעם אינגעל געגעבען זעהר טייערע פילען, און ווייל ער האָט געוואָלט, אז דער אינגעל זאָל די פילען נעהמען מיט חשק, האָט ער זיי איינגעדעקט אין צוקער. עס זיינען אריבער דריי פיער טעג און דער אינגעל ווערט גאָר ניט בע־סער. דער דאָקטאָר האָט זיך ניט געקענט אבוואונדערען וואָ־רום די פילען האָבען ניט קיין ווירקונג אויף דעם חולה, האָט ער גענומען דעם אינגעל אויספרעגען און ער האָט אויסגע־פונען, אז דער אינגעל פלעגט די פילען ניט אַראָבשלינגען, נאָר ער פלעגט זיי האַלטען אין מויל ביז דער צוקער פלעגט צוגעהן און נאָכדעם פלעגט ער די פילען בשתיקה אויס־שפייען. אָט דערפאר האָבען די פילען ניט געהאָלפען.

נ מ ש ל

דאָס איז א משל אויף אידען, וואָס קומען אין שוהל הערען א מגיד בלויז צוליעב די שעהנע משלים און מעשה׳־לעך וואָס ער דערצעהלט. די שעהנע מעשה׳לעך געדענקען זיי, אָבער דעם מוסר פערגעסען זיי.

פרעגט. „איך זעה דאָך, אז דו לעבסט ווי אַן אָרימאַן, אַ קבצן."

„דאָס געלד האָב איך פערלאָרען. זי אליין, מיט איהר רשעות, האָט אַ גוטען חלק אין דעם, וואָס דאָס געלד איז פערלאָרען געגאַנגען, און יעצט מוז איך זיך האַלטען מיט דער בראַנד," האָט דער חבר געענטפערט.

נמשל

דער נמשל איז דער יצר הרע. ער איז שלעכט און מיאוס, אָבער ער פערבלענדעט דעם מענשענס אויגען מיט דעם וואָס ער רעדט איהם איין, אַז זינד און די תאוות עולם הזה זיינען געשמאַק און זיס. שפּעטער, ווען דער מענש ווערט עלטער און קליגער, זיינען די תאוות גאָר ניט אַזוי געשמאַק און זיס, ווי זיי האָבען אויסגעזעהן אַמאָל. ער בלייבט בלויז ביי דער ביטערער חרטה און ער זעהט ווי מיאוס און שלעכט עס איז דער יצר הרע, וואָס האָט איהם אַזוי פערפיהרט.

91
אַ קלוגער איינפאַל

איינער האָט געהאַט אַ קראָם פון טייערע אַנטיקען און פון דער גאַנצער שטאָדט פלעגען מענשען קומען אָנקוקען די טייערע זאַכען. דאָרט איז אויך געווען איינער, אַ פריינד פון דעם קרעמער, און אויף איהם איז איינמאָל דער קרעמער אין כעס געוואָרען און האָט געשוואָרען, אַז ער וועט איהם מעהר אין זיין געשעפט ניט אַריינלאָזען. עס איז אריבער אַ וואָך, צוויי, און דער פריינד האָט געהערט, אַז צום קרעמער, דעם אַנטיקוואַרען הענדלער, זיינען אָנגעקומען נייע

נ מ ש ל

אזוי איז אויך מיט דעם דאוונען. דער וואס דאווענט שטיל, מאכט א בעסערען איינדרוק ווי דער וואס שרייט און ליארעמט.

90

געבליבען ביי דער מרשעת

איינער האט גענומען א שלעכטע פרוי, וועלכע איז געווען אי מיאוס אי בייז, אבער ער האט זיך געלאזט פערבלענדען זיינע אויגען צוליעב דעם פעטען נדן, וואס איהר פאטער האט געגעבען. עס זיינען אריבער עטליכע יאהר נאך דער חתונה און פון דעם נדן איז גארנישט געבליבען, ניט א פרוטה. ער האט אלעס פערלארען אין ניט געלונגענע אונטערנעהמונגען. איינמאל איז צו איהם געקומען צו־גאסט א פריינד וועלכער האט איהם ניט געזעהן זייט פיעלע יאהרען, זייט זיי זיינען געווען אינגלעך און האבען געלערנט אין איין חדר. און ווען דער גאסט האט געזעהן די פרוי און האט געהערט ווי זי בייזערט זיך און שילט איהר מאן, האט ער איהם אבגערופען אן א זייט און האט איהם געפרעגט:

„זאג מיר, איך בעט דיך, ווי קומט עס, אז דו האסט אויסגעקליבען אזא מיאוסקייט, וועלכע איז נאך דערצו אזא גרויסע מרשעת?"

„מיידעלוויז, ווען איך האב זי גענומען," האט דער חבר געענטפערט, „האט זי ניט אויסגעזעהן אזוי מיאוס, ווייל זי האט געהאט א גרויסען נדן."

„טא וואו איז דער נדן יעצט?" האט דער גאסט גע־

שטאָדט־ריכטער, היות ווי זיי צאָהלען צינזען און שטייערען אין דער שטאָדט־קאַסע און דאָ קומט אַ מאַן, אַ ווילד־פרעמ־דער און נעהמט אוועק זייער לייזונג! דער ריכטער האָט זיך איבערגעלייגט און גע׳פסקנ׳ט, אַז אין גאַנצען פערבאָטען דעם פרעמדען סוחר צו האַנדלען אין שטאָדט קען ער ניט, אָבער ער קען אַרויסגעבען רעגעלען אונטער וועלכע ער מעג יאָ האַנדלען. ערשטענס, טאָר ער ניט געהן צו קרעמער, נאָר צו בעלי בתים. צווייטענס, מעג ער אַריין נאָר אין אַזאַ הויז וואו די טהיר איז אָפען, אַנקלאַפען אַז מען זאָל איהם עפענען טאָהר ער ניט. דריטענס, אַז ער געפינט שוין יאָ אַן אָפענע טהיר און ער געהט אַריין אין הויז, טאָהר ער זיין סחורה ניט לויבען און ניט צוריידען, אַז מען זאָל עס קוי־פען, און ניט אפילו צייגען די סחורה, סיידען איינער פרעגט איהם אויף דעם. און פערטענס, אַז ער איז שוין אַריין אין אַ הויז, און מען פיהרט איהם אַריין אין די אינעווענינגסטע צימערען, און מען דינגט זיך שוין מיט איהם, און מען וויל איהם הייסען געהן, דאַרף מען איהם ניט אַרויסטרייבען גראַדע דורך דער טהיר פון וועלכער ער איז אַריינגעקומען, נאָר מען מעג איהם אַרויסוואַרפען פון פענסטער.

נמשל

אַזוי דאַרף מען אויך האַנדלען מיט׳ן יצר הרע.

אנטיקען. איז ער געקומען זיך בעטען, אַז ער זאָל איהם אריינלאָזען אין קראָם אַנקוקען.

„ניין, מיין פריינד, האָט דער קרעמער געענטפערט. „א נדר איז אַ נדר, און אַ נדר מוז מען האַלטען.“

דער פריינד האָט איהם אָבער אַזוי דאַקוטשעט, דאָס דער קרעמער האָט זיך בעשלאָסען איהם נאָכצוגעבען, און דאָך ניט ברעכען זיין נדר. ער האָט אַזוי געטאָהן: ער האָט אריינגעשטעלט אַלע נייע אַנטיקען אין אַ גלעזערנעם קאַסטען און דאָס אַרויסגעשטעלט אין דרויסען, אַז זיין פריינד זאָל זיי קענען זעהן און ניט דאַרפען אַריינגעהן אינווענינ.

נ מ ש ל

אַזוי איז אויך געווען מיט משה רבינו, וועלכער האָט געוואָלט זעהן ארץ ישראל, און דער אייבערשטער האָט זיך פערשוואָרען, אַז משה זאָל אין דעם לאַנד ניט אַריינקומען. אָבער ווען משה רבינו האָט זיך איבערגעבעטען מיט דעם אייבערשטען, האָט ער ווידער אַנגעהויבען צו בעטען, אַז ער זאָל איהם לאָזען זעהן דאָס לאַנד, וואָס ער גיט צו די אידען. האָט איהם דער אייבערשטער געהייסען אַרויפגעהן אויפ׳ן שפּיץ באַרג, ער זאָל פון דאָרט זעהן ארץ ישראל.

92

אַריין דורכ׳ן טהיר, אַרויס דורכ׳ן פענסטער

אַ סוחר איז געקומען אין אַ שטאָדט און האָט מיטגע־בראַכט אַ סך פערשיעדענע סחורות. זיין פּלאַן איז געווען געהן מיט די סחורות פון הויז צו הויז און פון קראָם צו קראָם און פערקויפען. האָבען די אנדערע סוחרים פון שטאָדט זיך צוזאַמענגענומען און איהם פערקלאָגט ביים

ווייניגער ווי עס קאָסט מיך אליין, און יעצט איז נאָך מעגליך, אַז ווי באלד ער האָט גענומען אויף בּאָרג וועט ער גאָר ניט בעצאָהלען... הייסט עס, אז קיין מצוה האָב איך ניט פערדיענט און איך וועל נאָך האָבּען א שאָדען" . . .

נ מ ש ל

אַ סך מענשען ווילען בעסער גנב'ענען און שווינדלען, איידער אָנקומען צו נדבות.

94
בעריהמט געוואָרען

אַמאָל איז געווען אַ פרוי, אַ גרויסע מרשעת, אַ מויל פעך און שוועבעל, וואָס האָט ליעב געהאט צו שרייען און צו שילטען . . . איז זי געווען בעריהמט אין איהר גאַנצע נאכבאַרשאפט, אָבער אין שטאָדט האָט מען פון איהר ווייניג גע־וואוסט. דען ווער קימערט זיך וואָס עס איז דאָ ערגעץ אַ פרוי, א מכשפה? האָט זיך אַמאָל געמאכט, אַז אַ גרויסער רב, אין אַן אַנדער שטאָדט איז, ניט פאר קיין אידען געדאכט, געוואָרען אַן אלמן. איז געקומען א שדכן און האָט איהם גערעדט א שדוך מיט דער מרשעת. דער רב איז געקומען זי זעהן. ער האָט א קוק געטאָהן: א פיינע, בכבוד אויסזע־הענדע אידענע. און גראָדע האָט זי זיך פאר'ן רב איינגע־האַלטען און יענעם טאָג קיינעם ניט געשאָלטען. האָט דער רב געלאָזט שטעלען א חופה און האָט זי אָוועקגעפיהרט צו זיך אהיים.

אָבער באלד נאָך דער חתונה האָט די אידענע ווידער אָנגעהויבען שילטען, אלעמען מיט טויטע קללות, און איהר מאַן, פארשטעהט זיך, האָט זי אויך ניט געשאָנעוועט. יעצט,

93
אַ שלעכטער עסק

צו אַ שניט־קרעמער איז פאַר פּסח געקומען זיינער אַן אָרימער קרוב און האָט געזאָגט: „אַלע מאָל, אַז איך פלעג צו דיר קומען פאַר יום טוב פלעגסטו מיר געבען אַ שטיקעל טוך אויף אַ בגד גאַנץ אומזיסט, אָבער יעצט, אַז מיין צו־שטאַנד האָט זיך ברוך השם אַ ביסעל פערבעסערט בין איך ביי דיר געקומען קויפען טוך, פאַר געלד.“

דער שניט־קרעמער האָט דעם קרוב געלאָזט אויסקלייבען אַ שטיק טוך, האָט איהם געזאָגט דעם מקח, אַזוי פיעל ווי עס קאָסט איהם אַליין. דער קרוב האָט צוגענומען די סחורה, געזאָגט, אַז ער וועט אַריינקומען אין עטליכע טעג אַרום און וועט בעצאָהלען, און איז אַוועק.

ווען דער קרוב איז אַרויס, האָט דער שניט־קרעמער אַ זיפץ געטאָהן.

„וואָס זיפצסטו?“ האָט איהם זיין פרוי געפרעגט. „דאַרפסט זיין צופריעדען, אַז ער קויפט יעצט ביי דיר פאַר געלד. פריהער פלעגסטו איהם דאָך מוזען געבען אומזיסט.“

„פערשטעהסטו מיך אַזוי,“ האָט דער קרעמער ער־קלערט. „דאמאָלס, אַז ער איז געווען זעהר אָרים און איך פלעג איהם געבען אומזיסט, פלעג איך פערדיענען אַ מצוה און עס פלעגט מיך כמעט גאָרנישט קאָסטען, ווייל דאָס וואָס איך פלעג איהם אַוועקשענקען איז געווען אַזאַ שטיקעל סחורה, וואָס איז סאַי ווי געווען שווער צו פערקויפען. אָבער יעצט, אַז ער איז געקומען קויפען פאַר געלד, האָב איך איהם געמוזט לאָזען אויסקלייבען די פיינסטע שטיקעל סחורה, אַ מקח האָב איך איהם געמוזט שטעלען, וואָס איז נאָך אפשר

בלויז איין זאַך זאָל יעדער איינער בעטען. יעדער קרוב האָט זיך גלייך גענומען מישב זיין מיט זיין ווייב, וואָס ער זאָל בעטען ביי דעם רייכען קרוב, ווייל אַזאַ געלעגענהייט דאַרף מען גוט אויסניצען.

צווישען די קרובים איז געווען איינער, וואָס איז געווען אַ קראַנקער מענש. ניט ער און ניט זיין פרוי און קינדער האָבען געהאַט אַ גאַנצען בגד אויף זיך. די אַלטע חורבה אין וועלכער זיי האָבען געוואוינט איז געווען פול מיט לעכער. בקיצור, ער האָט געהאַט אַזוי פיעל צו בעטען, אַז ער האָט ניט געוואוסט, וואָס צו בעטען. איז ער געקומען, זיך אַוועקגעשטעלט ביים טהיר פון דעם עושר'ס צימער, און זיך צורוויינט. „וואָס וויינסטו? רעד ווערטער! זאָג, וואָס דיר פעהלט אוים און דו וועסט עס קריגען!" אַזוי האָט דער רייכער קרוב געזאָגט.

„מיין טייערער קרוב!" האָט דער גרויסער דלפון געענטפערט. „ווען איך זאָל דיר זאָגען, אַז איך פערלאַנג בלויז איין זאַך, וועסטו דאָך מיינען, אַז מעהר ווי די איין זאַך פעהלט מיר נים. אָבער איך דאַרף האָבען אַזוי פיעל זאַכען, אַז איך ווייס ניט וואָס פריהער צו בעטען. אָט דערפאַר וויין איך."

נ מ ש ל

אַנדערע פעלקער, אַז זיי בעטען גאָט, בעטען זיי מיט ווערטער, דאָס וואָס זיי פערלאַנגען.

אונז, אידען, פעהלט אַזוי פיעל, אַז מיר ווייסען ניט וואָס צו בעטען, דאַרום וויינען מיר און שרייען צו אונזער קרוב אין הימעל.

אז זי איז שוין געוואָרען א רביצין, האָט מיט איהר אַנגע־הויבען צו קלינגען די גאַנצע וועלט. דען יעדען מאָל, אז מען האָט דערצעהלט די גרויסע מעלות פון דעם רב, פון זיינע גאונות, זיין חכמה, זיין פרומקייט און גוטסקייט, האָט מען צוגעלייגט: „אָבער א ווייב האָט ער — איז דאָס א געפעהר־ליכע ארורה!“

נ מ ש ל

בעריהמטקייט צו בעריהמטקייט איז ניט גלייך.

95

דער גרעסטער נצרך

איינער האָט אמאָל פערלאָזען זיין קליין שטעדטעל און איז אוועקגעפאָהרען אין א גרויסער שטאָדט זוכען פרנסה. דאָרט האָט איהם אָבגעגליקט און ער איז געוואָרען א גרוי־סער עושר. זיינע אָרימע קרובים, פון דער קליין שטעדטעל, פלעגען איהם פערוואָרפען מיט בריעף און בקשות, אז ער זאָל זיי אויסהעלפען. דער האָט געבעטען געלד אויף א ציעג, דער האָט געדארפט חתונה מאכען א טאָכטער, יענער האָט געדאָרפט א דאָקטאר פאר דער קראנקער ווייב, און יענער צו קויפען האָלץ אויף ווינטער. דער עושר איז מיעד גע־וואָרען פון שיקען און שיקען. האָט ער זיך בערעכענט, אז ער וועט אליין אריבערפאָהרען אין יענעם שטעדטעל און זעהן „הכצעקתה.“ אויב זיינע קרובים זיינען טאַקע אַזוי נעגויטיגט ווי זיי שרייבען.

גלייך ווי ער איז געקומען אין שטעדטעל האָט ער פון דער אכסניא געלאָזט מעלדען, אז אלע זיינע קרובים זאָלען קומען און יעדער איינער זאָל פאָרלייגען זיין בקשה. אָבער

97
שוין אָבגעשפּיעלט די חתונה

איינער, א סוחר, איז געפאָהרען אין וועג וועגען זיין געשעפט. ווען ער איז דורכגעפאָהרען א שטעדטעל, האָט ער זיך געטראָפען מיט א יונגען בחור, זיינער א קרוב, וועלכער איז געווען זעהר אָרים און איז אַרומגעגאַנגען זעהר אָבגעריסען. דערצעהלט איהם דער אָרים בחור, אַז ער איז מיט מזל געוואָרען א חתן, אָבער ער קען ניט געהן צו דער חופּה ווייל ער האָט ניט קיין שעהנע קליידער. האָט איהם דער סוחר צוגעזאָגט, אַז ווען ער וועט קומען צוריק אין דעם שטעדטעל, וועט ער איהם ברייננגען דעם בעסטען געוואַנט אויף קליידער. אין א קורצע צייט, ווען דער סוחר איז געפאָהרען צוריק אהיים און האָט זיך אָבגעשטעלט אין דעם שטעדטעל, בעגעגענט ער זיין אָרימען קרוב אַרויסגעהן פון שוהל מיט א טלית זעקעל אונטער'ן אָרעם.

„וואָס איז דאָס?" האָט דער סוחר געפרעגט.

„איך האָב שוין חתונה געהאַט," האָט דער אָרימער קרוב געענטפערט. „איך האָב זיך פערלאָזען אויף דיין גוטע הארץ, אַז דו וועסט מיר ברייננגען שעהנע קליידער, ווי דו האָסט מיר פערשפּראָכען. האָב איך דערווייל גענומען און האָב חתונה געהאַט."

„אויב דו האָסט שוין חתונה געהאַט," האָט דער סוחר געזאָגט, „דאַרפסטו שוין ניט קיין שעהנע קליידער. צוליעב דעם וואָס דו האָסט ניט קיין שעהנע מלבושים וועט שויז ניט ווערען אוים שידוך."

96
קיינער איז ניט זיכער מיט זיך

א קאמפאניע סוחרים זיינען געפאהרען מיט זייערע סחורות איבער'ן ים, דער וועג איז געווען א געפעהרליכער, פול מיט ים־רויבער, וועלכע זיינען ארומגעפאהרען מיט זייערע שיפלעך און פלעגען בעפאלען שיפען, וואס האבען געפיהרט פאסאזשירען און סחורה, און זיי בערויבען.

אין דער קאמפאניע סוחרים איז געווען איינער א זעהר רייכער מאן, דער רייכסטער פון אלעמען און ער האט זיך צואווערטעלט מיט איינעם א קליינעם סוחר, א קאראבעלשציק, וואס איז אויך געפאהרען אויף דער זעלבער שיף. דער קאראבעלשציק האט איהם ניט געשוויגען און האט איהם שטארק מעיז פנים געווען. האט דער רייכער סוחר געזאגט: „ווי דערוועגסטו זיך צו ריידען צו מיר מיט אזא חוצפה? ווער ביזטו און ווער בין איך?“ האט דער קאראבעלשציק גענטפערט: „דא אויף דער שיף זיינען מיר אלע גלייך. אין א מינוט קענען אונז בעפאלען די ים־רויבער און מאכען פון אונז ביידען גלייכע ארימע לייט. אט, אז מיר וועלען, אם ירצה השם, קומען אויף דער יבשה, וועלען מיר וויסען ווער איז גרעסער און ווער איז קלענער.“

נ מ ש ל

אזוי זאגען די רשעים צו די צדיקים: אזוי לאנג ווי מיר לעבען נאך אויף דיזער זינדיגער וועלט, קען נאך קומען דער יצר הרע און אייך איינריידען און מאכען גלייך מיט אונז. ערשט אויף יענער וועלט וועלען מיר וויסען ווער עס איז א צדיק און ווער א רשע.

שטימונג, — ווער קומט ארײַן ? טאַקע זי, די מרשעת אַלײן, די פרוי פון דעם בעל שמחה. גאָר אַזוי — אונגעריכט ! קען מען זיך שוין פאָרשטעלען וואָס דאָרט איז פאָרגעקומען, דען די פרוי האָט גלײַך פערשטאַנען, אַז די שמחה איז געווען צוליעב איהר אָוועקפאָהרען. דער מאַן איז געוואָרען רויט און ווײַס און האָט נעציטערט ווי א בלאַט, און די געסט האָבען זיך שנעל אָבגעטראָגען.

אויף מאָרגען האָט די פרוי געהייסען איהרע דיענער מאַכען נאָך א בעסערען מאַהלצייט און זי האָט געהייסען אײַנלאַדען די זעלבע פרײַנד. און נאָכדעם ווי מען האָט אָב־געגעסען און אָבגעטרונקען און די געסט זײַנען אוועק, האָט די פרוי געפרעגט בײַ איהר מאַן : „זאָג מיר דעם אמת, לײַקען מיר נים, האָט דיר דער הײַנטיגער מאַהלצײַט געשמעקט אַזוי גוט ווי דער נעכטיגער ?“

האָט דער מאַן געענטפערט : „ווי באַלד דו בעטסט אַלײן, אַז איך זאָל דיר זאָגען דעם אמת, וועל איך דיר טאַקע זאָגען. די הײַנטיגע געריכטען זײַנען טאַקע געווען געשמאַ־קער, אָבער מעהר הנאה האָב איך געהאַט פון דעם נעכטיגען מאַהלצײַט, ווײַל דו ביזט דערבײַ ניט געווען.“

נ מ ש ל

די אָרימסטע מאכלים האָבען דעם בעסטען טעם, ווען אין הויז הערשט רוה און פריעדען.

נ מ ש ל

איידער דער שלאַנג האָט צוגערעדט דעם מענשען צו זינדיגען, איז ער אַרומגעגאַנגען גלייך ווי אַ מענש און האָט געהאַט לשון, ווי עס פּאַסט זיך פאַר איינעם, אַ סוחר, וועל־כער דאַרף צוריידען מענשען צו קויפען סחורה. אָבער נאָכ־דעם, אַז דער מענש האָט שוין געזינדיגט, האָט דער אייבערש־טער פערשאָלטען דעם שלאַנג, אַז ער זאָל קריכען אויפ'ן בויך ווי אַ נידעריגע חיה, ווייל ער האָט שוין זיין גיפט אַריינגע־לאָזען אין דעם מענשען, און ער דאַרף מעהר ניט האָבען אַ שעהנעם אויסזעהן אום צו מאכען אַ ווירקונג אויף דעם מענשען.

98

גאָר אַן אַנדער טעם

אַמאָל איז געווען אַ רייכער מאַן, אַ גרויסער עושר, וואָס איז געווען געבענשט מיט אַלעס גוטעס, אָבער אַ ווייב האָט ער געהאַט אַ שלעכטע, אַ געפעהרליכע מרשעת, וואָס פלעגט איהם דערגעהן די יאָהרען מיט איהר מענה לשון און מיט איהר רשעות. ביי יעדען מאָהלצייט פלעגט זי איהם אַזוי פיעל יאָדען, אַז דער עסען פלעגט איהם ניט איינגעהן.

איינמאָל איז די פרוי ערגעץ אַוועקגעפאָהרען צוגאַסט, און דער מאַן האָט זיך אַזוי געפרעהט מיט זיין ווייבס אַוועק־פאָהרען, דאָס ער האָט געהייסען זיינע דיענער מאַכען אַ גרויסע סעודה און ער האָט איינגעלאַדען אַ סך פון זיינע פריינד זיך צו פרעהען מיט איהם. און אין מיטען דער סעודה, בעת די פרעהליכע געזעלשאַפט איז געזעסען, געגעסען און געטרונקען, און יעדער איינער איז געווען אין אַ געהויבענע

100
דעם מלך׳ס כונה

ביי א מלך איז געווען א זינגער און דער מלך האָט איהם זעהר ליעב געהאט. האָט איהם דער מלך געגעבען א וואוינונג אין זיין הויף און האָט איהם אָנגעטאָהן אין די טייערסטע קליידער, אזעלכע ווי עס טראָגען די פרינצען און די הויף־הערען.

איינמאָל האָט דער מלך געהערט, אז זיין ליעבלינג, דער זינגער, געהט ארום איבער די שענקען, חבר׳ט זיך דאָרט מיט שכורים, און מאַכט זיך צו שאַנד. האָט דער מלך געגעבען א בעפעהל, אז מען זאָל פון דעם זינגער אָבנעהמען די פירשט־ליכע קליידער, מען זאָל ביי איהם אַוועקנעהמען אלעס וואָס ער פערמאָגט און מען זאָל איהם פערטרייבען אויסען שטאָדט. און מעהר זאָל דער זינגער זיך ניט וואגען צו ציינען זיין פנים פאַר איהם.

דער בעפעהל איז דורכגעפיהרט געוואָרען.

ווען דער זינגער האָט איינגעזעהן, אז ער איז אין א זעהר ביטערער לאַגע, אז ער איז געבליבען נאַקעט און באָר־פוס און אז קיינער וויל איהם אין א הויז ניט אַריינלאָזען, ווייל אלע האָבען געוואוסט, אַז דער מלך האָט איהם פיינד בעקומען, האָט ער אָנגעשריבען צום מלך א לאַנגען בריעף און האָט אין שעהנער מליצה בעשריבען זיין גרויסע חרטה, וואָס ער האָט אויף זיינע שלעכטע מעשים, און אז ער נעהמט אויף זיך דאָס להבא וועט ער שוין מעהר אַזעלכע זאַכען ניט טאָהן.

אז דער מלך האָט געלעזען דעם בריעף, האָט ער שטאַרק רחמנות בעקומען אויף דעם זינגער און האָט איהם ערלויבט

99
ניט דערקענט דעם קרוב

אמאָל איז געווען אַ אַרימאַן, וואָס פלעגט אַרומפאָהרען איבער דער מדינה און קלייבען נדבות. אין איין שטאָדט האָט ער געהאַט בעקאַנטע און קרובים, וועלכע פלעגען איהם געבען גרויסע נדבות צוליעב זיין יחוס, ווייל זיינע עלטערען זיינען געווען זעהר שעהנע מענשען. איינמאָל איז דער אָרי־מאַן קראַנק געוואָרען אין מיטען וועג. האָט ער זיך גע־איילט מיט אַלע כחות וואָס שנעלער אָנצוקומען אין יענער שטאָדט וואו עס האָבען געוואוינט זיינע בעקאַנטע און קרובים. ער איז געווען זיכער, אַז זיי וועלען איהם אויס־האַלטען ביז ער וועט געזונד ווערען. אָבער אַז ער איז אָנ־געקומען אין יענער שטאָדט, האָבען איהם די קרובים און די בעקאַנטע גאָרניט דערקענט, דען דורך זיין קראַנקהייט איז ער אַזוי פערענדערט געוואָרען, אַז עס איז איהם גאָרניט גע־ווען צו דערקענען. האָבען די קרובים זיך ענטזאַגט פון איהם און איהם ניט געוואָלט העלפען. און דער אָרימאַן איז אַרום־געגאַנגען איבער די גאַסען און האָט געוויינט און געקלאָגט: „וועה איז מיר! קיינער וויל מיך גאָר ניט קענען!"

נמשל

אַזוי לאַנג ווי מיר אידען האָבען זיך געהאַלטען ביי די שעהנע זיטען פון אונזערע עלטערען, האָבען מיר איינע די אַנדערע געקענט און געהאַלטען זיך ווי אייגענע. אָבער צו־ליעב דעם גלות האָבען אַ סך פון אונז פערגעסען די טייערע מדות פון אונזערע עלטערען און האָבען זיך אַזוי פערענדערט אַז איין ברודער דערקענט ניט דעם אַנדערען.

מעשים געפיהרט צו דעם, אז מיר וואָלטען אליין אלעס אָנ־געוואָרען, און אונזערע זינד וואָלטען נאָך גרעסער געוואָרען. אָבער אז דער אייבערשטער האָט אונז אזוי מיט זיין אייגע־נער האנד געשטראָפט, וועט די שטראָף אָבווישען אונזערע זינד און מיר וועלען אמאָל צוריק קומען צו אונזער לאנד און צו אונזער אמאָליגען שטאנד.

101
די אייגענע נחלה

א פאָטער האָט איבערגעלאָזען צו זיינע קינדער א גרויסע הויז. די קינדער האָבען ניט געהאט קיין פרנסה, האָבען זיי די הויז פערדונגען צו א פרעמדען און אליין האָ־בען זיי געדונגען א וואוינונג אין אָן אָרימע שטיבעל. איינ־מאָל האָט אין שטאָדט אויסגעבראָכען א פייער, האָבען די יתומים געגאָסען וואסער אויף דער הויז וואו זיי האָבען גע־וואוינט און געארבייט מיט אלע כחות צו לעשען דעם פייער. איז אָנגעקומען א מאן, וואָס האָט זיי געקענט און ער האָט צו זיי געזאָגט: „איהר נאַרישע מענשען! וואָס זוכט איהר צו ראטעווען פרעמדע פערמעגען? געהט בעסער ראטעוועט אייער אייגענע נחלה, די ירושה וואָס איהר האָט בעקומען פון אייער פאָטער."

נמשל

דאָס קען מען געברויכען אלס משל געגען די היינטיגע אידען, וואָס גיבען אוועק זייערע כחות און זייערע טאלאנטען פאר פרעמדע נאציאָנען, אָבער זיי גיבען גאָרנישט צו זייער אייגענעם פאָלק.

צוריק צו קומען. דער מלך האט איהם צוריקגעגעבען די שעהנע קליידער אין קעניגליכען הויף, און ער האט איהם בעוויזען נאך מעהר ליעבשאפט ווי פריהער.

שפעטער א ביסעל, ווען דער זינגער האט צוריקבעקומען זיין אלטען מוטה, האט ער געפרעגט דעם מלך: „זאג מיר, אדוני המלך, אמת, איך האב געזינדיגט און עס האט מיר געקומט א שטראף, אבער אזא שטראף איז שוין געווען צו־פיעל. איך קען נאך יעצט די שאנדע ניט פערגעסען.“

דער מלך, וועלכער איז געווען א גרויסער חכם האט איהם אזוי געענטפערט:

„זאלסט וויסען זיין, אז איך האב דיר ניט געמיינט צו טאהן שלעכטס, אדרבה, איך האב דיר געטאהן א גרויסע טובה. לאמיך דיר דאס ערקלערען. ווען איך וואלט ביי דיר ניט צוגענומען די שעהנע קליידער, וואלסטו זיי סאי ווי א ביסעל שפעטער פערלארען. דו וואלסט זיך פער'שיכור'ט, און דו וואלסט זיי פערקויפט פאר משקה. וואס וואלט דאן געווען? צו מיר אין פאלאסט וואלסטו מעהר ניט געקענט קומען, וואלסטו דאך געמוזט ענטלויפען, און ענטלויפען פון מלך הייסט שוין א מורד במלכות, א פעררעטהער. און דער־פאר קומט דאך די ערגסטע שטראף. דו וואלסט דיין גאנצען לעבען ניט קענען קומען צוריק. וואלסט זיך רק געדארפט בעהאלטען פון שטראף. אבער גאנץ אנדערש איז די זאך ווען איך אליין האב געהייסען ביי דיר צונעהמען די שעהנע קליי־דער און דיך ארויסטרייבען פון לאנד, דאן האט די שטראף אבגעוואשט דיין זינד און דו ביזט ווידער אויף דיין פריי־הערדיגען ארט, און ביזט ווידער אזוי געאכטעט ווי פריהער.“

נ מ ש ל

ווען דער אייבערשטער וואלט ניט חרוב געמאכט דעם בית המקדש און וואלט אונז ניט פערטריבען פון אונזער לאנד, וואלטען מיר, סוף כל סוף, דורך אונזערע שלעכטע

האָט שטאַרק אַנגעקוואָלען פון איהם, געלאַכט, און איהם צוגעוואָרפען קופערנע און זילבערנע מטבעות.

„אָט דאָס איז אפילו ניט קיין שעהנע פרנסה," האָט דער געוועזענער סוחר געזאָגט צו זיך, „אָבער וואָס טהוט מען ניט אוים נויטה?"

איז ער אַוועק אין אַן אַנדער גאַס. האָט זיך אויסגעקליבען אַן אָרט נעבען אַ וויינהויז און האָט גענומען טאַנצען אין מיטען דער גאַס, אַזוי ווי יענער שיכור.

עס האָט זיך באַלד אַנגעקליבען ארום איהם אַ היבשער עולם, מען האָט געלאַכט פון זיינע טענץ, ווייל קיין טענצער איז ער דאָך ניט געוועזען, אָבער מען האָט איהם ניט געקאַרגט קיין געלד. קופער און זילבער מינצען האָבען אָנגעהויבען צו פליהען פון עולם, און דער אָרימער איד האָט שוין אָנגעהויבען צו טאַנצען אַ ביסעל פרעהליכער.

מעשה שטן דאַרף אָנקומען אַ מאַן, וואָס האָט מיט יאָה־רען צוריק געוואוינט אין זיין שטעדטעל און האָט דעם טענ־צער דערקענט. ער קוקט אויפ'ן טענצער און ער פרעגט זיך: „זאָל עס זיין יענער שניט־קרעמער, יענער שעהנער מענש, יענער פיינער בעל־הבית? ניין, עס קען ניט זיין!" קוקט ער איהם אָן שאַרפער — עס איז דאָך ער! טאַ ווי קומט ער אַהער? און ווי שיקט עס זיך עפּעס, אַז ער זאָל זיך בעשעפ־טיגען מיט אַזאַ פרנסה? סיידען ער איז משוגע געוואָרען!

געהט ער צו איהם צו נעהנטער און רופט איהם שטי־לערהייד ביים נאָמען. דער טענצער גיט זיך אַ צאַפּעל פאַר שרעק. ער קוקט אָן דעם מאַן און דערקענט איהם אויך. ער וויל ענטלויפען, אָבער עס איז שוין פערפאַלען. יענער האָט איהם אָנגעכאַפּט פאַר'ן אַרבעל און זאָגט:

„ערקלערט מיר, איך בעט אייך, וואָס איז מיט אייך גע־שעהן? ווי קומט איהר, אַזאַ שעהנער בעל הבית, זיך צו מאַכען משוגע אַזוי ווי יענער שיכור?"

„גאַנץ פשוט," האָט דער געוועזענער סוחר געענטפערט,

102

משוגע פאר וואָכטאָג, משוגע אוים נויטה

אַמאָל איז געווען א איד, א סוחר, וואָס האָט געשפּיעלט א שעהנע ראָלע אין זיין שטעדטעל. נו, האָט זיך איינמאָל דער רעדעל איבערגעדרעהט און דעם סוחר האָט אָנגעהויבען צו געהן שלעכט. עס איז איהם געגאַנגען ערגער און ערגער ביז ער האָט זיין פערמעגען אין גאנצען פערלאָרען און איז געבליבען אַן אָרימאַן. ער האָט זיך דאן געוואָרפען צו אַנדערע מסחורים, אבער צו וואָס ער האָט זיך גענומען איז איהם ניט געגאַנגען. עס איז איהם אויסגעקומען פשוט צו געהן איבער די הייזער, אָדער ווערען א משרת ביי אַן אנדערען, אבי צו האָבען אויף ברויט פאר זיין ווייב און קינדער.

אָבער אַזוי ווי אין זיין שטעדטעל האָט איהם ניט געפּאַסט צו געהן דיענען ביי יענעם, אָדער טאָהן עפּעס עהנליכעס, האָט ער זיך געלאָזט געהן איבער דער וועלט זוכען פּרנסה. ער איז אוועק ווייט, גאנץ ווייט, וואו ער איז געווען זיכער, אז ער וועט ניט טרעפען קיין פריינד און קיין בעקאַנטען, און אפילו קיין מענשען, וואָס האָט געהערט פון איהם. דאָרט איז ער געווען גרייט צו טאָהן יעדע זאַך, אבי נאָר צו האָבען פּרנסה.

ער איז געקומען אין איין שטאָדט, אין אויסלאַנד, און איז ארומגעגאַנגען איבער די גאסען זוכען אויב עס וועט זיך איהם מאכען עפּעס צו פערדיענען. ביי א ווינהויז האָט ער געזעהן ווי איינער, א שיכור, טאַנצט אין מיטען גאַס, דערצו פּאַטשט ער מיט זיינע הענד און שפּרינגט לעבעדיג, פרעהליך. דער עולם, וואָס איז געשטאַנען ארום דעם שיכור

ריידען וועגען עפּעס, אַז אַ זייט, די אַנדערע מענשען זאָלען ניט הערען. אָבער דער פיינער מענש האָט געמיינט, אז דער סוחר איז אויך א לץ, און ער שלעפּט איהם פאר׳ן אָרבעל, ווייל ער וויל זיך מיט איהם רייצען. האָט דער פיינער מענש זיך געמאַכט ניט וויסענדיג. נעהמט דער סוחר און גיט איהם צום צווייטען מאָל א ציה פאר׳ן אַרבעל, און נאָכדעם אַ דריטען מאָל, און זעהענדיג, אז דאָס האָט אויך ניט געהאָלפען, האָט דער סוחר אויסגערופען, שוין א ביסעל בייז: „וואָס מיינסטו, איך בין אַזוי ווי יענער לץ? מיינסט איך האָב קיין אַנדער זאַך ניט צו טאָהן ווי נאָר דיך צו ציהען פאַר׳ן אַרבעל? איך האָב מיט דיר עפּעס וויכטיגעס צו ריידען!“

נ מ ש ל

ווען אויף א מענשען קומט א שטראָף פון הימעל מיינט ער, אז די שטראָף איז דער גאַנצער צוועק פון דעם אייבערשטען. עס איז אָבער ניט אַזוי. דאָס איז א סיגנאַל, אז דער אייבערשטער וויל, אז דער מענש זאָל קומען צו איהם מיט תשובה און חרטה.

104
דער לוין פון גוטסקייט

אַ פּרינץ איז אמאָל געפאָהרען אין וועג. איינמאָל האָט ער זיך אָבגעשטעלט אין אַן איינפאָהר־הויז. דער בעל אכסניא האָט איהם אָבגעגעבען דעם שעהנסטען צימער, האָט געמאַכט פלאץ פאר זיינע קנעכט און בעגלייטער און האָט פאר זיי אַלעמען געמאכט א שעהנעם מאָהלצייט. דער פּרינץ האָט געגעסען, געטרונקען, האָט זיך דאָרט די נאַכט אויסגערוהט, און אויף מאָרגען אין דער פריה, אַז ער האָט גע־

„יענער איז משוגע פאר וואוילטאָג און איך בין משוגע פאר נויטה..."

נמשל

ווען אַ רייכער מאַן זינדיגט, טהוט ער עס ווייל ער איז משוגע פון צופיעל וואוילטאָג. ווען אַן אָרימאַן זינדיגט, איז ווייל די נויטה איז זעהר גרויס, און ער געהט פשוט אַראָב פון זינען פאר צרות...

103
ניט קיין לצנות

איינער, אַ פיינער מענש, איז געשטאַנען צווישען אַ געזעמעל אַנדערע מענשען אין גאַס. אין דעם געזעמעל זיינען געווען זיינע פריינד און אויך פרעמדע, גאַנץ אונבעקאַנטע מענשען. צווישען די אונבעקאַנטע איז געווען איינער, אַ לץ, וואָס פלעגט איהם יעדע ווייליע געבען אַ זעץ איבער'ן קאַפּעליוש, אָדער אַ טורכע אין זייט. דער לץ האָט געוואָלט פערפיהרען מיט איהם אַ קריעג, אָדער אַ געשלעג, אָבער די פריינד פון דעם פיינעם מענשען האָבען צו איהם געזאָגט: „לאָז איהם צורוה. עס איז ניט פאר דיין כבוד צו פיהרען קריעג מיט איהם!" און דער פיינער מענש האָט זיי געפאָלגט, ווייל ער האָט זיך געטראַכט, עס איז דאָך נאָר אויף אַ ווייליע, באַלד וועט דער לץ אוועק און איך וועך פון איהם פטור.

אַ ביסעל שפּעטער איז פערבייגעגאַנגען אַ סוחר און האָט מיט דעם פיינעם מענשען געוואָלט עפּעס ריידען. איז דער סוחר צו איהם צוגעגאַנגען און האָט איהם אַ ציה געטאָהן פאר'ן אַרבעל אַלס אַ צייכען, אַז ער וויל מיט איהם

105
וויים ניט ווי צו ריידען

איינער איז געווען אַוועקגעפאָהרען פון דער היים און האָט זיך געזאמט אין אַן אַנדער שטאָדט א לאַנגע צייט וועגען געשעפט. איין טאָג האָט ער אין גאַס געטראָפען אַ מענשען פון זיין שטאָדט. האָט ער איהם געפרעגט: „וואָס הערט זיך עפּעס אין דער היים?"

„אי," האָט יענער געענטפערט, „מיר האָבען געהאַט אַ שרפה אין שטאָדט."

דער סוחר האָט זיך דערשראָקען. ער האָט אָנגעכאַפּט יענעם פאר'ן האַנד און א געשריי געטהאָן: „וואָס האָט אָבגעברענט? זאָגט מיר, שנעל!"

„עס האָט אָבגעברענט..." האָט יענער גענומען ציהען, „עס האָט אָבגעברענט, פערשטעהט איהר מיך, בלויז די אַלטע חורבה, וואָס געפינט זיך ניט ווייט פון באָד. אָבער די באָד אַליין איז גאַנץ געבליבען."

דער סוחר האָט זיך בערוהיגט. נאָכדעם האָט ער געפרעגט:

„און וואָס הערט זיך אַזוי נייעס ביי אונז אין שטעדטעל?"

„אייער ברודער האָט טויזענד רענדלעך, יאָ, גאַנצע טויזענד רענדלעך, אַט ווי איהר זעהט מיך א לעבעדיגען, גאַנצע טויזענד רענדלעך האָט ער—"

„וואָס האָט ער?" האָט דער סוחר אונגעדולדיג געפרעגט. „ער האָט פערלאָרען?"

„ניין, פערדיענט!" האָט יענער געענטפערט.

„זעהט, וואָס פאר א שוטה איהר זייט," האָט איהם

דאַרפט אוועק ווייטער, האָט ער געפרעגט, וואָס עס קומט אַרויס פון איהם פאַר עסען און נאַכטלעגער. דער בעל אכסניא האָט איהם געגעבען א רעכנונג. דער פרינץ האָט בעצאָהלט, אוועקגעפאָהרען, און האָט מעהר ניט געטראַכט פון דעם בעל אכסניא.

פאָהרענדיג ווייטער, איז דעם פרינץ אויסגעקומען זיך אָבשטעלען אויף אַן אנדער אכסניא, און יענער האָט פאַר דעם פרינץ געמאַכט נאָך א גרעסערען פאַראַד ווי דער ערש־טער. אָבער אויף מאָרגען, ווען דער פרינץ האָט דעם בעל אכסניא געפרעגט פיעל עס קומט איהם אַרויס פאַר עסען און נאַכטלעגער, האָט יענער געענטפערט:

„פאַר מיר איז גענוג די גרויסע עהרע, וואָס דער פרינץ איז איינגעשטאַנען אין מיין הויז. דאָס איז שוין פאַר מיר דער גרעסטער לוין.“

דעם פרינץ איז דאָס זעהר געפעלען געוואָרען. ער האָט זיך מיט דעם בעל אכסניא זעהר פריינדליך געזעגענט און האָט פון איהם געטראַכט א גאַנצען וועג. און שפּעטער האָט דער פרינץ געזאָגט צו זיך: „פאַר וואָס זאָל איך איהם ניט בעלוינען פאַר זיין גוטסקייט? פאַר וואָס זאָל ער ניט קריגען בעצאָהלט כאָטש צום וועניגסטען ווי יענער? אויב ער וויל פון מיר קיין געלד ניט נעהמען, דאַרף איך איהם אַריינשיקען כאָטש א שעהנע מתנה.“

און דער פרינץ האָט איהם אַריינגעשיקט מתנות, וואָס זיינען געוועזען ווערט פינף מאָל אַזוי פיעל ווי דאָס געלד, וואָס ער האָט בעצאָהלט צו דעם ערשטען בעל אכסניא.

נמשל

דאָס גוטעס, וואָס מיר טהוען צו אונזערע מיטמענשען, אַבגוואהל מיר ערוואַרטען דערפאַר קיין לוין ניט, קומט דאַך צוריק צו אונז פיעלפאַך מעהר.

זעהן דעם פּאַפּיער האָט עס איהם אַביסעל פערדראָסען, אָבער אַז ער האָט איבערגעלעזען, וואָס דאָרט איז געשטאַנען, האָט ער זיך געפרעהט. דאָך האָט ער זיך בערעכענט, דאַרף מען דעם רב אַ ביסעל אָנלערנען, אויף אַ פיינעם אופן.

נאָך דער חתונה, אַז דער גביר האָט געדאַרפט אָבשיקען דעם רב זיין רח"ש, האָט ער גענומען אַ פיינעם טאָרט מיט אַלערליי פיינע געבעקס און דערצו אַ 20־רובעלדיגע אסיגנאַציע. ער האָט די זאכען אריינגעלייגט אין אַן אלטע, צושפּאָלטענע שיסעל וועלכע איז געווען ניט גאַנץ ריין, ער האָט די שיסעל צוגעדעקט מיט אַ שמוציגען טיכעל און דאָס צוגעשיקט מיט אַ איינגעל, וואָס איז געווען ניט ריינער פון טיכעל... אַז דער רב האָט דערזעהן די שמוציגע שיסעל האָט עס איהם פערדראָסען, אָבער אַז ער האָט פערזוכט די געבעקס און האָט דערזעהן די אַסיגנאַציע איז איהם געוואָרען פרעהליכער אויפ'ן הארצען.

עטליכע טעג שפּעטער האָבען זיך דער רב מיט'ן גביר בעגעגענט אין גאָס. האָט איהם דער רב געפרעגט: „וואָס בעדייט עס, וואָס איהר האָט מיר געשיקט אזעלכע שעהנע מתנות אין אַ מיאוס'ער כלי?“ האָט איהם דער גביר געענטפערט: „זאָגט מיר, רבי, לאַנג לעבען זאָלט איהר, ווי קומט עס, אַז איהר האָט מיין זוהן געשיקט אזאַ שעהנעם „מורינו בריעף“ אויף אַ שמוציגע שטיקעל פּאַפּיער?“

נמשל

איידער מיר בעקלאָגען זיך אויף אונזערע פריינד, דאַרפען מיר צוערשט וויסען, אויב זיי האָבען ניט קיין טענות צו אונז.

דער סוחר פאַרנעהאַלטען. „צו וואָס האָט איהר מיר נעדאַרפט אזוי לאַנג ציהען די עצמות און מיר פערשאַפען אומזיסטע שרעק? צו וואָס האָט איהר מיר פריהער נעדאַרפט זאָגען סתם אזוי, אז עס איז געווען א שרפה? איך האָב דאָך גע־מיינט, אז מיין הויז האָט אָבגעברענט. און צו וואָס האָט איהר נעדאַרפט אזוי לאַנג באַלעמוטשען ווענגען מיין ברודערס טויזענד רענדלעך? איך האָב דאָך פון אָנפאַנג געמיינט, אז ער האָט פערלאָרען אזוי פיעל געלד. איהר האָט גלייך גע־דאַרפט ארויס מיט לשון און דערצעהלען פון דעם עיקר, פון די פרעהליכערע זייט."

נ מ ש ל

אָנפאַנגען דאַרף מען אימער מיט גוטעס.

106

אָנגעלערנט דעם רב

איינער, א רייכער בעל הבית, האָט חתונה געמאַכט זיין זוהן. און אין די אמאָליגע יאהרען איז געווען א מאָדע, אז ווען א וואוילער בחור האָט חתונה געהאט, פלעגט איהם אריינשיקען דער רב פון שטאָדט א „מורינו בריעף", עס הייסט א בריעף אין וועלכען ער קרוינט איהם מיט'ן טיטעל „מורינו". און אזוי ווי דיזער בחור איז טאַקע געווען א וואויל־לערנער און דערצו פון א זעהר פיינער משפחה אויך, האָט איהם דער רב ניט נעקאַרגט צו געבען נאָך עטליכע שעהנע טיטלען און מיט א סך מליצה. אָבער איין פעהלער האָט דער בריעף געהאט און דאָס איז, וואָס ער איז געווען גע־שריעבען אויף אן אלטען, ניט ריינעם שטיקעל פאַפיער, וועל־כער איז געווען פול מיט פלעקען. ווען דער גביר האָט דער־

היטעז אפילו פון די קלענסטע עבירה, ווייל איין איינציגע עבירה קען אמאל אריבערוועגן דעם וואגשאל ניט פון זיין טובה זועגן.

108
אַלט און נײַ

צוויי אינגלעך האבען זיך אמאל געקריגט אין גאס. האט איינער פון זיי געזאגט: „מיט וואס פאר א העזה רעדסטו צו מיר אזוי חוצפה'דיג? ווייסט: דען ניט, אז מיין טאטע איז דער ראש הקהל, דער פיהרער פון שטאדט?“

„עס איז גאר ניט אזא גרויסער יחוס,“ האט דער אַנ־דער אינגעל געענטפערט. „היינטיגע צייטען זיינען דא א סך באַד־יונגען און זיי ווערלען אוים אזא ראש הקהל ווי זיי אליין זיינען, כדי ער זאל האלטען מיט זיי.“

„דו נאר איינער!“ האט דער ערשטער אינגעל אוים־געדופען. „מיין טאטע איז דען ערשט געווארען א ראש־הקהל? ער איז דאך שוין לאנג א ראש הקהל, נאך פון אלטע צייטען אן, ווען די באַד־יונגען האבען קיין דעה ניט געהאט, און נאר שעהנע מענשען האבען אויסגעוועהלט.“

נמשל

דאס אידישע פאלק מעג טאקע זאגען „אתה בחרתנו“, ווייל זיי זיינען אויסערוועהלט געווארען פון דעם אייבערש־טען אליין, שוין לאנג צוריק, ניט אזוי ווי אנדערע פעלקער, וואס האבען זיך אליין גרוים געמאכט דורך בלוט־פערגיסען.

107
ווען אַ שלעפּער איז אויך אַ יחסן

אַ גרויסער גביר האָט געוואָלט ווערן פּרנס חידש פון שטאָדט. האָט ער גענומען ארבייטען אויף אלע כלים, אז אלע זאָלען פאר איהם שטימען ווען עס וועט קומען דער טאָג פון די וואהלען. ער האָט זיך אָנגעהויבען צוצושמייכלען צו אָרי־מע אַזוי ווי צו רייכע, און אפילו מיט גאנץ נידעריגע מענשע־לעך פלעגט ער זיך אָבשטעלען אין גאס ריידען, פרעגען „וואָס זשע מאכסטו גוטער ברודער?, וואָס מאכט דיין ווייב און די קינדערלעך דיינע?"

איינמאָל האָט זיין פרוי צו איהם געזאָגט: „מיין מאַן! נעכטען האָב איך דיך געזעהן אין גאָס ריידען מיט אַ שלע־פּער, אַן אָבגעריסענעם, אַן אָבגעשליסענעם, און דו האָסט איהם געפּאַטשט אין פּלייצע, אַזוי ווי ער וואָלט געווען דייַ־נער אַ גלייכען, אַ גוטער ברודער. וואָס האָסטו צו טאָהן מיט אַזעלכע שלעפּער?"

„פערשטעהסטו מיך אַזוי מיין ווייב," האָט דער מאַן געענטפערט. „יעצט פאר די וואהלען איז יעדער שלעפּער פּונקט אַזאַ יחסן ווי דער גרעסטער גביר. די שטימע פון איין אָרימאַן קען אמאָל אריבערוועגען די וואהלען פון מיין טובה וועגען. און, חלילה, איין שווארצע גאלקע וואָס אַ שלע־פּער קען אריינוואַרפען קען מאכען, אז איך זאָל פערלירען. דארום, מיין ווייב, דאַרף איך זיך היטען מיט דעם אָרימס־טען פון די אָרימע."

נ מ ש ל

ווען עס קומט די עשרת ימי תשובה, דאַן מוז אַ איד זיך

דער גרויסער וועלט־בעריהמטער גאון פון דער גרויסער שטאָדט וויל זיין ביי זיי! האָט מען געמאכט אן אסיפה, אויסגעקליבען די שעהנסטע בעלי בתים פון שטעדטעל און זיי געשיקט מיט א פּאָר פיינע קארעטעס צו ברענגען דעם אלטען רב מיט זיין גאַנצע פאַמיליע. אָבער ווי די שלוחים מיט די קארעטעס זיינען אָנגעקומען אין דער גרויסער שטאָדט האָבען זיך צוזאַמענגעקליבען מענשען ארום די קא־רעטעס און געשריען, אז זיי וועלען זייער בעליעבטען רב ניט לאָזען פאָהרען. האָט דער רב גע'טענה'ט: „וואָס איז מיט אייך, רבותי? איך האָב דאָך אייך פריהער אָנגעפרעגט און איהר אליין האָט דאָך געזאָגט, אז איך קען פאָהרען, טאָ ווארום האָט איהר יעצט חרטה געקראָגען?“

„איהר האָט רעכט, רבי,“ האָבען די שטאָדטלייט גע־ענטפערט און זיי האָבען געלאָזט די קארעטעס צורוה.

שפּעטער א ביסעל, ווען די בעלי עגלות האָבען גענומען צורעכט מאכען די קארעטעס אום אוועקצופיהרען דעם רב מיט זיין הויזגעזינד נאָך זייער שטעדטעל, האָבען די מענשען פון דער גרויסער שטאָדט זיי בעפאלען, זיי געשלאָגען, צו־ביילט און צוואוואונדעט און געשריען: „אונזער טייערען רבי זייט איהר געקומען פון אונז אוועקנעהמען? אומזיסט אייער מיה — מיר וועלען איהם ניט לאָזען פאָהרען!“

זיינען די בעלי בתים, וואָס זיינען געקומען פון דער קליינער שטעדטעל געגאנגען זיך קלאָגען ביים רב אויף דעם, וואָס מען האָט געשלאָגען זייערע בעלי עגלות. דער רב איז אוועק צו די שלעגער און האָט זיי געפרעגט: „וואָס איז מיט אייך ווידער? איהר האָט דאָך געזאָגט, אַז איהר וועט מיך לאָזען פאָהרען, טאָר ווארום האָט איהר שוין ווידער חרטה? און פאר וואָס קומט די מענשען שלאָגען?“

„רבי!“ האָבען די שלעגער געענטפערט. „מיר האָבען ניט געמיינט די מענשען צו פערשאַפען יסורים, אָבער אונ־זער כונה איז געווען פון דיין טובה וועגען. מיר האָבען זיך

109
אַ ביישפּיעל פון ליעבשאפט

אַ בעריהמטער גאון איז פאר פיעלע יאהרען געווען רב אין א גרויסער שטאָדט. ווען ער איז שוין געוואָרען אלט האָט ער געוואָלט אַנקומען אין א קלענערען אָרט, א שטעד־טעל, וואו ער זאָל קענען לעבען רוהיג, פריי פון די פיעלע קהל'שע עסקים מיט וועלכע ער האָט זיך געמוזט אַבגעבען אין דער גרויסער שטאָדט. ווי דער שטיינער איז, האָט דער רב פריהער אַנגעפרעגט ביי די בעלי בתים. ער האָט זיי צוזאַמענגערופען צו זיך אויף א בעראטהונג און האָט זיי געזאָגט, אַזוי און אַזוי איז די מעשה: „איך בין אלט און מיעד. איך וויל מיינע עלטערע יאָהרען אַבלעבען רוהיג, און בכן איז ביי מיר געבליבען, אז פאר מיר איז די בעסטע זאַך זיך אויסצוזוכען א קליין שטעדטעל וואו איך וועל קענען לעבען מיט א רוהיגען קאָפּ. דאָך, אָהן אייער ערלויבנים וויל איך נים אוועק."

די בעלי בתים האָבען איינגעזעהן, אז די רבנות אין זייער שטאָדט איז טאַקע געוואָרען צו שווער פאר'ן רב, האָ־בען זיי איהם געגעבען די ערלויבנים אַנצונעהמען א רבנות־שטעלע אין אַן אַנדער אָרט, און דער רב האָט נים לאַנג גע־וואַרט און האָט אַוועקגעשריבען אין א נאָהנטער שטעדטעל וועלכע האָט זיך גראדע גענויטיגט אין א רב, אז ער איז גרייט אַנצונעהמען ביי זיי די שטעלע און ער איז צופריעדען צו נעהמען די קליינע שכירות, וואָס זיי קענען געבען, ווייל דער עיקר ביי איהם יעצט איז צו קענען לעבען רוהיג.

ווען דער בריעף איז אָנגעקומען אין דער קליין שטעדטעל איז דאָרט געווען ששון ושמחה: ס'עפּעס א קלייניגקייט!

נעווירקט, אז דער קעניג זאָל שרייבען צום בירגערמייסטער, אַז ער זאָל איינעם פון די דריי פאָרשטעהער אַרונטערזעצען און יענעמס אמט אָבגעבען צו דעם בעל־הבית.

דער בעל הבית איז יעצט געפאָהרען אהיים מיט א פרעה־ליכען הארצען, אי ער האָט זיינס אויסגעפיהרט, אי ער וועט האָבען א נקמה אָן דעם בירגערמייסטער. אינצווישען האָט זיך געמאכט, אז די שטאָדט איז געוואָרען הינטערשטעליג אין צינזען, און לויט דעם אַמאָליגען מנהג פלעגען די פאָר־שטעהער, אָדער פרנסים, זיין פעראַנטוואָרטליך פאר דער שטאָדט. האָט דער בירגערמייסטער די אלע דריי אריינגע־זעצט אין געפענגנים. דערווייל איז אָנגעקומען יענער בעל־הבית מיט א בריעף פון קעניג, וועלכער בעפעהלט דעם ביר־גערמייסטער, אַז ער זאָל איהם מאכען פאר א פאָרשטעהער. וואָס האָט דער בירגערמייסטער געטאָהן? ער האָט בע־פרייט איינעם פון די אלטע פאָרשטעהער פון תפיסה און האָט אויף זיין אָרט אריינגעזעצט דעם נייעם פאָרשטעהער.

נ מ ש ל

ווען איינער זוכט כבוד דאַרף ער זיין גרייט צו צאָה־לען פאר'ן כבוד.

111
וועמען האָט ער געמיינט?

אַ מגיד איז אמאָל געקומען אין א שטעדטעל אויף שבת און האָט דאָרט, אין שוהל, געהאלטען א מוסר דרשה פאר'ן עולם, ער האָט זיי געשטראָפט פאר זייערע שלעכטע מעשים און אויסגערעכענט אלע זייערע חטאים. נאָכדעם, אַז דער מגיד האָט זיין דרשה געענדיגט, האָט איינער פון די צוהע־

געטראַכט, אפשר וועלען אַמאָל די קלײנשטעטעלדיגע אידען דענקען, אַז דו ביזט אַוועק פון אונז, ווייל מיר האָבען דיך מעהר ניט געוואָלט האָבען ביי אונז, און זיי וועלען דיר ניט געבען דעם כבוד וואָס דיר קומט, האָבען מיר זיי געוואָלט צייגען ווי טייער דו ביזט ביי אונז, אַז מיר האָבען דיך ניט געוואָלט לאָזען אַוועקפאָהרען פון אונז.“

נ מ ש ל

אַזוי האָבען אויך געטאָהן די מלאכים אין הימעל ווען דער אייבערשטער האָט געוואָלט געבען די תורה צו די אידען. זיי האָבען געמאכט פּראָטעסטען און זיך שטאַרק ארויסגע־שטעלט דאגעגען, אַז מען זאָל די תורה צונעהמען פון הימעל און אַוועקגעבען אויף דער ערד. און פּראָטעסטירט האָבען זיי, כדי די אידען זאָלען ניט מיינען, אַז דער אייבערשטער האָט זיי אַוועקגעגעבען אַ זאַך, וואָס אין הימעל האָט מען עס ניט געוואָלט מעהר האָבען.

110
כבוד קאָסט טייער

אַ בירגערמייסטער פון אַ גרויסער שטאָדט האָט אויס־געקליבען דריי אָנגעזעהענע בעלי בתים אלס פאָרשטעהער פון שטאָדט, יעדער איינער זאָל האָבען צו זאָגען אויף אַ בעזונ־דער קווארטאל. איז דאָרט געווען איינער, אַ בעל הבית, וועלכער האָט שטאַרק חשק געהאט צו דעם כבוד צו זיין אַ שטאָדט פאָרשטעהער, און עס האָט איהם זעהר פערדראָסען, וואָס דער בירגערמייסטער האָט איהם ניט אויסגעוועהלט. איז דער בעל הבית, וועלכער איז געווען זעהר רייך, אַוועק־געפאָהרען צום מלך און האָט דורך געלד און איינפלוס אויס־

דער נייער פּרנס האָט ניט געקענט פערגעסען וואָס דער אַלטער פּרנס האָט איהם אמאָל בעליידיגט, האָט ער פערך רופען אַן אסיפה פון די שעהנסטע בעלי בתים פון שטאָדט און זיי דערצעהלט, אַז יענער אָרימאַן, יענער שלעפּער האָט אויסגעפּאַטשט איהם — דעם שטאָדט פּרנס! דער עולם איז געוואָרען שטארק צוקאָכט אויף דער חוצפּה און אלע, בפּה אחד, האָבען געשריען, אַז דעם חצוף קומט א גרויסע שטראָף.

אַז מען האָט געבראַכט דעם בעשולדיגטען צו הערען זיין שטראָף, האָט ער גענומען טענה'ן: „עס איז טאַקע אמת, אַז איך האָב איהם געפּאַטשט, אָבער ניט א פּרנס האָב איך געפּאַטשט, נאָר א פּראָסטאַק, א קליין מענשעל, ווייל די פּעטש האָב איך איהם געגעבען מיט יאָהרען צוריק, ווען איך בין געוועזען א פּרנס, א חשוב'ער מענש, און ער איז געוועזען אַ שלעפּער, א גאַרנישט. בכן קומט מיר קיין שטראָף ניט, צום וויינינגסטען, ניט אַזאַ גרויסע שטראָף."

אָבער איינער פון די בעלי בתים האָט גע'טענה'ט: „ניין, מיר מוזען משפּט'ן לויט דעם שטאַנד פון דעם קלע־גער אין דער יעצטיגער צייט, ווען דער משפּט קומט פאָר. יעצט איז ער א פּרנס, א חשוב'ער מענש, דער שעהנסטער בעל הבית אין שטאָדט, און דו ביזט אַן אָרימאַן, א קבצן, אַ גאַרנישט. טאַ, ווי קומסטו, דו שלעפּער איינער, צו פּאַ־טשען אונזער פּרנס?"

נ מ ש ל

דאָס איז א משל געגען אונזערע עלטערען אין מצרים. ווען דער אייבערשטער וואָלט זיך אָנגענומען זייער קריוודע ווען זיי זיינען נאָך געוועזען קליין און ניעדריג, וואָלטען די מצרים ניט געהאט אַזאַ גרויסע שטראָף. דארום האָט דער אייבערשטער געוואַרט ביז די אידען וועלען דערהויבען ווע־

דער געזאָגט צו אַן אַנדערען: „דער מגיד האָט דען געזאָגט אַ ליגען? עס איז דען ניט אמת, אַז דו ביזט מחלל שבת? האָט מען דען ביי אידען געזעהן אַזאַ שרעקליכע זאַך?" און דער אַנדערער האָט איהם צוריק געענטפערט: „און דו עסט ניט קיין טרפות? און דיין ווייב מישט ניט פליישיגע געשיר מיט מילכיגע?"

ווען דער מגיד האָט געהערט פון דעם ווי די צוויי מענשען האָבען זיך געקריעגט, האָט ער געלאַכט און געזאָגט: „אַ מאָדנע זאַך ווי מענשען זעהען נאָר פרעמדע פעהלערען, אָבער זייערע אייגענע פעהלערען זעהען זיי ניט."

נמשל

דאָס איז אַ משל אויף דעם, וואָס שלמה המלך האָט געזאָגט: „אם תכשוט את האויל במכתש בתוך הריפות בעלי לא תסור מעליו אולתו", עס הייסט: ווען דו וועסט שטויסען דעם נאַר אין אַ מערזע, צוזאַמען מיט די גרויפען, מיט אַ שטויסעל, וועט ער דאָך ניט ווערען קליגער. ער וועט זיך טראַכטען, אַז ניט איהם מיינט מען עס, נאָר די גרויפען.

112

אַרויף און אַראָב

אַ שטאָדט פרנס איז איינמאָל אין כעס געוואָרען אויף אַ פּראָסטען מענשען און האָט איהם אויסגעפּאַטשט דעם פּנים. עס איז אַוועק אַ צייט, דער מזל האָט זיך איבערגעדרעהט, דער פרנס האָט פערלאָרען זיין גאַנצען פערמעגען און איז געוואָרען אַן אָרימאַן, און דער געשלאָגענער פּראָסטער מענשעל איז געוואָרען רייך און די שטאָדט האָט איהם געמאַכט פאַר אַ פּרנס.

גרעסערע געהאלט, טאָפּעלט ווי ער האָט געהאַט אין זיין שטעדטעל.

נמשל

דער למדן, דער תלמיד חכם, פרעהט זיך וואָס ער שטעהט העכער פון דעם פּראָסטאַק, פון דעם עם הארץ, אָבער דער למדן דאַרף ניט פערגעסען ,אז מיט איהם איז דער אויבערשטער פיעל שטרענגער, און אויב ער פערזינדיגט זיך אַמאָל וועט עס איהם קאָסטען אַ סך טייערער ווי דעם עם הארץ.

114

אַ מענש פערגעסט שנעל

אַ גרויסער פּריץ וואָס האָט געהאַט אַ סך שטעדט און דערפער האָט איין שטעדטעל געמאַכט אַ מתנה צו זיינעם אַ פריינד, אַז ער זאָל דאָרט זיין דער הערשער און נעהמען צינזען און שטייערען פון די איינוואָהנער. און דער פּריץ האָט דעם פריינד געגעבען אַזאַ שרייבען, וואָס האָט איהם געמאַכט פאַר דעם געזעצליכען אייגנטימער פון דער שטעדטעל.

אַ צייט שפּעטער האָט דער זעלבער פּריץ געוואָלט טאָהן אַ טובה זיינעם אַן אנדער פריינד, האָט ער דעם פריינד אַרויסגעגעבען אַ שרייבען אַז ער האָט דאָס רעכט צו וואוינען וואו ער וויל, אין אַלע שטעדט און דערפער וואָס געהערען צום פּריץ, און דער פריינד איז פּטור פון צאָהלען צינזען און שטייערען.

האָט דער אנדער פריינד זיך גראדע בעזעצט אין יענער שטעדטעל וואָס דער פּריץ האָט אַוועקגעשענקט צו דעם

רעדן און דאַן האָט ער זיך אָנגענומען זייער קריוודע, און ערשט דאַן האָט ער געקענט די מצרים שטראָפן אַזוי שווער מיט די עשרה מכות.

113
עס האָט זיך ניט געלוינט

אַ שמש פון אַ קליינער שטעדטעל איז געווען שטאַרק אונצופרידען פון זיין קליינע געהאַלט, און אַזוי ווי זיין אָרימע קהלה האָט איהם ניט געקענט געבען קיין הוספה, האָט ער אָוועקגעשריבען אַ בריעף צו קרובים וועלכע האָבען געוואוינט אין אַ גרויסער שטאָדט, און זיי האָבען פאַר איהם בעקומען אַ שטעלע אין אַ גרויסע שוהל מיט אַ געהאַלט, וואָס איז געווען צוויי מאָל אַזוי גרויס ווי ער האָט בעקומען אין זיין שטעדטעל.

דער שמש האָט ניט לאַנג געטראַכט. ער האָט פערקויפט זיין ביסעל אָרימקייט פאַר אַ שיבוש, גענומען זיין ווייב און קינדער און האָט זיי אָוועקגעפיהרט נאָך דער גרויסער שטאָדט. ער איז אַהין אָנגעקומען גראַדע אום ערב שבת. די בעלי בתים פון דער שוהל האָבען פאַר איהם אָנגעגרייט אַלעס אויף שבת, און דער שמש האָט זיך אַ גאַנצען שבת געפרעהט צוזאַמען מיט זיין געזינד, וואָס זיי וועלען מעהר ניט דאַרפען ליידען דחקות.

אָבער זונטאג, אַז די שמש'טע איז אַרויס אין מאַרק איינקויפען וואָס זי דאַרף האָבען אין הויז צו קאָכען און צו באַקען, האָט זי געזעהן אַז אַלעס איז דאָ צוויי מאָל אַזוי טהייער ווי אין זייער קליינער שטעדטעל. און ווען דער שמש האָט זיך דערפון דערוואוסט, האָט ער איינגעזעהן, אַז ער האָט גאָרנישט געוואונען מיט דעם וואָס ער נעהמט יעצט אַ

כלה מתנות. האט דער אויפגעקומענער גביר געזאגט: „מיר געפעלט בעסער דער שידוך מיט׳ן רב, אבער עפּעס מוז ער דאך געבען. ער דאַרף מאַכען זיין זוהן חתונה־קליידער, ווי עס פיהרט זיך ביי לייטען, און פאַר דער כלה איז גענוג, אז ער זאָל צום וויניגסטען קויפען אַ פּאַר אויררינגלעך.“ אבער דער רב האט געענטפערט: „איך וועל גארנישט געבען. און אויב מיין זוהן געפעלט איהם, זאָל ער איהם נעהמען אזוי ווי ער שטעהט און געהט.“

ווען דער אויפגעקומענער גביר האט דאס געהערט, האט ער געענטפערט: „אויב אזוי, וועל איך טאהן אַ שידוך מיט דעם גביר. ער וועט מיין טאָכטער מאַכען שעהנע כלה־מתנות. וואס טויג מיר אַ מחותן וואס איז אַ קבצן?“

אבער די פריינד פון דעם אויפגעקומענעם גביר האבען צו איהם גענומען ריידען און מיט איהם טענה׳ן: „ס׳טייטש! דו לאָזט אַרויס פון האַנד אַזאַ גרויסען יחוס־שידוך? וואס דאַרפסטו כלה־מתנות? וויניג האסטו?“ און זיי האבען אזוי לאַנג גערעדט, ביז דער אויפגעקומענער גביר האט איינגעזעהן, אז זיי האבען רעכט. איז ער אַוועק צום רב און האט געוואָלט שליסען מיט איהם דעם שידוך.

„ניין, מיין פריינד!“ האט דער רב געזאגט. „יעצט האב איך חרטה. פריהער זייט איהר מיר געפעלען געוואָרען שוין צוליעב דעם, וואָס איהר האט בעסער אויסגעוועהלט אַן ארים בחור, וואס קען לערנען, איידער אַ פּוסטען יונג, וואס האט אַ רייכען טאַטען; אבער ווייל איהר האט חרטה געהאַט, האב איך אויך חרטה געהאט און וועל שוין בלייבען ביי מיין חרטה. יעצט, אַז איהר וועט מיר אפילו אבוועגען מיין זוהן מיט גאָלד, וועל איך איהם אייך אויך ניט געבען פאַר קיין איידים!“

נמשל

אזוי איז געווען מיט די מרגלים. נאכדעם ווי זיי האבען אנגערעדט שלעכטס אויף דער הייליגער לאַנד און די אידען

ערשטען פריינד. און נאָכדעם ווי ער איז דאָרט אָבגעזעסען אַ קורצע צייט, איז דער נייער אייגענטהימער פון שטעדטעל געקומען ביי איהם מאַהנען צינזען און שטייערען.

„איך האָב אַ שרייבען פון אונזער פריינד דעם פּריץ, אַז איך קען וואוינען אין אַלע זיינע שטעדטלעך און איך בין פריי פון צו צאָהלען צינזען," האָט דער ניי־אָנגעקומענער געזאָגט.

„וואָס האָט דער פּריץ דאָ פאַר אַ דעה?" האָט דער ערשטער אויסגערופען מיט חוצפּה. „די שטעדטעל האָט ער מיר אָוועקגעשיינקט און איך בין דאָ דער גאַנצער הערשער, און ער האָט מעהר דאָ ניט וואָס צו זאָגען!"

נ מ ש ל

אַ מענש האָט אַ שוואַכען זכרון. ער פערגעסט, אַז אַלעס וואָס ער האָט, איז איהם געגעבען געוואָרען ניט פאַר איהם אליין, נאָר ער זאָל אַנדערע אויך לאָזען געניסען פון זיין האָב און גוטס.

115

תּרטה אויפ'ן שידוך

אַ פראָסטער מענשעל האָט זיך אַרויפגעאַרבייט און איז געוואָרען זעהר רייך. האָט ער געהאַט אַ טאָכטער. זיינען געקומען שדכנים און האָבען פאַר איהם פאָרגעלייגט צוויי שידוכים: איינער מיט אַ גביר'ישען בחור, וועלכער איז געוועז אַ שלעכטער, אַ צולאָזענער און אַ פּוסטער יונג; דער אַנדערער איז געווען מיט אַ רב'ס אַ זוהן, אַ וואוילער בחור און אַ גרויסער לערנער. אָבער מען האָט איהם געזאָגט, אַז דער רב איז אַ גרויסער אָרימאַן און ער קען ניט געבען קיין

בעצאָהלען, אָדער ער רעכענט אַז דער קונה דאַרף איהם יאָ בעצאָהלען, און ער איז זיך נוקם פון שיכור פאַר דעם שאָדען, וואָס ער האָט געטאָהן צום קונה.

פרעגען האָט דער קונה ניט געוואָלט, ווייל אַז מען פרעגט אַ שאלה איז דאָך טריף. האָט דער קונה זיך גע־קליגט און האָט צוגערופען דעם וויינהענדלער'ס אַ אינגעלע, וואָס איז דאָרט געשטאַנען, און האָט איהם געזאָגט: „פרעג דעם טאַטען פאַרוואָס ער האָט דעם שיכור אַזוי געשלאָגען.“ דער קונה האָט זיך געטראַכט, אַז פון דעם ענטפער וועט ער קענען וויסען וועמעס שאָדען דאָס איז. וועט דער וויינ־הענדלער זאָגען: „זעהסט ניט, מיין קינד, וואָס פאַר אַ שאָדען ער האָט מיר געמאַכט?“ וועט עס זיין אַ סימן, אַז ער וועט ניט דאַרפען צאָהלען. אָבער אויב ער וועט ענט־פערען: „זעהסטו דען ניט וואָס פאַר אַ שאָדען ער האָט געמאַכט דעם קונה?“ איז אַ סימן, אַז דער וויינהענדלער ריכט זיך, אַז דער קונה וועט איהם בעצאָהלען.

דער אינגעלע איז צוגעגאַנגען צו זיין פאָטער און האָט געפרעגט. „וואָס פרעגסטו פאַר אַ קשיות?“ האָט דער פאָ־טער אויסגערופען. „זעהסטו ניט וואָס פאַר אַ שאָדען ער האָט געמאַכט צו דעם הערר?“ דאָ האָט דער קונה פער־שטאַנען, אַז דער וויינהענדלער ערוואַרטעט אַז ער זאָל בע־צאָהלען פאַר די וויין.

אבער ווען דער וויינהענדלער האָט דעם קונה דערלאַנגט אַ רעכנונג און געבעטען בעצאָהלט, האָט דער קונה געענט־פערט: „אויב איך בעצאָהל דאַרף איך דאָך קריגען וויין. געלד אָהן סחורה גיב איך ניט.“

איז ביי זיי געבליבען, אַז זיי זאָלען געהן צום רב אויף אַ דין תורה. נאָכדעם ווי דער רב האָט אויסגעהערט ביידענס טענות, האָט ער געזאָגט: „די זאַך איז אַזוי: מען דאַרף צוערשט וויסען ווער עס האָט דעם שיכור געבראַכט אין שענק. אויב ער איז דעם קונה'ס אַ בעקאַנטער און ער

האָבן געזאָגט, אַז עס וואָלט בעסער געווען זיי זאָלן געהן צוריק אין מצרים, האָט דער אייבערשטער געזאָגט:

„וויבאַלד עס פעהלט אייך דער פיינער געפיהל צו בעגרייפען די שעהנקייט און די הייליגקייט פון לאַנד, וויל איך מיט אייך קיין שידוך ניט טאָהן, און איך וועל אייך דאָס לאַנד ניט געבען."

116
ווער דאַרף צאָהלען?

אַ מאַן איז געקומען אין אַ וויין־געשעפט און האָט זיך געהייסען געבען עטליכע פלעשער פון דעם בעסטען וויין. דער וויינהענדלער איז אַרונטער אין קעלער, האָט אַרויפגעטראָגען די פלעשער וויין און אַרויפגעשטעלט פאַר'ן קונה אויפ'ן טיש. אַזוי ווי דער קונה רעדט מיט איהם, איז אַריינגעקומען אַ שיכור, וואָס האָט זיך ניט געקענט האַלטען אויף די פיס און האָט זיך געשאָקעלט אין אַלע זייטען. דער שיכור איז צוגעגאַנגען גלייך צום טיש, און איידער מען האָט איהם געקענט אָבהאַלטען, האָט ער אַ פאַל געטאָן, מיטשלעפענדיג דעם טיש צו דער ערד, און די פלעשער וויין האָבען זיך צובראָכען.

דער וויינהענדלער האָט געכאַפּט אַ שטעקען און האָט דעם שיכור געשלאָגען, צוקיילט און צובייַלט, און געשריען אויף איהם: „זעה, דו שיכור איינער! זעה, וואָס פאַר אַ גרויסען שאָדען דו האָסט אָנגעמאַכט!" דער קונה זיצט און קוקט זיך צו ווי דער וויינהענדלער שלאָגט דעם שיכור, און ער איז זעהר נייגעריג צו וויסען פאַרוואָס דער וויינהענדלער שלאָגט דעם שיכור: צי ער שלאָגט איהם פאַר זיין אייגענעם שאָדען און ער רעכענט ניט, אַז דער קונה דאַרף איהם

117
דער נאַר מיטן זייגער

א נאַר האָט איינמאָל געקויפט אַ זייגער. ער איז אָבער געווען אַזוי נאַריש, דאָס ער האָט ניט געוואוסט אַז אַ זייגער דאַרף מען אַנציהען, אום די ספּראַנזשינע זאָל בעוועגען דעם האַמערל, און דער האַמערל זאָל בעוועגען די קלענערע רעדעלעך, און די קלענערע רעדעלעך זאָלען בע־וועגען די גרעסערע. וואָס פלעגט דער נאַר טאָהן? אַז ער האָט בעגעגענט אַ מענשען אין גאַס, האָט ער איהם געפרעגט וויפיעל האַלט זיין זייגער, און נאָכדעם ווי יענער פלעגט איהם זאָגען, פלעגט ער מיט זיין האַנד אַננעהמען דעם ווייזער און אַרויפשטעלען אויפ'ן ציפערבלאַט אויף יענער שטונדע. דער נאַר האָט געמיינט אַז דער גאַנצער שכל פון אַ זייגער איז אַליין צו שטופּען די ווייזערס . . .

איינמאָל האָט אַ קלוגער מענש געזעהן ווי דער נאַר שטעהט ביים שטאָדט־זייגער און אַרבייט מיט די ווייזערס פון זיין זייגער. „דו נאַרישער מענש! האָט אויסגערופען דער חכם. „ביי דיר קומט אויס אַז דער זייגער־מייסטער האָט אומזיסט זיך בעמיהט צו מאַכען די אַלע רעדעלעך מיט דער גאַנצער וואונדערליכער מאַשין, וואָס אַרבייטען אַלע אינ־איינעם, אין דער בעסטער אָרדנונג, פאַר איין צוועק, פאַר איין ציעל! און דערפאַר דרעהסטו אַליין די ווייזערס און דו ווייסט ניט אויף וועלכער וועלט דו ביזט!“

נמשל

דער רשע, וואָס האָט ליעב נאָר זיך אַליין, פערשטעהט ניט אַז די וועלט איז אַזוי איינגעאָרדענט, אַז יעדער מענש

איז געקומען זעהן דעם קונה, איז דאָס זיין שיכור און זיין שאָדען, און ער דאַרף בעצאָהלען. אָבער אויב דער שיכור איז אַ בעקאַנטער פון דעם ווײַנהענדלער און ער איז געקומען צו איהם, איז דאָס דעם ווײַנהענדלער׳ס שיכור און זיין שאָדען."

נ מ ש ל

משה האָט געוואוסט אַז די מדינים דאַרפען קריגען אַ גרויסע שטראָף פאַר דעם וואָס זיי האָבען אַראָבגעפיהרט די אידען פון גלײַכען וועג און זיי געבראַכט צו זינד. אָבער משה האָט ניט געוואוסט אויב די מדינים קומט אַ שטראָף פאַר דעם וואָס זיי האָבען אַליין געזינדיגט נעגען גאָט, אָדער פאַר דעם וואָס זיי האָבען געמאַכט אַז די אידען זאָלען זינ־דיגען. אין לעצטען פאַל וואָלטען דאָך די אידען געווען פטור פון שטראָף, ווייל זיי זיינען דאָך ניט געווען שולדיג אין דעם וואָס די מדינים האָבען זיי פערפיהרט.

און ווען דער אייבערשטער האָט געזאָגט צו משה׳ן, אַז די אידען וועלען בעשטראָפט ווערען פאַר דעם וואָס זיי האָבען זיך געלאָזט פערפיהרען פון די מדינים און געזינדיגט, האָט משה גע׳טענה׳ט: „רבונו של עולם! ווען מיר וואָלטען ניט געהיט דיין תורה און דיינע מצוות, וואָלטען די מדינים אונז גאָר קיין שונאים ניט געווען. זיי האָבען אונז שלעכטס געטאָהן נאָר צוליעב דיין תורה, דאַרפסטו זיי שטראָפען ווייל זיי האָבען דיר געטאָהן שאָדען. דיין טייערען ווײַן האָבען זיי פערגאָסען, און דערפאַר דאַרפסטו זיי שטראָפען, ווייל דער שאָדען איז אינגאַנצען דיינער."

האט ער געזעהן זיצען ארימע, אזעלכע וואס שלעפען זיך ארום איבער די הייזער, און פאר זיי איז געווען געגרייט בולבע מיט הערינג.

דער שעהנער גאסט האט זיך פערקוקט אויף די ארימע־לייט, וואס האבען געגעסען די בולבע מיט הערינג מיט גרויס אפעטיט, האט עס צורייצט זיין גומען און עס האט איהם אנגענומען א שטארקער חשק צו געניסען דעם גראבען מאכל. האט ער אויסגעשטרעקט זיין האנד, זיך אריבערגעבויגען איבער דער לענג פון טיש און מיט זיין גאפעל איז ער אריינ־געקראכען אין דער שיסעל בולבע מיט הערינג, געגעסען מיט גרויס אפעטיט און זיך אזש פאסמאקעוועט.

ווען דער בעל־הבית, דער מכניס אורח, האט דאס דער־זעהן, האט ער א כאפ געטאהן דעם שעהנעם גאסט פאר'ן קאלנער, האט איהם אויפגעהויבען פון זיין ארט און איהם אריבערגעשיזלעפט צום ברעג טיש, צווישען די ארימע לייט, און האט צו איהם געזאגט:

„איך האב געמיינט אז דו ביזט אן איידעלער מענש, האב איך דיך אוועקגעזעצט צווישען פיינע, איידעלע מענשען און געהייסען אז מען זאל דיר געבען פון דאס בעסטע וואס איך האב, אבער זעהענדיג אז די גראבע אכילות געפעלען דיר בעסער, טא געה זיץ צווישען די שלעפער. דא איז דיין ריכטיגער ארט!“

נמשל

אזוי איז מיט אונז אידען. דער אייבערשטער האט אונז אוועקגעזעצט אין א שעהנער לאנד און האט אונז גע־געבען א תורה מיט א בית המקדש, אבער מיר האבען בע־קומען חשק צו עבודה זרה און צו אלע גראבע עבירות. האט דער אייבערשטער אונז פערטריבען פון אונזער לאנד און האט געזאגט: „איהר ווילט דיענען עבודה זרה, טא געהט צווישען די גוים. דא איז אייער ריכטיגער ארט.“

העלפט איינער דעם אנדערע, און יעדער מענש טוהט זיין טייל ארבייט פון דער וועלט פאר'ן גאנצע כלל. דער רשע לעבט נאר פאר זיך, פאר זיין אייגענעם נוצע, און ער דרעהט אליין די ווייזערס פון זיין לעבע, ווי יענער נאר.

118
די שטראף פון א פרעסער

אמאל איז געווען א איד א עושר, וואס האט שטארק געהאלטען פון הכנסת אורחים. ער האט ליעב געהאט צו געבען מענשען עסען, סאי היגע און סאי פרעמדע. ער האט פאר דעם צוועק געהאט א בעזונדער הויז, וואוהין די געסט פלעגען קומען און קריגען צו עסען וויפיעל זיי האבען גע־וואלט. און פאר יעדען גאסט האט ער געהאט בעזונדערע מאכלים, לויט דעם שטאנד פון דעם גאסט, לויט דעם ווי ער איז געוואוינט געווען צו עסען ביי זיך אין דער היים. אז א גאסט פלעגט אריינקומען און דער בעל־הבית פלעגט בלויז אויף איהם א קוק טאהן, פלעגט ער שוין וויסען וואו איהם אוועקצוזעצען און וואס איהם צו געבען עסען.

איינמאל איז געקומען א שעהנער בעל־הבית, זעהר בכבוד'יג אנגעטאהן, און אז דער מכנים אורח האט איהם דערזעהן, האט ער באלד זיך אנגעשטויסען אז דאס איז א פיינער, איידעלער מענש. האט ער דעם שעהנעם גאסט אוועקגעזעצט אויבען־אן, צווישען די פיינסטע מענשען, און מען האט פאר איהם דערלאנגט געבראטענע הוהן און גע־קאכטע רייז מיט זאפרען. דער גאסט האט געגעסען. עסענ־דיג האט ער בעמערקט, אז א ביסעל ווייטער זיצען געסט און עסען פאסאליעס געקאכט מיט מארך־ביינער. דאס זיינען געווען שוין ניט אזעלכע געהויבענע געסט. און נאך ווייטער

מאַכט. דאָס האָט ער אַלץ געטאָהן אום צו וויסען וואָס ער וועט האָבען צו מאַכען ווען ער וועט אַליין ווערען אַ חתן.

נאָכדעם אַז מען האָט געקויפט מתנות פאַר דער כלה: אוירינגלעך, בראַסלעטען, שנירלעך פערל און דאָס גלייכען, האָט דאָס דער אינגערער ברודער אויך פערשריבען אין זיין ביכעל, אום ער זאָל געדענקען וואָס צו מאַהנען פאַר זיין כלה.

ווען די חתונה־קליידער זיינען פאַרטיג געוואָרען, האָט דער פאָטער זיי אויפגעהאָנגען אין אַ קליידער־אַלמער און פערשלאָסען. אָבער גנבים האָבען אַ פּאָר טעג שפּעטער דעם שלאָס אויפגעבראָכען און האָבען די קליידער אַרויסגעגנב'עט.

דער פאָטער האָט גלייך געקויפט אַנדערע קליידער־שטאָפען און די שניידער האָבען זיך ווידער גענומען צו דער אַרבייט צו נייהען אַנדערע קליידער פאַר דעם חתן. דער אינגערער ברודער האָט ווידער אַרויסגענומען זיין ביכעלע און האָט ווידער גענומען איינשרייבען וואָס פאַר אַ קליידער מען מאַכט פאַר זיין ברודער. און ווען דער פאָטער האָט איהם געפרעגט: „וואָס שרייבסטו יעצט איין?" האָט דער אינגעל געענטפערט: „מיר האָבען דאָך אָבגעמאַכט אַז אַלעס וואָס דו וועסט מאַכען פאַר מיין ברודער, וועסטו מאַכען אויך פאַר מיר. מאַכסטו איהם מעהר קליידער, וועסטו מיר אויך מוזען מאַכען מעהר קליידער."

עטליכע טעג פאַר דער חתונה האָבען גנבים ווידער בע־גנב'עט די הויז און צוגענומען די נייע קליידער. האָט מען שנעל געמוזט זיך נעהמען צו דער אַרבייט און מאַכען צום דריטען מאָל קליידער פאַר'ן חתן. קוים מיט צרות האָט מען די קליידער פאַרטיג געמאַכט עטליכע שטונדען פאַר דער חופּה.

און דער אינגערער זוהן האָט צוגעשריבען אין זיין ביכעלע אויך די לעצטע קליידער, וואָס מען האָט געמאַכט פאַר זיין ברודער.

מען האָט מיט מזל אָבגעפּראַוועט די חתונה. אויף דעם

119
דער מיטעל און דער צוועק

א רייכער מאן האט געהאט צוויי זיהן. ווען דער עלטסטער איז געווארען א חתן און דער מחותן האט איינגע־לייגט דעם נדן ביי א שליש, האט דעם חתן׳ס פאטער אויך איינגעלייגט א גרויסע סומע געלד, נדן פון חתן׳ס צד. דער אינגערער ברודער האט געזעהן ווי זיין פאטער גיט דעם על־טערען ברודער אזוי פיעל געלד, האט ער דעם פאטער גע־פרעגט: „פארוואס זאלסטו מיר אויך גיט נעבען אזוי פיעל געלד? מיט וואס בין איך ערגער פון מיין ברודער?“ האט דער פאטער איהם געענטפערט: „דו, נארעלע! דיין ברו־דער איז דאך געווארען א חתן און דאס געלד וואס איך האב פאר איהם איינגעלייגט איז נדן־געלד, אבער דו ביזט נאך זעהר יונג. אז דו וועסט ווערען א חתן וועל איך דיר אויך געבען. אדרבה, נעהם און פערשרייב אלעס וואס איך גיב צו דיין ברודער און איך וועל זיך אונטערשרייבען, אז אלעס וואס איך גיב יעצט צו דיין ברודער זאל איך דיר אויך געבען ווען עס וועט קומען דיין צייט חתונה צו האבען.“

דער אינגעל האט אזוי געטאהן. ער האט גענומען א ביכעלע און האט אין דעם פערשריבען וויפיעל געלד דער פאטער האט איינגעלייגט פאר דעם עלטערען ברודער. נאכ־דעם אז עס זיינען געקומען די שניידער מיט טייערע קליי־דער־שטאפען און האבען אראבגענומען א מאס פון דעם חתן און געשניטען די שטאפען, אום צו מאכען פאר איהם פער־שיעדענע מלבושים, האט דער אינגערער ברודער פערשריבען אין זיין ביכעלע די פערשיעדענע קליידער־שטאפען, וואס זיי האבען געקאסט, און וויפיעל אנצוגען מען האט פון זיי גע־

120
אַ נאַר טאָהר מען ניט ווייזען קיין האַלבע אַרבייט

א פאָטער האָט געהאַט צוויי זיהן. איינער איז געווען אַ קלוגער, דער אַנדערער אַ נאַר. אַז דער נאַר איז שוין געוואָרען א גרויסער בחור און עס איז צייט געווען פאַר איהם צו טאָהן א שידוך, האָט איהם קיינער ניט געוואָלט. און ניט אַזוי צוליעב זיין נאַרישקייט האָט איהם קיינער ניט געוואָלט, נאָר ווייל עס איז מיט איהם געווען נאָך אַן ערגערע צרה: ער האָט זיך געהאַלטען פאַר א גרויסען חכם און די גאַנצע וועלט פאַר משוגעים.

האָט דער פאָטער געגומען זוכען אַן עצה ווי אַרויסצוטרייבען פון דעם נאַרישען זוהן זיין משוגעת. האָט ער געהייסען דעם קלוגען זוהן, אַז ער זאָל זיין נאַרישען ברודער נעהמען אויף א רייזע איבער דער וועלט. אַז ער וועט זעהן די גרויסע וועלט און זיך צוקוקען צו דעם לעבען פון פערשיעדענע מענשען וועט ער אפשר ווערען קליגער. צום ווע־ניגסטען וועט ער זיך דערוויסען, אַז ער איז ניט אַזאַ חכם און לייטען זיינען ניט אַזוי נאַריש.

איינמאָל זיינען די צוויי ברידער אָנגעקומען אין אַן אָרט און זיי האָבען געזעהן א גרויסע געביידע, אַ פאַבריק, וואו עס האָבען זיך געפונען די טייערסטע געהילצען ווי קליאָן־האָלץ, טעגענהאָלץ און מאהאגאָני און א מענש שטעהט און האַקט די האָלץ אויף שטיקלעך. רופט זיך אָב דער נאַר: „נו, ברודער, וואָס זאָגסטו צו דעם? בין איך ניט גערעכט, אַז איך זאָג דאָס די וועלט איז משוגע?" דער קלוגער ברודער שווייגט און זאָגט קיין וואָרט ניט.

אַנדערען טאָג, נאָך דער חתונה, אַז דער חתן מיט די מחותנים זיינען אַרום אַביסעל שפּאַציערען אין דעם מחותּן'ס וויינ־גאָרטען, און דער קליינער ברודערל האָט זיך נאָכגעשלעפּט, האָט דער חתן גענומען דערצעהלען פון זיין פאָטערס ליעב־שאַפט און גוטסקייט, ווי ער האָט איהם גענייהט חתונה־קליידער דריי מאָל, ווייל צוויי מאָל האָבען גנבים די קליידער צוגע'גנב'עט.

„דו זאָגסט ניט ריכטיג," האָט דער אינגערער ברודער זיך אריינגעמישט.

„וואָרום זאָג איך ניט ריכטיג?" האָט דער עלטערער נעפרעגט. „דער טאַטע האָט מיר געמאַכט אַנדערע קליי־דער, ווייל די ערשטע האָט מען גע'גנב'עט. ניט אַזוי?"

„ניין, ניט אַזוי," האָט דער אינגערער ברודער געענט־פערט. „דערפאַר האָט מען די ערשטע קליידער גע'גנב'עט, כדי דער פאָטער זאָל מ י ר מאַכען אַנדערע קליידער. איך אַליין האָב אַנגעשיקט די גנבים, אַז זיי זאָלען צו'גנב'ענען דיינע קליידער און דורכדעם וועט דער טאַטע מיר דאַרפען מאַכען דריי מאָל אַזוי פיעל חתונה־קליידער."

נ מ ש ל

מיט דעם משל ווערט ערקלערט דער מדרש, וואָס זאָגט אַז די נסים, וואָס דער אייבערשטער האָט געטאָהן צו די אידען אין מדבר, האָט ער ניט געמוזט טאָהן ווייל די אומ־שטענדען האָבען דאָס געפאָדערט. ניין; דער אייבערשטער האָט די אידען בכיון געפיהרט אין אַזאַ אָרט, וואו זיי וועלען דאַרפען אַנקומען צו נסים, אום זיי זאָלען זיך קענען איבער־ציינען אין זיין גרויסקייט. די נסים זיינען געגען אַ צוועק און אַ מיטעל צוזאַמען.

121

אי געלד פֿערלוסט, אי בזיון

אַ בעקער איז געשטאַנען אין מאַרק מיט אַ טישעל זיסע געבעקס. אַ לץ איז צו איהם צוגעקומען און האָט געפֿרעגט: „פֿיעל ווילסטו פֿאַר דיין גאַנצען טישעל סחורה?“ דער בעקער האָט אַ טראַכט געטאָהן און געענטפֿערט: „איך קען דאָס ניט פֿערקויפֿען אונטער צוויי רענדלעך.“ האָט דער לץ געזאָגט: „איך וועל דיר געבען צוויי רענדלעך, בתנאי, אַז דו זאָלסט אַליין אויפֿעסען אַלעס וואָס איז דאָ אויפ'ן טישעל. אַ קיבעל זאָל ניט פֿערבלייבען.“ דעם בעקער איז דער עסק געפֿעלען געוואָרען און ער האָט גענומען עסען. פֿון אָנפֿאַנג איז דאָס איהם געגאַנגען לייכט. איין קוכען, איין טאָרט, ווידער אַ קוכען און ווידער אַ שטיק שטרודעל. נאָכדעם האָט עס אָנגעהויבען צו געהן אַ ביסעל שווערליך. אָבער וואָס טוהט ניט אַ איד צוליעב פּרנסה? טוהט ער זיך אָן כח און שטופּט זיך אין האלז, איבערגוואַלד. קוים מיט צרות, ער האָט אָבגעליידיגט דעם טישעל. „עס זיינען נאָך דאָ ברעקלעך,“ ציינט איהם דער לץ אויפ'ן טיש. נעהמט דער בעקער אין שאַרט צוזאַמען די ברעקלעך און שטופּט זיי אויך אַריין צו זיך אין האלז.

אָבער ווי דער אָרימער בעקער שטעלט אויס זיין האנד צו נעהמען די צוויי רענדלעך, צולאַכט זיך דער לץ הויך אויפ'ן קול, ענטלויפֿט און ווערט פֿערשוואונדען. דער בעקער בלייבט שטעהן מיט אויסגעגלאָצטע אויגען און וויים ניט וואָס צו טאָהן. טראַכט ער זיך: פּערפּאַלען! שרייען וועט מיר ניט העלפֿען. איך וועל זיך בלויז אָנמאַכען לייטישע גע־

זיי געהען ווייטער. זיי געהען פערביי א הויז און זע־העז דורך דעם אפענעם פענסטער ווי אויף א טיש ליגען אנ־געווארפען זיידענס און סאמעטס און א מאן שטעהט און שניידט עס אויף שטיקער. האט דער נאר אויסגערופען: „זעה, קוק אן דעם משוגענעם! ער נעהמט אזעלכע גוטע סחורה און פיהרט עס איבער!"

זאגט צו איהם דער קלוגער: „אפשר ביזטו גערעכט, נאר לאמיר אריינגעהן אינוועניג, און די זאך בעסער בע־טראכטען." ווען זיי זיינען אריין אינוועניג, האבען זיי גע־זעהן ווי שניידער נעהמען צוזאמען די צושניטענע שטיקער זיידענס און סאמעט און מאכען פון זיי חתונה־קליידער און יום־טוב'דיגע מלבושים. דער נאר האט זיך פערקלערט.

„און איצטער לאמיר געהן צוריק אין יענער הויז," האט דער קלוגער געזאגט און האט איהם אוועקגעפיהרט צו דער פאבריק. ווען זיי זיינען אריין אינוועניג, האבען זיי גע־זעהן ווי סטאליארעס קלייען צוזאמען די צושניטענע שטי־קער האלץ און מאכען פון די שטיקלעך די פיינסטע מעבעל. דא האט שוין דער נאר ארויסגעלאזען זיין קאפ. ער האט פערשטאנען, אז מען קען ניט מאכען קיין מעבעל פון האלץ און קיין קליידער פון זייד, איידער מען צושניידט דעם מא־טעריאל אין שטיקער. און זייט דאן האט ער אויפגעהערט צו שרייען, אז די וועלט איז משוגע.

נ מ ש ל

מיר נארישע מענשען זיינען בלינד צו זעהן און פער־שטעהן די וועגען פון דער השגחה. אונז דוכט זיך אויף פיעלע זאכען, אז זיי זיינען א רעה פאר אונז, אבער פון דער רעה וואקסט אונז אויס א טובה.

אז ער האט געטראפען א גוטען מענשען, א בעל צדקה. איז ער מיט דעם לץ געגאנגען. דער לץ האט איהם אוועקגע־פיהרט אויף אן אכסניא און האט דארט געזאגט צו די דיע־נער: „גיט איהם א שעהנעם צימער און עסען און אלעס וואס ער פערלאנגט.“ נאכדעם איז דער לץ אוועק.

דער ארימאן איז דארט אבגעשטאנען א פאר טעג. און נאכדעם האט ער זיך בערעכענט, אז עס איז שוין צייט פאר איהם צו געהן ווייטער. ווען ער האט גענומען זיינע פעקלעך און האט געוואלט ארויסגעהן, האט איהם דער בעל אכסניא אבגעהאלטען און געזאגט: „רבי קרוב! זייט אזוי גוט און בעצאהלט פריהער פאר אייער צימער און פאר'ן עסען.“

„ס'טייטש!“ האט דער ארימאן אויסגעשריען און הענד און פיס האבען ביי איהם געציטערט. „יענער האט דאך מיר געזאגט אז דאס איז זיין הויז און איך קען דא זיצען און עסען פריי.“

דער בעל אכסניא האט ביי ז'עם ארימאן צוגענומען זיי־נע זאכען און געזאגט, אז וואו ער וועט ניט בעצאהלען וואס פון איהם קומט, וועט ער איהם די זאכען ניט אבגעבען.

מיט א פערביטערטע הארץ איז דער ארימאן ארויס אין גאס און ניט געוואוסט וואס צו טאהן. און אזוי ווי ער געהט קומט אן ווידער יענער לץ, אבער דער לץ האט זיך געהאט איבערגעטאהן אין אנדערע קליידער און האט אבגעפארבט זיין בארד, אז איהם איז גאר ניט געווען צו דערקענען, און דער ארימאן האט איהם טאקע ניט דערקענט. שטעקט איהם אב דער לץ א שלום עליכם און פרעגט איהם וואס ער איז אזוי צוטראגען. האט איהם דער ארימאן דערצעהלט די גאנצע געשיכטע. זאגט דער לץ: „זעהר רעכט אויף אייך! ווי איז דאס א מענש אזוי נאריש און גלויבט א לץ, א חוזק מאכער, און זעצט זיך אוועק אין אן אכסניא, מיינענדיג, אז עס וועט איהם גארנישט קאסטען? אבער אזוי ווי איהר זייט שוין ארייננעפאלען און דער בעל אכסניא גיט אייך ניט איי־

לעכטער. איך בין אליין שולדיג. ניט נעזאָלט מאַכען געשעפטען מיט אַ ליץ.

אַ ביסעל שפּעטער האָט דער בעקער בעקומען גרויס בויכוויטאָג. זיין מאַגען האָט ניט געקענט פערטראָגען אַזאַ שווערע מאַסע זיסעס. דאָ האָט ער געמוזט שרייען. דער ווייטאָג איז געווען גרעסער פון די שאנדע.

נ מ ש ל

אַזוי איז מיט דעם זינדיגען מענשען. דער יצר הרע, דער ליץ, נאַרט איהם אָב. ער רעדט איהם איין זיך איבערצופּאַקען מיט עולם הזה, און כאָטש דער מענש זוכט אין אנפאַנג פערשוויינען זיין פעהלער, מוז ער דאָך סוף כל סוף שרייען און קלאָגען אויף דעם, וואָס ער האָט זיך בענאַרישט, ווייל ער הויבט אָן צו פיהלען דעם ווייטאָג וואָס איז נאָך ערגער פון דער שאַנדע.

122

דער אָרימאַן און דער בעל עצה

אַן אָרימאַן איז געקומען אויף אַ יריד. האָט איהם בעגעגענט אַ ליץ, אַ שפּאַס־טרייבער, און האָט איהם געגעבען שלום עליכם. נאָכדעם האָט דער ליץ געפרעגט: „פון וואַנען קומט אַ איד און וואָס טהוט איהר דאָ?“ האָט דער אָרימאַן פאַר איהם אויסגעגאָסען זיין ביטער הארץ און געזאָגט, אַז ער האָט שוין צוויי טעג ניט געגעסען און אַז ער האָט ניט וואו איבערצונעכטיגען די נאַכט און זיך אָברוהען פון זיין לאַנגען וועג. „קום צו מיר אהיים,“ האָט דער ליץ געזאָגט, „און איך וועל דיר געבען אַ צימער און עסען און אַלץ וואָס דו ווילסט.“ דער אָרימאַן האָט זיך דערפרעהט, מיינענדיג,

מלך: „איך מוז זיך מודה זיין, אַז ביי מיר איז אויך עפּעס פערלאָרען געגאַנגען. עס איז אַפּילו אַ קליינער שטיינדעל, אָבער דער שטיינדעל האָט מעהר געהאַט די ווערטה ווי די גאַנצע קופּער, וואָס געפינט זיך אין יענעם אוצר. בכן, אדוני המלך, אויב דו בעשטראָפסט יענעם, דאַרפסטו מיך אויך בעשטראָפען; אָבער אויב דו ווילסט מיר מוחל זיין, דאַרפ־סטו יענעם אויך מוחל זיין."

און זיין כוונה איז געווען אַ קלוגע — ווייל ער האָט געוואוסט דאָס איהם וועט דער קעניג ניט בעשטראָפען, ווייל קיין אַנדערען אָרענטליכען שאַצמייסטער, אַזאַ ווי ער, קען דער מלך ניט געפינען.

נ מ ש ל

אַזוי האָט משה רבנו געבעטען ביי דעם אייבערשטען פאַר די אידען. ער האָט געזאָגט: „ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת" — „ווילסטו די אידען מוחל זיין, איז גוט, אַז ניט מעק מיך אויס פון דיין בוך צוגלייך מיט זיי." עס הייסט: ווייל איך האָב אויך גע־זינדיגט מיט דעם וואָס איך האָב צובראָכען די לוחות.

124

דער זכות פון אַ ויידען

אַ יונגער פּריץ האָט גע'ירשנ'ט פון זיין פאָטער אַ שטאָדט, און ווייל דער יונגער פּריץ האָט זיך ערצויגען אין פּאַריז און איז געווען פרעמד אין זיין שטאָדט, און האָט ניט געוואוסט פון זיין פאָטערס גיטער און געשעפטען, האָט ער אויך ניט געוואוסט אַז די שטאָדט־לייט דאַרפען איהם צאָה־לען צינזען און שטייערען, ביז עס איז איינמאָל אָראָבגע־

ערע זאכען, איז מיין עצה, אז איהר זאָלט צוריק געהן אויף דער אכסניא און דאָרט ווייטער זיצען און עסען ביז איהר וועט אבעסען דעם ווערטה פון אייערע זאכען.“

נמשל

דער לץ איז דער יצר הרע. אין די אינגערע יאָהרען פון דעם מענשען רעדט ער איהם צו ער זאָל זינדיגען, און זאָגט איהם, אז עס וועט איהם קיין בייז געשעהן. ווען דער מענש ווערט עלטער און זעהט, אז ער איז געוואָרען אַ גרויסער בעל עבירה און א גרויסער בעל חוב, קומט דער יצר הרע שוין מיט אנדערע רייד און זאָגט: „סיי ווי וועט מען דיך שמייסען אויף יענער וועלט, טאָ זינדיג ווייטער פאר די זעל־בע שמיץ.“

123
ער בעט פאר׳ן צווייטען

א מלך האָט געהאַט צוויי שאַצמייסטערס. איינער האָט געהאַט אויפצופאַסען אויף זיין אוצר פון קופערנע מטבעות און דער אַנדערער אויף זיין אוצר פון בריליאַנטען.

איינמאָל האָט דער שאַצמייסטער פון דעם קופערנעם אוצר געפעלשט אין זיין אַמט, נעמליך, ער איז ערגעץ אַוועק, און דערווייל האָבען גנבים בע׳גנב׳עט דעם אוצר. דער מלך איז אויף איהם שטאַרק בייז געוואָרען און האָט איהם אריינ־געזעצט אין תפיסה. נאָכדעם האָט ער געזאָגט צו דעם אַנ־דער שאַצמייסטער: „אזוי ווי יענער האָט מעהר ניט צו טאָהן מיט דעם אוצר קופער, מאַך איך דיך יעצט פאַר שאַצ־מייסטער פוןביידע אוצרות.“ אבער אזוי ווי דער שאַצ־מייסטער איז געווען אַ גוטער פריינד פון יענעם, ווען דער מלך האָט אַריינגעזעצט אין תפיסה, האָט ער געזאָגט צום

125
מענשען פערגעסען שנעל

אַמאָל איז געווען אַ גרויסער עושר, וואָס האָט געלעבט זעהר גליקליך מיט זיין פרוי און קינדער צוזאַמען. ער האָט אָבער געהאַט שונאים, וואָס האָבען איהם ניט פערגונען זיין גליקליכען לעבען, האָבען זיי אויף איהם געמאַכט אַ בלבול, אַז ער פערקויפט געפעלשטע סחורה. ער איז אַרעסטירט גע־וואָרען און מען האָט איהם אַריינגעזעצט אין תפיסה. באַלד ווי דער אונגליק האָט געטראָפען, האָבען זיינע קינדער גע־מאַכט אַ גרויסען טומעל, אַ רעש. זיי זיינען אַרומגעלאָפען זוכען עצות, מיטלען, ווי אַזוי זייער פאָטער צו העלפען; אָבער אַז עס איז אַוועק אַ שטיק צייט, האָבען די קינדער זיך צוגעוואוינט צו זיין אָהן דעם טאַטען און זיי האָבען איהם אָנגעהויבען צו פערגעסען. און שפּעטער האָבען זיי אינגאַנצען פערגעסען אָן איהם, אַזוי ווי זיי וואָלטען קיינ־מאָל ניט געהאַט קיין טאַטען.

איינמאָל זיינען די קינדער געזעסען ביי אַ מאָהלצייט, געגעסען און געטרונקען און זיך משמח געווען. אינמיטען דער סעודה קומט אַריין איינער, אַ איד אַ חכם, און ווי ער האָט געזעהן ווי זיי הוליען, האָט ער אַ פּאַטש געטאָהן מיט די הענד און אויסגעשריען: „ווי קען איך איינגעהן עסען און טרינקען? ווי קענען אייך איינגעהן די אַלע פערגניגענס? ווי האָט איהר געקענט פערגעסען אייער פאָטער, וועמען מען האָט אַזוי אונגליקליך געמאַכט? ווייסט איהר דען ניט, אַז ער האָט אויף זיך אַ גרויסען משפּט און אַז עס איז גאַנץ מעגליך, אַז ער וועט פער'משפּט ווערען צו אַ גרויסער שטראָף?“

קומען אַ גרויסער ריכטער און ער האָט די שטאָדט־לייט ערקלערט, אַז זיי מוזען דעם פּריץ צאָהלען זייערע שטייערען. דער פּריץ האָט שוין יעצט בעשטימט מענשען, שטייער־איינ־מאָהנער, וועלכע האָבען אויפגעפּאַסט אַז די שטאָדט־לייט זאָלען צאָהלען אין דער צייט וואָס עס קומט פון זיי.

אַ צייט שפּעטער האָט זיך געמאַכט אַז אַן אייניקעל פון יענעם ריכטער האָט ניט געקענט בעצאָהלען זיינע שטיי־ערען. האָט איהם דער שטייער־איינמאָהנער אַריינגעזעצט אין תפיסה. האָט זיך אין דער שטאָדט געפונען אַן אַלטער מאַן, וואָס האָט געדענקט יענעם ריכטער וואָס האָט די שטיי־ערען צוריק איינגעפיהרט. איז דער אַלטער מאַן אַוועק צום פּריץ און האָט צו איהם געזאָגט: „אמת, דער יונגער מאַן פערדיענט טאַקע אַ שטראָף פאַר ניט צאָהלען שטייערען; אָבער איך וויל דיך דערמאַנען ווער זיין זיידע איז געווען. דאָס איז געווען יענער ריכטער, וואָס האָט איינגעפיהרט אַז מען זאָל דיר צאָהלען די שטייערען, און ווען ניט יענער ריכטער, וואָלסטו פון קיינעם גאַרנישט בעקומען, ניט קיין צינזען און ניט קיין שטייערען. בכן, דאַרפסטו אַרויסצייגען אַ ביסעל חסד צו זיין אייניקעל און איהם בעפרייען פון שטראָף."

נמשל

איידער אברהם אבינו איז געקומען, האָט דער איי־בערשטער כביכול גאָר קיין הכנסה ניט געהאַט פון די מענשען. קיינער האָט איהם ניט געצאָהלט קיין שטייערען, עס הייסט קיינער האָט איהם ניט געדיענט. ביז אברהם אבינו איז גע־קומען און האָט די וועלט געלערנט, אַז מען דאַרף דיענען גאָט, איהם צאָהלען צינזען מיט תורה און מצוות. דעריבער איז אַ יושר, אַז מיט אברהם'ס אייניקלער זאָל דער אייבער־שטער זיך פיהרען מיט חסד און זיי ניט שטראָפען, טאָמער פערפעהלען זיי אַמאָל צו צאָהלען צינזען . . .

מאכט צו שאנד. איינמאל האט דער פירשט זיך דערוואוסט אז זיין זוהנ'ס קליידער האבען זיך שוין צוריסען פון אלט־קייט און ער געהט ארום כמעט נאקעט און בארפוס, האט דער פירשט גלייך גענומען און האט דעם זוהן ארויסגעשיקט אנדערע קליידער, נייע און שעהנע, אזוי ווי עס פאסט זיך פאר א פרינץ. האבען מענשען געפרעגט דעם פירשט:

„ווי אזוי שיקסטו איהם נייע קליידער, אז דו האסט זיך פערשווארען דאס דו ועסט אויף איהם מעהר קיין רחמנות ניט האבען?"

„אט דערפאר ווייל איך וויל איהם שווער שטראפען האב איך איהם געשיקט נייע קליידער," האט דער פירשט געענטפערט. „ווען איך וואלט איהם ניט געשיקט קיין נייע קליידער, איז מעגליך אז איינער פון יענעם לאנד וואלט אויף איהם רחמנות בעקומען און וואלט איהם געגעבען אנדע־רע קליידער, אזעלכע ווי די מענשען פון יענעם לאנד טראגען, און קיינער וואלט ניט מעהר געקענט דערקענען, אז מיין זוהן איז דארט א פרעמדער און קומט פון אן אנדער לאנד. מיט דער צייט וואלט ער זיך דארט איינגעלעבט, ער וואלט געווארען אזוי ווי איינער פון זיי, און וואלט פער־געסען אז ער איז אין גלות. דארום האב איך איהם געשיקט דוקא אזעלכע פרינצליכע קליידער ווי ער פלעגט טראגען דא אין דער היים, אום אלע וואס זעהען איהם זאלען וויסען און געדענקען, אז ער איז ניט פון זייער לאנד און זיי וועלען איהם ווייטער אנטאהן צרות און ניט געבען קיין רוה."

נמשל

מיר, אידען, זיינען פערטריבען געווארען צווישען פרעמ־דע, און צוליעב אונזערע פרינצליכע קליידער, דאס איז די תורה, דערקענט מען אונז אימער, אז מיר זיינען א פרעמד פאלק. און ווען דער אייבערשטער זעהט אז די תורה ווערט ביי אונז א ביסעל אבגעשוואכט, שיקט ער אונז צו רבנים

ווען די קינדער האָבען געהערט די רייד, האָבען זיי זיך דערמאָנט און זיי האָבען אויסגעבראָכען אין אַ גרויס געוויין.

נ מ ש ל

ווען עס קומען די ימים נוראים, לויפען מיר אין שוהל און מיר בעטען רחמים און מיר פאַסטען. אָבער נאָכדעם ווי די ימים נוראים געווען אַוועק, פערגעסען מיר ביסלעכווייז אַז עס איז דאַ אַ דין ומשפט אין הימעל, און מיר נעהמען זיך צוריק צו אונזער אַלטען לעבען: מיר עסען און טרינקען און לעבען אַ טאָג, און דער שטן מאַכט דערווייל אויף אונז בלבולים, און אין הימעל פערשרייבט מען אויף אונז אַ לאַנגען צעטעל מיט חטאים. און פלוצלונג הערען מיר דעם שופר, און גוטע, פרומע לייט דערמאָנען אונז אויף דעם יום הדין, אַז עס קומט ווידער אַן אַ יום הדין. אָט דאַן בעדענקען מיר זיך און מיר טוהען תשובה.

126
די פּרינצליכע קליידער

אַ גרויסער פירשט איז איינמאָל אין כעס געוואָרען אויף זיין זוהן. האָט ער איהם פערטריבען נאָך אַן אַנדער לאַנד, אַ פיינדליכע, וואו די דאָרטיגע מענשען האָבען שטאַרק פיינד געהאַט די מענשען פון זיין לאַנד. און געטאָהן האָט ער דאָס כדי זיין זוהן זאָל ליידען וואָס מעהר פערפאָלגונג און זאָל שטאַרקער פיהלען דעם גלות. דער פירשט האָט זיך פערשוואָרען, אַז ער וועט קיין מיטלייד ניט האָבען מיט זיין זוהן און וועט איהם לאָזען ליידען אין דעם פרעמדען לאַנד.

דער זוהן האָט דאָרט געליטען אַ לאַנגע צייט און די איינוואוינער פון לאַנד האָבען איהם רודף געווען און גע־

אַרויסגעוויזען פּרעהליך, האָט ער אין הארצען זיך אַלץ גע־שראָקען פאַר דעם ווי דער גאַסט וועט מאָרגען מאַהנען וואָס איהם קומט.

נ מ ש ל

ראש השנה בלאָזט מען שופר און מען דערמאָנט אונז, אידען, אַז דער יום הדין איז געקומען און מיר דאַרפען אָב־געבען דין וחשבון פאַר אַלע אונזערע מעשים; אָבער אַז ראש השנה פאַלט אום שבת, בלאָזט מען ניט קיין שופר און מען דערמאָנט אונז ניט אָן דעם יום הדין. אידען עסען און טרינקען און זיינען זיך משמח מיט'ן ליעבען גאַסט שבת, און פון יום הדין איז גאָר קיין רייד ניט. אָבער פון דעסט־וועגען דאַרפען מיר האָבען אין זינען „זכרון תרועה", עס הייסט געדענקען אַז מען וועט אונז ניט שענקען און מען וועט ביי אונז פאָדערען דין וחשבון.

128

געוואָלט אויספיהרען ביסלעכווייז

אַ פאָטער איז געקומען אַהיים פון אַ ווייטער רייזע און ער האָט מיטגעבראַכט פאַר זיין קליינעם זוהן אַ מתנה, אַ שעהנע שפּיעלצייג. אָבער איידער דער פאָטער האָט צייט געהאַט איבערצוגעבען די מתנה, האָט ער זיך דערוואוסט אַז זיין אינגעל האָט שטאַרק מעיז פּנים געווען געגען זיין מו־טער און אויך געגען זיין מלמד. האָט דער פאָטער בע־האַלטען די מתנה און האָט זי אַפילו ניט געוואָלט צייגען צו זיין זוהן.

דער זוהן האָט געוואוסט אַז דער פאָטער האָט איהם געבראַכט אַ מתנה, אָבער ער האָט געשוויגען. ער האָט אָב־געוואַרט אַ פּאָר טעג ביז דעם פאָטערס כעס איז אַ ביסעל

און חכמים, וואָס גיבען צו חומרות, מאַכען סיגים, און פערשטאַרקען די תורה, כדי מיר זאָלען אימער בלייבען ביי אונזער אידישקייט און מען זאָל אונז דערקענען צווישען די גוים.

127
האַנדעלשאַפט איז ניט פריינדשאַפט

אַ גרויסער סוחר האָט פערלאָרען זיין געלד און איז געוואָרען אָרים, אָבער צווישען סוחרים האָט ער נאָך געגאָלטען פאַר אַ רייכען מאַן. זיין קרעדיט איז נאָך געווען גוט און עס האָבען זיך נאָך געפונען פאַבריקאַנטען, וואָס האָבען איהם געגעבען סחורה אויף באָרג. איינמאָל איז צו איהם געקומען צו פאָהרען אַ פאַבריקאַנט, וועמען דער פעראָרימטער סוחר איז שולדיג געווען אַ סך געלד. געקומען איז ער גראָדע אויף שבת. עס פערשטעהט זיך, אַז דער סוחר האָט איהם זעהר פיין אויפגענומען, געגרייט פאַר איהם אַ שעהנעם טיש מיט אַלע גוטע זאַכען. אַ גאַנצען שבת, ווי געוועהנליך, האָט דער פאַבריקאַנט גאָרניט גערעדט וועגען געשעפט. ער האָט דעם חוב גאָרניט אַפּילו דערמאָנט. ער האָט פערבראַכט מיט דעם סוחר און מיט זיין הויז־געזינד זעהר פרעהליך. ער האָט זיי דערצעהלט שעהנע מעשות און גלייכווערטלעך, און אַלע האָבען זיך אַמוזירט עכט שבת׳דיג. אָבער דער סוחר האָט זיך בעת מעשה געטראַכט אין האַרצען: „היינט איז ער גוט און איז אַזוי פריינדליך; אָבער מאָרגען, אַז ער וועט ביי מיר אַ בעטען דעם חוב, וואָס איהם קומט, און איך וועל זאָגען אַז איך האָב ניט, אַי וועט ער זיך בייזערען! אַי וועט ער מאַכען גוואַלדען!“ און כאָטש דער סוחר האָט זיך פאַר זיין גאַסט

זיינען אַלע גוטע, אָרענטליכע מענשען און האָבען ליעב דיין קינד; איז נויטיג אַז זיי זאָלען דאָ אויך ניט זיין. וואָס מיר איז יאָ נויטיג, איז אַז דו זאָלסט מיר קריגען אַ שטאַרקען מענשען, אַ גבור, מיט אַן אייזערנע הארץ, אַ רשע זאָל ער זיין, אָהן רחמנות, אָט אַזאַ וועט מיר זעהר גוט צונוץ קומען צו העלפען מיר אין דער קוראַציע."

האָט דער מלך געהייסען זוכען אַזאַ מענשען אין זיין גאַנצען לאַנד, און מען האָט אַזאַ מאַן, אַ בויאַן, אַ באַנדיט, געפונען. דער מלך האָט דעם שלעכטען מענשען אַנגאַזשירט און איהם אריינגענומען אין זיין פּאַלאַץ.

פלעגט דער בויאַן, אין זיין פרייער צייט, ארומגעהן איבער'ן שטאָדט און זיך בעריהמען פאַר אַלעמען: „איהר זעהט? איהר האַלט פון מיר גאָרניט, איהר רופט מיך בויאַן, באַנדיט, אָבער דער מלך האָט מיר אַרויסגעוויזען גרויס כבוד און האָט מיך אריינגענומען אין זיין פּאַלאַץ!"

האָבען מענשען איהם געענטפערט: „אָט די אורזאַכע, פאַרוואָס און צו וואָס ער האָט דיך אריינגענומען, צייגט אַז ניט פאַר דיין גוטסקייט אָדער פיינקייט, נאָר פאַר דיין שלעכטקייט און פערדאָרבענהייט האָט ער דיך אריינגענומען."

נמשל

אַמאָל איז כבוד אַן אום־כבוד.

אבגעגאנגען, און נאָכדעם האָט ער צו איהם געזאָגט: „איך ווייס, טאַטע, אַז איך בין ניט ווערטה דיין מתנה, אָבער פון דעסטוועגען צייג מיר דאָס, לאָמיך דאָס אָנקוקען.“

דער פאָטער האָט דאָס איהם ניט געקענט אָבזאָגען. דער אינגעל האָט בעטראַכט די מתנה און געזאָגט: „אַ שעה־נע מתנה! איך זעה אַז דו ביזט טאַקע אַ גוטער טאַטע.“ און אַזוי האָט דער אינגעל גערעדט און געבעטען, ביז דער פאָטער האָט איהם די מתנה אָבגעגעבען.

נ מ ש ל

משה רבנו האָט געבעטען אַז דער אייבערשטער זאָל איהם בלויז לאָזען אַריינגעהן אין ארץ ישראל און אָנקוקען דאָס לאַנד. זיין כונה איז אָבער געווען, אַז ווען ער וועט שוין זיין אין ארץ ישראל, וועט ער בעטען אַז דער אייבער־שטער זאָל איהם דאָרט לאָזען לעבען. דערפאַר האָט איהם דער אייבערשטער גלייך ענטזאָגט זיין ערשטע בקשה, און האָט איהם געהייסען אָנקוקען דאָס לאַנד פון דער ווייטען, כדי ער זאָל ניט קענען בעטען ווייטער.

129

אַ כבוד וואָס איז אַן אום־כבוד

ביי אַ מלך איז קראַנק געוואָרען זיין איינציגער זוהן. איז געקומען אַ גרויסער דאָקטאָר איהם צו היילען. האָט דער דאָקטאָר געזאָגט צום מלך: „אום איך זאָל קענען קו־רירען דיין קינד, איז נויטיג אַז דו זאָלסט ניט אַריינקומען אין זיין צימער, ווייל דו ביזט דאָך אַ פאָטער און דו וועסט ניט קענען צוזעהן וואָס איך וועל איהם מוזען טאָהן. אויך דיינע דיענער זאָלסטו דערווייטערען פון איהם, ווייל זיי

די נשמה, וואָס ער האָט אונז געגעבן, איז בעסער מיר זאָלן זיך איילן מודה זיין אויף אונזערע זינד.

131
צוגעאיילט דעם מחותן

איינער, אַ גרויסער עושר, האָט געטאָהן אַ שידוך פאַר זיין טאָכטער מיט אַ רב׳ס אַ זוהן פון אַ ווייטער שטאָדט. פון דעם רב האָט ער קיין זאַך ניט געפאָדערט אויסער אַ פּאָר אויריננגלעך פאַר דער כלה. און דער רב האָט צוגעזאָגט צו שיקען די מתנה אין דער צייט. עטליכע טעג נאָך די תנאים האָט דער רב בעקומען אַ בריעף פון דעם רייכען מחותן, אַז ער זאָל שנעל אריינשיקען די כלה־מתנות, אַזוי ווי ער האָט צוגעזאָגט. האָט זיך דער רב געוואונדערט, ווארום דער מחותן איילט איהם אַזוי. עס איז אַוועק נאָך אַ וואָך און דער רב בעקומט אַ צווייטען בריעף, אַז ער זאָל וואָס שנע־לער אַרויסשיקען די מתנה. דער רב האָט עס אַלץ ניט גע־קענט פערשטעהן וואָס דער מחותן איילט זיך אַזוי און ער האָט איהם ניט געענטפערט. קומט איהם איין אַ צעהן טעג אַרום אַ דריטער בריעף, און דיזער בריעף איז שוין געווען מיט אַ התראה, דאָס אויב ער שיקט ניט גלייך אַריין די פּאָר אויריננגלעך, בעקומט ער צוריקגעשיקט די תנאים און דער שידוך איז אויס שידוך.

ווען דער רב האָט בעקומען אַזאַ שטרענגען בריעף, האָט דאָס איהם זעהר שטאַרק וועה געטאָהן און מיט אַ פּערביטערטע האַרץ האָט ער זיך גענומען צו שאַפען דאָס געלד פאַר די מתנות. ער האָט אויספערקויפט זיינע ספרים, וועלכע זיינען געווען פון אַלטע דרוקען, זעהר טייערע אַנ־טיקען, און אַ ביסעל פון די זילבער, וואָס ער האָט געהאָט,

130
פערכאַפּט דעם וועג

אַ רייכער מאַן האָט, קומענדיג פון אַ ווייטער רייזע, געבראַכט פאַר זיין זוהן אַ טייערען אַנצוג קליידער. שבת האָט דער זוהן אָנגעטאָהן דעם אַנצוג און איז אַרויס אין גאַס שפּאַציערען. עס פערשטעהט זיך, אַז ער איז געווען זעהר שטאָלץ אויף זיינע נייע קליידער און ער האָט זיך בעריהמט מיט זיי פאַר זיינע חברים. און אַזוי ווי דער אינגעל איז געגאַנגען אין גאַס, איז ער אַריינגעפאַלען אין אַ בלאָטע און האָט זיך אויסגעשמירט זיינע קליידער.

אַ אינגעל, אַ ניט־פערגינער, האָט אויסגערופען: „איך געה דערצעהלען דיין טאַטען — אַי וועסטו כאַפּען שמיץ!“ און דער שלעכטער אינגעל האָט זיך געלאָזט לויפען אָבזאָגען זיין מסירה. וואָס טוהט דער גוטער אינגעל? ער לאָזט זיך לויפען, יאָגט יענעם אַריבער, לויפט אַריין אין הויז צו זיין פאָטער, און מיט אַ געוויין זאָגט ער: „זעה, טאַטע, וואָס פאַר אַן אונגליק מיר האָט געטראָפען! איך בין אַריינגע־פאַלען אין אַ בלאָטע און האָב איינגעשמירט דיין טייערע מתנה.“ ווען דער פאָטער האָט געהערט זיין קינדס געוויין און געזעהן דעם צער אויף זיין פּנים, האָט ער געזאָגט: „וויין ניט, מיין קינד. עס טרעפט אַמאָל אַ סיבה, דו ביזט ניט שולדיג. איך וועל דיינע קליידער מאַכען ריין.“

נמשל

איידער דער שטן זאָל אַריינברייגגען אויף אונז אַ מסירה, אַז מיר האָבען פערפלעקט דעם אייבערשטענ'ס טייערע מתנה,

איך וועל מאַכען דעם עולם צו וויינען און וועל דערפאַר קריגען עטליכע רובעל, און איך וועל מיר מאַכען געננוג אויף כלה־מתנות.“

„אַט זעהט איהר,“ האָט דער רייכער מחותן געענטפערט, „איך האָב זיך אויך געהאַט אָנגעשטויסען, אַז איהר האָט אַזאַ פּלאַן, זיך אָבשטעלען אין שטעדטלעך, מאַכען דעם עולם צו וויינען און צו קלאָגען, און נאָכדעם זאָלען בעלי־בתים אַרומגעהן און קלייבען נדבות פאַר אייך. און דאָס פּאַסט זיך ניט זעהר פאַר מיין משפּחה. איך האָב געוואָלט אַז איהר זאָלט קומען צו דער חתונה אויף אַ פרעהליכען וועג און ניט אויף אַ קלאָגעדיגען. אַט דערפאַר האָב איך אייך אונטערגעאיילט.“

נמשל

אידען וואונדערען זיך וואָס דער גלות ציהט זיך אַזוי לאַנג. זיי פאַלט גאָר ניט איין, אַז צוערשט דאַרפען זיי תשובה טאָהן. זיי טראַכטען זיך: תשובה טאָהן קען מען דאָך אויך שפּעטער. אַז משיח וועט קומען, וועט מען קענען אַריינגעהן אין אַ שוהל, זיך אָבקלאַפּען אין האַרצען אַז „על חטא“ און זיך אויסוויינען. אָבער דער אייבערשטער האָלט אָב די גאולה און זאָגט: „עס פּאַסט ניט פאַר מיין כבוד, אַז איהר זאָלט קומען אין מיין לאַנד, צו דער חתונה, מיט פערוויינטע אויגען, נאָר „כי בשמחה תצאו.“

און פאַר דעם געלד האָט ער געקויפט אַ פּאָר פיינע אוירינגלעך און אַוועקגעשיקט צו דער כלה.

אַ צייט שפּעטער, ווען עס איז געקומען די צייט פון דער חתונה, איז דער רב מיט זיין פאַמיליע געפאָהרען אין דעם מחותנ'ס שטאָדט, וואו די חתונה האָט געדאַרפט פאָרקומען. דער רייכער מחותן האָט דעם רב אויפגענומען מיט גרויס כבוד און מיט גרויס שמחה. ער האָט איהם פשוט אויף די הענד געטראָגען. אָבער ער האָט בעמערקט, אַז דער רב זעהט אויס אומעטיג און דערשלאָגען. האָט דער אבי הכלה איהם געפרעגט: „איהר זעהט עפּעס אויס ווי פערזאָרגט, אָדער אין כעס. זאָגט מיר, וואָס איז געשעהן?“ האָט דער רב געענטפערט: „איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, איך האָב אויף אייך אַ האַרץ וואָס איהר האָט מיך אַזוי אונטערגעגאַיילט מיט די מתנה. צוליעב דעם האָב איך געמוזט פערקויפען מיינע טייערע ספרים און די ביסעל זילבער.“

„וואָס האָט איהר אַזוינס אָנגעוואָרען מיט דעם וואָס איך האָב אייך אונטערגעגאַיילט? סאַי־ווי וואָלט איהר דאָך די זאַכען געמוזט פערקויפען. טאָ וואָס איז דער אונטערשיעד פריהער אָדער שפּעטער?“ אַזוי האָט גע'טענה'ט דער אבי הכלה.

„ניין,“ האָט דער רב געענטפערט, „ווען איהר וואָלט מיך ניט אונטערגעגאַיילט, האָב איך געהאַט אַן אַנדער וועג ווי צו מאַכען דאָס געלד וואָס איך האָב געדאַרפט אויף די אוירינגלעך. איך האָב זיך גערעכענט אַזוי: דער וועג פון מיין שטעדטעל ביז אייער שטאָדט איז אַ לאַנגער; האָב איך געהאַט בדעה אַרויסצופאָהרען עטליכע וואָכען פריהער פאַר דער חתונה און זיך אָבשטעלען אין איין שטעדטעל און אין אַן אַנדערער. איך קען זאָגען פאַר'ן עולם; איך קען אויך מאַכען אַ שעהנעם הספד. האָב איך זיך גערעכענט, דאָ וועל איך זאָגען אַ ביסעל מוסר פאַר'ן עולם, דאָ וועט זיך מיר מאַכען אַ שעהנער נפטר, וואָס מען דאַרף איהם מספּיד זיין.

ריק, וואו ער איז געווען. זי האָט ביי איהם געפאָדערט חשבון פאַר יעדע מינוט.

דער מאַן האָט דאָס ניט געוואָלט ליידען און ער האָט איינמאָל זיך בעקלאָגט פאַר זיין שווער: „אייער טאָכטער גיט מיר אַ מינוט קיין רוה ניט. זי גלויבט מיר ניט פון דאַנען אַהער.“ האָט איהם דער שווער אַזוי ערקלערט: „גלויב מיר, אַז מיין טאָכטער ליעבט דיך זעהר, נאָר אַז איי־נער בריהט זיך אָב מיט הייסען, בלאָזט ער שוין אויף לעב־ליכען. זי האָט אַזוי פיעל צרות געליטען דורך איהר ער־שטען מאַן, אַז זי שרעקט זיך רק, טאָמער וועסטו ווערען אַזוי ווי ער.“

„וועה איז מיר!“ האָט דער איידים געקלאָגט. „צו וואָס האָב איך זיך געדאַרפט איינקויפען אין אַזאַ צרה אַ ווייב, וואָס האָט געליטען פון אַ שלעכטען מאַן? בעסער וואָלט געווען אַז איך וואָלט גענומען אַ מיידעל וואָס וויים פון קיין שלעכטס ניט, וואָלט איך געלעבט רוהיג.“

האָט דער שווער געענטפערט: „ווען דו וואָלסט גע־נומען אַ מיידעל וואָס האָט קיינמאָל ניט געהאַט קיין צרות פון אַן אַנדער מאַן, וואָלט זי דיך ניט געליעבט, ווייל דו ביזט אַ פּראָסטער מענשעל, גאָר אָהן מעלות, און דיין גאַנצע מעלה איז, וואָס דו האָסט ניט קיין חסרונות. נאָר אַזאַ טאָכטער ווי מיינע, וואָס האָט שוין געזעהן די חסרונות פון אַן אַנדער מאַן, קען ליעב האָבען אַזאַ מענשען ווי דו, וואָס זיין גאַנצע מעלה איז וואָס ער האָט ניט קיין חסרונות.“

נמשל

ווען דער אייבערשטער וואָלט אונז געבען אַ נייע לאַנד, אויף וועלכער קיין אַנדער אומה האָט נאָך ניט געוואוינט, וואָלט די לאַנד געפאָדערט פון אונז אַ סך זאַכען. אָבער אַז דער אייבערשטער האָט אונז געגעבען אַ לאַנד, אויף וועל־כער עס האָבען פריהער געוואוינט שכורים, רויבער און

132

אָהן חסרונות איז אויך אַ מעלה

אַ איד אַן עושר האָט חתונה געמאַכט זיין טאָכטער מיט אַ געראָטענעם יונגען מאַן פון אַ פיינער משפּחה. אָבער נאָך דער חתונה האָט זיך אַרויסגעוויזען אַז דער עפּעל איז געפאַלען זעהר ווייט פון בוים. דער איידים איז געווען אַ קאָרטען־שפּיעלער, אַ טרינקער און אַ כל־בו'ניק. ער פלעגט זיצען טעג און נאַכט אין די שענקען און הוליען מיט פערדאָרבענע חברה־לייט. דער פאָטער האָט זיך שטאַרק גענומען צום האַרצען, זעהענדיג אין וואָס פאַר אַן אונגליק זיין טאָכטער איז אַריינגעפאַלען, און די טאָכטער פלעגט כסדר זיצען און וויינען. לסוף האָט דער שווער אַרויסגעטריבען דעם איידים פון הויז און איהם געצוואונגען אַז ער זאָל געבען גט.

נאָכדעם האָט דער פאָטער געטאָהן אַן אַנדער שידוך פאַר זיין טאָכטער. דער צווייטער מאַן איז ניט געווען קיין יחסן און ניט קיין געראָטענער. ער איז געווען אַ פּראָסטער מענשעל, גאָר אָהן שום מעלות; אָבער דערפאַר האָט ער קיין חסרונות אויך ניט געהאַט. קיינמאָל האָט מען פון איהם ניט געזעהן אָדער געהערט עפּעס שלעכטעס. די טאָכטער האָט איהר מאַן זעהר ליעב בעקומען. און יעדען מאָל אַז ער פלעגט אַרויסגעהן פון הויז, ווען ער פלעגט אפילו געהן אין שוהל דאַווענען, פלעגט זי איהם אָנזאָגען אַז ער זאָל זיך ניט זאַמען, ערגעץ ניט געהן, און קומען גלייך אהיים. זי האָט אַליץ מורא געהאַט טאָמער וועט ער געהן אין שענק, אַזוי ווי איהר ערשטער מאַן. אויסער דעם, פלעגט זי אימער ביי איהם נאָכפרעגען, יעדען מאָל ווען ער איז געקומען צו־

איך גיב דיר ניט צו לייזען, אָבער וואָס עפּעס האָסטו זיך יעצט דערמאָנט וועגען דעם?"

„וואָס דו גיסט מיר ניט צו לייזען, אַרט מיך ניט," האָט דער בעל־הבית געענטפערט. „איך האָב זיך געטראַכט, מיין סחורה געפעלט דיר ניט, און דערפאַר געפעלט דיר צו קויפען ביי אַנדערע. און ווען דו האָסט אָבגערעדט אַן אַנ־דערען פון צו קויפען ביי מיר, האָב איך זיך געטראַכט, אַז ווייל דו ביזט יענעם אַ גוטער פריינד, ווילסטו איהם פער־היטען פון שלעכטע סחורה, פון זיין טובה וועגען. אָבער יעצט, אַז איך האָב געהערט ווי דו בעליידיגסט יענעם און דו רעדסט אויף איהם כל־בו, פערשטעה איך דאָך אַז דו ביזט איהם ניט קיין פריינד, נאָר אַ שונא, טאָ וואָס פאַר אַן אור־זאַכע האָסטו געהאַט איהם אָבצורייידען, אַז ער זאָל מיר ניט געבען צו לייזען? דאָס צייגט דאָך אַז דו האָסט קיין אַנדער כוונה געהאַט ווי מיר צו טאָהן שלעכטס."

נ מ ש ל

ווען דער רשע וויל אַליין ניט פאָלגען גאָט'ס געבאָט, קען מען איהם אפשר מצדיק זיין, אַז איהם געפעלט ניט די תורה און עס געפעלען איהם בעסער אַנדערע תורות. אויב ער רעדט אָב זיינעם אַ גלייכען פון צו פאָלגען די תורה, קען מען איהם אפשר אויך מצדיק זיין, אַז ער מיינט צו טאָהן אַ טובה אַן אייגענעם מענשען, אַ פריינד. אָבער אַז דער רשע רעדט צו אַ פרומען, עהרליכען אידען צו זינד, דאָס קען שוין דער איבערשטער ניט מוחל זיין, ווייל דער איי־בערשטער ווייס אַז דער רשע איז דעם צדיק דער ערגסטער שונא.

רוצחים, האָט זיך דאָס לאַנד געפרעהט מיט אונז בלויז פאַר וואָס מיר זיינען געווען פריי פון יענע חסרונות.

133
זינדיגט און רעדט צו אַנדערע צו זינדיגען

אַ קרעמער האָט געהאַט ביי זיך אין הויז אַ שכן און דער שכן איז איהם געווען אַ גרויסער שונא. ניט גענוג וואָס דער שכן פלעגט קיינמאָל אַליין ניט קויפען ביי דעם קרעמער, פלעגט ער פון איהם אָבריידען אַנדערע קונדען. איינמאָל קומט אַ מאַן עפּעס קויפען ביים קרעמער, כאַפּט איהם איבער דער שכן אויפ'ן וועג און זאָגט צו איהם: „קויף ביי איהם ניט. זיין סחורה טויג אויף אַלע קלאָגען. איך אַליין קויף אויך ביי איהם גאָרנישט.“

עטליכע מאָל האָט דער שכן אַזוי אָבגערעדט דעם מאַן פון קויפען. דער קרעמער האָט געוואוסט דערפון און האָט געשוויגען. נאָר איינמאָל האָט זיך געמאַכט, אַז די מענשען פון הויז האָבען גערעדט וועגען דעם מאַן, וועלכער איז עט־ליכע מאָל געקומען קויפען סחורה ביים קרעמער און האָט ניט געקויפט. האָט דער שכן זיך אָבגערופען: „וועגען אַזאַ מענשען איז אָסור כדאַי צו ריידען. ער איז אַ נידעריגער מענש, אַן אויסוואורף, אַ גאָרנישט שבגאָרנישט.“

ווען דער קרעמער האָט פון דעם געהערט, האָט ער מיט כעס אויסגערופען צום שכן: „ארויס פון מיין הויז, דו רשע מרושע! איך וויל דיך דאָ ניט האָבען. אַוועק, און קיינמאָל זאָלסטו זיך ניט וואַגען אריבערצוטרעטען מיין שוועל!“

„וואָס איז מיט דיר?“ האָט דער שכן געפרעגט. „אמת,

135

דער דאָרפסמאַן און זיין אוצר

א ישוב'ניק, וועלכער האָט געוואוינט אין דאָרף, האָט געהאַט א סך זילבערנע און גאָלדענע כלים, און ווייל ער האָט מורא געהאָט צו האַלטען די זאכען ביי זיך אין דאָרף, האָט ער זיי אוועקגעפיהרט צו זיינעם א גוטען פריינד אין שטאָדט צו בעהאַלטען. אין שטאָדט, האָט ער זיך געטראכט, איז געוויס זיכערער.

אבער פון גנבים קען מען זיך אין ערגעץ ניט אויסהיטען. גנבים האָבען דערשמעקט אז אין יענעמס הויז ליגט בע־האַלטען א סך גאָלד און זילבער, האָבען זיי זיך אַהין אריינ־גע'גנב'עט אום האַלבע נאַכט און האָבען אַלעס אוועקגע־נומען. אויף מאָרגען גאַנץ פריה איז געקומען א שליח פון שטאָדט צום ישוב'ניק און האָט איהם אָנגעזאָגט, אז זיין גאַנצען אוצר האָבען גנבים צוגענומען. דער ישוב'ניק האָט גלייך צוזאַמענגערופען זיינע אַרבייטער, האָט זיי אַרויפגע־זעצט אויף פערד, און אַליין האָט ער זיך אויך אַרויפגעזעצט אויף א פערד און האָט א קאָמאַנדעווע געטאָהן: „קומט, ברידער, מיר וועלען כאַפּען די גנבים!“

„אומזיסט אייער טרחה,“ האָט דער שליח, וואָס איז געקומען פון שטאָדט, געזאָגט. „די גנבים זיינען שוין ווייט אַוועק. עס איז א פערפאַלענע זאַך.“

„ניין,“ האָט דער ישוב'ניק געענטפערט, „ווען עס וואָלט געווען א פערפאַלענע זאַך, וואָלט מען דיך ניט געשיקט אזוי פריה בעגינען מיר אָנצוזאָגען וועגען דער גנבה. אָט דאָס וואָס מיין פריינד האָט זיך געאיילט מיר וואָס שנעלער אָנ־

134
דער פֿערטריבענער זוהן

אַ אינגעל האָט זיך אַמאָל פֿערזינדיגט געגען זיין פֿאָ־טער, האָט איהם דער פֿאָטער אַרויסגעטריבען. דער אינגעל פֿלעגט דעם גאַנצען טאָג זיצען אין בית־המדרש און פֿלעגט געהן עסען אויף פֿרעמדע טישען. דער פֿאָטער פֿלעגט קומען צום שַמש פֿון בית־מדרש און ביי איהם יעדען מאָל פֿרעגען: „וואס טוהט היינט מיין זוהן? האָט ער געלערנט זיין בלאָט גמרא? האָט ער געדאַוונט? האָט ער געזאָגט אַ ביסעל תהלים?“ און ווען דער זוהן האָט זיך דערוואוסט ווי זיין פֿאָטער פֿרעגט זיך נאָך אויף איהם, איז ער צו איהם גע־גאַנגען אַהיים און האָט פֿאַר איהם געגומען וויינען און טענה'ן: „טאַטע ליעבער! יעדען טאָג פֿרעגסטו זיך נאָך, אויב איך האָב גערדאַוונט, אויב איך האָב געלערנט תורה. פֿאַרוואָס פֿרעגסטו זיך ניט נאָך אויב איך האָב געגעסען, אויב איך האָב געהאַט וואו צו שלאָפֿען, אויב איך האָב גאַנצע שיך? ווילסטו מיר זיין אַ טאַטע, טאָ נעהם מיך אַריין צוריק אין דיין הויז, און דאַן וועסטו זעהן ווי איך וועל דאַוונען און לערנען.“

נמשל

אַזוי טענה'ן די אידען צו זייער פֿאָטער אין הימעל. דו קימערסט זיך אַזוי שטאַרק וועגען דעם אויב מיר היטען אָב דיין תורה און מצוות. ווילסטו אונז זיין אַ ריכטיגער טאַטע, זעה אַז מיר זאָלען האָבען גענוג פּרנסה, אָדער נעהם אונז צוריק אַריין אין דיין לאַנד, און דו וועסט זעהן ווי מיר וועלען זיין גוט און פֿרום.

מלך, זיינען אַלע שוין געווען אַזוי אָבגעשוואַכט פון הונגער, אַז זיי האָבען זיך ניט געקענט ריהרען פון אָרט, און זיי זיינען געבליבען אָהן כחות.

דער מלך איז דערוויייל געוואָרען זעהר אונגעדולדיג וואָס די שטאָדט־לייט זיינען אַזעלכע פערביסענע עקשנים, האָט ער געהייסען אונטערצינדען די שטאָדט פון אַלע זייטען, און מען זאָל פערברענען די הייזער מיט די מענשען צוזאַמען.

ווען די שטאָדט־לייט האָבען זיך דערוואוסט וואָס דער מלך וויל טאָהן, האָבען זיי צוזאַמענגענומען זייערע לעצטע כחות און זיך געשטעלט אויף די פיס און גענומען שרייען מיט קולות: „אדוננו המלך! אויף נאמנות, מיר האָבען שוין לאַנג חרטה בעקומען אויף דעם וואָס מיר האָבען זיך גע־בונטעוועט געגען דיר. מיר ווילען זיך שוין אונטערגעבען; אָבער מיר זיינען אַזוי אויסגעהונגערט, אַז מיר האָבען גאָר קיין כחות ניט צו געהן צו דיר. דארום, פאָטער קעניג! דו ביזט דאָך אַזוי גוט צו אַלע דיינע קנעכט, טאָ שיק אונז דיינע רייטוועגען און קאַרעטען, מיר זאָלען קענען קומען צו דיר און דיך איבערבעטען, אַז דו זאָלסט אונז מוחל זיין און אונז ווידער אנערקענען פאַר דיינע טרייע קינדער.“

נ מ ש ל

מיט אונז, אידען, איז אויך אַזוי. דער אייבערשטער וואָרט ביז מיר וועלען תשובה טאָהן און דאַן וועט ער אונז שיקען משיח'ן. אָבער מיר זיינען אַזוי אָבגעשוואַכט פון גלות און פערזונקען אין טיעפען זומפּ, דאָס מיר האָבען קיין כח ניט תשובה צו טאָהן. דארום בעטען מיר, אַז דער איי־בערשטער זאָל אונז פריהער שיקען זיין משיח און אונז ברענגען צו איהם, און דאַן וועלען מיר קענען אויסדריקען אונזער חרטה און תשובה טאָהן.

צוזאָגען אַז מיינע זאַכען זיינען גע׳גנב׳עט געוואָרען, איז אַ סימן אַז ער רעכענט אַז מען קען נאָך די גנבים כאַפּען.״

נ מ ש ל

אין די ערגסטע אומשטענדען דאַרף אַ מענש זיך ניט פערלירען. ווען אַ נביא פּלעגט קומען אָנזאָגען אַז ס׳איז נגזר געוואָרען דאָס אַז אוננליק מוז געשעהן, האָט עס געמיינט אַז ווען מען וועט תשובה טאָהן וועט די גזירה פון הימעל בטל ווערען.

136

די בעלאַגערטע שטאָדט

אַ שטאָדט האָט געמאַכט אַ בונט געגען מלך און האָט מעהר ניט געוואָלט פאָלגען זיינע געזעצען און איהם צאָהלען שטייער. דער מלך איז געקומען מיט אַ גרויסער ארמיי און האָט בעלאַגערט די שטאָדט פון אַלע זייטען, אַזוי אַז קיינער זאָל ניט קענען ארויס, אָדער אריין, כדי אַז די שטאָדט־לייט וועלען אָנהויבען צו הונגערן און קיין שפּייז וועלען זיי ניט קענען אריינקריגען, וועלען זיי זיך מוזען אונטערגעבען.

עס איז אַוועק אַ צייט און די שטאָדט־לייט האָבען אָנגעהויבען צו פיהלען דעם הונגער, און עסען איז ניט געווען וואָס. האָבען זיי אָנגעהויבען צו ריידען פון אונטערגעבען זיך צום מלך. אָבער עס זיינען נאָך געווען מענשען עקשנים, וואָס האָבען זיך איינגעשפּאַרט אַז זיי וועלען זיך ניט אונטערגעבען. זיי וועלען נאָך וואַרטען, האָבען זיי געזאָגט. ענדליך האָבען די עקשנים אויך דערפיהלט דעם שרעקליכען הונגער און זיי זיינען שוין אויך מרוצה געוואָרען זיך אונטערצוגעבען.

אָבער ווען עס איז געקומען צו שיקען שלוחים צום

מיין משרת, זאנסט וואָלט ער דאָך ניט געוואגט דיך אזוי צו שלאָגען.“

„איך האָב אויך אזוי געמיינט,“ האָט דער משרת געזאָגט. „איך האָב געמיינט, אַז ער שלאָגט מיך ווייל ער קען מיך ניט. האָב איך איהם געזאָגט ווער מיין בעל־הבית איז. און וואָס מיינסטו איז געשעהן? פריהער האָט ער מיר געגעבען קליינע קלעפּ, אָבער אַז ער האָט דערהערט דיין נאָמען, האָט ער מיר געגעבען גרויסע קלעפּ.“

ווען דער בעל־הבית האָט דאָס דערהערט, האָט זיך זיין כעס אָנגעצונדען און ער האָט יענעם עושר פערקלאָגט אין געריכט, ניט ווייל איהם האָט געאַרט די קלעפּ וואָס זיין משרת האָט בעקומען, נאָר זיין אייגענער כבוד, וואָס האָט דערביי געליטען.

נ מ ש ל

עס טרעפט אַמאָל אַז איינער הויבט אָן אויסצורעכענען זיין יחוס, מאַכט ער זיך נאָך ערגער.

138
ניט איבעראַל גילט גרויסקייט

געווען אמאָל אַ גרויס געלעהרטער מאַן, אַ למדן, אַ מופלג און אַ בקי אין אַלע שבע חכמות, און דערצו איז ער געווען אַ גרויסער מנגן מיט אַ וואונדערבארע שטימע. אויך האָט ער געקענט שפּיעלען אויף אַ פּיעדעל ווי דער בעסטער קינסטלער אין דער וועלט. צו אַלע זיינע מעלות איז ער גע־ווען אַ חכם און אַ בעל עצה. נאָר אַזוי ווי די דאָקטוירים האָבען איהם געהייסען ענדערען דעם קלימאַט און זיך בע־זעצען אין אַ ווארימען געגענד, איז ער אַרויסגעפאָהרען מיט

137
דער קלוגער משרת

אין אַ שטאָדט זיינען געווען צוויי רייכע מענשען און זיי האָבען איינער דעם אַנדערען שטאַרק פיינד געהאַט. איינער דעם אַנדערען האָט פשוט דעם לעבען ניט פערגונען. איינמאָל האָט איין רייכער מאַן געשלאָגען דעם משרת פון דעם אַנדער רייכען מאַן. דער משרת האָט איהם געוואָלט אַנשרעקען, האָט ער געזאָגט: „ווייסטו, אַז איך אַרבייט ביי יענעם און יענעם? ער וועט זיך שוין מיט דיר אָברעכענען פאַר מיר." אָבער ווי נאָר דער עושר האָט דערהערט אַז דער געשלאָגענער איז זיין שונא'ס משרת, האָט ער איהם נאָך מעהר געשלאָגען.

דער משרת איז אַוועק צוריק אין דער הויז פון זיין בעל־הבית און האָט אַ וואָרט ניט געזאָגט. ער האָט זיך אַוועק־געזעצט און געשוויגען. זיין בעל־הבית האָט בעמערקט, אַז דער משרת איז זעהר אומעטיג, האָט ער איהם געפרעגט: „וואָס איז געשעהן?" האָט דער משרת געענטפערט: „גאָר־נישט."

„טאָ וואָרום זעהסטו אויס אַזוי דערשלאָגען?" האָט דער בעל־הבית געפרעגט. „זאָג מיר דאָך, ווער האָט דיר געמאַכט די וואונדען, וואָס דו האָסט אויפ'ן פנים?"

„און אַז איך וועל דיר זאָגען, וואָס קענסטו מיר העל־פען?" האָט דער משרת גענומען העצען. „די וואונדען האָט מיר געמאַכט יענער און יענער גביר. נו, וואָס קענסטו איהם טאָהן?"

„ער האָט דיך געשלאָגען?" האָט דער בעל־הבית בייז אויסגערופען. „מסתמא האָט ער ניט געוואוסט אַז דו ביזט

139
אַ קבצן ניט קיין בטוח

אַ פאַבריקאַנט איז געקומען אין אַ שטאָדט מאָהנען געלד ביי די סוחרים וואָס זיינען איהם געווען שולדיג פאַר סחורה. ביי די וואָס זיינען איהם געווען שולדיג גרעסערע סומען האָט ער שטאַרקער געמאָהנט, ביי די קלענערע בעלי חובות האָט ער שוין ניט אַזוי שטאַרק געמאָהנט. נאָר איינער איז דאָרט געווען אַ גאַנץ קליינער סוחר, האָט ער ביי איהם גאָרניט געמאָהנט. האָט זיך יענער סוחר בעריהמט פאַר אַלעמען: „איהר זעהט? מיין קרעדיט איז זעהר גוט. ביי מיר האָט ער גאָרניט געמאָהנט!"

האָבען די אַנדערע סוחרים איהם געענטפערט: „ניט ווייל דו ביזט אַזאַ גרויסער בטוח, ניט ווייל דיין קרעדיט איז אַזוי גוט, מאָהנט ער ביי דיר ניט, נאָר ווייל ער ווייס, אַז דו ביזט אַן אָרימאַן, אַ קבצן, און עס איז ניטאָ וואָס ביי דיר צו נעהמען, דערפאַר לאָזט ער דיך צורוה."

נ מ ש ל

ווען משה רבינו איז בעשטראָפט געוואָרען אַזוי שווער פאַר אַ קליינע זינד, היינט ווי פיעל שטראָף קומט שוין אונז קליינינקע מענשעלעך, וואָס מיר זינדיגען אויף שריט און טריט? איז דער תירוץ, אַז מיר זיינען אַזוי קליין און נישט־ווירדיג, אַזוי ווי יענער אָרימער סוחר, וואָס ביי איהם איז ניט געווען וואָס צו מאָהנען.

זיין פרוי און מיט זיין גאַנצער הויז געזינד און זיך בעזעצט אין א קליין שטעדטעל, וואָס איז געוועזן בעוואוינט פון פּראָסטע מענשען. ווי דער שטייגער איז, ווען עס קומט אַן א נייער מענש, פרעגט מען איהם ערשטענס, „מה שמך?“ ווי הייסט איהר. און נאָכדעם פרעגט מען, „מיט וואָס בעשעפטיגט איהר זיך?“ האָט דער נייער מענש געענטפערט: „איך בין א רופא און קען גוט שטעלען באנקעס.“

האָט איהם זיין פרוי געפרעגט: „איך פערשטעה ניט, מיין מאַן, דו ביזט אַזאַ למדן און אַזאַ קענער אין שפּראַכען, אין מוזיק, און אין אלע שבע חכמות, האָסטו דוקא אויסגעקליבען זיך אָנצוגעבען מיט אַזאַ קליינליכע פּראָפעסיע, וואָס איז פאר אַזאַ מענשען ווי דו גאָר קיין כבוד ניט?“

„פערשטעהסטו מיך אַזוי, מיין פרוי,“ האָט דער מאַן געענטפערט. „די איינוואוינער פון דיעזער שטעדטעל זיינען קליינע מענשעלעך מיט קליינע השגות. אַז איך וועל זיי זאָגען מיינע גרויסע מעלות וועלען זיי גאָר ניט פערשטעהן ווי דאָס צו שעצען. זיי וועלען אויף מיר קוקען ווי אויף אַן איבעריגען מענשען, וואָס קען גאָר קיין נוצען ניט ברענגען אויף דער וועלט, אָבער א רופא וואָס קען שטעלען באנקעס איז ביי זיי, לויט זייער השגה, אַ וויכטיגער מענש, און זיי וועלען האָבען גרויס דרך ארץ פאר מיר.

נ מ ש ל

צו פערשטעהן א גרויסען מענשען מוז מען אליין האָבען אין זיך כאָטש א ביסעל גרויסקייט.

141
אויס יחסן

ביי א פאָטער זיינען געווען צוויי זיהן. איינער איז גע־וועזן א צולאָזענער, וואָס פלעגט אימער ארומגעהן מיט שלעכ־טע חברים און הוליען און שיכור'ן. און דער אַנדערער האָט זיך דערווייטערט פון שלעכטע חברה, און האָט ניט גע־שיכור'ט און ניט געטאָהן קיין שלעכטס. איז דער צווייטער געווען זעהר בעליעבט ביים פאָטער, בלויז דערפאַר, ווייל ער האָט ניט געטאָהן קיין שלעכטס, כאָטש גוטעס האָט ער אויך ניט געטאָהן. אבער בלויז דערפאַר וואָס ער האָט קיין שלעכטס ניט געטאָהן איז ער געווען ביים פאָטער זעהר טייער.

שפּעטער האָט דער שלעכטער זוהן זיך דערווייטערט פון זיין חברה און האָט אויפגעהערט צו שיכור'ן און צו שפּיעלען אין קאָרטען. דאן האָט דער פאָטער געזאָגט צו דעם אַנדער זוהן: „יעצט, אויב דו ווילסט, אז איך זאָל דיך ליעב האָבען אַזוי ווי פריהער איז ניט גענוג, אַז דו זאָלסט ניט טאָהן שלעכטס, דען אַזוי איז דאָך יעצט דיין ברודער אויך, ער טהוט אויך מעהר קיין שלעכטס ניט. וואָס איך פערלאַנג פון דיר יעצט איז, אַז דו זאָלסט אָנהויבען צו טאָן עפּעס גוטעס.

נ מ ש ל

דאָס איז א משל געגען שבת. עס איז ניט גענוג וואָס א איד טוהט נישט אום שבת קיין ארבייט, ער מוז אין דיעזען טאָג טאָהן עפּעס גוטעס.

140
בעסער ווענִיגער און גוט

אַ גרויסער עושר וואָס האָט געהאַט אַ טאָכטער, האָט פאַר איהר געטאַהן אַ שידוך מיט דעם זוהן פון אַן ארימען יחסן. דער פאָטער פון דעם חתן האָט אויף זיך גענומען צו נייהען פאַר'ן חתן דריי אנצוגען קליידער. האָט דער מחותן צו איהם געזאָגט: „פאַר מיר דאַרפט איהר זיך ניט שעהמען. איך ווייס דאָך, אַז איהר זייט אַן אָרימאַן און איהר האָט ניט די מיטלען צו מאַכען פאַר אייער זוהן דריי אנצוגען וואָס זאָלען אלע זיין גוט. און אויב איהר וועט איהם טאַקע מאַכען דריי אנצוגען, וועט איהר זיי מסתמא מוזען מאַכען פון וואָלוועלע סחורה, וואָס ווערט גיך צוריסען. איז טאַקע בעסער, אַז איהר זאָלט איהם מאַכען בלויז איין אנצוג, איינעם און אַ רעכטען."

נ מ ש ל

אַ איד דאַרף זיך ניט אונטערנעהמען צו טאָהן מעהר ווי די תורה הייסט איהם, און אַז ער לערנט זאָל ער בעסער לערנען ווענִיגער און מיט מעהר כונה.

„זעהסטו, איך האָב דיר געזאָגט, אז ביי מיר וועט ער עסען! און ער האָט טאַקע געגעסען. א טעלער זופּ און א גרויס שטיק פלייש האָט ער ביי מיר אויפגעגעסען — זאָל איהם וואויל בעקומען!"

„דערצעהל מיר ווי אַזוי דו האָסט איהם געמאַכט צו עסען," האָט דער פאָטער געבעטען. „אפשר ווייס איך טאַקע ניט ווי זיך צו פיהרען מיט איהם."

האָט שמעון דערצעהלט ווי ער האָט דעם אינגעל אונ־טערגעקויפט מיט צוויי גילדען.

„דו נאַרישער מענש!" האָט ראובן אויסגערופען. „אַט דאָס וואָס דו דערצעהלסט איז שוין א בעוויז, אז דער אינ־געל איז קראַנק און האָט קיין אַפּעטיט. ווען ער וואָלט גע־האַט אַפּעטיט וואָלט ער געגעסען, ווייל עס הונגערט איהם, אָבער ניט צוליעב געלד."

נ מ ש ל

אַזוי איז דער אונטערשיעד צווישען מענשען וואָס טוהען גוטעס צוליעב דעם, ווייל זיי האָבען א גוטע האַרץ און ווי־לען טאָהן גוטעס, און מענשען וואָס גיבען צדקה כדי מען זאָל זיי אָבגעבען כבוד אויף דער וועלט, אָדער עולם הבא אויף יענער וועלט.

143

אַ שידוך, אָבער ניט קיין גלייכער

א פּראָסטען מענשעל האָט אָבגעגליקט און ער איז גע־וואָרען א גרויסער עושר. און אז ער איז געוואָרען זעהר רייך האָט זיך איהם געוואָלט איינקויפען אין יחוס און חתונה מאַ־כען זיין טאָכטער מיט דעם זוהן פון דעם שטאָדטישען רב. האָט ער געשיקט נאָך א שדכן און האָט צו איהם געזאָגט:

142
דער עיקר האָט געפעהלט

צוויי גוטע פר־ינד, ראובן און שמעון, האָבען זיך גע־טראָפּען אין גאַס. זעהט שמעון אז ראובן איז זעהר אומע־טיג. פרעגט שמעון: „וואָס איז מיט דיר? ווארום זעהסטו אויס אַזוי דערשלאָגען?" ענטפערט ראובן: „איך האָב גרויס צער פון מיין זוהן וואָס ער איז נעבעך זעהר קראַנק." זאָגט שמעון: „וואָס רעדסטו? אָט ערשט האָב איך איהם געזעהן אין גאַס, א פרישען, א געזונטען!" האָט ראובן געענטפערט: „יאָ, ער געהט ארום און זעהט אויס גוט, אָבער ער איז דאָך קראַנק. ער עסט ניט, האָט קיינמאָל קיין אַפּעטיט ניט. איך גיב איהם די בעסטע שפּייזען, אָבער ער וויל זיי אין מויל ניט נעהמען."

„איך וועל דיר צייגען, אז ביי מיר וועט ער יא עסען," האָט שמעון געזאָגט.

שמעון איז אַוועק, האָט אויפגעזוכט דעם אינגעל און האָט איהם איינגעלאַדען צו זיך אהיים. דאָרט האָט ער פאר איהם אַוועקגעשטעלט א טעלער זופּ און פלייש און איהם גע־געבען עסען.

„איך וויל ניט עסען," האָט דער אינגעל געזאָגט.

„אַז דו וועסט מיר אויפעסען די פלייש מיט די זופּ אין גאַנצען וועל איך דיר געבען צוויי גילדען!" האָט שמעון אָנגעבאָטען.

דער אינגעל האָט חשק געהאַט צו דאָס געלד, האָט ער זיך אָנגעטאָהן א כח און האָט ליידיג געמאַכט דעם טעלער.

שמעון איז גלייך אַוועקגעלאָפען צו זיין פריינד ראובן און האָט איהם מיט גרויס שמחה דערצעהלט:

מענש לעזט די תורה און געפינט דאָרט זאַכען, וואָס ער בע־גרייפט ניט מיט זיין אָרימען שכל, און ער האָט טענות צום רבונו של עולם ווארום ער מאַכט איהם ניט קלאָר די אַלע שווערע זאַכען און די סודות פון דער תורה. דער מענש מיינט, אז ווי באלד דער אייבערשטער האָט זיך מיט איהם פערבונדען איז ער שוין א גלייכער מחותן, און אלעס דאַרף איהם זיין קלאָר. אָבער דער אייבערשטער ענטפערט: „זאת חקת התורה", אזוי איז דער דין און דו האָסט ניט וואָס צו פרעגען. איך האָב מיט דיר ניט וואָס צו ריידען. א מחותן ביזטו אפשר, אָבער מיין גלייכען ביזטו ניט."

144
דעם מלך'ס מתנות

א גרויסער מלך פלעגט יעדען חודש, יעדען יום טוב, און ביי יעדער שמחה אין זיין פאַמיליע געבען שעהנע מתנות צו אלע זיינע קנעכט און דיענער און ווי אויך צו זיינע מיניס־טאָרען און ראטגעבער. דער מלך האָט ביי זיך געהאט דאָק־טוירים, גרויסע ספעציאליסטען, וועלכע האָבען קורירט איהם און זיין פאַמיליע יעדען מאָל ווען איינער פון זיי איז קראַנק געוואָרען, און די דאָקטוירים פלעגט דער מלך קיין מתנות ניט געבען. נאָר אמאָל, אז איינער פון די דאָקטוירים איז געוועזען אין עפּעס א צרה, אָדער ער איז געוועזען שטאַרק גע־דריקט אין געלד, פלעגט איהם דער מלך אויסהעלפען.

האָבען די דאָקטוירים זיך צוזאַמענגענומען און געקומען צום מלך מיט א טענה:

„זאָג אונז, האר קעניג, מיט וואָס זיינען מיר ערגער פון אַלע דיינע מענשען? זיי גיסטו מתנות יעדען חודש און יע־דען יום טוב און צו יעדער שמחה, אָבער אונז לאָזטו אויס."

„געהט צום רב, גיט א רייד מיט איהם, און אז איהר וועט דעם שידוך אויספיהרען וועט איהר קריגען פיינע שדכנות געלד.“

דער שדכן איז אוועק צום רב און האט איהם פארגעשלאגען דעם שידוך פאר זיין זוהן. פון אנפאנג האט דער רב ניט געוואלט הערען און זעהן, ווייל דער אבי הכלה איז געווען א גאנץ פראסטער מענשעל און פון נידעריגען שטאנד, און ניט דעם רב און ניט אפילו אזוי א שעהנעם בעל הבית איז אנגעשטאנען צו ריידען מיט איהם, אבער דעם שדכן מיט זיין גלאטען צונג האט זיך דאך איינגעגעבען דעם רב איבערצוריידען ביז עס איז געווארען א שידוך.

נאך דער חתונה האט דער רייכער מחותן געזעהן, אז דער רב רעדט צו איהם ניט און וויל צו איהם ניט ריידען. האט ער זיך שטארק געוואונדערט: ווי קומט עס, אז מחותנים זאלען גאר זיין ווי פרעמדע, אזוי ווי זיי קענען גאר ניט איינע די אנדערע און זאלען גאר ניט ריידען איינער צום אנדערען?

זיינען מענשען געקומען צום רב און האבען איהם אבגעטראגען ווי זיין מחותן בעקלאגט זיך אויף איהם. האט דער רב געהייסען, אז מען זאל איהם אזוי ענטפערען: „ער מיינט, אז ווייל איך בין איינגעגאנגען, אז מיין זוהן זאל נעהמען זיין טאכטער איז דאס שוין א גלייכער שידוך, און עס וואונדערט איהם פאר וואס איך פערברייננג ניט מיט איהם, פאר וואס איך רייד ניט צו איהם. אבער טאקע דער פאקט וואס איך רייד ניט מיט איהם איז א בעוויז, אז דער שידוך איז ניט קיין גלייכער, דען וועגען וואס קען איך ריידען מיט אזא עם הארץ? איז דאך א קשיא, ווארום איך בין אויף דעם איינגעגאנגען? נו, בלייבט א קשיא!“

נ מ ש ל

דער איבערשטער האט זיך פערבונדען מיט א נידריגער בריאה, א מענש, און האט איהם געגעבען א תורה. דער

נ מ ש ל

דער איד וואָס האָט געלערנט און איז אַ למדן, גיט אַליין צו לייזען, עס הייסט ער לערנט אַליין, אָבער דער איד וואָס האָט נישט געלערנט, אָבער ער האָט ליעב די תורה, שטיצט ער תלמידי חכמים און תלמוד תורה אַנשטאַלטען, און ער טהוט אויף פיעל מעהר ווי דער וואָס לערנט אַליין.

146
דער כתב און די קאַרעטע

עס איז בעקאַנט אַז אין די אַמאָליגע צייטען האָבען די שפּאַנישע אידען נישט געליטען די דייטשע אידען אין זייער מדינה. איינמאָל האָט זיך געמאַכט, אַז אַ גרויסע אידישע קהלה אין שפּאַניען האָט פערלאָרען איהר רב. האָט מען גע־נומען זוכען אַן אַנדערען, וואָס זאָל זיך פּאַסען צו פערנעה־מען דעם אמט. האָט איינער פאָרגעשלאָגען, אַזוי ווי אין דייטשלאַנד געפינט זיך איינער אַ גרויסער גאון און גרויסער חכם, זאָל מען איהם אַראָבברייענגען. זיינען די שטאָדט־לייט געוועזען צוטיילט, די האָבען דעם דייטשען רב געוואָלט און די אַנדערע זיינען געווען דאַגעגען. איבערהויפּט האָט מען מורא געהאַט פאַר דעם וואָס דער דייטשער רב האָט געהאַט אַ סך קינדער, זיהן און טעכטער, און אַז זיי וועלען זיך אויסמישען מיט שפּאַנישע קינדער, וועלען זיי פערדייטשען דעם שפּאַני־שען אידענטהום. אָבער אַזוי ווי נאָך לאַנגען זוכען האָט מען קיין בעסערען רב נישט געקענט געפינען, האָט מען זיך געאייניגט אויף דעם דייטשען רב, אָבער בתנאי, אַז קומען זאָל ער נאָר מיט זיין פרוי און מיט זייערע גאַנץ קליינע קינדער, די וועלכע דאַרפען נאָך האָבען זייער מאַמען. די

„איך וועל אייך דאָס ערקלערען," האָט דער מלך גע־ענטפערט. „יענע מענשען זיינען אימער מיט מיר, זיי בע־דיענען מיך די גאַנצע צייט כסדר, רעגעלמעסיג, גיב איך זיי מתנות אויך רעגעלמעסיג. אָבער איהר בעדיענט מיך נאָר אין אַן אונגליק, ווען עס מאַכט זיך אַ קראַנקהייט אין מיין פאַמיליע, עס הייסט נאָר צופעליג, דאָרום גיב איך אייך אייער לוין אויך צופעליג, ווען עס מאַכט זיך אַ פאַל ווען איהר זייט אין אַן אונגליק, אָדער אין אַ נויט."

נ מ ש ל

דאָס איז אַ משל וועגען די אידען, וואָס געהען אין שוהל יעדען טאָג, דיענען דעם רבונו של עולם אין אַלע צייטען, און יענע אידען וואָס קומען אין שוהל נאָר אום ימים נוראים, אָדער ווען עס קומט עפּעס אַ צרה אויף זיי. מיט די ערשטע איז דער אייבערשטער אין אַלע צייטען, אָבער מיט די אַנ־דערע נאָר ווען זיי דריקט אַ גרויסע נויט.

145

צוויי מינים גוטע פריינד

אַ סוחר האָט געהאַט צוויי גוטע און טרייע פריינד. איי־נער איז געווען אַ רייכער און דער אַנדערער אַן אָרימאַן. דער רייכער פלעגט צו איהם קומען יעדען טאָג אין געשעפט און איהם געבען צו לייזען. דער אָרימאַן האָט דאָס ניט געקענט טאָהן, פלעגט ער צייגען זיין פריינדשאַפט אויף אַן אַנדער אופן. ער פלעגט אַרומגעהן איבער'ן שטאָדט און ברענגען אַנדערע מענשען וואָס זאָלען קויפען ביי דעם סוחר. און אויף אַזאַ אופן פלעגט דער אָרימאַן אַריינברענגען דעם סוחר מעהר לייזונג ווי זיין רייכער פריינד.

147
אַז אָך און וועה צו דעם כבוד!...

אַ מיניסטער וואָס איז געווען זעהר געאַכטעט אין דעם מלך'ס הויף און איז געווען א גאַנצער בן בית ביים מלך, איז איינמאָל קראַנק געוואָרען און האָט זיך געמוזט ליגען אין בעט. איז דער מלך געקומען איהם מבקר חולה זיין.

האָט איינער פון דעם מיניסטער'ס פריינד צו איהם געזאָגט: „דו דאַרפסט זיך פרעהען, וואָס דער מלך האָט דיר געטאָהן אַזאַ כבוד און איז געקומען דיך צו בעזוכען."

„דו נאַר איינער!" האָט דער קראַנקער מיניסטער אויסגערופען. „וואָרום זאָל איך זיך פרעהען? בעסער וואָלט געווען, אַז איך וואָלט זיין געזונד און וואָלט געקומען צום מלך, ניט איך זאָל קראַנק זיין און דער מלך זאָל קומען צו מיר!"

נ מ ש ל

אמת, דער אייבערשטער איז מיט אונז אפילו יעצט אויך, ווען מיר זיינען אין גלות. אָבער פיעל בעסער וואָלט געווען, אז מיר וואָלטען געווען פרייע מענשען און איהם זעהן ביי איהם, אין זיין פּאַלאַסט, אין בית המקדש!

גרעסערע מוזען פערבלייבען אין דייטשלאנד. און אזוי ווי מען האט זיך געשעהמט דיזען פונקט איינצושרייבען אין דעם רבנות כתב, האט מען אבגעמאכט, אז מען זאל נאך דעם רב שיקען א גאנץ קליינע קארעטע, און ער זאל אליין פערשטעהן אז ער דארף זיין גאנצע פאמיליע ניט מיטנעהמען.

די שלוחים זיינען געקומען אין דייטשלאנד און איבער־נעגעבען דעם כתב רבנות צום רב. ער האט דעם כתב אי־בערגעלעזען. די קאנדיציעס זיינען איהם געפעלען געווארען, אבער אז ער האט א קוק געטאהן אויף דער קליינער קארעטע וואס מען האט געשיקט נאך איהם, האט ער געזאגט:

„די קליינע קארעטע וואס איהר האט נאך מיר געשיקט שטימט ניט מיט דעם שעהנעם כתב רבנות, וואס איהר האט מיר געבראכט. איך פערשטעה, אז איהר נעהמט מיך פאר א רב ניט ווייל איהר ווילט מיך, נאר ווייל איהר דארפט מיך. און טאקע דערפאר וויל איך ניט פאהרען צו אייך.“

אז די שלוחים זיינען צוריקגעקומען אין זייער שטאדט מיט דעם רב׳ס תשובה, האבען די שטאדט־לייט איינגעזעהן, אז זיי האבען געטאהן ניט ריכטיג און זיי האבען געשיקט צום רב עטליכע גרויסע קארעטעס אום צו ברייננען זיין גאנצע הויז געזינד.

נ מ ש ל

עס זיינען דא מענשען וואס אויף שבחים זיינען זיי ניט קארג, אבער אז עס קומט עפעס צו טאהן, ווערען זיי קאלט. און מיט אזעלכע דארף מען וויסען ווי צו האנדלען. דער כתב און די קארעטע מוזען זיין פון דער זעלבער מאס.

149
טעות סוחר

איינער, א גביר, האט געפיהרט גרויסע געשעפטען איבער ווייטע לענדער. איינמאל איז ער מיט זיין סחורה געפאהרען אויפ'ן ים און די שיף איז געווען אנגעלאדען מיט זיינע פעק און קאסטענס. דער סוחר האט אויך מיטגעפיהרט א טלית־זאק מיט תפילין און אויך עטליכע ספרים, אין וועלכע ער זאל קענען אריינקוקען, אדער לערנען א שיעור.

אין מיטען וועג האט אויסגעבראכען א גרויסער שטורם. די שיף מיט די פאסאזשירען איז געווען אין גרויס סכנה. און אז די שיף האט שוין געהאלטען אין זינקען, האט דער קאפיטאן געזאגט צום סוחר:

„איהר מוזט וואס שנעלער לייכטער מאכען די שיף. איהר האט דא צופיעל זאכען. ווארפט אריין אין ים וויפיעל איהר קענט! אז ניט זינקען מיר אלע!"

דער סוחר האט זיך שטארק דערשראקען. האט ער גענומען זיין טלית־זעקעל מיט זיינע ספרים און האט זיי געוואלט אריינווארפען אין ים. אבער זיין משרת האט איהם אבגעהאלטען און געזאגט:

„וואס טוהט איהר, מיין האר, עס איז דאך א זינד פאר גאט! אט דיזע הייליגע זאכען, וואס איהר ווילט ווארפען אין ים, זיינען דאך אזעלכע וואס האלטען אונז אויף ביים לעבען. בעסער ווארפט אריין עטליכע פון אייערע שווערע קאסטענס סחורה, און דאס וועט א סך לייכטער מאכען די שיף."

148
ווען מחותנים קריגען זיך

אויף א חתונה, גראדע פאר דער חופה, האבען די מחותנים פון חתן'ס צד און די מחותנים פון כלה'ס צד גע־נומען זיך קריגען, זידלען און שרייען איינער אויפ'ן אנ־דערען. זייערע קולות האבען צוזאמענגעבראכט אלע געסט וועלכע האבען זיך צוגעהערט צו די קריעג. האט איינער פון די געסט געזאגט צו די מחותנים: „צו וואס שרייט איהר איינער אויפ'ן אנדערען און צו וואס קריעגט איהר זיך? באלד וועט מען שטעלען די חופה און נאכדעם וועט איהר דאך כאפען א טענצעל צוזאמען. טא צו וואס קריעגט איהר זיך, אז איהר וועט באלד טאנצען צוזאמען?"

נ מ ש ל

אזוי טענה'ן די אידען צום רבונו של עולם: דו ביזט אויף אונז בייז, דו שטראפסט אונז זעהר שווער, מאכסט אונז צו שאנד פאר פרעמדע אין די אויגען, אבער מיר ווייסען דאך, אז באלד וועסטו אונז צוריק ברענגען אין אונזער לאנד און וועסט אונז ווידער זיין א פאטער. טא צו וואס שטראפסטו אונז אזוי?

נ מ ש ל

דאס איז א משל געגעז די ליעבע. די קערפערליכע ליעבע, די ליעבע פון איין גוף צו דעם אנדער גוף, קען מען נים טרויען, ווייל אזוינס קען נאר פארקומען צווישען א נידריגע קלאסע מענשען: אבער די ליעבע, מיט וועלכער יעקב אבינו האט געליעבט די מוטער רחל, איז געווען א ריינע. ער האט זי ניט געליעבט ווי א משרת ליעבט א דיענסט, נאר פאר איהר ריינע נשמה און גוטע זאכען, און אזא ליעבע קען מען טרויען.

151
געבליבען ביים קאפיטאל

ביי א גרויסען גביר זיינען געווען צוויי זיהן. איינער איז געווען א פלייסיגער, א געראטענער; דער אנדערער איז געווען א ביסעל פויל און האט קיין חשק ניט געהאט צו לערנען. אז:י לאנג ווי דיביידע זיהן זיינען געווען יונגע קינדער, ביים פאטערס טיש, האט ער צווישען זיי קיין אונ־טערשיעד ניט געמאכט און האט זיי געמאכט די זעלבע קליידער, און געגעבען און אויף אלע הצטרכות גלייך. ווען זיי זיינען אבער עלטער געווארען און האבען געדארפט ארויס־געהן אויף אייגענע קעסט, האט ער ביידען געגעבען גלייכע סומען געלד, כדי זיי זאלען זיך מאכען געשעפטען און ווערען בעלי־בתים פאר זיך. אז זיי האבען שוין אבער בעדארפט חתונה האבען און נאכדעם בויען הייזער, און שפעטער אויס־געבען קינדער, איז דעם וועמען דער פאטער האט ליעבער געהאט, פלעגט ער איהם געבען אויף די אלע נייע הוצאות, און דעם אנדערען פלעגט ער מעהר ניט געבען.

נמשל

אַ סך מענשען, ווען עס קומט אויף זיי אַ שווערע, שטורמדיגע צייט, הויבען זיי אָן זיך לייכטער צו מאַכען מיט דאָס וואָס זיי שפּאָרען אָב פון צדקה. דאָס איז אָבער ניט ריכטיג. צדקה האַלט אונז אויף ביים לעבען. שפּאָרען זאָל אַ מענש אין זיינע שווערע הוצאות, וואָס ער פערשווענדעט אויף פערגניגענס און לוקסוס פאַר זיך און פאַר זיין פרוי. דאָס וועט איהם פיעל לייכטער מאַכען זיין לאַגע.

150

אַ קנאַפּער בטוח

איינער, אַ שעהנער בעל־הבית, פלעגט נעהמען ביי אַ קרעמער סחורה אויף באָרג, און דער קרעמער פלעגט איהם אימער געבען סחורה און וואַרטען ביז יענער פלעגט איהם בעצאָהלען. איינמאָל איז דער בעל־הבית צו איהם געקומען קויפען אַ בגד פאַר זיין משרת. „דעם מאָל מוזט איהר צאָהלען מזומן.“ האָט דער קרעמער געזאָגט. „וואָרום?“ האָט דער בעל־הבית געפרעגט. „איהר באָרגט דאָך מיר אימער.“

„פערשטעהט איהר מיך אַזוי,“ האָט דער קרעמער ער־קלערט, „איך האָב קיין מורא ניט אייך צו באָרגען זאַכען וואָס איהר דאַרפט פאַר אייך אַליין און פאַר אייער פאַמי־ליע, אָבער אַ זאַך וואָס איהר דאַרפט האָבען פאַר אייער משרת האָב איך שוין מורא צו געבען אָהן געלד. וואָס טוה איך אַז אייער משרת ענטלויפט פון אייך? איהר וועט דאַן שוין נאָכדעם ניט האָבען קיין חשק צו צאָהלען פאַר זיין בגד. דערפאַר קען איך אייך דיזען מאָל ניט טרויען.“

ער זאל זיין בעל־הבית איבער זיין פערמעגען און פיהרען אלעס מיט פערשטאנד.

האט רער גביר צוזאמענגערופען אלע זיינע זיהן און האט צו זיי געזאגט:

„ווער פון אייך וויל, אז איך זאל איהם איבערגעבען די פערוואלטונג איבער אלע מיינע געשעפטען און גיטער, אז ער זאל אלעס פיהרען אין ארדנונג, און די אנדערע ברידער זאלען פון איהם קריגען זייער חלק הכנסה יעדען יאהר?“

האט קיינער פון די זיהן ניט געוואלט אננעהמען אויף זיך די ארבייט. יעדער איינער האט זיך געטראכט: לאמיך בעסער זיין פון די וואס לעבען פון אלעם גרייטען, איידער צו זיין פערדרעהט מיט'ן געשעפט און טראגען אויף זיך די גאנצע זארג.

אבער איינער האט זיך געפונען וואס איז געווען קליגער פון די אנדערע און האט געזאגט צום פאטער:

„איך נעהם זיך אונטער צו פיהרען די געשעפטען און געבען מיינע ברידער זייערע חלקים פון דער הכנסה, אבער בתנאי אז דו זאלסט מיך לערנען ווי די געשעפטען צו פיהרען.“

שפעטער, אז דער קלוגער זוהן האט זיך געטראפען מיט א פריינד, האט איהם דער פריינד געפרעגט:

„ווי קומסטו צו אזא נארישקייט? צו וואס האסטו אויף זיך אנגענומען אזא גרויסען יאך צו פיהרען אזוי פיעל עסקים?“

האט איהב דער קלוגער זוהן אזוי געענטפערט:

„מיין פאטער האט זיך אונטערגענומען מיך אויסצולערנען אלע זיינע געשעפטען, און דאס איז ביי מיר פיעל טייערער ווי זיין גאנצע געלד און זילבער. געלד איז ניט קיין אייביגע זאך. עס קען דאך אמאל טרעפען, אז מיין פאטערס פערמעגען זאל פערלארען געהן, וועלען מיינע ברידער, וואס זיינען געוואוינט צו לעבען אויף אלעם גרייטען,

איינמאל האט זיך געמאכט, אז דיביידע ברידער האבען געדארפט לייהען געלד אין באנק אום צו פערגרעסערען זייערע געשעפטען. האט מען דעם ערשטען געליהען גלייך ווי ער האט געבעטען, און דעם אנדערען האט מען אבגעזאגט. פרעגט דער אנדערער: „מיט וואס איז מיין ברודער ביי אייך מעהר בטוח ווי איך?“ האט מען איהם געענטפערט: „די מעשה איז אזוי. איהר האט ביידע גרויסע הוצאות, נאר מיר ווייסען אז ווען דיין ברודער מאכט א גרויסע הוצאה גיט איהם דיין פאטער אנדערע געלד, אבער אז דו מאכסט א גרעסערע הוצאה גיט דיר דיין פאטער קיין הילף ניט און דו מוזט ציהען פון דיין קאפיטאל. ביי דיין ברודער שטעהט דער קאפיטאל אזוי ווי געווען, אבער ביי דיר ווערט ער קלענער.“

נ מ ש ל

פאר מתן תורה זיינען מיר געווען ביים איבערשטען ווי קינדער ביי זייער פאטערס טיש. ער האט מיט אונז געטאהן חסדים, כאטש מיר האבען גארנישט פערדיענט. שפעטער האט ער אונז נעגעבען קאפיטאל (די תורה), אז מיר זאלען אליין פערדיענען (לערנען די תורה, טאהן מצות).

152

וויסענשאפט איז בעסער פון גאָלד

אמאל איז געווען א גרויסער גביר, וואס האט געהאט א סך געשעפטען, גיטער און הייזער. ווען ער איז גע־ווארען אלט, האט ער זיך געטראכט, אז עס איז זעהר נויטיג דאס ער זאל איינעם פון זיינע זיהן אויסלערנען אלע זיינע געשעפטען, ער זאל וויסען וואו אייז און וואו אוים, און

קומען צו מיר פרעגען וואָס זיי ווייסען ניט, און אַ סך מאָל האָט מיר געטראָפפען אַז איך געה אין גאַס און מענשען שפּאַרען זיך איבער עפּעס אַ פראַגע, און נאָכדעם אַז זיי דערזעהן מיך זאָגען זיי ׳לאָמיר פרעגען דעם אָרענדאַר. ער ווייסט דאָך אַלעס׳. איז נאָך ביי דיר אַ פראַגע אַז איך בין אַ גרויסער למדן?"

די פרוי האָט זיך שטאַרק געפרעהט וואָס איהר מאַן איז אַ גרויסער למדן, און זי האָט גענומען פיהלען שטאָלץ ביי זיך.

אַ צייט שפּעטער איז דער אַרענדאַר געפאָהרען אין שטאָדט אויף ימים נוראים. האָט ער דאָרט געזעהן אין שוהל ווי עס זיצען אידען לומדים און ריידען תורה. טראַכט ער זיך, איך בין דאָך אויך אַ למדן, לאָמיך צוגעהן און זיי צייגען אַז איך קען אויך די שוואַרצע פּינטעלעך. געהט ער צו און הערט זיך איין. הערט ער און הערט, אָבער ער פערשטעהט נים קיין וואָרט. ער מאַטערט זיך כאָטש עפּעס צו כאַפּען, אָבער ער פערשטעהט ניט איין וואָרט פון צעהן. געהט ער צוריק צו זיין אָרט ביים פּאָליש און שווייגט. נאָכדעם אַז ער איז צוריק געקומען אין דאָרף, זאָגט ער צו זיין פרוי: „הער זיך איין וואָס איך וועל דיר דערצעהלען. איך בין געווען אין שטאָדט. האָב איך דאָרט אויסגעפונען, אַז איך האָב זיך אַ ביסעל אָבגענאַרט. דאַ, אין דאָרף, צווישען פויערים, בין איך טאַקע אַ גרויסער למדן, אָבער דאָרט אין שטאָדט זיינען דאָ אמת׳ע לומדים, און וואָס זאָל איך דיר זאָגען? געגען די שטאָדטיגע בין איך אַליין אַ פויער . . ."

נ מ ש ל

ישעיה הנביא האָט זיך געהאַלטען פאַר אַ גרויסען מאַן און אַ נביא, אַזוי לאַנג ווי ער האָט געקענט בלויז מענשען. אָבער ווען ער האָט מיט דער קראַפט פון זיין נבואה דער־

אהן אַרבייט, אהן מיה, ניט האָבען פון וואָס צו לעבען. אָבער איך וועל דורך דעם, וואָס מיין פאָטער וועט מיך אויסלערנען, וויסען ווי צו מאַכען נייע פערמעגענס.״

נ מ ש ל

וויסענשאַפט איז דער גרעסטער אוצר — פיעל טייערער פון גאָלד.

153
דער דאָרפישער למדן

אין אַ דאָרף איז געזעסען אַן אַרענדאַר, וואָס זיין האַנדעל איז געוועזען מיט פויערים. דער אַרענדאַר איז געוועזען בעוואוסט פאַר אַ גאַנצען קענער. דהיינו, ער האָט געזעהנט לעזען אין לוח דעם „חזון הרוחות״, וואָס צייגט אַז די פערשיעדענע וועטערען פון דעם גאַנצען יאָהר, ווען עס וועט זיין שניי, ווען רעגען, ווען היץ און ווען אַ טריקעניש. די פויערים און די אידישע ישוב׳ניקעס אַרום פלעגען צו איהם קומען מיט אַזעלכע פראַגען ווי: ווען קומט אויס דער גרויסער יריד? ווען פאַלט אויס דער ערשטער שניי? ווען וועט דער וועג ווערען גוט? און נאָך אַזעלכע פראַגען. דער אַרענדאַר פלעגט אַריינקוקען אין לוח, פערקנייטשען דעם שטערען, אַזוי ווי איינער טראַכט איבער אַ הארבע זאַך, און נאָכדעם פלעגט ער געבען אַ תשובה, און דער פרעגער פלעגט אוועק אַ צופריעדענער.

איינמאָל זאָגט דער אַרענדאַר צו זיין פרוי: „דו ווייסט וואָס איך האָב זיך אַרומגעזעהן? איך בין דאָך אַ גרויסער למדן!״ פרעגט די פרוי: „ווי אַזוי האָסטו זיך דאָס דערוואוסט?״ האָט ער געענטפערט: „דו זעהסט דאָך ווי אַלע

נ מ ש ל

אז איידעלע בענעהמונג איז טייערער פון גאלד.

155
ודע מה שתשוב לשכור

א רייכער מאן איז געגאנגען מיט זיין זוהן אין גאס. ביידע זיינען געווען יום־טוב׳דיג אנגעטאהן אין זייערע שעהנ־סטע מלבושים. איז זיי אנקעגען אנגעקומען א שכור, וועלכער האט זיך קוים געהאלטען אויף די פיס, און אנכא־פענדיג דעם רייכען מאן פאר די פאלעס, האט ער גע־נומען שרייען: „דאס איז דאך מיין ראק! דו האסט עס ביי מיר גע׳גנב׳עט!" האט דער רייכער מאן איהם געענט־פערט גאנץ פריינדליך און מיט א וייכער שטימע: „וואס פאלט דיר איין, מיין פריינד, אזא גערדאנק, אז איך האב דעם ראק ביי דיר גע׳גנב׳עט? דאס האט מיר דיין פרוי געליהען בלויז אויף איין טאג און מארגען קעהר איך אום דעם ראק צו דיר מיט א שעהנעם דאנק."

ווען דער שכור האט דאס געהערט, איז ער ווייטער געווארען און האט זיך אבגעטראגען. „אבער, פאטער!" האט דער זוהן זיך אבגערופען, „ווארום האסטו איהם געזאגט אז דער ראק איז טאקע זיינער?"

„מיין זוהן!" האט דער פאטער ערקלערט, „וואס איז דא צו טענה׳ן מיט א שכור? אז איך וואלט איהם געזאגט ניין, וואלט ער נאך העכער געשריען און זיך אפשר אויך געווארפען שלאגען, אבער אז איך האב איהם אבגעלייגט אויף מארגען, בין איך זיכער אז ביז מארגען וועט ער זיך אויס־ניכטערען און פערגעסען."

זעהן דעם כסא הכבוד מיט די מלאכים, האָט ער אויסגע־
רופען אויף זיך: „אנכי איש טמא שפתים ובתוך עם טמא
שפתים אני יושב". עס מיינט: איך בין אַ מענש מיט
אַ אונרייינעם מויל און צווישען אַ פאָלק פון אונרייינע מיי־
לער געפין איך זיך.

154

דער בעל הבית איז איהם געפעלען

אַ משרת האָט געהאַט חשק אַנצוקומען צו אַ געוויסען
בעל־הבית אין הויז, צו דיענען ביי איהם. דער בעל־הבית
איז ניט געוועזען זעהר רייך, און איז דער זעלבער שטאָדט זיינען
געוועזען זעהר רייכע מענשען, וואָס האָבען געוואָלט האָבען דעם
משרת, אָבער דער משרת האָט אַלץ געוואָרט ביז יענער בעל־
הבית וועט זיין אימשטאַנד איהם צו נעהמען. האָט מען
איהם געפרעגט: „מיט וואָס געפעלט דיר יענער מיטעלער
בעל־הבית בעסער ווי אַלע גבירים, וואָס ווילען דיך נעהמען?"
האָט דער משרת אַזוי ערקלערט: „ביים מיטעלען בעל־הבית
האָב איך געזעהן איין מעלה, וואָס ביי די גרויסע גבירים
זעהט מען דאָס ניט. איינמאָל האָט מיך מיין געוועזענער
בעל־הבית, פאַר וועמען איך האָב פריהער געאַרבייט, געשיקט
צו יענעם בעל־הבית נעהמען עפּעס סחורה. אַז איך בין
אַריינגעקומען איז די גאַנצע פאַמיליע געזעסען ביים טיש און
געגעסען, און זייער משרת איז אויך געזעסען ביי דעם זעלבען
טיש. און אַז איך האָב געזאָגט נאָך וואָס איך בין געקומען,
האָט זיך דער משרת אויפגעהויבען און איז אַריין אין קלייט
מיר דאָס צו ברייננען. האָב איך געזעהן ווי די גאַנצע
פאַמיליע האָט אויפגעהערט עסען און געוואַרט ביז דער
משרת וועט צוריק קומען צום טיש."

אז דער בן מלך איז געוואָרען זעהר קראנק. זיין גאַנצער קערפּער איז בעדעקט געוואָרען מיט וואונדען, דען די פּער־באַטענע עסענס האָבען אויף איהם געווירקט ווי א גיפט.

ווען דער מלך האָט זיך פון דעם דערוואוסט, האָט ער איינגעזעהן, אז מיט זיינע אייגענע דאָקטוירים און דיענער וועט ער גאָר ניט אויספיהרען, ווייל זיי קענען דעם בן מלך און קענען דעם מלך, און דארום האָבען זיי אויף איהם רחמנות און קענען ניט זיין מיט איהם צו שטרענג. האָט דער מלך גענומען זיין בן יחיד און האָט איהם אוועקגעשיקט וויים, ווייט, אין דער פרעמד, צו א דאָקטאר וואָס איז געווען א שטרענגער און א שלעכטער, א קאלטער גזלן, און האָט דעם מלך ניט געקענט. צו איהם האָט ער אוועקגעשיקט זיין טייער קינד, דער דאָקטאר זאָל איהם קורירען און שניידען זיין ליב, אום אבצורייניגען זיין קערפּער פון שלעכטע בלו־טען און פון ווילד־פלייש, וואָס איז אַנגעוואקסען אויף איהם.

נ מ ש ל

מיר אידען זיינען דער בן יחיד. אונזער פאָטער, דער מלך פון דער גאַנצער וועלט, האָט געזעהן, אז מיר פאָלגען ניט זיינע דאָקטוירים און דיענער די כהנים, לויים און לעהרער. האָט ער אונז פערשיקט אין גלות צו די גויים, וואָס קענען איהם ניט, אז זיי זאָלען אונז קורירען מיט א שטאַרקע האנד.

נ מ ש ל

א פריערליכער ענטפער איז אימער דער בעסטער.

156

דער צופיעסטעטער בן יחיד

א מלך האָט געהאַט א זוהן, א בן יחיד, איז ער געווען זעהר שוואַך. דער מלך האָט פאַר איהם געהאַלטען בעזונ־דערע דאָקטוירים וואָס האָבען אויפגעפאַסט אויף זיין געזונט און אויך דיענער וואָס פלעגען דעם קראַנקען בן מלך בעדיע־נען. די דאָקטוירים זיינען געווען די בעסטע און די גע־לעהרטסטע אין לאַנד. די דיענער זיינען געווען די פיינסטע און די עהרליכסטע, — אלע שעהן און שטאַרק געוואַקסען, אַזוי ווי העלדען, און דערצו געלערנט אין אלע געזעצען פון דער הויף־עטיקעטע, אַזוי ווי עס פּאַסט זיך פאַר דיענער פון א פרינץ, א יורש עצר.

די דאָקטוירים פלעגען פערשרייבען וואָס דער פרינץ מעג עסען און וואָס ער טאָר ניט עסען, און די דיענער פלע־גען אויפפּאַסען, אַז דער בן מלך זאָל עסען נאָר דאָס, וואָס די דאָקטוירים האָבען איהם פערשריבען און איהם אַבהיטען, אַז ער זאָל ניט עסען דאָס וואָס עס איז איהם פערבאָטען.

די גאַנצע צייט האָט דער בן מלך געפאָלגט די דאָקטוי־רים און די דיענער, אָבער פּלוצלונג איז ער געוואָרען ווילד און האָט גענומען טאָהן אַלעס פערקעהרט ווי זיי האָבען גע־וואָלט. ער האָט אָנגעהויבען צו עסען און צו טרינקען אַלעס וואָס איז איהם געווען פערבאָטען. די דאָקטוירים און די דיענער האָבען איהם געוואָרענט און גע'מוסר'ט, אָבער דער בן מלך האָט זיי ניט געוואָלט הערען. און דער סוף איז געווען

נאָכדעם האָט דער אָרימאַן אויפגעהערט צו קומען. איז דער גביר צו איהם אוועק און האָט איהם געפרעגט: „פאַר וואָס האָסטו אויפגעהערט צו מיר צו קומען און לייהען זאַ־כען? דאַרפסט זיך ניט שעהמען. איך וועל דיר לייהען פיעל רו ווילסט. זאָג מיר, וואָס דאַרפסטו?“

„איך ווייס אליין ניט,“ האָט דער אָרימאַן געזאָגט, „אָבער אויב איהר ווילט, לייט מיר אייער גאָלדענעם זייגער.“

דער נגיד האָט גלייך אַראָבגענומען פון זיך זיין זייגער וועלכער איז געווען פון גאָלד און בעזעצט מיט בריליאַנטען און האָט עס געגעבען צום אָרימאַן.

נאָכדעם איז דער גביר אוועק אהיים מיט א פרעהליכען הארצען און געוואַרט אויף זיין שכן, וואָס וועט איהם מסתמא אָבברענגען זיין טהייערען זייגער, מיט נאָך א קליי־נעם זייגערל צו דעם.

וואַרט ער דער גביר און וואַרט. עס געהט אַוועק א טאָג, צוויי, דריי, פיער, — א גאַנצע וואָך, און דער שכן צייגט זיך ניט. ווערט שוין דער גביר אונגעדולדיג. אַזוי לאַנג וואַרטען האָט ער ניט געקענט, איז ער אליין אריבער צום שכן און האָט איהם געפרעגט: „נו, וואָס הערט זיך מיט מיין זייגער?“ דער שכן האָט מיט א זיפץ געענטפערט: „עס איז מיר פשוט א הארץ ווייטאָג אייך צו זאָגען, אייער זייגער איז נעבעך געשטאָרבען.“

„וואָס הייסט געשטאָרבען?“ האָט דער נגיד אויסגע־רופען שטאַרק דערשראָקען. „ווי קען אַ זייגער שטאַרבען?“

„און ווי קען א לעפעל זיך לעפלען?“ האָט דער אָרי־מאַן צוריק געפרעגט א קשיא. „און ווי קען א בעכער זיך בע־כערען? אויב א לעפעל אָדער א בעכער קענען געבוירען קינ־דער, קען דאָך א זייגער שטאַרבען!“ . . .

נ מ ש ל

דער אייבערשטער האָט געזאָגט צו די אידען „לא

157
צופיעל איז אומגעזונד

אַן אָרימאַן איז איינמאָל געקומען צו זיין רייכען שכן און האָט ביי איהם געבעטען לייהען אַ זילבערנע לעפעל. דער רייכער שכן האָט איהם געליהען. אַ פּאָר טעג שפּעטער האָט דער אָרימאַן אָבגעבראַכט דעם לעפעל מיט נאָך אַ קליי־נעם לעפעלע דערצו.

„וואָס איז דאָס?" האָט דער נגיד געפרעגט, „איך האָב דיר דאָך געליהען בלויז איין לעפעל."

„אייער לעפעל," האָט דער אָרימאַן געענטפערט, „האָט ביי מיר אין הויז זיך געלעפעלט, עס הייסט עס איז געגאַנגען צו קינד און האָט געבוירען אַ קליין לעפעלע. האָב איך אייך אָבגעבראַכט ביידען, די מאַמען מיט דער טאָכטער, ווייל ביי־דע געהערען צו אייך."

דער נגיד איז געווען צופריעדען, און האָט אָבגעדאַנקט דעם אָרימען שכן פאַר זיין עהרליכקייט.

אין אַ וואָך אַרום קומט ווידער דער אָרימאַן און בעט, אַז דער נגיד זאָל איהם לייהען אַ זילבערנעם בעכער. דער נגיד האָט קיין וואָרט ניט איבערגערעדט און האָט איהם געגעבען אַ גרויסען זילבערנעם בעכער. עס זיינען אַריבער אַ דריי אָדער פיער טעג און דער אָרימאַן האָט צוריקגע־בראַכט דעם נגיד זיין גרויסען בעכער, מיט נאָך אַ קליינעם בעכערל דערצו.

„אייער גרויסער בעכער האָט ביי מיר אין הויז זיך גע־בעכערט, און געבוירען אַ קליינעם בעכערל," האָט דער אָרי־מאַן ערקלעהרט. „האָב איך אייך אָבגעבראַכט די מאַמען מיט'ן קינד צוזאַמען."

אנדערע ברידער און דער פאַטער האָבען איהם אַנגענומען פאר א גרויסען גביר און האָבען איהם ארויסגעצייגט גרויס כבוד, אָבער שפּעטער האָבען זיי זיך דערוואוסט, אז ער איז אַן אָרימאַן, א קבצן . . .

„איך פערשטעהע ניט," האָט דער פאָטער איהם גע־פרעגט, „אַז דו ביזט אַן אָרימאַן, טאָ צו וואָס האָסטו ביי מיר געדאַרפט פרעגען וואָס פאר א קליידער דו זאָלסט ברענגען צו דער חתונה? האָסט דאָך געקענט קומען אין וואָס דו האָסט."

„וואָס ווייסטו, טאַטע," האָט דער זוהן געענטפערט, „איך בין אַזוי אָרים, אַז איך פערמאָג ניט א פּאָר גאַנצע שיך, און מיין ראָק איז פול מיט לעכער און מיינע הויזען זיי־נען אין גאַנצען לאַטעס. סאַי ווי איז מיר אויסגעקומען צו לייהען ביי פרעמדע קליידער פאר מיר און מיין פרוי, האָב איך זיך גערעכענט, אז אויב יאָ קומען אין געליהענע קליי־דער, זאָל שוין זיין עפּעס רעכטס!"

נ מ ש ל

דאָס איז א משל געגען דעם מענשען און די מלאכים. די מלאכים האָבען א בעשטימטען חלק גוטעס וואָס דער איי־בערשטער האָט זיי געגעבען און זיי ציהען זייער עקזיסטענץ פון דעם וואָס זיי פערמאָגען. אָבער דער מענש האָט אַליין גאָרנישט. ער לעבט נאָר מיט די חסדים וואָס דער איי־בערשטער שענקט איהם. און ווי באַלד ער דאַרף לעבען פון חסדים, ווייס דער מענש, אז צו דעם אייבערשטענס גוטסקייט איז גאָר קיין שיעור ניטאָ, און ער בעט אַלץ מעהר ברכות פון דעם אייבערשטען.

תוסיפו": איהר זאָלט ניט צוגעבען זאַכען מעהר ווי עס איז געשריעבען אין דער תורה. דען ווען איינער לייגט צו אַ מצוה, וואָס געפינט זיך ניט אין דער תורה, און ער זאָגט, אז דאָס איז אַ קינד פון אַ מצוה, וואָס שטעהט יאָ אין דער תורה, קען זיך אמאָל מאכען אַ שווערע מצוה וואָס איז מן התורה און ער וועט עס ניט וועלען טאָהן. ער וועט זאָגען, אז די מצוה איז שוין געשטאָרבען . . .

158
דער אָרימאַן האָט זיך אויסגעפוצט

אַ פאָטער וואָס האָט געהאַט עטליכע זיהן, ווייט פון זיין שטאָדט, האָט זיי איינגעלאַדען צו קומען אויף דער חתונה פון זיין מיזשיניק. אַלע זיהן האָבען גלייך געענטפערט, אז זיי וועלען קומען מיט זייערע ווייבער. נאָר איינער פון זיי, וועלכער איז געוועזען אַ גרויסער אָרימאַן, האָט געשריבען צום פאָטער: „איך נעהם אָן דיין איינלאַדונג, אָבער דו מוזט מיר אויסשרייבען וואָס פאַר אַ שעהנע בגדים איך זאָל מיטנעהמען צו טראָגען אויף דער חתונה, און וואָס פאַר אַ קליידער מיין פרוי זאָל מיטנעהמען." דער פאָטער האָט געמיינט, אז דער זוהן איז דער רייכסטער פון אַלע זיינע זיהן, האָט ער איהם אויסגעשריבען אַ צעטעל פון די קליידער וואָס ער זאָל מיטנעהמען, — און אַלעס זעהר פיינע זאַכען.

ויהי היום, ווען עס איז געקומען דער טאָג פון דער חתונה, זיינען אַראָבגעקומען אַלע זיהן. די רייכערע זיינען געקומען אָנגעטאָהן גאַנץ שעהן, אָבער ניט איבעריגס רייך. אָבער דער אָרימאַן איז געקומען אין אַן אַטלאַסענעם ראָק, זיידענע זאָקען, און אַ צילינדער כדרך הגבירים. זיין פרוי איז אויך געקומען זעהר רייך געקליידעט, ווי אַ גרעפין. די

נ מ ש ל

א סך מענשען ווערען געשאַצט לויט זייערע קליידער, אָבער דאָס זיינען ניט מעהר ווי אָרימע לייט אין חתונה קליידער.

160

פון צוויי איז ער געבליבען איינער

איינער האָט געדארפט לייהען געלד ביי א רייכען מאַן, און אַזוי ווי ער איז געווען אַן אָרימאַן, האָט ער געבראכט אַן ערב, א גוט־זאָגער, וועלכער זאָל זיך אונטערשרייבען אויפ׳ן וועקסעל. אָבער דער רייכער מאַן האָט געדענקט, אז איין ערב איז ניט גענוג און ער האָט געהייסען ברייננגען נאָך איינעם. דער אָרימאַן האָט געבראכט נאָך אַן ערב און דיביידע ערבים האָבען זיך אונטערגעשריעבען אויפ׳ן וועקסעל.

אַ קורצע צייט שפּעטער האָט אויסגעבראָכען א פייער אין דער הויז פון איין ערב. דער אנדער ערב איז ארומגע־לאָפען א פערצווייפעלטער, געמאכט געוואלדען און געברא־כען מיט די הענד. „וואָס שרייסטו? וואָס ליארמסטו?" האָבען איהם מענשען געפרעגט. „יענעמס הויז איז דאָך אין דעם אנדער עק שטאָדט, גאַנץ ווייט פון דיין הויז!" האָט ער געענטפערט: „וואָס ווייסט איהר? ער און איך האָבען זיך ביידע אונטערגעשריבען אויף איין וועקסעל און יעצט, אז ער ברענט אָב און ווערט אַן אָרימאַן, בלייב איך דער איינציגער ערב און וועל מוזען בעצאָהלען דעם וועקסעל."

נ מ ש ל

ווען דער אייבערשטער האָט גענעבען די תורה צו די

159
די צוויי יונגע ווייבלעך

אין א שטעדטעל זיינען געווען צוויי כלה מיידלעך, וואָס האָבען זיך געגרייט צו דער חתונה. איינע איז געווען ביי איהרע עלטערען וועלכע זיינען געווען זעהר רייך און די אַנדערע איז געווען א יתומה, וואָס האָט זיך ערצויגען ביי אָרימע משפחה־לייט. די וואָס האָט געהאט א רייכען פאָטער האָט מען געמאכט א ריכטיגע גארדעראָבע. צוערשט האָט מען איהר גענעהט קליידער וואָס זי זאָל קענען טראָגען אום דער וואָכען. נאָכדעם האָט מען איהר גענעהט קליידער פאר שבת און יום טוב. און צולעצט האָט מען איהר גענעהט די חתונה קליידער.

די אָרימע קרובים פון דער יתומה האָבען גענומען קלערען וואָס מען נעהט צוערשט פאר זייער קרובה. האָבען זיי איינגעזעהן, אז זיי האָבען ניט גענוג מיטלען צו נעהען אלעם וואָס א כלה דארף האָבען. האָבען זיי בעשלאָסען צו נעהען פאר איהר בלויז דאָס נעטהיגסטע. און נויטיגסטע איז דאָך געווים חתונה קליידער.

נאָך זייער חתונה, אז די יונגע ווייבלעך פלעגען קומען אין מארק איינקויפען, פלעגט די רייכע יונגע ווייבעל קומען אָנגעטאָהן אין וואָכען קליידער און די אָרימע פלעגט קומען אין חתונה קליידער. און זייטיגע מענשען וואָס האָבען די צוויי יונגע ווייבלעך ניט געקענט, האָבען געמיינט אז די רייכע איז אָרים און די אָרימע איז רייך. זיי איז גאָר ניט איינגעפאלען, אז מעהר ווי די חתונה קליידער האָט ניט יענע ווייבעל.

אין די קראמען, פיעל ער איז שולדיג דירה געלד, פיעל ער איז שולדיג מענשען ביי וועמען ער האָט געליהען מזומן געלד, און פאר איין וועג אויך צוגעשריבען פיעל ער דארף האָבען חתונה צו מאכען זיין טאָכטער. דער רייכער ברודער האָט אַ קוק געטאָהן אויפ'ן חשבון, האָט גלייך אויסגעצעהלט דעם גאנצען סך הכל, און נאָכדעם האָט ער געזאָגט:

„זעה, ברודערל, איך האָב דיר בעזאָרגט מיט אַלעם וואָס דו דארפסט איידער איך האָב דאָ אָנגעפאנגען מיין געשעפט, ווייל מאָרגען פאנגט זיך אָן דער יריד און איך וועל זיין זעהר פערנומען מיט מסחר. דערפאר בעט איך דיך, אז אין דער גאנצער צייט פון דעם יריד זאָלסטו מיך לאָזען צורוה, און זאָלסט ניט קומען מיר דולען דעם קאָפּ מיט דיינע עסקים."

אָן אָרימאַן איז דאָך ווי אַ לעבערדיגער זאַק, און אַזוי גלייך ווי דער אָרימער ברודער האָט בעקומען דאָס געלד, אַזוי שנעל איז דאָ ביי איהם צורונען פון די הענד, און ער איז ווי־דער געבליבען אָהן אַ גראָשען געלד ביי דער נשמה. דער רייכער ברודער האָט טאַקע אויף מאָרגען געעפענט זיין גע־וועלב אויפ'ן יריד, און האָט אָנגעהויבען צו מאַכען גוטע געשעפטען.

דעם אָרימאַנס פרוי איז אַרויס בעטראַכטען דעם יריד און זי האָט דאָרט געזעהן איהר רייכען שוואָגערס געוועלב, אין וועלכען עס זיינען געווען אויסגעשטעלט פערשיעדענע קליידער שטאָפען פון וואָל, זיידענס און סאַמעט. מענשען זיינען געשטאַנען און האָבען געקויפט סחורה, דער אויף צו מאַכען זיך נייע קליידער, און דער אויף צו פערריכטען אַלטע בגדים. און יעדער איינער האָט געצאָהלט מזומן געלד. איז די אָרימע פרוי אוועק אהיים און האָט צו איהר מאן געזאָגט: „דיין ברודער מאכט דאָרט גאָלדענע געשעפטען. אפשר וואָלסטו צוגעגאַנגען און איהם דערצעהלט, אז די ביסעל געלד וואָס ער האָט אונז געגעבען איז שוין ביי אונז אוועק און

אידען, האָט ער זיי געפרעגט: „ווער וועט ערב זיין, אז איהר וועט די תורה היטען?" האָבען די אידען געענטפערט: „די צדיקים, די זקנים, פון אונזער דור און אונזערע קינדער וועלען ערב זיין פאר אונז." אזוי לאנג ווי די גרויסע צדיקים, די זקנים האָבען געלעבט, האָבען מיר קיין דאגה ניט געהאט פאר אונזערע קינדער, אָבער יעצט, אז די גרויסע צדיקים זיינען ניטאָ מעהר, פאלט די גאנצע ערבות אויף אונזערע קינדער.

161
אַ לעבעדיגער זאַק

איינער, אַן אָרימאַן, האָט געהאַט אַ רייכען ברודער, וועלכער האָט געוואוינט גאנץ ווייט פון איהם. דער רייכער פלעגט יעדען יאָהר שיקען דעם אָרימאַן אַ געוויסע סומע געלד, און דאָס איז פאר דעם אָרימען ברודער געווען אַ גרויסע הילף. נאָכדעם איז אַוועק אַ צייט און דער רייכער ברודער האָט אויפגעהערט צו שיקען שטיצע, און דער אָרימער ברודער האָט געלעבט אין גרויס דחקות, און איז נאָך געוואָרען אַ בעל חוב.

נאָכדעם ווי עס זיינען אריבער אַ צוויי־דריי יאָהר און דער אָרימער ברודער האָט פון דעם רייכען נאָרנישט געהערט, איז דער רייכער ברודער געקומען אין זיין שטאָדט צו זיין אויפ'ן יריד. נאָר קודם כל איז דער רייכער ברודער אַריינגעקומען צו דעם אָרימען און האָט צו איהם געזאָגט:

„הערצו מיין, מיין ברודער! מאך מיר אויס אַ חשבון ווי פיעל געלד דו דארפסט האָבען, וועל איך דיר גלייך געבען."

דער אָרימאַן האָט אויסגערעכענט פיעל ער איז שולדיג

162
לחם עוני

אז אָרימאַן איז איינמאָל דערהויבן געוואָרען און איז געוואָרען אַן עושר. האָט ער זיך געפרעהט וואָס דער איי־בערשטער האָט איהם צוגעשיקט הצלחה, אָבער ער האָט מורא געהאט דאָס אַז ער וועט זיך צוגעוואוינען צו א לעבען פון לוקסוס וועלען איהם זיינע פערגעניגענס מעהר ניט איינ־געהן. פלעגט ער נאָך יעדען מאָהלצייט נעהמען אַן אַלט שטיקעל טרוקען ברויט, דאָס טונקען אין זאַלץ און עסען און פערטרינקען מיט וואַסער. און דאָס פלעגט איהם דערמאָהנען אָן די צייטען ווען טרוקען ברויט מיט זאַלץ און וואַסער איז געווען זיין שטענדינער מאָהלצייט.

שפּעטער האָט זיך דער רעדעל איבערגעדרעהט, ער איז געוואָרען אַן אָרימאַן און האָט געמוזט אַרומגעהן איבער די הייזער. איינמאָל האָט איהם א רייכער מאַן געלאַדען צו עסען ביי איהם. נאָכדעם ווי דער אָרימאַן האָט אָבגעגעסען א שעהנעם און זאַטען מאָהלצייט, האָט ער געבעטען ביים בעל הבית, אַז ער זאָל איהם געבען אַן אַלט שטיקעל ברויט צום פערבייסען. האָט זיך דער בעל הבית געוואונדערט און געפרעגט: „צו וואָס דאַרפסטו יעצט עסען אַלטע ברויט?“ האָט דער אָרימאַן איהם דערצעהלט די גאַנצע געשיכטע און ווי ער איז זיך נאָך יעצט נוהג צו עסען אַן אַלט שטיקעל ברויט נאָך א גוטען מאָהלצייט. האָט דער בעל הבית גע־זאָגט: „מילא, אַז דו ביזט געווען רייך האָט עס געהאט עפּעס א זין, אָבער יעצט צו וואָס טהוסטו עס?“

„איך וועל אייך ערקלערען,“ האָט דער אָרימאַן געענט־פערט. „יעצט בין איך אפילו אַן אָרימאַן, אָבער ביי מיר איז

אז מיר האבען שוין ווידער ניט פון וואס צו לעבען. ער מוז דיר ווידער העלפען. ניש־קשה, ער מעג געבען מעהר.“

„אבער ווי קען איך געהן ביי איהם ווידער בעטען געלד?“ האט דער מאן גע׳טענה׳ט. „איך האב דאך איהם גע־געבען מיין ווארט, אז איך וועל איהם מעהר ניט טשעפען, — היינט ווי קען איך גאר ווייזען די אויגען פאר איהם?“

„דו פאלג מיך און טוה אזוי,“ האט די ווייב געזאגט. „דו געה אין מארק און שטעל זיך אוועק ביי זיין געוועלב מיט די אנדערע קונים, און מאך זיך אזוי ווי דו וואלסט וועלען קויפען א שטיקעל רעשטעל צו פעררירכטען א בגד, און אז דו וועסט איהם פרעגען א מקח, וועסטו פאר איין וועג איהם זאגען, אז דו האסט קיין געלד ניט, וועט ער דיר געבען.“

דער מאן האט זיך געלאזט איינרעדען. ער איז אוועק צו זיין ברודערס געוועלב און האט זיך אוועקגעשטעלט טאפען די רעשטלעך, וואס זיינען דארט געווען אויסגעלייגט. דער רייכער ברודער האט פערשטאנען זיין מיין און ער האט צו איהם געזאגט: „וואס זוכסטו? א רעשטעל צו פעררירכטען דיינע זיידענע מלבושים? ברענג דיינע זיידענע מלבושים אהער, וועל איך דיר צופאסען א ריכטיגען שטיקעל שטאף. אבער איך ווייס דאך, אז דו ביזט אן ארימאן און קיין זיידענע קליידער האסטו ניט, טא וואס זוכסטו, דו קבצן איינער?“

נ מ ש ל

דאס איז וואס מענשען זאגען א שפאסיגען ווערטעל, „א לעבערדיגען זאק קען מען קיינמאל ניט אנפילען.“ אבער וועה איז דעם זאק וואס איז נעבעך פול מיט לעבער. ביי איהם איז דאס גאר קיין שפאס ניט.

וואָס דער טאָג האָט איהם געבראַכט. און יענעם טאָג פלעגט ער רופען „פּאַקענטרעגער יום טוב". ווייל ער איז אַהין גע־קומען אלס אַן אָרימער פּאַקענטרעגער, און אין דעם יום טוב פלעגט ער אויף זיינע פּלייצעס טראָגען דעם אַלטען זאַק מיט'ן רענצעל, און דער פּאַקענטרעגער יום טוב איז ביי איהם געווען טייערער פון אַלע ימים טובים, און זיינע קינדער פלעגען אין דעם טאָג קריגען נייע מלבושים און שעהנע מתנות.

אָבער דער מזל איז דאָך ווי אַ ראָד וואָס דרעהט זיך. האָט שפּעטער זיך געמאַכט אַז דער נייער גביר האָט פער־לאָרען זיין גאַנצען פערמעגען און איז געוואָרען אַן אָרימאַן. איז ער געזעסען פערטראַכט, פערזאָרגט, און געזוכט פּלענער ווי אַזוי ער זאָל קענען מפרנס זיין זיין פרוי און קינדער. האָט זיין פרוי צו איהם געזאָגט: „וואָס ביזטו אַזוי פער־זאָרגט? דאַנקען דעם אייבערשטען ביזט נאָך אַ געזונטער מענש און דו האָסט נאָך דיין זאַק מיט דיין רענצעל, וואָס האָבען דיר געגעבען פרנסה איידער דו ביזט געוואָרען אַ גביר. אָרימקייט איז קיין שאַנד. נעהם און געה אַרוים איבער'ן שטאָדט מיט דיינע אַלטע אַרטיקלען."

דער מאַן האָט זיך צוגעהערט. ער האָט איינגעזעהן אַז זיין פרוי האָט רעכט. האָט ער אַרויפגענומען אויף זיך דעם זאַק מיט'ן רענצעל און איז געווען גרייט אָנצופאַנגען זיין אַלטען מסחר.

זיינע קינדער האָבען דערזעהן אַז דער טאַטע נעהמט אויף זיך דעם זאַק מיט'ן רענצעל, האָבען זיי געמיינט אַז דאָס פּראַוועט ער זיין „פּאַקענטרעגער יום־טוב". האָבען זיי אָנגעהויבען צו פרעגען: „וואו זיינען אונזערע מתנות? וואו זיינען אונזערע נייע מלבושים?"

„קינדערלעך, יעצט זיינען אַנדערע צייטען," האָט זיי דער פאָטער ערקלערט. „אַמאָל פלעג איך זיך פערשטעלען פאַר אַן אָרימען פּאַקענטרעגער, אָבער איך בין געווען רייך

נאָך פערבליבען עפּעס פון מיינע עשירות, און דאָס איז א וועקסעל אויף פינף טויזענד רענדלעך. וואָס דער טערמין צו צאָהלען איז נאָך ניט געקומען. און ווען דער טערמין וועט קומען און איך וועל קריגען וואָס מיר קומט, איז דאָ נאָך אַ האָפנונג, אז איך וועל ווידער ווערען רייך, ווייל איך ניט פערגעסען מיין אַלטען מנהג.“

נמשל

דאָס איז אויך אַ משל נעגען דעם לחם עוני, וואָס מיר האָבען געגעסען אין ארץ ישראל צום אנדענקען פון אונזער שקלאַפעריי אין מצרים, און כאָטש מיר זיינען יעצט ווידער אין גלות, היטען מיר נאָך אַלץ דעם אָנדענקען, ווייל ווען עס וועט קומען דער „טערמין“ פון אונזער גאולה, וועלען מיר ווידער זיין אין ארץ ישראל און מיר דארפען דערווייל ניט פערגעסען דעם אנדענקען פון „לחם עוני“.

163

„הא לחמא“ און „כהא לחמא“

אַן אָרימער פּאַקענטרעגער פלעגט זיך אַרומשלעפּען מיט זיין זאַק און מיט זיין רענצעל פון שטאָדט צו שטאָדט. ער פלעגט פערקויפען ציצית, מזוזות, סדורים'לעך און דאָס גלייכען. איינמאָל איז ער אָנגעקומען אין א גרויסער שטאָדט און דאָרט האָט ער געלייזט א סך געלד. ער האָט דאָרט פערדיענט אַזוי פיעל געלד דאָס ער איז געוואָרען א סוחר און וואָס ווייטער האָט ער געהאָט אַלץ מעהר הצלחה, ביז ער איז געוואָרען א גרויסער גביר.

ער האָט דערנאָך איינגעפיהרט, אז יעדען יאָהר זאָל ער אין דעם טאָג וואָס ער איז אָנגעקומען אין דער גרויסער שטאָדט מאכען א יום טוב, צום אָנדענקען פון דער הצלחה

פוצט ווי א פרינצעסין, און ער מיט זיין פרוי האבען זיך אויך זעהר רייך אנגעטאהן. א מאהלצייט האט ער געמאכט כיך המלך און די שעהנסטע און רייכסטע בעלי־בתים זיינען געוועזן געלאדען צום טיש.

אבער דער חתן האט זיך גאנץ ווייניג געקימערט וועגען דעם פוץ און לוקסוס אין הויז און די שעהנע קליידער. ער האט זיינע אויגען געהאלטען אין טעלער. ער האט קיינמאל אין זיין לעבען ניט געגעסען אזעלכע געשמאקע אכילות, און ער האט געפאקט אין זיך ווי נאר ער האט געקענט.

נאך דער חתונה, א צייט שפעטער, האט דער חתן אנגעהויבען ארומצופרעגען זיין שווער וועגען זיין יחוס, וועגען זיין משפחה, און אויך ווי גרויס איז זיין קאפיטאל. ער האט געוואלט וויסען, אויב ער האט זיך ניט אבגענארט מיט'ן שידוך. דער שווער איז אין כעס געווארען און האט אויסגעשריען: „וואָרום האסטו די זאכען ניט געפרעגט פריהער, פאר דער חתונה?“

„דאן בין איך געווען הונגעריג,“ האט דער איידים געענטפערט, „און מעהר ווי די אכילה איז מיר דאן ניט געלעגען אין זינען.“

נ מ ש ל

דערפאר זאגען מענשען א ווערטעל „א הונגעריגער פרעגט נים“.

און איך האָב אייך געקענט געבען מתנות. היינט טראָג איך דעם זאַק מיט׳ן רענצעל ווייל איך בין אַ ריכטיגער פּאַקענ־טרעגער און אַ ריכטיגער אָרימאַן.“

נ מ ש ל

דאָס איז אַ משל געגען די צוויי נוסחות „כהא לחמא“ און „הא לחמא“, וואָס מיר האָבען אין דער הגדה. אַמאָל, אַז מיר זיינען געווען אין ארץ ישראל, און אונז איז געווען זעהר גוט, האָבען מיר בעטראַכט דעם לחם עוני בלויז אַלס אַן אַנ־דענקען פון די נסים, וואָס אונז זיינען געשעהן אין מצרים, און דארום האָבען מיר געזאָגט „כהא“, וואָס דאָס מיינט אַז מיר עסען לחם עוני בלויז אַלס ביישפּיעל. אָבער יעצט, ווען מיר זיינען אין גלות און מיר זיינען ווידער פערשקלאַפט, פּאַסט זיך שוין זאָגען „הא“, עס הייסט אַז דיזער ברויט, וואָס מיר עסען יעצט, איז דערזעלבער וואָס אונזערע על־טערען האָבען געגעסען אין מצרים.

164

אַ הונגעריגער פרעגט ניט

אַמאָל איז געוועזן אַ רייכער מאַן, אַ גרויסער מיוחס, און ער האָט געהאַט אַן איין־איינציגע טאָכטער, וועמען ער האָט געוואָלט זעהן גליקליך. האָט זיך געמאַכט אַ זעהר גע־ראַטענער בחור, אַ שעהנער, אַ וואויל־לערנער, נאָר זיינע עלטערען זיינען געווען זעהר אָרים. אָבער דעם גביר איז דער אָרימער בחור שטאַרק געפעלען געוואָרען און ער האָט בע־שלאָסען איהם צו נעהמען פאַר אַן איידים.

צו דער חתונה האָט דער גביר אויסמעבלירט זיין הויז אויפ׳ן רייכסטען שטייגער. זיין טאָכטער האָט ער אויסגע־

ווייל דער מן האט אין זיך געהאט אלע טעמים, אפילו אויך פון פלייש. טא צו וואס האבן זיי געבעטן פלייש? דער אמת איז, אז זיי האבן ניט געוואלט געהן אין ארץ ישראל, ווייל זיי האבן זיך פערבענקט נאך דעם הפקר לעבען, וועל־כען זיי האבן געפיהרט אין מצרים.

166
דער בלינדער

צו א סעודה האט איינער איינגעלאדען א צאהל געסט. די געסט האט מען אויסגעזעצט ארום א לאנגען טיש, יעדען איינעם אויף א פאסענדען ארט, לויט זיין וויכטיגקייט. ווי דער שטייגער איז, דערלאנגט מען די שיסעל צוערשט צום בעל־הבית, און נאכדעם ווי ער נעהמט אראב פון דעם זיין חלק, גיט ער איבער די שיסעל צו דעם נאהנטסטען וואס זיצט נעבען איהם. יענער נעהמט אויך אראב א חלק און גיט דערנאך איבער די שיסעל צו דעם נעקסטען. און עס פערשטעהט זיך, אז יעדער איינער נעהמט אראב דעם בעסטען חלק, איידער ער גיט איבער די שיסעל צו דעם אנדערען . . .

צווישען די געסט איז געוועזן איינער א בלינדער. און ווען דער וואס איז געזעסען נעבען איהם האט איהם דער־לאנגט די שיסעל, האט ער איהם זעהר געדאנקט. האבען איהם שפעטער א פאר פון זיינע פריינד געזאגט:

„צו וואס האסטו געדאנקט דעם וואס האט דיר גע־געבען די שיסעל? איידער ער האט דאס דיר געגעבען האט ער דאך צוערשט אראבגענומען דעם בעסטען חלק פאר זיך, און דאס וואס ער האט דיר געגעבען איז וואס ער אליין האט שוין ניט געקענט נעהמען פאר זיך, און עס איז ניט געוועזן זיינע, נאר דעם בעל־הבית, וועלכער האט אונז גע־

165
שמיץ אנשטאט צוקערקעס

א קליינער אינגעל האט איינמאל אין דער פריה, ווען ער האט געדארפט געהן אין חדר, זיך גענומען שטארק פיעס־צען. וואס נאר זיין מוטער האט איהם געגעבען צו עסען איז איהם אלץ ניט געפעלען געווען. דער פאטער האט דאס צוגעזעהן, האט ער דעם אינגעל געפרעגט: „זאג מיר, וואס ווילסטו?"

„איך וויל ניסלעך," האט דער אינגעל געזאגט.

„נא דיר ניסלעך און געה אין חדר."

„איך וויל ראזשינקעס."

„נא דיר ראזשינקעס."

„איך וויל אן עפעל."

„נא דיר א עפעל."

איך וויל צוקערקעס."

„צוקערקעס ווילסטו? שמיץ וועל איך דיר געבען!"
האט דער פאטער בייז אויסגערופען. האט גענומען דעם קאנ־טשיק און האט דעם אינגעל געגעבען א גוטע פארציע שמיץ. ווייל דער פאטער האט איינגעזעהן, אז אלעס וואס דער אינגעל פרעגט איז בלויז אן אויסרייד און זיין כונה איז דאס ער וויל ניט געהן אין חדר.

נמשל

די אידען, ווען זיי זיינען געווען אין מדבר, האבען אויפגעהויבען א געוויין און א קלאג, אז זיי ווילען עסען פלייש. דער אייבערשטער האט געוואוסט, אז דאס וואס זיי האבען געבעטען פלייש איז בלויז געווען אן אויסרייד.

טע צייט, און אז ער האָט ניט בעצאָהלט איז לוי געקומען צו איהם מאָהנען.

ווי נאָר לוי איז אַריין, האָט ראובן אָנגעהויבען איהם צו שפּרינגען אָנקעגען. ער האָט געברומט ווי אַ לייב, גע־רעוועט ווי אַן אָקס, געהירזשעט ווי אַ פערד, און געפּייפט האָט ער אויף נאָטען. האָט לוי אויפגעהויבען זיין שטעקען און האָט איהם גענומען שלאָגען מכות רצח, שרייענדיג: „דו אָנזעצער איינער! אָט די עצה האָב איך דאָך דיר געגעבען און יעצט ניצסטו דאָס אויס אויף מיר אויך?...“

נ מ ש ל

דער אייבערשטער האָט דעם מענשען געשענקט אַ טייערע מתנה, „שכחה“, כדי ער זאָל פערגעסען זאַכען וואָס זיינען ניט גוט פאַר איהם צו געדענקען. דען ווען מענשען וואָלטען אימער געדענקט פון זייערע עלטערען, וואָס זיינען געשטאָרבען, אָדער פון זייערע קינדער, וואָס זיינען יונג אַוועק פון דער וועלט, אָדער אַ מאַן וואָלט אימער געדענקט זיין פערשטאָרבענע פרוי און אַ פרוי וואָלט ניט פערגעסען איהר פערשטאָרבענעם מאַן, וואָלט דער מענש כסדר געלעבט אין טרויער און די וועלט וואָלט געוועזען פערפלייצט מיט טרעהרען. אָט דארום האָט דער אייבערשטער געגעבען דעם מענשען אַ טייערען מיטעל, „שכחה“, אז ער זאָל קענען פער־געסען.

וואָס טוהט אָבער דער מענש? ער נעהמט דעם טייערען מיטעל און ווענדט איהם אָן געגען דעם וואָס האָט איהם דעם מיטעל געגעבען. ער פערגעסט אויך דעם איי־בערשטען!...

לאדען צו דער סעודה. בעסער דאַנק דעם בעל־הבית, ווייל
מיר האָבען געגעסען פון זיינע."

נ מ ש ל

מענשען זיינען בלינד. זיי דאַנקען זייערע בעלי טובות
וואָס גיבען זיי אַוועק דאָס וואָס זיי קענען אַליין ניט פער־
נוצען, אָבער זיי פערגעסען צו דאַנקען דעם, פון וועמעס האַנד
עס קומט אַלעס.

167
אַ גוטער תלמיד

ראובן איז געווען שולדיג שמעון'ען געלד. ראובן האָט
אָבער קיין חשק ניט געהאַט צו בעצאָהלען דעם חוב, איז ער
געקומען צו לוי'ן פרעגען אַן עצה, ווי פון יענעם פטור צו
ווערען און ניט בעצאָהלען.

„דו טוה אַזוי," האָט לוי געזאָגט צו ראובן. „ווען שמעון
וועט קומען צו דיר מאָהנען זאָלסטו זיך מאַכען פאַר אַ משוגע־
נעם, זאָלסטו שפּרינגען איהם אַנקעגען, זאָלסטו הירזשען ווי
אַ פערד, מיאַקען ווי אַ קאַץ, ברומען ווי אַ בער, און איבער־
הויפּט זאָלסטו פייפען. וואָס מעהר דו קענסט פייפען אַלץ
בעסער. און דו וועסט שוין זעהן ווי שמעון וועט אַנטלויפען."

ראובן איז אַוועק אַהיים און האָט גענומען מאַכען פּראָ־
בע, אַזוי ווי עס טוהט אַ חזן פאַר די ימים נוראים, און ווען
שמעון איז צו איהם געקומען מאָהנען זיין געלד און ער האָט
געזעהן זיינע משוגענע שטיק, האָט ער זיך שטאַרק דער־
שראָקען און איז אַנטלאָפען.

אַ צייט שפּעטער האָט ראובן געכאַפּט אַ גמילת חסד
ביי לוי'ן. ער האָט צוגעזאָגט צו בעצאָהלען אין אַ בעשטימ־

דער תלמיד חכם טוהט אַזוי מעגען מיר דאָך אודאי. ער לאָזט פאַר זיי אַן אָפענע טיהר.

169
צוויי געסט ביי איין טיש

א אינגעל איז געקומען פון חדר עסען מיטאָג ווען אַלע זיינען שוין געזעסען ביים טיש. האָט ער געוואַשען די הענד און זיך אויך געזעצט מיט אַלעמען. ביים מאָהלצייט זיינען געווען צוויי פרעמדע מענשען, איינער איז געווען רייך גע־קליידעט, קענטיג אַ גביר, אַן עושר, דער אַנדערער האָט אויף זיך געהאַט אַ צוריסענעם רעקעל און האָט אויסגעזעהן צו זיין אַן אָרימאַן וואָס געהט אַרום איבער די הייזער. האָט דער חדר־אינגעל בעמערקט אַז דער רייכער עסט מיט גרויס אַפּעטיט, און ווען מען דערלאַנגט איהם אַ שיסעל נעהמט ער אַראָב אַ גרויסען חלק און פּאַקט אין זיך אַהן אַ שיעור, און דער אָרימאַן עסט זעהר ווייניג, און ווען מען דערלאַנגט איהם די שיסעל נעהמט ער אַראָב פון דעם אַ גאַנץ קליין ביסעל. דער אינגעל האָט זיך ניט געקענט אָבוואונדערען, און נאָכ'ן מאָהלצייט האָט ער געפרעגט ביי זיין מוטער: „זאָג מיר, מאַמע, פאַרוואָס איז דער רייכער גאַסט געווען אַזוי הונגעריג און דער אָרימאַן איז אַזוי ווי ער האָט גאָר־ניט געוואָלט עסען?“

„פערשטעהסטו מיך אַזוי, מיין קינד,“ האָט די מוטער איהם ערקלערט. „דער אָרימאַן איז נעבעך געווען זעהר הונגעריג, ער האָט געהאַט אַ פיעל גרעסערען אַפּעטיט פון דעם רייכען. נאָר דעם רייכען מאַן האָבען מיר געלאַדען צום טיש, און מיר האָבען איהם געדאַרפט עטליכע מאָל בעטען ביז ער האָט איינגעוויליגט צו עסען מיט אונז, האָט

168
דער שלעכטער ביישפּיל

א גנב איז אום האַלבע נאַכט אַריין אין שפּייז־קראַם, האָט מיטגענומען פון די בעסטע זאַכן, וויפיל ער האָט גע־קענט אַנשטאָפּן אין זיינע קעשענעס, און נאָכדעם איז ער אַוועק און האָט געלאָזט די טיהר אָפן.

אין דער פריה זיינען פערביי־געגאַנגען ווייסע חברה׳־ניקעס און זיי האָבען געזעהן אַ קראָם מיט גוטע זאַכען און די טיהר איז אָפן. האָבען זיי זיך אויך אַריינגעכאַפּט און גענומען וויפיעל זיי האָבען געקענט טראָגען. הינט און קעץ האָבען דערשמעקט אַז מען קען דאָ עפּעס געניסען, זיינען זיי אויך געקומען נעהמען אַ חלק.

לסוף איז דער ערשטער גנב געכאַפּט געוואָרען און מען האָט איהם געבראַכט אין געריכט. האָט ער געזאָגט צום בעל־הבית: „איך וועל דיר בעצאָהלען פאַר די סחורה וואָס איך האָב ביי דיר גע׳גנב׳עט און מאַך ניט קיין קלאַגע געגען מיר."

„דו שלעכטער מענש, איינער!" האָט דער קרעמער אויסגערופען. „די סחורה וואָס דו אַליין האָסט גענומען איז אַ קלייניגקייט געגען דעם גרויסען שאָדען וואָס דו האָסט מיר געמאַכט, דורכדעם וואָס דו האָסט געלאָזט די טיהר אָפען, און געצייגט אַ וועג פאַר אַנדערע מיך צו בע׳גנב׳ענען."

נ מ ש ל

ווען אַ תלמיד חכם בעגעהט אַ זינד, איז זיין זינד פיעל גרעסער צוליעב דעם, ווייל ער גיט אַ ביישפּיעל צו אַנדערע אַז זיי זאָלען אויך זינדיגען אַזוי ווי ער. דען זיי זאָגען, אַז

אויף די פּלייצעס און געהיט אַז ער זאָל ניט ענטלויפֿען. אין דרויסען, ביים טיהר, איז געשטאַנען נאָך אַ סאָלדאַט און אַבגעהיט דעם אַרויסגאַנג.

דער וואַנדערער האָט געפרעגט וואָס דאָס בעדייט און ווער איז דער מאַן וואָס מען בעהאַנדעלט אַזוי שעהן, ווי אַ גוטען גאַסט, און מען היט איהם דאָך אַזוי ווי אַ קרימי־נאַלניק. האָט מען איהם אַזוי ערקלערט:

„דער מאַן איז געווען אַ גרויסער סוחר, נאָר די לעצטע צייט איז איהם אַוועק שלעכט און ער איז געוואָרען באַנקראָט. האָבען זיינע קרעדיטאָרען איהם איינגעשפּאַרט אין תפיסה און מען האַלט איהם דאָרט ביז מען וועט איבערקוקען זיינע ביכער און מען וועט אָבשאַצען דעם פערמעגען וואָס ביי איהם איז נאָך פערבליבען. און אויב עס וועט זיך אַרויסווייזען אַז ער האָט טאַקע ניט מיט וואָס צו צאָהלען, וועט מען איהם מוזען פריי לאָזען. דען וואָס קען מען טאָהן מיט אַן אָרי־מאַן? די נשמה קען מען דאָך ביי איהם ניט צונעהמען.“

דעם וואַנדערער איז די געשיכטע שטאַרק געפעלען גע־וואָרען. איז ער אַריין אין אַ רייכער אכסניא, די בעסטע אין שטאָדט, און האָט זיך געהייסען געבען דעם שעהנסטען צימער. עסען האָט ער זיך בעשטעלט אַזוי ווי אַ גרויסער גביר. יעדען טאָג געבראָטענע קאַטשקעס און טייבעלעך און די בעסטע וויינען. אָט אַזוי האָט ער אין דער אכסניא פער־בראַכט אַ גאַנצען חודש. די גאַנצע צייט האָט דער בעל־אכסניא געדולדיג געוואַרט אויף זיין געלד, ווייל דער גאַסט האָט געזאָגט אַז ער האָט ליעב צו צאָהלען אַ גרויסע סומע אויף אַמאָל. נאָר צום סוף חודש, אַז עס האָט זיך שוין אָנ־געקליבען אַ גרויסער חשבון און דער בעל־אכסניא האָט גע־נומען שטאַרק פאָדערען זיין געלד, האָט דער גאַסט געענט־פערט: „איך האָב ביי זיך ניט אַפילו קיין מזומנ'עם גראָשען. ווילט איהר, קענט איהר מיך אַריינזעצען אין תפיסה . . .“

דער בעל־אכסניא האָט לאַנג ניט געוואַרט און האָט דעם

ער מיט זיין עסען אונז געוואָלט פערשאַפען פערגניגען. אָבער דער אָרימאַן האָט זיך אַליין איינגעבעטען. מיר האָבען זיך אויף איהם גאָר ניט געריכט. ער איז אַריינגעקומען אין הויז גראָדע ווען מיר האָבען געדאַרפט געהן צום טיש, האָט זיך געשטעלט ביים טיהר, געפרעגט אויב מיר קענען איהם געבען עפּעס עסען. עס פערשטעהט זיך, אַז דער טאַטע האָט איהם געהייסען זיך זעצען צום טיש. און ווייל דער אָרימאַן האָט געפיהלט אַז ער איז אַן איינגעבעטענער גאַסט, האָט ער זיך געשעהמט."

נ מ ש ל

הכנסת אורחים, געבען אַ גאַסט עסען, איז איינע פון די גרעסטע מצוות, אָבער מען דאַרף דעם גאַסט בעטען מיט'ן גאַנצען האַרצען, איהם צייגען אַז ער איז אַ ווילקאָמענער גאַסט, אַזוי ווי אברהם אבינו האָט איינגעלאַדען די מלאכים. ער איז זיי געלאָפען אַנקעגען, האָט זיך געבוקט פאַר זיי און האָט שטאַרק געבעטען אַז זיי זאָלען זיך אָבשטעלען ביי איהם אויף אַ מאָהלצייט.

170

אַן אַנזעצער אָהן מזל

איינער וואָס האָט אַרומגערייזט איבער'ן לאַנד און האָט זיך געזוכט לייכטע פרנסות, איז אַנגעקומען אין אַ שטאָדט וואו ער האָט געזעהן אַ מערקווירדיגע תפיסה. אין אַ גע־ראָמען צימער איז געזעסען אַ מאַן און האָט געגעסען ביי אַ שעהן געגרייטען טיש. אַ דיענער האָט איהם בעדיענט און געבראַכט די טייערסטע עסענס און געטראַנקען. אָבער נעבען דעם מאַן איז אויך געשטאַנען אַ סאָלדאַט מיט אַ ביקס

171
אַ בעוויז פון אַ בדחן

צוויי ברידער האָבען געוואוינט אין איין שטאָדט. איינער איז געוועזן רייך, דער אַנדערער — אָרים. פלעגט דער רייכער ברודער אויסהאַלטען דעם אָרימאַן און פלעגט איהם געבען אויף עסען, אויף טרינקען און אויף קליידער. דער גביר פלעגט זיך פּיהרען, אַז נאָכדעם ווי ער פלעגט אויסטראָגען אַ בגד, פלעגט ער איהם אַוועקגעבען צו זיין אָרימען ברודער.

איינמאָל, אַז דער רייכער האָט בעגעגענט זיין אָרימען ברודער אין גאַס, האָט ער געזעהן אַז דער בגד, וואָס ער האָט געגעבען דעם אָרימען ברודער ערשט מיט אַ פּאָר טעג צוריק, הייננט אויף איהם ווי אַ זאַק. אַלע קנעפּלעך זיינען געווען אויסגעריסען, די האַרץ איז געווען ביי איהם אָפען און דער בויך האָט זיך אַרויסגעזעהן. „וואָס איז דאָס פאַר אַ גאַנג?" האָט דער רייכער ברודער געפרעגט. „ערשט צוויי טעג אַז איך האָב דיר געגעבען דעם בגד און עס הייננט שוין אויף דיר ווי אַ שמאַטע!"

„אָבער דער בגד איז שוין געווען אַ שמאַטע ווען דו האָסט איהם מיר געגעבען!" האָט דער אָרימאַן געענטפערט.

דער רייכער ברודער האָט זיך בעדענקט אַז ער וועט זיין ברודער אויספּרובירען, אויב ער איז שולדיג אין דעם וואָס ער קען די קליידער ניט טראָגען ווי אַ מענש. האָט ער דעם אָרימען ברודער גענומען אין אַ קליידער־געשעפט. דאָרט האָט ער געקויפט צוויי אַנצוגען פון דעם זעלבען שטאָף. איינעם האָט ער אַליין אָנגעטאָהן און דעם אַנדערען האָט ער גע־הייסען זיין ברודער אָנטאָהן.

גאַסט געלאָזט אַריינזועצען אין תפיסה. אָבער דאָס איז שוין געווען אַ גאַנץ אַנדער תפיסה ווי יענע. דעם אומזיסטען פּרע־סער האָט מען אַריינגעזועצט אין אַ פינסטערען קעלער, וואו עס איז געווען קאַלט און נאָס, און עסען האָט מען איהם גע־געבען טרוקען שוואַרץ ברויט מיט וואַסער. האָט דער פּרע־סער געפרעגט ביים געפענגענים־אויפזעהער: „איך בעט אייך, מיין האַר, ערקלערט מיר וואו איז דאָ דער יושר? יענעם אַנזעצער האָט איהר אַריינגעזועצט אין אַ געראַמען צימער, איהר גיט איהם די פיינסטע עסענס און געטראַנקען, און איהר בעדיענט איהם אַזוי ווי ער וואָלט געווען אַ גראַף, און מיך האָט איהר אַריינגעזועצט אין אַ פינסטערען קעלער, און איהר גיט מיר ניט גענוג צום עסען."

„איך וועל דיר דאָס ערקלערען," האָט דער אויפזעהער געענטפערט. „יענער איז געווען אַן אָרענטליכער סוחר כל ימיו. ער האָט אימער געהאַנדעלט עהרליך, באמונה, און האָט געצאָהלט זיינע קרעדיטאָרען אימער אין צייט. אַז ער האָט גענומען סחורה אויף באָרג האָט ער געוויס געמיינט צו בעצאָהלען. ער האָט געוואָלט צאָהלען, אָבער צוליעב שלעכטע געשעפטען קען ער ניט בעצאָהלען. אָבער דו, מנובל איינער, ביזט דאָך לכתחילה געקומען אין דער אַכסניא זיך אָנצופּאַקען מיט אַלע גוטע זאַכען און דו האָסט געוואוסט אַז דו קענסט ניט און דו וועסט ניט בעצאָהלען, דארום מוזטו ליידען און אָבקומען פאַר דיין שווינדעל."

נמשל

דאָס איז דער אונטערשיעד פון איינעם וואָס בעגעהט אַ פערברעכען גאַנץ אומגערן, בשוגג, ביז איינעם וואָס זינ־דיגט מיט אַבזיכט, במזיד.

קייט איז שולדיג אין דעם וואָס דו ביזט אַזוי נאַכלעסיג, נאָר טאַקע ווייל דיין אייגענע נאַטור איז אַזאַ.“

נ מ ש ל

אז אַ איד וויל לעבען ריין און עהרליך, קען ער דאָס טאָהן אפילו אין גלות.

172
די בעסטע עצה

איינער האָט אַמאָל גע׳גנב׳עט אַ פערד און נאָכדעם האָט ער חרטה בעקומען אויף דער עבירה. איז ער געקומען צו אַ רב פרעגען, וואָס ער זאָל טאָהן. ער האָט דעם פערד גע׳גנב׳עט אין פעלד און ער וויים ניט צו וועמען דער פערד געהערט און צו וועמען ער זאָל איהם אומקעהרען. האָט דער רב איהם געענטפערט: „וואָס קענסטו זיך קיין עצה ניט געבען? לאָז אַרויס דעם פערד פון דיין שטאָל, וועט ער שוין אַליין וויסען וואוהין צו געהן.“

נ מ ש ל

די נשמה קומט פון אַ הייליגען אָרט. דער נאַר פערשלעפט זי אין בלאָטע און נאָכדעם פרעגט ער עצות ווי די נשמה צוריק צו ברענגען אויף איהר אָרט. אַלעס וואָס ער דאַרף טאָהן איז, זיך צו בעפרייען פון זיינע תאוות און אַרויסלאָזען די נשמה פון זומפּ, וועט די נשמה אַליין קומען צו איהר אָרט.

אין עטליכע טעג אַרום טרעפט ער ווידער דעם אָרימען ברודער אין גאַס און ער זעהט אַז דער נייער בגד איז שוין אויף איהם אַלט געוואָרען, פערשמירט, פערפלעקט, די קנעפּלעך אויסגעטרענט, און עס זעהט זיך אַרוים די האָרץ. „וואָס איז מיט דיר?“ האָט דער רייכער ברודער גענומען טענה'ן. „זעה, אָט איז מיין אַנצוג וואָס איך טראָג נאָך ניי, ריין און גאַנץ, און דיינער איז שוין אַלט, צוריסען, און אָהן קנעפּלעך! ווער איז שולדיג אין דעם, אויב ניט דו אַליין, וואָס דו קענסט ניט אויפּפּאַסען אויף דיינע קליידער?“

„וואָס פערשטעהסטו ניט,“ האָט דער אָרימער ברודער געענטפערט, „אַזוי איז שוין דאָס געזעץ פון דער נאַטור, אַז ביי אַן אָרימאַן זאָלען זיין די קליידער פערשמירט און פערפלעקט און אַז קיין קנעפּלעך זאָלען זיך ביי איהם ניט האַלטען.“

דער רייכער ברודער האָט דעם תירוץ געגלויבט און האָט עס אָנגענומען פאַר אַן אמת. אַ צייט שפּעטער זיינען ביידע ברידער געווען אויף אַ חתונה. איז דאָרט געווען אַ בדחן, וואָס האָט זיך פערשטעלט פאַר אַן אָרימאַן, אַ בעטלער, וואָס געהט אַרום איבער די הייזער. דער בדחן האָט געטראָגען אַ ראָק וואָס איז געווען צו לאַנג פאַר איהם און הויזען וואָס זיינען געווען צו קורץ, און אַ וועסטעל וואָס איז געווען זעהר ברייט. אַלע האָבען שטאַרק געלאַכט פון דעם בדחנ'ס קליידער און פון אַלע זיינע תנועות. אָבער דער רייכער ברודער האָט איהם גאַנץ ערנסט אָנגעקוקט און געזאָגט צו זיין אָרימען ברודער:

„זעה, ווי קונציג דער בדחן שטעלט פאַר אַן אָרימאַן — און מאַכט נאָך זיינע רייד, זיינע תנועות און זיין קליידונג — אַלעס אַזוי ריכטיג, און דאָך קענסטו זעהן אַז אין זיינע אַלטע קליידער געפינען זיך אַלע קנעפּלעך, און ער געהט פערשפּילעט ווי אַ מענש. דאָס צייגט אַז ניט דיין אָרימ־

זיי. אבער ווען עס מאַכט זיך ביי אידען אַ קריעג, אַ שפּאַל־טונג, און די געביידע ווערט פאַנאַנדערגענומען, דאַן קומען אידישע שונאים און צונעהמען אַלעס, טיילען־ווייז.

174
דער ערשטער איז דער לעצטער

איינער אַ גביר, וואָס איז געוואָרען אַ גבאי, האָט גע־מאַכט אַ סעודה פאַר די שטאָדט־לייט און ער האָט איינגע־לאַדען גרויס און קליין, אָרים און רייך. ער האָט געגעבען דעם שמש אַ צעטעל מיט די נעמען פון אַלע וואָס ער האָט געוואָלט לאַדען. און ווי עס פיהרט זיך, האָט ער די וויכטי־גערע מענשען געשטעלט צוערשט, כדי מען זאָל זיי רופען פריהער, און די געמיינערע מענשען האָט ער געשטעלט צו־לעצט, כדי דער שמש זאָל זיי רופען שפּעטער.

איינער אַ פּראָסטער מענשעל, אַ גרויסער חצוף, וואָס האָט זיך ניט געקענט דערוואַרטען ביז דער שמש וועט קומען איהם רופען, האָט זיך אויפגעהויבען און איז אַליין אַוועק צו דער סעודה. ער איז געקומען גאָר דער ערשטער און האָט זיך אַוועקגעזעצט ביים טיש אויף אַ געהויבענעם אָרט. אַ שעהנער בעל־הבית, וואָס איז געקומען שפּעטער, האָט איהם געפרעגט: „ווי שיקט עס זיך, אַז דו ביזט געקומען פריהער? איך האָב דאָך געזעהן ביים שמש דעם צעטעל מיט אַלע נעמען און דיין נאָמען איז גאָר געווען דער לעצטער . . .“

„וואָס פרעגסטו איהם,“ האָט אַן אַנדער שעהנער בעל־הבית געזאָגט. „ונעסט זעהן, אַז כאָטש ער איז געקומען דער ערשטער, וועט ער דאָך פערבלייבען דער לעצטער.“

און אַזוי איז דאָס טאַקע געווען. ווען די סאָרווערס האָבען אָנגעהויבען צו דערלאַנגען דעם עסען, האָבען זיי

173
צונומען די הויז

איינער, אַ שווינדלער, וואָס האָט ליעב געהאַט צו כאַפּען און באַרגען, האָט זיך אויסגעבויט אַ הויז פון פרעמדע קלע־צער. ער האָט גענומען ביי איין האָלץ־סוחר אַ ביסעל קלע־צער אויף באָרג, אַ ביסעל ביי אַן אַנדערען און אַ דריטען, און אַזוי האָט ער צוזאַמענגעשלעפּט גענוג קלעצער אויף אַ שעהנעם און געראַמען בניז, און האָט קיינעם ניט בעצאָהלט פאַר דעם בוי־מאַטעריאַל.

די האָלץ־הענדלער פלעגען אַרומגעהן די הויז מיט פער־קלעמטע הערצער, אבער זיי האָבען זיך גאַרנישט געקענט העלפען. וואָס האָבען זיי געקענט טאָהן? זאָל יעדערער ברעכען אַ הויז צוליעב זיינע עטליכע קלעצער? דאָס איז דאָך ניט מעגליך. אבער עס איז איינמאָל געקומען אַ צייט, אַז דעם שווינדלער האָט זיך פערוואַלט איבערבויען די הויז אויף אַן אַנדער פלאַץ, און ווי נאָר ער האָט די הויז פאַנאַנ־דערגענומען, זיינען אַנגעלאָפען די האָלץ־הענדלער און יעדער בעזונדער האָט זיך צוגענומען דאָס זייניגע. יעצט האָט שוין דער בעל־הבית ניט געהאַט קיין מוטה זיך צו שטעלען אַנטקעגען די מענשען, וועמען ער איז געוועזן שולדיג.

נ מ ש ל

די הויז מיינט בית ישראל, דאָס אידישע פאָלק. יעדער איינציגער פון אונז איז פערזונקען אין חובות איבער'ן קאָפּ, פאַר די זינד וואָס מיר האָבען בעגאַנגען. אבער כל־זמן אידען לעבען אין אַחדות און אין שלום און זיי האַלטען זיך צוזאַ־מען, האָט קיין שטן און קיין בייזעס קיין שליטה ניט איבער

שוין זיין, וואס איך עס ווייסע חלה און געבראטענע קאטש־קעס און די פיינסטע קאמפאטען? אנו, לאמיר פרובירען דיינע מאכלים."

און דער בייכער מאן האט אנגעהויבען צו עסען גראבע שווארץ ברויט מיט הערינג. אבער נאכדעם ווי ער האט זיך געשפייזט מיט דעם מאכל עטליכע טעג כסדר, איז ער קראנק געווארען און האט זיך געמוזט לייגען אין בעט. האט ער געשיקט נאך זיין ארימען שכן און האט איהם געבעטען, אז ער זאל איהם ערקלעהרען פארוואס ער איז קראנק געווארען פון די עסענס, פון וועלכע דער שכן קלייבט געזונד און כחות.

„איך וועל דאס אייך ערקלעהרען," האט דער ארימאן געענטפערט. „עס איז א גאנץ פשוט'ע זאך. אז איך שטעה אויף אין דער פריה איז ביי מיר אין הויז גארנישט דא וואס צו עסען. איך געה אוועק מיט א ניכטערען מאגען און שלעפ אויף זיך שווערע פעק. ערשט נאך האלבען טאג פערדיען איך אויף א לאבען שווארץ ברויט. און מיין פרוי מיט מיינע קינדער, וועלכע זיינען שוין גוט אויסגעהונגערט, בעפאלען מיך מיט גרויס שמחה ווען איך קום אריין אין הויז מיט ברויט. און דאן עסען מיר אלע מיט גרויס אפעטיט און דער גראבער שווארצער ברויט שמעקט אונז בעסער ווי אלע דיינע טייערע מאכלים, וואס קריכען דיר שוין פון האלז. אט דערפאר זיינען מיר אלע געזונד."

נמשל

א סך מצוות, וואס דער אייבערשטער האט אונז גע־געבען, זעהען אויס צו זיין אהן א טעם און מען קען זיי ניט ערקלעהרען, אבער די צדיקים, וואס פלייסען זיך און בע־מיהען זיך אין דער תורה, און טראגען אויף זיך דעם יאך פון אידישקייט מיט ליעבע, אט די געפינען יא א געשמאקען טעם אין די מצוות.

פריהער געגעבען צו די וויכטיגע מענשען, און איהם, דעם חצוף, האבען זיי געלאזט אויף צולעצט. און ווען אלע געסט זיינען זיך שוין צוגאנגען אהיים, איז ער, דער חצוף, נאך געזעסען ביים טיש, איינער אליין.

נמשל

כבוד מוז מען פערדיענען. מען קען עס אליין ניט כאפען.

175
דעם אָרימאַנס אַפּעטיט

א נגיד און אן ארימאן האבען געלעבט אין שכנות. דער נגיד האט געזעהן ווי זיין ארימער שכן ארבייט שווער און בימער, שלעפּט אויף זיך גרויסע פּעק א גאנצען טאג ביז א שטיק אין דער נאכט, און דאך האט דער שכן אויס־געזעהן פרעהליך, מונטער, זיין פּנים איז געווען רויט און זיין קערפּער איז געווען געזונד ווי אייזען. ווערענד ער, דער נגיד, איז געווען דאר און קוואר, און האט ניט געהאט א טראפּען בלוט אין זיינע באקען.

האט דער נגיד איינמאל געפרעגט דעם ארימאן: „זאג מיר, מיין פריינד, וואס אזוינס עסט דו, וואס דו זעהסט אויס אזוי געזונד און שטארק?"

„וואס איך עס?" האט דער ארימאן געענטפערט. „וואס זאל עסען אזא ארימאן, א דלפון, ווי איך? איך עס שווארץ ברויט מיט זאלץ און מיט וואסער, און אמאל, אז דער איי־בערשטער העלפט מיר, עס איך אויך א ברעקעל הערינג."

„אט פון אזעלכע מאכלים ווערט מען שטארק?" האט דער נגיד זיך געוואונדערט. „היינט ווי שטארק הארף איך